

I. D. MUȘAT

Războiul Iobagilor

EDITURA TINERETULUI

I. D. MUȘAT

Războiul Iobagilor





I. D. MUŞAT

RĂZBOIUL IOBAGILOR

VOLUMUL I

1956
EDITURA TINERETULUI

Ilustraţii de POP-SILAGHI V. şi BĂLĂU M.
Coperta de POP-SILAGHI V.

NOTĂ

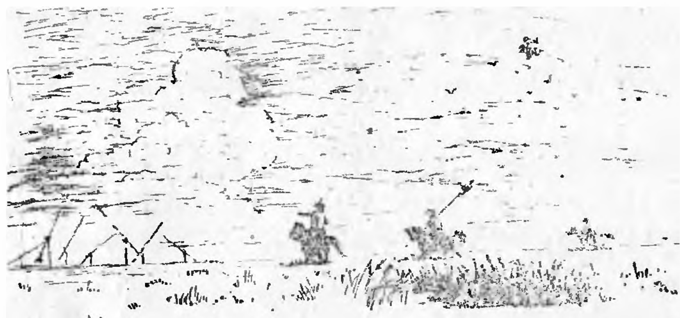
Intîia ediţie a romanului de faţă a apărut cu titlul „Răscoala iobagilor", ediţia actuală — revăzută — apare cu titlul „Războiul iobagilor", titlu mult mai corespunzător.

Motivul care m-a făcut să consider greşit primul titlu şi să optez pentru al doilea, a fost însuşi evenimentul istoric care formează tema romanului, eveniment care a avut caracterul unui adevărat război — purtat după toate regulele războiului, la el participînd iobagii tuturor provinciilor şi tuturor naţionalităţilor ce formau în epoca aceea Regatul Ungar — şi nu al unei răscoale locale, mai mult sau mai puţin extinsă.

In munca de refacere a lucrării, am urmat principiul de a aprofunda şi privi cu toată seriozitatea criticile principiale şi judicioase şi a mă servi de ele ca îndreptar — şi pe această cale aduc mulţumirile mele acelora care m-au încurajat, îndrumat şi ajutat în munca mea.

Autorul

Octombrie 1955



CAPITOLUL I

I

Căzuse bruma şi o pînză argintie se aşternuse pe întinsul pustei panonice. Soarele nu răsărise, însă orizontul arămiu spre răsărit şi cerul senin sticlos prevesteau o zi frumoasă. Frigul dimineţelor de pustă în mijloc de toamnă se simţea binişor. Prin iarba deasă, înaltă, cu firile ruginite de toamnă, ţîrîitul micilor gîngănii amuţise. Încetase şi forfota lor. Doar hîrciogii îşi scoteau botişoarele din vizuini adulmecînd, grijulii să-şi umple sacii, însă bruma rece îi făcea să se retragă repede în culcuşurile călduroase.
Peste tot plutea o tăcere de pustiu; chiar şi casa singuratică de pustă ce era aşezată în spatele unei perdele de plopi înalţi, părea şi ea pustie. Dar cînd soarele se ivi greoi la orizont, un nechezat de armăsar sparse tăcerea, ecoul prinse nechezatul şi rotindu-l prin aerul răcoros al dimineţii, îl purtă departe în jur ca pe un semnal de deşteptare. Un muget prelung de taur răspunse undeva: pusta se trezea.

La casa singuratică, fumul începu să iasă pe hogeac îndreptîndu-se în sus ca un văl întins, semn că nici o boare de vînt nu tulbura liniştea pustei. Nu departe de casă se înălţau cumpenele mîncate de vreme a patru fîntîni. Cîţiva corbi coborîră croncănind şi se aşezară pe vîrfurile cumpenelor. Dar după cîtva timp îşi luară zborul şi, rotindu-se pe deasupra bălăriilor, se lăsară lin pe pămînt, începîndu-şi ospăţul din stîrvul unei vite căzute acolo cu cîteva zile în urmă.

În pocnete de bice, o herghelie de cai aproape sălbatici veni în goana mare şi înconjură fîntînile. Cîţiva călăreţi săriră din şa şi începură să umple vălaile cu apă. Caii dădură buzna adăpîndu-se lacomi. Cîtva timp herghelia poposi în jurul fîntînilor, apoi călăreţii încălecară, bicele începură să pocnească. Zburdalnici, sălbatici, caii o întinseră la fugă pe largul pustei, pierzîndu-se în zare.

La oarecare depărtare de grupul celor patru fîntîni, trecea drumul cel mare care lega oraşele şi cetăţile din răsărit cu cele din apus. Şi tot acolo se încrucişau mai multe poteci ce tăiau pusta în diferite direcţii.

De către amiază, pe una dintre poteci se văzură venind trei călăreţi. Poteca era îngustă, cam neumblată, numai calul celui din mijloc avea loc. Ceilalţi mergeau pe lături, iar caii lor abia se vedeau cum înotau prin bălării.

Erau trei mici nobili de oaste şi veneau din Alba regală, de dincolo de Dunăre. În urma lor, la depărtare de cîteva sute de stînjeni, se zăreau venind răzleţiţi alţi călăreţi. Erau cam cincizeci pînă la şaizeci şi, după îmbrăcăminte, păreau să fie sau să fi fost ostaşi. Unii mai purtau zăbunurile ostăşeşti, pălăriile sau cuşmele cetelor din care făcuseră parte.

Cei trei mici nobili descălecară în apropierea fîntînilor. Desfăcură chingile, dădură şeile jos de pe cai, scoaseră frîiele cu zăbalele şi sloboziră caii la păscut.

Iute în mişcări, ca o pisică sălbatică, unul dintre ei — un bătrîn uscat, mustăcios, cu picioarele răşchirate — se apucă să strîngă în grabă vreascuri şi uscături pentru a aprinde focul. Un altul — un om în floarea vîrstei, cu o barbă neagră, cu ochii vii şi nasul vul-

turesc, cu trupul bine legat — îşi destinse doar braţele, privi în urmă spre şirurile călăreţilor răzleţiţi, spuse cîteva cuvinte celorlalţi, apoi îşi dezbrăcă zăbunul, îşi scoase pieptarul de zale şi cămaşa şi porni spre una dintre fîntîni, unde odată ajuns începu să-şi spele corpul şi faţa. Al treilea — un om bătrîn, cu plete albe, ras complet, de statură înaltă, neîncovoiată — stătea în loc, nepăsător parcă la tot ce făceau tovarăşii săi, preocupat de gînduri nemărturisite.

— Ce stai ca un cocostîrc ? Adună vreascuri, ajută-mi ! Vrei totul de-a gata ? se răsti la el cel mustăcios.

— N-am nevoie de foc, mormăi bătrînul şi rămase tot cu gîndurile sale.

Tovarăşul său îl privi chiorîş, duşmănos. Bătrînul surîse şi se apropie. Scoase din taşcă amnarul, iasca, şi scăpără ; apoi îi întinse iasca aprinsă.

— Fă vînt cu pălăria ! îi spuse mustăciosului.

— Nu mă învăţa tu pe mine ce trebuie să fac, îi răspunse mustăciosul ; dar sfatul i-l primi. Îşi dădu jos pălăria de pe cap, lăsînd să i se vadă tigva strălucitoare pe care nu s-ar fi putut găsi zece fire de păr, apoi smuci penajul din pălărie şi, ciudos, îl aruncă într-o parte. Începu să facă vînt cu pălăria, şi nu după mult timp din grămada de vreascuri izbucni fum şi flăcări.

— Îndrăcită lighioană mai eşti, surîse celălalt bătrîn.

— Sînt aşa cum sînt ! adăugă ciudos mustăciosul.

Terminîndu-şi spălatul, se înapoie şi al treilea. Îşi îmbrăcă cămaşa, îşi puse pieptarul de zale, zăbunul, apoi începu să-şi pieptene părul şi barba.

— Ne apropiem de apă, Gyuri ! îi spuse bătrînul înalt şi pletos.

— Da, Tisa se simte ! răspunse acest om în floarea vîrstei, care nu era altul decît cunoscutul căpitan de ceată călăreaţă, micul nobil Gheorghe Doja.

— Asta te bucură, nu ? zise morocănosul, sculîndu-se de lîngă foc şi, luîndu-şi de jos penajul, îl înfipse la loc în pălărie.

— De ce nu m-ar bucura ?! Mă întorc acasă, la nevastă, la copil ; vezi bine că mă bucur, eu am la ce mă întoarce ! rosti cu seninătate bătrînul înalt şi pletos, Nicolaie Drag, fost ezredes [1] în oastea regelui, maramureşean de felul lui.

— Îl auzi, Gyuri ? Noi n-avem la ce ne întoarce, noi... noi... mînia îi înăbuşi cuvintele. Îşi puse mîinile pe şolduri, scuipă în lături şi-l privi provocător pe Drag, gata de harţă.

— Te înfuriaşi ca un curcan, Streţcule ! îi spuse rîzînd Doja. Are dreptate ; dumnealui are unde se duce, noi nu ! Te supără adevărul ? Eu am crezut c-aţi ajuns la un înţeles. Tot drumul n-aţi deschis gura, acum luaţi cearta de la capăt ?

— Ce înţeles ? Ai cu cine te înţelege ? izbucni Iovan Streţcu, mustăciosul cu tigva lucie ca o bilă de popice, fost şi el, ca şi Doja, comandantul unei cete călăreţe.

— E timpul să luăm o hotărîre. Zîzania asta dintre domniile voastre trebuie să ia sfîrşit, m-aţi înţeles? vorbi autoritar Doja.

— Să înceteze ! făcu Drag, ridicînd din umeri. Numai un neînţelegător ca Iovan nu vrea să priceapă că tot ce-am putut face am făcut ! Mă puteam eu singur opune Dietei şi regelui ? Glasul mi l-am ridicat, am spus tot ce credeam de cuviinţă, însă ceea ce s-a hotărît se ştia mai dinainte ; magnaţii nu mai puteau suferi o oaste în coastele lor, asta-i ! Regele, îl ştiţi doar ! M-am dus la el, i-am arătat că-şi taie şi ultima creangă de sub picioare, m-a înţeles ; dar ce putea face şi el în faţa magnaţilor, în faţa Dietei ? După obiceiul lui a mai căutat să tărăgăneze, însă, în plină Dietă, Werböczy i-a spus — e drept, cam cu înconjur — că dacă domneşte peste Ungaria, e din bunăvoinţa magnaţilor şi nu din graţia lui dumnezeu ! „Dobje-dobje", a mormăit, dar hotărîrea a fost luată !

— Păi da : Dobje-dobje ! izbucni Streţcu.

— Bine ! Ce-a fost a trecut. Dieta a hotărît, regele şi-a pus sigiliul, tabăra s-a spart şi împrăştiat, noi ne

[1] Ezredes — comandant peste 1000 de ostaşi. (N.A.)

întoarcem acasă, și ce-o fi, om mai vedea ! Însă cearta dintre domniile voastre trebuie să ia sfîrșit. Am fost totdeauna uniți, să rămînem și de astăzi înainte !

Spunînd cuvintele acestea, Doja nu mai aşteptă răspuns. Porni spre locul unde păşteau caii, căci băgase de seamă că Sultan, armăsarul lui, nu părea în toane bune.

Neînţelegerea între Streţcu şi Drag izbucnise cu cîteva zile în urmă. Drag luase parte la şedinţele Dietei care se ţinuseră în Alba regală — fusese delegatul oştirii. În anul acela, 1510, Dieta, printre alte hotărîri care întăreau şi mai mult drepturile şi privilegiile magnaţilor, adusese şi hotărîrea de a desfiinţa pînă şi ultimele unităţi ale oştirii permanente rămase de pe timpul regelui Matei Corvin. Dar cu toată strădania bătrînului Drag, misiunea lui nu fu încununată cu succes și el trebui să sufere dojenile tuturor comandanţilor și chiar ale ostașilor de rînd, mercenari îmbătrîniţi în meșteșugul armelor. Iar cel mai înverşunat contra lui, nu era altul decît fostul lui prieten și tovarăş de arme, Iovan Streţcu. Sîrbul, căci de felul său Iovan Streţcu era sîrb din Banat, nu putea să se împace în nici un chip cu hotărîrea Dietei ! Nu din cine ştie ce motive, ci numai pentru că nu se putea închipui stînd frumușel în satul lui, fără ostaşi pe care să-i comande, fără arme pe care să le mînuiască, fără să aibă prilejul de a se hărţui cu cineva.

Tot drumul de dincolo de Dunăre și pînă la popasul acesta tăcuseră şi unul, și altul. Doja crezuse că cearta dintre ei luase sfîrşit, dar se înşelase : Streţcu nu-şi deschisese gura fiindcă, legănat în șa, își făurise planurile lui — se va întoarce acasă, dar nu va sta liniştit în sat, nici nu va pune mîna pe cornul plugului ; la dracu', treaba asta nu-i pentru el ! Își va forma o ceată din ostaşii care-l urmează, va mai găsi de asemenea și alţi voinici, și cu ei împreună se vor război cu turcii, trecînd Dunărea pe furiş ; meşter ca el în treburi de felul acesta nu se află altul ! Ș-apoi, după o viaţă petrecută pe cal, cu spada în mînă, tot în lupte, n-o să-și aştepte acum moartea stînd lungit pe cuptor!

Drag, mai paşnic, se întorcea acasă cu gîndul potrivnic gîndului lui Streţcu. El ar fi vrut să-şi petreacă anii care i-au mai rămas în linişte, ocupîndu-se de treburile gospodăriei.

Doja avea alte gînduri. Mult mai tînăr ca ceilalţi doi comandanţi, desprins de iobăgie nu prea de multă vreme, ecourile schimbărilor în rău, intervenite în ţară în ultimii ani, îl frămîntaseră în nenumărate rînduri. Legat de tabără, de viaţa de ostaş, el nu putuse face nimic spre îndreptare — asculta doar spusele unora sau altora, ostaşi întorşi de pe la vetrele lor. Hotărîrea Dietei, deşi lovea în interesele şi orgoliul său de ostaş, nu-i dădu atîta bătaie de cap ca celorlalţi. Era chiar bucuros, că în felul acesta scapă de sub obligaţiile legate de viaţa de ostaş, supus al regelui şi Dietei — acum ardea de nerăbdare să se vadă din nou întors în satul său. Deocamdată nu ştia ce are de făcut, asta o va vedea atunci cînd va fi în mijlocul alor săi, în mijlocul iobagilor dintre care s-a ridicat. Ţinea însă că între ei trei zîzania să nu ia loc, să rămînă uniţi în orice împrejurări, aşa cum au fost totdeauna în viaţa lor ostăşească, plină de primejdii.

Iovan Streţcu aşteptă pînă focul se potoli şi vatra se umplu de cărbuni, apoi scoase din coburi pîine şi slănină. Tăie bucăţele de slănină şi le înfipse într-o frigare făcută dintr-o crenguţă. Mai liniştit acum, începu să-şi frigă slănina scurgînd pe bucata de pîine untura topită.

Unul cîte unul începură să sosească şi ostaşii care însoţeau pe cei trei mici nobili. Cel care descălecă întîi fu secuiul Bándy, om cu vreo zece ani mai bătrîn ca Doja, mustăcios şi lat în spate, cu picioarele curbate, căci Bándy deschisese ochii în lume pe spinarea calului. El se apropie de comandantul său cu un zîmbet prietenos dar plin de şiretenie. Nu spuse nimic, făcu doar cu ochiul şi arătă cu degetul sub scutul care atîrna de şaua calului. Era scutul lui Doja ; pe el se vedea vopsit în culori vii blazonul căpitanului : un călăreţ avînd în vîrful spadei capul retezat al unui paşă. De data aceasta petele de sînge care se prelingeau din gîtul paşei erau pete de sînge adevărat.

Doja nu înţelese la început, dar privind mai cu atenţie, văzu ieşind din dosul scutului labele unui gîscan.

— Vînătoare? făcu el cu ochiul.

— Aş! L-am plătit... trei sfănţuigi! grăi Bándy, netezindu-şi mustăţile.

— Nu uita; pune-le în socoteală! îi spuse Doja.

— Vezi bine, n-am să uit; trei sfănţuigi pe gîscan şi două pentru trecerea cu pluta, cinci! Pînă aici, ieftin ne-a fost drumul, căpitane Gyuri! Unde mai pui că plosca mi-i plină şi, în afară de băutură, mai am şi-o pîine de toată frumuseţea, uite-o! şi trecînd în partea cealaltă a calului, Bándy scoase dintr-o desagă o pîine mărişoară, rumenă.

— Trece-le şi pe ăstea la socoteală, adăugă Doja. Pune-te şi pregăteşte ceva de mîncat, că mi-e grozav de foame. Calul lasă-l, îl deschíng eu şi-i dau drumul la păscut.

— Pîinea şi rachiul nu intră în socoteală, căpitane Gyuri, le-am căpătat... adică ţi le-a dat dumitale morarul de la moara cea de vînt pe care am întîlnit-o în cale! Cînd i-am spus pe cine slujesc, cînd ţi-a auzit numele, n-a fost chip să nu primesc; zice că te cunoaşte, că a auzit de isprăvile dumitale.

— Poate! Da' de plătit trebuia să-i plăteşti!

— Ei, cum aveam să supăr omul?!

Bătrînul Drag se apropie de ei. Streţcu îşi prăjea în tăcere slănina, numai din cînd în cînd trăgea cu ochiul spre Bándy, deoarece zărise, de cum venise ostaşul, picioarele gîscanului. Grozav ar mai fi mîncat în loc de slănină rîncedă, pîrjolită pe jar, un pulpan gras de gîscan, dar se făcea că nici nu-i pasă.

— Nu mi-ai văzut omul, Bándy? întrebă Drag.

— L-am văzut! Mai ai de aşteptat, domnule ezredes, unul dintre cai şchiopăta! răspunse Bándy, apoi se adresă lui Streţcu: Ia mai lasă slănina, căpitane Iovane! Pe vremea asta slănină pîrjolită? Cu apa asta păcătoasă o să ţi se facă broaşte-n burtă! Mai bine caută domnia ta, că eşti mai sprinten, o frigare bună. Am eu o păsăruică pentru amiază!

Bándy trase gîscanul de sub scut şi se apucă să-l spintece cu cuţitul. Doja desfăcu chinga, dădu jos

şaua, apoi netezind fruntea calului, vorbindu-i, îl lovi cu palma peste crupă, îndrumîndu-l la păscut.

— Un cuvînt vreau să-ţi spun, căpitane Gyuri, începu Bándy, în timp ce scotea măruntaiele din burta gîscanului. Aşa cum am mărşăluit pînă aici, nu mai merge !

— Hai, despre ce-i vorba ? îl luă din scurt Doja. N-o lua iar cu ocolişuri, cum ţi-i obiceiul.

— Ei, ocolişuri ! O luăm cu socoteală, nu cu ocolişuri. Dar aici nu mai e vorba de socoteală, ci de împotrivire, dac-o fi să fie !

— Măi, vorbă lungă, n-ai spus pînă acum nimic. Ce-ai aflat ? îl întrebă Drag, văzîndu-l cu cîtă tărăgăneală şi taină vorbea despre ceva ce numai el ştia.

— Vorba-i despre măriile lor, domnii magnaţi ! spuse veninos Bándy. Se spune că pe toţi cei plecaţi din tabere îi urmăresc îndeaproape, şi dacă ceata-i mai mică, dau pe ea, le iau armele cîte le-au mai rămas, hainele şi agoniseala ostaşului !

— Astea-s palavre ! făcu Drag neîncrezător.

— Palavre ? Păcat că n-aţi oprit la moară, aţi fi aflat. Banderiile magnaţilor aţin drumurile, potecile, vadurile, cei care nu se supun de la primele cuvinte sînt siliţi prin spadă şi suliţă ! Ba chiar au tras şi cu arhebuza într-o ceată ; mi-a spus morarul !

— Vorbe ! grăi din nou Drag.

— De aceea, gîndesc eu, căpitane Gyuri, — continuă Bándy, fără să mai ţină seama de spusa lui Drag, — ar fi bine să ne ţinem laolaltă. Domniile voastre să n-o mai luaţi înainte, ca trei feţi-frumoşi, noi să nu ne mai împrăştiem pe toată pusta. Sîntem cam la şaizeci de spade bune şi cînd o fi la o adică, batem o oaste întreagă, ce ziceţi ?

— Nu mă aşteptam la asta, ticăloşii ! grăi scrîşnit Gheorghe Doja.

— Cred că trebuie să fie vorba despre altăceva, încercă Drag să reducă din importanţa celor spuse de Bándy. Cred că-i vorba de dezarmat gloata, ca să nu se întoarcă iobagul înarmat acasă la domnul său. La drept vorbind, de arme nici nu mai au nevoie. Nu mai sînt ostaşi... la ce le-ar mai folosi ?

— Aşa ?! Domnia ta uiţi c-ai fost iobag odată ? i se adresă, înciudat, Gheorghe Doja.

— Ba nu uit! N-am uitat niciodată! Însă, trebuie să recunoaştem, Gyuri, în ţară trebuie să domnească liniştea şi supunerea, altcum...

— Altcum, ce ? Va să zică să dăm din mînă şi armele care ne-au mai rămas, ca să domnească liniştea şi supunerea, să ne calce sub tălpile lor şi să n-avem cu ce ne apăra ?

— Dar nu-i vorba de noi, omule! Înţelege, trebuie să fie vorba de iobagi, nu de micii nobili! căută să-l împace Drag.

— Ia aminte! Astăzi e vorba de iobagi, mîine va fi vorba de noi. Am început mai de mult să-mi cam dau seama cum stau lucrurile în ţară, cu domnii magnaţi!

Streţcu găsise creanga potrivită pentru frigare. Venise cu ea în mînă; stătea în loc şi-i asculta plin de mulţumire: „Slavă domnului, iată-l şi pe Gyuri pornit contra nebleznicului acesta de unchiaş!" îşi spuse el, satisfăcut, văzînd că cei doi începuseră şi ei să se certe.

Discuţia continuă la fel de înfierbîntată: Doja din ce în ce mai întărîtat contra magnaţilor, Nicolaie Drag căutînd să-l domolească. Între timp sosiseră şi o parte dintre ostaşii rămaşi în urmă. Unii, după ce-şi slobozîră caii, se strînseră roată în jurul comandanţilor; alţii aprinseră focuri şi în curînd în jurul fîntînilor se formă o mică tabără. Pentru a nu mai continua sfada în faţa ostaşilor, Drag îşi chemă omul de încredere şi împreună ridicară cortul.

Strînşi în jurul focurilor, pregătindu-şi amiaza, oamenii uitară oboseala drumului. Glumele se încrucişau de la un foc la altul, şi nu de puţine ori chiar căpitanii erau luaţi în răspăr. Mai ales Streţcu, dar nici Doja nu era lăsat la o parte. Numai de bătrînul Drag nu se lega nimeni. Glumele lor erau în legătură cu păţaniile din războaie, glume de ostaşi bătrîni, căci cei mai mulţi dintre ei erau între treizeci şi patruzeci de ani şi slujiseră de cincisprezece, douăzeci de ani. Rîdeau ca nişte copii pe seama turcului sau a

neamţului încolţit în luptă, de şiretenia în luptă a căpitanilor lor, şi-şi lăudau voinicia.

— Rîdeţi voi, rîdeţi, dar de aşteptat nu ştiţi ce vă aşteaptă ! le spunea Bándy, îmbiindu-i pe cei mai bătrîni cu plosca din care se răspîndea mirosul plăcut al rachiului.

— Spune dumneata, dacă ştii !

— Eu ştiu, dar te las pe tine să ajungi acasă şi să vezi ; de ţi-oi spune acuma, mă tem c-ai lua calea lupului ca şi alţii.

Ospătaseră cu toţii ; acum stăteau în grupuri, pe marginea vălaielor, căutînd un pic de răcoare. Doja şi Streţcu erau şi ei într-un grup. Drag stătu culcat în cort cîtva timp, apoi simţind şi acolo zăpuşeala, ieşi şi el.

Un fost sutaş, un sfătos din ceata lui Drag, povestea celorlalţi despre ceea ce fusese iobăgia la începuturile ei. Îl chema Tureatcă şi fusese iobag al cetăţii Hust. Pesemne, printre iobagii cetăţii se păstrase din tată-n fiu amintirea timpurilor îndepărtate. Omul făcea în faţa celorlalţi un istoric destul de adevărat al stărilor din trecut.

— Iobăgia, — spunea cam înflorat fostul sutaş Tureatcă, — a fost pe timpuri slujbă de cinste, slujbă de ostaş ! Şi dacă iobagul, în vremuri de linişte, cînd nu intra sabia străină în ţară, trebuia să facă şi cîteva zile de robotă pe an — le făcea pentru trebuinţele obşteşti, nu ca acuma !

— De unde ştii tu cum îi acuma ? Pe tine, de cînd te ţin eu minte, tot în tabără te-am ştiut, îl întrerupse Drag. Iobagul a fost totdeauna iobag şi trebuia să-şi îndeplinească obligaţiile ca şi acuma. Mai bine ţi-ai vedea de oameni, sutaşule, nu vezi că ai noştri nu-s toţi aici ? Şi, ţine-ţi gura, Tureatcă !

— Păi cum să nu vorbesc dacă asta mă aşteaptă ? Şi dacă cel puţin ar fi zeciuiala zeciuială, cum a fost pe timpuri, dar acum, se spune că i se ia iobagului mai tot rodul !

— N-ai tu cum să ştii ce-a fost pe timpuri, căută Drag să-i închidă gura.

Dar Tureatcă nu se lăsă :

— Ba să am iertare, noi știm! Chiar în cetate se mai păstrează hrisoave și diplome, și cîte cele de la vechii regi. Ș-apoi spun și bătrînii! Atuncea, iobagul dădea a zecea parte. Și mai dădea regelui un juncan la sfîntul Gheorghe și tot a cincizecea oaie din oile sale. O făcea cu dragă inimă, căci el folosea tot pămîntul domeniului și toate pășunile, nu ca acuma! E doar la mintea cocoșului: regele era rege și nu era păstor ca iobagul; castelanul era comandant de oaste și păzitor de cetate, nu putea ieși cu plugul pe brazdă ca iobagul!

— Tu o luași de pe timpul lui Noe, sutașule! Ce ne tot vorbești de ceea ce-a fost înainte? căută să-l întărîte Bándy. Dacă te ții așa de căpățînos, spune-ne ce-o să fie de acum încolo, asta-i!

— Ce Noe? se zburli sutașul Tureatcă. N-a fost nici un Noe rege peste noi! Au fost: Ștefan, Andrei, Béla, László, pe atunci nu era ca acuma, cînd domnește Ulászló! M-ai întrebat cum o fi? Așteaptă, o să-ți iasă părul prin căciulă!

Doja îl cunoștea pe sutaș, deși nu fusese sub porunca sa, îl știa supus și respectuos față de superiori și mai ales față de comandantul său, ezredes-ul Drag. Libertatea pe care și-o luase acum îl mira. După cum îl mai mira și faptul că sutașul știa atîtea despre iobăgie. Felul cum omul își încheiase cele spuse, îl făcu pe Doja să-i pună o întrebare:

— Ascultă, Tureatcă, ce ai de gînd să faci dacă te întorci acasă?

— Pentru ce mă întrebi, căpitane Gyuri?

— Vreau să știu; ne-ai spus că o să ne iasă părul prin căciulă, cum înțelegi asta? stărui Doja.

— Nu m-am gîndit la domniile voastre, ci la iobagi, la ostașii de rînd, chiar și la mine. Spre pildă, eu, iobag al cetății Hust. Dar am auzit că cetatea a fost dăruită de către rege unui curtean, care, se spune, ar fi adus cu el o ceată întreagă de curteni mai mărunței și cu ei îndeplinește paza și treburile cetății. Cît despre iobagi, ei au ajuns în neagră robie, așa se spune! Va să zică, căpitane Gyuri, asta mă așteaptă, dacă mă întorc acasă, la ai mei! Dar

de întors trebuie să mă întorc. Să-mi iau traista în băţ şi să pornesc prin lume, nu pot s-o fac... neam de neamul meu n-a făcut-o, cum aş putea s-o fac eu ?!

— Bine ! Să zicem că toate cele auzite sînt adevărate, că acasă te aşteaptă robia... ce ai de gînd să faci dacă aşa stau lucrurile ?

Tureatcă, codindu-se cîteva clipe, se uită lung la Doja, apoi la Drag.

— Spune fără nici o teamă, îi dădu curaj Doja. Vreau să ştiu şi eu ce gîndesc oamenii care mă însoţesc.

— Da, căpitane Gyuri. Dacă-oi vedea şi-oi vedea că nu pot altfel, iat-o ! şi Tureatcă bătu cu palma latul spadei.

— Adică ? întrebă Gheorghe Doja, vrînd să vadă pînă unde merge cutezanţa sutaşului.

— O pun pe ea, sireaca, să-mi facă dreptate ! A luptat pentru rege, pentru magnaţi, o lupta şi pentru mine, că-i a mea !

— Tu nu-ţi mai încapi în piele, pesemne, sutaşule! îl dojeni Drag.

— Ce tot ai cu omul ? îşi îndreptă Doja privirea pătrunzătoare spre el.

— După ce-i dădu pe mîna magnaţilor, mai şi vorbeşte ! mormăi Streţcu.

— Eu i-am dat pe mîna magnaţilor ! Ţine-ţi gura şi nu mă face să-mi ies din sărite ! spuse supărat Nicolaie Drag.

— Uite că nu mi-o ţin ! sări Streţcu trăgînd spada, provocător, gata de luptă.

Drag se înfurie. Îşi duse mîna la şold şi, neîntîlnind mînerul spadei, se repezi şi puse mîna pe spada lui Tureatcă. Încăierările de felul acesta izbucneau mai totdeauna din senin, ca şi de data aceasta. Doja se ridică şi păşi între ei.

— Ce dumnezeu, v-aţi pierdut minţile ? le spuse dojenitor. Toată viaţa aţi fost alături şi-acum vă sări ţandăra din nimic ! Staţi, vă rog, liniştiţi ; eu vorbeam cu Tureatcă, nu voi !

— Să-şi ţină gura, grăi scos din fire Drag. I-am suferit destule !

— Ce să-mi ţin gura? Te superi fiindcă am dreptate, asta e! zise Streţcu şi se aşeză din nou pe marginea vălăului.

— V-am spus de atîtea ori: ce-a fost, a trecut! Nu mai începeţi iarăşi aceeaşi poveste! M-am săturat să vă tot aud vorbind de cele ce s-au întîmplat în Dietă. S-o ia dracul pe Dietă şi pe rege! Terminaţi odată! Dacă n-am fost în stare să ne opunem în zilele cînd tabăra mai era tabără, în zadar vă mai ocoşiţi acuma!

— Cine se ocoşeşte? Spune-i-o lui! îl arătă Drag, plin de mînie, pe Streţcu.

— Aşa-i, căpitane Gyuri, drept ai! Domniile voastre, ca mai mari peste noi, trebuia să vă opuneţi. Dar, să nu vă fie cu supărare, plecarăţi din tabără cu coada între picioare, ca şi cîinele alungat de stăpîn. Ia să se fi ridicat atuncea căpitanul Streţcu, sau domnia ta, căpitane Gyuri, şi să fi spus: „Fraţilor, iată ce s-a hotărît: asta şi asta — voi ce ziceţi?" V-am fi spus noi atuncea ce aveam pe suflet! Acuma, ce să mai vorbim, mă tem că aceeaşi soartă ne aşteaptă pe noi, ca şi pe domniile voastre; de, n-ar trebui să uitaţi că şi domniile voastre tot din iobăgie v-aţi ridicat!

— Nu te îngrijora tu, sutaşule, de soarta noastră; ţi-am spus să-ţi ţii gura şi să-ţi vezi de pielea ta, nu de-a altora, nici de-a noastră! începu din nou bătrînul Drag.

Lui Bándy, ostaş bătrîn, trăit mai multă vreme în respectul şi cinstirea comandanţilor, nu-i plăcea să vadă cum cei doi bătrîni comandanţi se hărţuiau în faţa ostaşilor. De altcum nu vedea cu ochi buni nici libertatea pe care sutaşul Tureatcă şi-o lua faţă de fostul său comandant şi se mira de Doja, care, în loc să-l înfrîneze pe sutaş, îi dădea nas. De aceea el căută să schimbe vorba:

— Fiindcă ne strînserăm cu toţii şi niciunul n-a mai rămas în urmă, n-ar fi rău, căpitane Gyuri, dacă v-aţi gîndi şi la cele spuse de mine. Eu aş zice să nu mai aşteptăm pînă pe înserat, încălecăm şi peste un ceas de vreme sîntem pe malul Tisei; poposim acolo,

nu aici, în arşiţă. Şi de-acum înainte să nu mai rămînă niciunul dintre noi în urmă, ca să nu i se întîmple cine ştie ce, după cum am auzit că s-a întîmplat altora. Ce ziceţi ?

Propunerea lui Bándy fiind primită de cei trei comandanţi, în curînd cu toţii fură pe cai. Gîndind asupra celor auzite de Bándy de la morar, Doja statornici ordinea marşului, apoi, încolonaţi, porniră la drum.

Călăreau acum în rînduri strînse. Doja, Streţcu şi Drag în frunte. In urma lor, patruzeci de călăreţi cu lăncile în sus, cu ţinuta pusă în ordine. După ei veneau caii care purtau poverile, cîte patru alăturea, cu un călăreţ între rînduri, iar Bándy şi Tureatcă, cu alţi zece călăreţi, cunoscuţi ca cei mai îndrăzneţi şi cutezători, încheiau coloana.

Pe pustă începură să apară din loc în loc doar smîrcuri şi trestii, sălcii bătrîne şi tufărişuri de mlajă. Pusta era pustie, păstorii mînaseră turmele spre malurile apei, unde arşiţa nu era aşa de mare. Dintr-un smîrc se înălţară doi corbi, un arcaş întinse arcul, zvîrli săgeata, dar pasărea nu fu atinsă.

— Mă, ce făcuşi ? Parcă dracu' te-a pus... pasărea Huniazilor. O să ne aducă nenoroc isprava ta, voinicosule ! îl dojeni Streţcu.

Coloana înainta la pas îndreptîndu-se spre podurile umblătoare din dreptul Szolnokului. Nu grăbeau caii, căci Doja poruncise ca oamenii să fie gata oricînd de-a face faţă primejdiei. Veştile primite de Bándy de la morar păreau să fie adevărate. Trecuseră pe lîngă o stupină aşezată într-un desiş de salcîmi şi văzuseră mai multe trupuri agăţate de crengi. Stuparul le spuse îngrozit cum un mic grup de ostaşi, care se întorceau spre casă, a fost întîmpinat de o banderie, dezarmat şi jefuit, iar cei cîţiva care încercaseră să se opună cu armele, prinşi şi spînzuraţi.

Mergeau în pasul domol al cailor ; pe feţele oamenilor se vedea încordarea. Nu încordarea izvorîtă din teamă, ci din nerăbdarea de a da ochi cu primejdia. Toţi doreau să le iasă în cale magnaţii cu banderiile lor. După ce-au trecut de stupărie, fiecare stă-

tea cu armele pregătite, gata de luptă. Ceata desfăşurase şi-o flamură şi acum părea o adevărată oaste. După cîtva timp de mers apărură bordeiele din marginea tîrgului Szolnok. Doja hotărî să ocolească tîrguşorul, aşa că o luară spre dreapta, iar după o jumătate de ceas descălecară în apropierea rîului.

Ostaşii rămaseră să ridice tabăra pentru noapte, iar cei trei comandanţi porniră spre postul de vamă pentru a plăti taxele, a se înscrie la rînd şi a primi răboajele.

În apropierea schelei se aflau mai multe grupuri numeroase de călători; erau iobagi porniţi spre tîrgul de toamnă din Oradea. Unii erau mai înţoliţi, alţii mai zdrenţuroşi, fiecare după cum îi era starea. Mai erau şi ţărani liberi care duceau în căruţe prisosul recoltelor lor. Mai la o parte, strînşi în jurul unei mici caravane, stăteau cîţiva neguţători vorbind între ei.

Trecerea rîului fusese întreruptă din cauza unei întîmplări neprevăzute: din susul rîului începuse să coboare un convoi de plute încărcate cu blocuri de piatră. Veneau din miazănoapte, de la munte, şi coborau în josul apei pînă la Seghedin, unde se ridica o cetate. Trunchii groşi de brad erau pentru lemnăria cetăţii, blocurile de piatră pentru zidărie.

Plutaşii cam răzleţiseră plutele una de alta, aşa că pînă trecea întreg convoiul, podurile rămîneau pe loc două pînă la trei ceasuri.

Odată ajunsă pe pustă, Tisa îşi domoleşte mersul. Plutaşii erau nevoiţi să se servească de vîsle pentru a grăbi mersul. Pe amîndouă laturile plutelor, pe bocuri[1] groase, stau, înfipte în fuse, cozile lungi ale vîslelor. În picioare, dezbrăcaţi pînă la brîu, vîslaşii trăgeau cu puteri încordate, însoţindu-şi efortul cu un cîntec icnit.

Pe malul apei, drumeţii priveau mersul lin al plutelor, ascultau cîntecul plutaşilor. Cei mai mulţi din-

---

[1] Boc — capră pe care se aşază grinzile de cioplit; în cazul de faţă, pe care se fixează fusele ce servesc ca punct de sprijin vîslelor. Cuvînt de origină maghiară — de la bak — ţap. (N.A.)

tre plutași aveau picioarele legate în lanțuri, erau dintre cei condamnați pentru vreo vină grea. Unii dintre privitori le zvîrleau bucăți de pîine și slănină, miluindu-i.

Cei trei mici nobili de oaste plătiră taxele și-și primiră răboajele. Urmau la rînd abia a doua zi și nu printre cei dintîi, căci alții așteptau mai de mult. Mulțumiră vameșului și se îndreptară spre malul rîului pentru a privi și ei.

Dar pesemne ziua aceea era sorocită harței, căci din senin izbucni din nou. Drag părea încîntat de faptul că se ridică o cetate nouă, și privea cu plăcere blocurile mari de piatră de pe plute și trunchii groși, trainici.

— Slavă domnului, spuse el. Regele nostru nu-i chiar așa cum cred unii, iată că ridică cetate la hotar!

— Da, așa se pare! Dar uită-te cu cît chin, cu cît vai și amar! răspunse Doja mișcat de suferința plutașilor condamnați la lanțuri și muncă istovitoare.

— Așa s-au ridicat totdeauna cetățile... parcă n-ai ști!

— Ce tot îmi vii cu regele, regele?! Parcă Dobje-dobje cu cetatea lui o să apere hotarele! sări arțăgos Strețcu.

— O momîie! își dădu cu părerea Doja, fără să bage de seamă că cearta era gata să izbucnească.

— Ascultă, Gyuri, — încercă să-l apere Nicolaie Drag pe regele Ulászló, — nu cred că-i bine să-l batjocorești așa. Nu uita că din mîinile regelui Ulászló ai primit spada și blazonul de nemeș! Și dacă astăzi te cunoaște lumea ca pe un viteaz, asta regelui nostru i-o datorești!

Un iobag tînăr, de felul lui din pustă, din satul Dombos, se afla în apropierea lor. Cînd auzi numele lui Doja tresări, își făcu loc cu coatele, se strecură printre cîțiva, și după cîteva clipe fu chiar în apropierea lui Doja. Îl privi cu ochi mari, nespus de fericit: „Va să zică, ăsta-i viteazul!“ își spuse el și se simți mîndru c-a ajuns să stea la un pas de Gheorghe Doja, despre a cărui vitejie vorbea toată pusta

şi ale cărui isprăvi le cîntau ţiteraşii. Căută să-şi întipărească bine-n ochi chipul viteazului şi-n minte cuvintele lui, dar Doja nu părea dispus să-i răspundă lui Drag. În schimb vorbi, după cîteva clipe, tot hărţăgosul de Streţcu :

— Mă, ghiuj bătrîn, să faci bunătate să ne dai pace cu Dobje-dobje, ai înţeles ?

— Nu uita că eşti mai bătrîn ca mine ! îi aminti Drag.

— Ce tot cauţi să ni-l vîri pe gît pe Dobje-dobje ? Dacă ţii atît de mult la el, de ce nu te-ai dus să i te ploconeşti ? Te-ar fi oprit să-i slujeşti, te-ar fi făcut rîndaş la cai, sau păsărar, cum ai mai fost ! De, tot eşti tu mai tînăr ! îi dădu împunsătura înapoi Streţcu.

— Mai încet, mai încet, căută să-l potolească Doja.

Dar Streţcu nu înţelegea să se oprească :

— Ce mai încet ? Nu-l vezi, acuma iese din gura lui adevărul ! Fără îndoială tot cu ploconeli a vorbit şi la Dietă, şi-n faţa lui Dobje-dobje !

— Termină o dată ! i-o tăie scurt Doja.

Iobagul de alături rămase mirat. Hotărît, eroul lui, deşi are înfăţişarea pe care şi-a închipuit-o, nu pare să aibă şi firea la fel. Dacă-i vorba pe asta, bătrînul acesta crăcănat, cu mustăţile lăsate în jos ca nişte fuioare, e mai bătăios. Totuşi, Doja pare mai mîndru ; înţepenit pe picioare, îşi ţine strîns cu mîna mînerul spadei : şi ce penaj stufos are la pălărie !

Dar Streţcu-i atrage din nou atenţia, căci hărţăgosul nu înţelege să tacă :

— Ce să termin, cum să termin, nu-l auzişi? Ascultă, mă, — zise mai domolit, luîndu-l totuşi pe Drag pe sus, — tu ştii foarte bine că mai întîi ţara l-a cunoscut pe Gyuri, abia apoi a venit şi Dobje-dobje şi-a zis : „Da, aşa-i, e un viteaz, să-i dăm lui Gheorghe Doja o piele de cîine şi-o spadă de cavaler, şi să-l facem mic nemeş !“

— Te rog, isprăveşte odată ! auzi din nou tînărul iobag, care se numea Ferkó, glasul lui Doja, şi nici de data asta nu-l găsi pe plac.

Plutele trec prin faţa lor, vîslaşii icnesc trăgînd din greu. Glasul cîrmaciului se aude repetat : la

dreapta, stînga! Oamenii miloşi aruncă plutaşilor din merindea lor. O pîine a căzut în apă, alăturea de plută. Un plutaş lasă vîsla din mînă, se apleacă, se trînteşte cu burta pe plută, lanţurile îi zornăie la picioare; întinde mîna să ia pîinea, dar din două sărituri, paznicul a fost alăturea de el şi-l loveşte cu gîrbaciul; loveşte fără milă, unde apucă.

— Ticălosule! tună deodată glasul lui Doja. Nu lovi... nu mai lovi!

Ferkó a făcut un pas înapoi; cască ochii mari, îl priveşte cu admiraţie: „Iată-l, ăsta-i cu adevărat Gheorghe Doja, viteazul!“ îşi spune Ferkó.

Paznicul a rămas şi el împietrit, cu corbaciul ridicat. Nu mai îndrăzneşte să lovească. Se uită lung la omul de pe mal, îl vede încins cu spadă la şold şi pe cap cu o pălărie cu penaj... Lasă mîna în jos, mormăie şi porneşte spre capătul celălalt al plutei.

— De-aş fi avut un arc la mine, l-aş fi săgetat, ticălosul! îl aude din nou Ferkó pe Doja. Inima i se umple de mulţumire, mai să sară în sus de bucurie: „Aşa da, viteazul e chiar aşa cum şi l-a închipuit el — se înşelase la început.“

Plutaşul a prins pîinea, rupe din ea şi înfulecă ca un lup, uită să mai mulţumească, uită şi de vîslă, înfulecă neîncetat, ca să-i intre cît mai mult în gură, pînă nu vine paznicul din nou spre el.

Plutele au trecut. Domolită pentru cîtva timp, forfota a început iarăşi la mal. Podarii trag pentru îmbarcare, căruţele sînt împinse pe poduri, caii legaţi la parapete. Cînd totul e gata, starostele dă semnalul, podarii înfig prăjinele în apă, împing spre malul celălalt.

Gheorghe Doja a părăsit malul rîului urmat de tovarăşii săi de arme. Cei trei se îndreaptă tăcuţi spre tabără. Caii pasc în voie pe pustă, oamenii se odihnesc, unii se scaldă în apele rîului.

Ferkó a alergat la ortacii lui ca să le spună că l-a văzut pe viteazul Gheorghe Doja! A stat alăturea de el, cot la cot! Aii, ce om! Îi pare rău lui Ferkó că nu i-a spus cel puţin un cuvînt, un singur cuvînt! S-ar putea împăuna în faţa tovarăşilor săi, le-ar

spune el cum a stat de vorbă cu Doja, cum l-a întrebat de sănătate şi de cei din Dombos, cum i-a strîns mîna cînd s-au despărţit! Dar aşa, chiar din nimic să le scornească toate, nu se poate: nu, nu se poate! Ferkó se hotărăşte să le povestească numai cum a stat alăturea de Doja, parcă ar fi fost de-un rang cu el, cum l-a auzit vorbind și altele... se pricepe Ferkó.

Bándy le ieși înainte. Îl aducea pe Sultan la adăpat. Armăsarul i se păruse bătrînului ostaș nu prea în apele lui. Grijuliu, se apucase să-l doftoricească cum ştia el, dar Sultan n-avea nimic, era doar puţin cam obosit în urma drumului lung pe care-l făcuse prin arşiţă.

— Ce-i cu Sultan, Bándy? îl întrebă Doja îngrijorat.

Armăsarul, văzîndu-și stăpînul, se trase lîngă el cerîndu-se mîngîiat. Doja îi netezi fruntea, îl bătu ușor cu palma pe grumaz și începu să-i vorbească.

— Mi s-a părut cam amărît şi i-am făcut ce trebuia, îi spuse după un timp Bándy. N-are nimic, slavă domnului! Domniile voastre aţi terminat cu vameşii?

— Mîine dimineaţă pornim la drum. Oamenii ce fac, mai au merinde? îl întrebă Streţcu.

— Ar fi bună o fiertură, dar nu-i cu ce! N-ar strica o zeamă de pește, pipărată bine, cum îţi place dumitale, căpitane Streţcule, dar ia de unde nu-i, îi răspunse Bándy.

— Cum să nu fie pește, măi Bándy? Rîul la nasul vostru și voi vă văicăriţi; las' că-ţi aduc eu pește!

Sultan necheză şi începu să joace-n loc.

— No, no, Sultan! Astîmpără-te, băiatule, căută Bándy să liniştească armăsarul.

— Dă frîul la mine şi du-te de scoate apă curată. A mîncat ovăzul? îl întrebă Doja şi luă frîul calului.

— Nu prea, dar cît a mîncat i-a fost de ajuns, îl putem adăpa fără grijă, răspunse Bándy şi lăsă frîul în mîna lui Doja, iar el porni spre adăpătoare.

Doja începu să mîngîie armăsarul.

— Straşnic armăsar! spuse Streţcu, de parcă atuncea l-ar fi văzut pentru întîia dată pe Sultan. Cînd

ai un asemenea armăsar, nu poţi să te întorci acasă, să te înhami dimpreună cu el la plug!

Doja tăcu; îşi dădu seama cam ce vrea să spună Streţcu. Îl trase pe Sultan după el şi se îndreptă spre o adăpătoare. Acolo, Sultan, purtîndu-şi botul pe deasupra apei, se opri la o margine, unde apa se revărsa din vălău şi începu să bea fără grabă.

— Uite-l cum soarbe, ca o fată mare! zise Streţcu mirîndu-se, vădit pornit să-l întărîte pe Doja. Mă uit la el şi mi se umple inima de milă. Bea, bea, Sultan, mîine-poimîine te aşteaptă hamul, plugul!

— N-o să-l pun la ham, n-avea teamă! îi tăie vorba Doja, înţelegînd tîlcul cuvintelor lui Streţcu.

— Dacă m-ai asculta pe mine, fără îndoială n-o să vadă hamul. De nu, mă tem că după un an sau doi, Sultan al tău o să ajungă o biată gloabă! vorbi Streţcu tot trăgîndu-şi cu amîndouă mîinile fuioarele de mustăţi, rîzînd uşurel, cu şiretenie şi falsă căinare.

— Nu te teme! îl asigură Doja, care înţelese şiretenia bătrînului, neascunsă bine.

Streţcu destăinuise celorlalţi doi gîndurile sale războinice. Drag rîsese de planurile bătăiosului ca de o neghiobie de neînchipuit. Doja îl ascultase, dar propunerea de a se întovărăşi cu el la asemenea isprăvi o respinsese.

— Ehei, ce mai iama ar da Sultan prin turci, dacă tu, Gyuri, n-ai începe să uiţi cine-ai fost! oftă din adîncuri Streţcu.

— Fiecare face cum îl îndeamnă cugetul; nouă nu ne umblă gîndurile la năzdrăvănii! rosti Drag, căruia cu greu îi putea cineva schimba părerile.

— Păi vezi bine, ţie... ţie cum o să-ţi umble gîndurile la vitejii? Tu de mult nu mai eşti decît, decît... şi nu găsi cuvîntul potrivit ca să i-l împlînte în suflet, să-l simtă cît mai usturător.

— Iar începeţi? se răsti la ei Doja.

— Dracu' începe, nu eu! Însă tu, Gyuri, ar trebui să te gîndeşti mai bine la cele ce ţi-am spus.

— Ştii ce, — îi spuse Doja, — vino cu mine! Vom ţine piept magnaţilor. Asta ar fi o adevărată vitejie, mai ales acuma!

— Aş! făcu Streţcu.
— I-ar plăcea s-o facă pe voinicosul pe ascuns: trece Dunărea pe furiş, ia pe păgîni din somn, taie, pradă, iar cînd turcii şi-au tras şalvarii şi au pus mîna pe iatagane, voinicul nostru-i dincoace de Dunăre!
— Eu, eu? se răţoi Streţcu.
— Tu, doar nu eu, nici Gyuri! surîse Drag, care nu mai avea poftă de harţă.
— Cam are dreptate baciul Nicolaie, spuse Doja. Voinicoşi de ăştia am mai văzut noi!
— Aşa! Începi şi tu? Ei bine, nu m-aş mira dacă te-aş vedea şi pe tine aciuat pe vreun cuptor, să cloceşti acolo! Scuipă cu năduf şi porni spre rîu, lăsîndu-i singuri pe cei doi.
Cînd Streţcu se îndepărtă, Drag începu să vorbească oarecum îngrijorat, căci pe cît de mare era acum neînţelegerea între ei, tot pe atît de mare era şi dragostea care-i lega.
— Nebunul de sîrb o s-o păţească rău de tot, dacă îşi pune gîndul în fapt. O să stîrnească o zarvă la hotar de-o să se ducă pomina, şi pînă la urmă să nu iasă chiar un război din asta!
— S-ar putea! fu de aceeaşi părere Doja, în timp ce-şi purta palma în lungul spinării lui Sultan. Dar nici ceea ce vrei dumneata să faci nu-i treabă de om care o viaţă întreagă a purtat în mînă spada... nu te supăra, dar aşa e!
— Ce-am mai putea face? Eu ştiu la ce gîndeşti tu. Să nu-ţi închipui că nu mi-am dat seama înaintea ta încotro mergem, dar, dragul meu Gyuri, astăzi nu se mai poate face nimic! Dacă n-am fost în stare atuncea, la început, acum e prea tîrziu. Poate cu zece ani în urmă se mai putea face ceva, acum e o nebunie să te opui lor; au toată puterea în mînă.
— Om mai vedea noi ce-o mai fi! îşi spuse Doja şi porni trăgîndu-l pe Sultan.
Streţcu plecase spre rîu. Planul pe care şi-l făcuse i se părea acum fără sorţi de izbîndă, dacă nu-l va avea pe Doja alăturea de el. Îşi închipuia că singura piedică care-i stă în cale e Drag; dacă acesta n-ar fi, Doja i-ar asculta cuvintele şi-ar găsi că altceva mai

bun de făcut decît să se războiască cu turcii n-ar fi pe lume. Își puse în gînd să nu mai deschidă vorba pînă nu s-or despărţi de Drag. Atuncea, fără îndoială, Gyuri îl va înţelege, şi împreună vor face isprăvi de pomină. Fără doar şi poate, n-o să se împace el cu traiul de plugar, iar vasal la vreun senior n-o să se bage; tot lîngă mine o să vină! Împăcat în oarecare măsură, intră într-un desiş de sălcii, unde rîul făcea un cot.

Acolo dădu tocmai peste ceea ce dorea, peste peşte. Un grup de pescari, cu starostele lor, trăseseră două luntre la mal. Două luntre încărcate cu peşti. Și ce peşti! Numai crapi mari şi somni graşi; bucuria lui Streţcu fu fără margini. O ciorbă bună, bine ardeiată, i-ar pune inima la loc după atîtea necazuri cîte a avut de îndurat de cînd cu hotărîrea Dietei.

Pescarii stăteau în faţa lui posomorîţi. Aveau coifurile de papură trase pe ochi şi parcă le pierise graiul. El vorbea şi ei nu scoteau o vorbă! Zornăi în mînă cîteva sfănţuigi de argint, ca să nu creadă oamenii că vrea peştele de pomană, dar pescarii parcă n-ar fi auzit zornăitul banilor.

— Ei, voinicilor, n-aveţi lipsă de bani? Sînt bani, bani de argint şi n-am gînd să mă tocmesc; dau cît cereţi! Hai, scoateţi-vă limbile din gură şi daţi drumul graiului, ce staţi împietriţi? Doar n-aveţi în faţă pe necuratul, ci pe un ostaş bătrîn, un căpitan!

Cel care părea starostele lor îşi luă coiful de papură de pe cap şi grăi umil:

— Măria ta, nu putem vinde!

— Cum nu puteţi vinde? Ce vorbe sînt ăstea? Doar n-aveţi de gînd să vă îndopaţi cu zece măji de peşte deodată?

— Ei, dac-ar fi pe vrutea noastră, ţi-am da și în cinste! vorbi cu tristeţă şi deznădejde în glas pescarul. Ceilalţi dădură din cap în semn de aprobare.

— Măi creștini, — începu Streţcu mai de la inimă, — aveţi în faţa voastră un ostaș bătrîn, măi oameni buni! Aş vrea și eu şi oamenii mei să mîncăm o fiertură de peşte, ce dracu'! Ce-mi tot daţi cu nu se poate!... Cum nu se poate?... Vă îmbie omul cu buna,

cu banul în mînă, cinstit, şi voi o faceţi pe tătarii; unde s-a mai văzut asta? Hai, măsuraţi zece ocale de peşte, cumpănă văd că aveţi; măsuraţi şi vă plătesc cît cereţi. Dau banii înainte, ca să vă piară teama că n-o să vă vedeţi banii.

— Nu te supăra, măria ta, nu putem vinde, peştele nu-i al nostru. Iar cumpăna... de, cumpăna o avem, dar nici ea nu-i a noastră, e a bizuitului[1] grofului care ia peştele de la noi cu măsură, aşa-i rînduiala!

— Cum nu-i al vostru? se zburli Streţcu. Nu l-aţi pescuit voi? Ce-mi tot îndrugi tu? Nu-i asta apa Tisei?

— Ba da! Şi peştele noi l-am prins. Dar acum apa-i a măriei sale magnatului din Dombos; peştii din apă sînt tot ai lui!

— Peştii din apă sînt ai magnatului? De cînd asta? se înfurie de-a binelea Streţcu.

— De... — se scărpină în cap, săltîndu-şi coiful, starostele pescarilor, — se spune că de totdeauna, dar că nu s-a ştiut pînă acum! De vreo doi ani, de cînd cu noile rînduieli, pescuim pentru castel; pesemne măria ta nu eşti din prin ţările noastre, de nu ştii cum s-au schimbat rînduielile!

— Toată lumea numai de asta vorbeşte, grăi alt pescar.

Streţcu pufni de cîteva ori de sub mustăţi. Îi venise în minte gîndul să pună mîna, să-şi aleagă cinci-şase crapi, să-i ia şi să plece fără învoirea pescarilor.

Starostele parcă-i ghicise gîndul; se întoarse şi începu să strige către un flăcăoaş, care sta pe botul unei bărci:

— Măi Csikó, aleargă pînă la vamă poate-l întîlneşti acolo pe domnul Turósi, şi spune-i să vină încoa! Apoi se întoarse către Streţcu: Să vedem, măria ta, poate domnul Turósi să-ţi vîndă cîteva ocale!

— Ce Turósi? Cine-i Turósi ăsta al tău? mîrîi Streţcu furios.

— Nu-i al meu, măria ta, e al măriei sale magnatului din Dombos. E bizuitul măriei sale!

[1] Însărcinatului. (N.A.)

— Aşa, să cumpăr peşte de la magnat. Da' ce, magnatul îi pescar? La dracu', nu-mi mai trebuie peşte! şi ca să-şi descarce necazul începu să înjure de mama focului pe magnat, peştele, apa Tisei şi chiar pe Dobje-dobje. Apoi porni spre tabără tot mormăind. În drum îi veniră în minte cuvintele lui Doja şi se opri o clipă locului: „Mă, te pomeneşti că şi Gyuri ăsta are dreptate!"

Pescarii priviră lung în urma lui.

— Vine de bună seamă din altă ţară! oftă starostele, şi-şi ridică coiful de papură de pe cap, ştergîndu-şi cu palma fruntea năpădită de sudoare.

Streţcu se duse întins spre Doja. În faţa cortului, Bándy pregătea de cină. Cum dădu ochii cu ei, începu:

— Auziţi, fraţilor, se zice că şi peştele din ape ar fi tot al magnaţilor, aţi mai auzit una ca asta?

— De cînd? întrebă într-o doară Bándy.

— Se zice că de cînd îi lumea, că aşa a fost de totdeauna, dar pînă acuma s-a trecut cu vederea; asta-i rînduiala lui Dobje-dobje, scîrnăvia!

Doja nu prea înţelese. Îl ştia că se înfurie din nimic şi-i ceru desluşiri. Streţcu îi povesti păţania cu pescarii. Doja nu păru mirat, nici nu se înfurie cum se aştepta Streţcu; auzise el altele şi mai şi. Nepăsarea lui Doja îl înfurie şi mai rău pe bătrînul căpitan.

— Ce, ai amuţit? Nu mai zici nimic? se răţoi la Doja.

— Nu, n-am amuţit! răspunse Doja liniştit. Dar ce te priveşte pe tine peştele şi magnatul... tu, doar ai ce ai cu turcii, cu ei vrei să te războieşti!

— Aşa? Şi tu cu cine? se răsti Streţcu.

— Nu mă lua aşa repede; stai să mă gîndesc un picuţ, surîse Doja. Mai întîi ar trebui să mă războiesc cu domniile voastre: cu tine, cu baciul Drag, ca să vă fac să înţelegeţi, dar n-am timp de asta acum. Ţi-o fi foame, stai să cinăm împreună. Bándy, dă-i căpitanului Streţcu urciorul, să dea o duşcă, să se mai potolească.

— Dracu' te mai înțelege, nu eu! mormăi tot nedumerit Strețcu.

Se înserase de-a binelea. Focurile taberei arseră cîtva timp cu vîlvătaie, apoi se potoliră și se stinseră. Obosiți de drum, ostașii se aciuaseră care pe unde. Pe întinsul pustei panonice se lăsase o ceață subțire, aerul se răcorise, roua serii se așternuse pe ierburile înalte. Cînd totul se liniști, un cîrstei scrîșni nu departe, un altul îi răspunse în același fel. Liniștea nopții cuprinse pusta, și numai din cînd în cînd se mai auzea urletul unui cîine hoinar care dădea tîrcoale taberei.

2

În apropierea podurilor, într-un berc de sălcii, poposiseră Ferkó și tovarășii lui, iobagi din Dombos. Ferkó avusese o zi rea; dar, slavă domnului, ziua se isprăvise mai bine decît se așteptase, îl văzuse pe Gheorghe Doja, eroul. Acum se căznea să adoarmă și nu putea, toate cele întîmplate îi veneau în minte.

În ziua aceea, înainte de amiază, Ferkó se întorsese din pustă și n-o găsise pe nevastă-sa, Sári, acasă — femeia era dusă la castel și nu se grăbea să vină, deși știa foarte bine că el trebuie să plece cu caii la tîrg. Asta îl făcuse să vadă negru înaintea ochilor, să-și pună mîinile pe șolduri și să înjure de mama focului; stătea în mijlocul ocolului și înjura și nu se mai potolea. De după gard, vecinul Misi, îl pîndea mulțumit, rînjind pe înfundate. Misi nu se avea bine cu Ferkó, și necazul acestuia îi făcea mare bucurie. Ferkó îl zări printre nuielele îngrăditurii, se încruntă și tuși de două ori, dar cînd fu gata să-i strige cîteva vorbe pe care Misi să le țină minte cîte zile o avea, vecinul își înălță capul deasupra gardului și începu cu vocea mieroasă și vicleană:

— Bună ziua, vecine, ce-i necazul ? Nu cumva Sári nu s-a întors de la castel ?

— Nu, — grăi răstit Ferkó, — nu s-a întors !

— Mă mir ! A mea a venit de pe la prînz ! Te pomeneşti că seniorul o fi avînd oaspeţi şi pe cele mai frumoase le-a oprit acolo.

— Ce tot trăncăneşti ? păşi spre gard Ferkó.

— Nu te supăra, Sári e o femeie frumoasă şi nici nu-şi prea ascunde frumuseţea, cum face Kati, nevastă-mea, rînji Misi.

— Kati a ta nici nu are ce ascunde, e o slută fără pereche, asta e !

— Păi da, nu-i prea frumoasă, da-i acasă la timp, nu ca Sári a ta ! De, frumuseţea nu-i pentru nasul celor ca noi !

— Du-te dracului ! se mulţumi să-i răspundă Ferkó, ca să nu înceapă cearta, şi-i întoarse spatele.

Alteori Ferkó nu şi-ar fi făcut atîta sînge rău pentru o mică întîrziere — putea Sári să rămînă şi peste noapte la castel, nu se spărgeau cerurile din pricina asta — dar în ziua aceea trebuia să pornească la drum ; nevasta urma să-i pregătească merindea şi cele necesare pe timp mai îndelungat, căci se ducea la Oradea, la tîrgul de toamnă unde vrea să-şi vîndă cei patru cai. Caii îi dăduse în seama lui Pisti, un ortac al său, iar el alergase acasă ca să-şi schimbe hainele şi să-şi ia cele de trebuinţă ; dar poftim, Sári nicăieri !

Terminînd cu Misi, Ferkó se îndreptă spre coliba în care locuia. Izbi cu vîrful cizmei în uşă şi intră. În semiîntunericul din colibă se trudi să zărească ceea ce-i trebuia — dar nimic ! Nici tu desagi atîrnaţi de grindă, nici tu haine scoase din lădoi, nimic. De belciugele lădoiului atîrna un lacăt mare cît o copită de cal, iar cheile erau la nevastă. Să turbe, nu altceva !

De felul lui, Ferkó nu era supărăcios. Om vesel şi mai şugubăţ ca el nu se afla în Dombos. Îi plăceau petrecerile, şi cînd avea chef, trei zile nu mai ieşea din cîrciumă, iar de se întîmpla să-i fie chi-

mirul plin, pînă nu-l golea nu se lăsa. Dar nici călăreţ mai isteţ şi mai vrednic crescător de cai ca el nu se afla trei poşte în jur pe întinsul pustei.

Ferkó şi toţi cei din Dombos erau neam de mileţi, dar cu toată obîrşia lor, erau acum iobagi: dădeau castelanului în fiecare an cîte un mînz, pe cel care-l alegea intendentul, nu pe acel care voiau ei să-l dea; mai dădeau şi cîte două chible de ovăz pentru fiecare jugăr de pămînt arător pe care-l aveau în folosinţă; păşunea şi fînatul nu se socoteau, erau libere, păşteau şi coseau unde doreau, căci pusta era întinsă.

Mileţii fuseseră pe timpuri călăreţi liberi, războinici vestiţi, viteji neînduratori faţă de vrăjmaşi, dar acum ajunseseră şi ei iobagi, ca mai toţi ţăranii din pustă. Din trecutele vremuri nu le mai rămăsese decît mîndria şi armele bătrîne care mai atîrnau pe pereţii colibelor.

În ziua aceea, necazul îl făcu pe Ferkó să se uite din nou la armele moştenite din străbuni. Erau vechi de cîteva sute de ani. Coiful era prea mare pentru capul său — străbunul pesemne fusese om căpăţînos. Dar sabia lată, puţin încovoiată, grea de cinci ocale, o învîrtea cu uşurinţă. Scutul şi suliţa erau tot pe măsura coifului, dar nici Ferkó nu era o stîrpitură. Înalt şi subţire ca trestia pustei, el era totuşi vînjos şi voinic. Nu mai purta capul ras ca străbunul, miletul; şi nici mustăţile lungi şi lăsate în jos, ci potrivite şi răsucite. Ochii îi erau negri sclipitori şi puţin cam oblici, dar veseli — rîdeau cînd Ferkó era cu voie bună, străfulgerau cînd era mînios.

Privi cît privi armele, apoi oftă din adînc şi trimise cîteva înjurături castelanei — nu vrea nici în ruptul capului să creadă că seniorul ar fi oprit-o pe Sári la castel. Se mai uită odată în zare, apoi trase uşa colibei şi porni pe malul iezerului ce despărţea satul Dombos în două. Coliba ortacului său Pisti era dincolo de apă. Pisti era fiul lui János Takács, un iobag bătrîn şi cam cîrcotaş.

Mergînd pe marginea iezerului, lui Ferkó nu-i mai

ieşeau din minte cuvintele vecinului Misi şi mai că-i părea rău acum că-şi luase nevastă frumoasă. „Iată că frumuseţea îşi are necazurile ei!“ se trezi vorbind, dar pe dată alungă gîndul care i se înfipsese pe neobservate în suflet : „La dracu', Misi e un porc de cîine! Cine ştie din ce pricină o fi ţinînd-o castelana acolo!“

Scuipă şi grăbi pasul. Pe iezer, cîrduri de gîşte albe şi raţe tărcate se bălăceau în apă gălăgioase. Gînsacii sîsîiau pe margini întărîtaţi de cîţiva copii care nu le dădeau pace. Ferkó alungă copiii răţoindu-se la ei, apoi îşi văzu de drum, cu gîndul tot la Sári. În capătul iezerului, cîteva femei tinere, cu tulpane colorate pe cap, cu poalele fustelor în brîu, cu picioarele dezgolite pînă mai sus de genunchi, scoteau mănunchiurile de cînepă de la topit. Cu cîtă plăcere ar fi stat să le privească ; cum ar mai fi glumit cu ele! Dar trecu fără ca cel puţin să le arunce o privire. Îl ocoli şi pe bătrînul ţiteraş pribeag care de cîteva zile se afla în sat, cîntînd pe la clăcile unde se îmblătea secara. Şi cum mergea afundat în gînduri era gata-gata să se lovească de părintele Iosif. Cînd ridică capul şi-l văzu, mormăi de mîntuială un :

— Domnul fie lăudat!

— În vecii vecilor, amen! răspunse părintele Iosif, oprindu-se în loc, privind pe urmele lui Ferkó, mirat. Îl ştia vorbăreţ, nu se întîlneau o singură dată fără să schimbe cîteva vorbe.

După ce înconjură lacul, Ferkó o luă aproape alergînd spre coliba lui Takács. Bătrînul Takács îl zări de departe şi îi ieşi în cale :

— Bine că venişi, Ferkó. Ai auzit? E vorba să dăm patru chible de ovăz în loc de două pentru fiecare holdă, cum am dat pînă mai ieri ; unde s-a mai pomenit asta ?

— Nu s-a mai pomenit şi nici nu se poate, vorbi într-o doară Ferkó, căci gîndurile îi erau la Sári, la cai, la tîrg, nu la cele spuse de bătrînul Takács.

— Ba de putut se poate, cum să nu se poată dacă-ţi pune sula-n coaste ?

— La naiba, unde-i Pisti ? Am venit să ne înţelegem. După cum văd, o să cam zăbovim cu plecatul.

Iată, o păţii : Sári a mea nu s-a întors de la castel. Nu pot să-mi scot nici hainele din lădoi, de merinde nici nu mai vorbesc ! se căină Ferkó.

Începu să înjure iarăşi, dar n-o mai înjura pe Sári, ci de-a dreptul pe castelană.

Bătrînul Takács, după ce îşi săltă cureaua lată care-i încingea mijlocul, îşi vîrî mîna-n sîn şi, scărpinîndu-se sub cămăşoiul larg, înţesat cu mustăţile spicelor de secară, îi spuse făcînd un semn prin care-i dădea a înţelege că trebuie să-şi ţină gura.

— La naiba ! făcu Ferkó. Cînd o să se isprăvească o dată cu robia asta a muierilor ? Se însoară omul ca să aibă muiere la îndemînă şi, poftim, cînd ai nevoie de ea, ia-o de unde nu-i !

Sub un şopron acoperit cu trestie, femeile din familia Takács îmblăteau snopi de secară. Lui Ferkó i se păru că îl privesc batjocoritor, că abia îşi stăpînesc chicotele. Cele auzite din gura lui Misi îi veniră iarăşi în minte, se încruntă şi vorbi mai hărţăgos bătrînului Takács :

— Într-o bună zi o să-mi ies din sărite şi numai dumnezeu ştie ce se va întîmpla !

— Şezi binişor, măi Ferkó, nu te amărî pentru nimic. Muierea de aceea-i lăsată de dumnezeu, ca să trebăluiască pe undeva ; o veni ea ! Dar, fătul meu, ca să dea omul patru chible de ovăz, pentru o holdă în folosinţă, asta-i mare pacoste !

Ferkó se aplecă şi luă un pumn de boabe, cîntări din obişnuinţă boabele in mînă, apoi le zvîrli în gură şi începu să mestece cu poftă.

— Ce tot vorbeşti dumneata, baciule ? Cine a mai scornit-o şi pe asta ? Fiţi oameni cu socoteală, de unde patru chible de ovăz ?

— E de mirat că n-ai auzit ! Da, se spune că aşa s-a hotărît de către cei mari, în Dietă !

Ferkó tot nu vrea să priceapă. Cu gîndul la Sári, căuta să străbată cu privirile dincolo de iezer, să vadă dacă nu cumva nevastă-sa s-a înapoiat acasă. Nu se vedea nimic, numai bărzoiul care-şi avea cuibul deasupra poieţii stătea într-un picior şi clămpănea din plisc ca o tocănitoare.

Bătrînul începu să sporovăiască: s-a hotărît ca iobagii să dea atîtea chible, pentru ca seniorii să aibă ovăz pentru cai. Seniorul din Dombos va avea două banderii: una la castel, alta în Buda, în tabără. Oastea ţării s-a împrăştiat, s-a isprăvit cu ea! Acuma, numai seniorii mai au ostaşi. La nevoie de război, ei şi banderiile lor vor apăra ţara!

Mintea lui Ferkó se învălmăşi cu totul; atîtea deodată! Sári, chiblele, oastea, banderiile magnaţilor... Să turbe, nu altceva!

Între timp veniseră şi ceilalţi care aveau cai de tîrg; se strînseseră în jurul bătrînului Takács şi ascultau. Toţi păreau îngrijoraţi, cu atît mai mult cu cît nimeni nu-şi prea dădea bine seama ce-l aşteaptă.

— Să nu ne facem sînge rău din vorbe. Cu chiblele seniorului om vedea noi ce-o fi şi ce-om face, spuse într-un tîrziu Ferkó. Cît despre oaste, s-o creadă alţii; unde s-a mai văzut împărăţie fără oaste? Nu-mi fac eu necaz din asta, care drept spunînd nu-s decît vorbe de clacă. Necazul meu e că blestemata de Sári nu mai vine, o să ne apuce noaptea tot în sat!

De-abia isprăvi vorba Ferkó şi în ocolul lui Takács intră bătrînul ţiteraş. Se îndrepta spre grupul bărbaţilor şi-şi tot zdrăngănea ţitera încercîndu-şi glasul. Se trudea să însăileze un cîntec şi nu izbutea. Făcea doi-trei paşi şi se oprea. Sta cu ochii aplecaţi asupra ţiterei şi zdrăngănea uşurel pe strune, murmurînd din buze. Dar nu ieşea nimic, nimic închegat, nici din ţiteră, nici din gura bătrînului. Ciudos pe neputinţa sa, bătrînul împinse ţitera pe spate, apoi se îndreptă spre iobagi:

— Cinstite gazde, — începu el, — aş vrea să vă întreb: aveţi un locşor în igaş şi pentru mine? Am auzit că porniţi la tîrgul din Oradea; tot acolo aş vrea să merg şi eu — mă luaţi?

— Cum să nu te luăm? Vino, ce să mai vorbim! zise Ferkó.

— Mulţumesc, să vă ajute dumnezeu, dragilor, dar vestea cea rea aţi auzit-o?

— Auzit! se grăbi să răspundă Takács, bănuind despre ce putea fi vorba.

— Ia nu mai începe şi dumneata! îi spuse Ferkó întărîtat, căci pe lîngă păţania cu Sári, iată acum şi altele, dar tot el întrebă : O fi adevărat ?

— Mai e vorbă ? Cînd se zvoneşte de-o pacoste, totdeauna se adevereşte ! Măi, măi, unde ajunserăm, fraţilor ! să văietă bătrînul şi, trăgîndu-şi ţitera în faţă, începu un cîntec. Era o baladă despre viteazul Gheorghe Doja.

Altă dată Ferkó şi-ar fi dat drumul glasului şi-ar fi cîntat împreună cu bătrînul ţiteraş, dar acuma gîndul îi era la Sári. Îl asculta pe bătrîn, însă ochii îi avea dincolo de iezer. Cocostîrcul nu mai era deasupra cuibului. Deodată văzu fumul înălţîndu-se din hogeac. „A venit, ticăloasa !" spuse Ferkó şi alergă spre poartă. O ţinu într-o fugă pînă acasă.

— Unde dracu' mi-ai umblat ? se răsti Ferkó la nevastă-sa de îndată ce fu lîngă ea.

— Ce mai întrebi ? Parcă tu n-ai şti ! îi spuse femeia.

— Vino înăuntru şi pregăteşte-mi de drum !

Intră în colibă, dar acolo văzu hainele întinse pe pat, cizmele gata de a fi încălţate, merindea în desagi. Se mai potoli. In cîteva clipe fu îmbrăcat, încălţat, cu desagii pe umăr.

— Hai, spune o dată ce ţi s-a întîmplat ? întrebă Ferkó, gata de pornit la drum.

— Mai nimic ! Zău, mai nimic !... Ferkó, ştii ? Cînd te întorci de la tîrg îţi spun, bine ?

— Te-a bătut castelana ? întrebă văzîndu-i ochii plini de lacrimi.

— Da, m-a bătut ! spuse Sári repede, mulţumită că poate să scape.

Ferkó înjură pe castelană de toţi sfinţii şi porni în grabă înapoi, spre ocolul lui Takács.

Toate acestea şi le amintea Ferkó acuma, cînd se afla departe de casă şi se zvîrcolea şi nu putea dormi. Îl văzuse pe Gheorghe Doja, îi văzuse şi pe ceilalţi doi căpitani, ba chiar întîlnise şi ostaşi de rînd şi stătuse de vorbă cu ei. „Te pomeneşti că zvonul cu oastea-i adevărat, şi cu chiblele o fi adevărat ?" îşi spuse Ferkó, şi mai să-l trezească pe bătrînul ţiteraş să-l pună să-i

povestească de la capăt cum a auzit și de unde. Bătrînul sta încovoiat, cu ţitera alăturea, dormea somn greu, așa că Ferkó nu se îndură să-l trezească. Porni spre cai, unde Pisti făcea de strajă, vorbi cu el mult timp ; se mai liniști, apoi încercă să se culce, potrivindu-şi un locşor în apropierea cailor, sub o răchită. Nici aici nu a putut închide ochii. De la oaste și chiblele de ovăz, gîndurile i se opriră la Sári şi la cele spuse de Misi şi începu să simtă cum i se înfierbîntă sîngele : „Să ştii că porcul de Misi o fi avînd dreptate !"

Într-un tîrziu adormi cu gîndul la nevastă-sa şi se trezi în revărsatul zorilor. Somnul îi adusese liniştea, era chiar vesel, mai vesel ca oricînd. Îmbucă în grabă o bucată de pîine şi alta de slănină şi porni spre rîu, la schelă.

Rîul parcă fumega — fumegau şi bălţile, şi iezerele formate din revărsarea apelor Tisei. Călătorii, grăbiţi de plecare, se sculaseră cu noaptea-n cap. Erau acolo toţi cei care rămăseseră din ziua trecută şi alţii care veniseră în cursul nopţii. Mai la o parte, se aflau şi cetele celor trei mici nobili. Ostașii descălecaseră, căci înaintea lor erau alţii care aveau rîndul la poduri. Numai Gheorghe Doja rămăsese în şa, spre marea părere de rău a lui Ferkó, care hotărîse să-şi ia inima-n dinți, să se apropie de el și să-l întrebe dacă nu cumva ştie el mai bine ce-i cu cele patru chible de holdă. Dar fiindcă nu cuteză să se apropie de calul voinicului, se foia de colo, colo, şoptind călătorilor la ureche : „Îl vedeţi, ăla-i viteazul Gheorghe Doja !"

De către Szolnok veni micul alai al unui mare slujbaş : erau cinci călăreţi și doi cai duși de dîrlogi, împovăraţi cu lucrurile măriei sale. În fruntea alaiului, singur, călărea un om tînăr, îmbrăcat în haine scumpe de catifea neagră. Pe cap avea o bonetă pusă cam pe o parte ; părea a fi un străin. La şold purta o spadă uşoară şi se arăta binevoitor cu toată lumea. Înainte de a coborî de pe cal, salută în dreapta şi-n stînga, apoi coborî şi se îndreptă spre coliba vameşului. Vameșul îi predă răbojul. Cavalerul făcu semn unuia din suită să-i dea punga, plăti dînd un ban de aur şi făcu semn cu mîna că nu vrea restul. Vameşul se ploconi pînă la

pămînt, străinul duse mîna la bonetă şi se întoarse la oamenii săi. Prezenţa cavalerului stîrni oarecare vîlvă printre călători, cu toţii se întrebau cine-o fi şi din care ţară o fi venind.

Podarii făceau ultimele pregătiri ; ungeau scripeţii cu osînză, strîngeau vîrlejul întinzînd odgoanele, lăsau podina pentru încărcat. Starostele podarilor sta cu toiagul în mînă, cu legătura de răboaje atîrnată de cingătoare, atent la desfăşurarea muncii. Vameşul îşi număra banii făcîndu-i grămăjoare pe masa sa. Mai în susul apei, pescarii sloboziseră bărcile pornind la treabă. Chiar şi cele trei mori de vînt ce erau aşezate nu departe de pod, pe un tăpşan, trezite de boarea dimineţii, începuseră să-şi legene, somnoroase, aripele — începea o zi nouă de muncă.

Cînd totul fu gata, starostele podarilor dădu semnalul : zece căruţe ţărăneşti fură împinse în grabă pe poduri, apoi caii, şi la urmă oamenii. Podarii puseră barele, împinseră cu prăjinele, şi lin, podurile se desprinseră de mal. Scripeţii începură să se învîrte pe odgoanele groase şi plutind uşor, prima încărcătură pornea spre malul celălalt al rîului, unde aşteptau alţi călători care veneau din răsăritul ţării.

Soarele îşi înălţă şi el faţa la orizont, iar o dată cu ivirea lui, boarea de vînt care începuse să sufle se înteţi. Atunci, aripele celor trei mori, puse în bătaia vîntului, au început a se învîrti molatic.

Dusul şi întorsul podurilor dura cam multişor. Dar nu era nici o grabă din partea nimănui : fiecare îşi avea răbojul şi oricine ar fi fost, nu încerca s-o ia înaintea celor cărora le venea rîndul ; dreptul acesta îl avea numai regele şi crainicii săi, trimişi cu porunci grabnice.

În sfîrşit, podurile se înapoiară, descărcară, încărcară şi porniră iarăşi spre malul de răsărit. Cînd îmbarcară pentru a treia oară, un cal nărăvaş nu voia nici în ruptul capului să păşească pe podina umedă. Fu biciuit, şi drept răspuns el începu să zvîrle amarnic din copite. Atuncea se stîrni larma obişnuită în asemenea împrejurări : unii strigau, alţii înjurau, cei mai binevoitori veneau cu sfaturi. Ferkó, priceput în

astfel de treburi, veni cu o rogojină de papură, o așternu pe podină, luă calul de căpăstru și-l trecu pe pod fără nici o împotrivire din partea acestuia. Fu lăudat pentru priceperea lui, lucru ce-l făcu să se umfle în pene. Ar fi dorit mult să audă laude din gura lui Doja, care se afla în apropiere, dar tocmai atunci Sultan începuse să joace în loc, nervos, așa că voinicul trebui să-l tot strunească.

Cînd podarii se pregăteau să pună barele și să pornească, răsăriră deodată în fața bordeiului vameșului doi călăreți.

— Dați căruțele și caii jos de pe poduri! strigă unul dintre călăreți. Trecem noi și oamenii noștri!

Oamenii se uitară la ei ca la niște arătări. Se vedea bine, erau doi mari seniori. În urmă, la oarecare depărtare, venea suita, vreo zece călăreți, ostași în banderia lor.

Cei doi vorbeau de sus, zvîrlind o dată cu poruncile și disprețul lor față de micii slujbași ai podurilor, și de gloata călătorilor.

Vameșul și starostele podarilor rămaseră împietriți.

— Hai, mișcați-vă! strigă poruncitor unul dintre seniori, ridicînd biciușca.

Vameșul se dezmetici. Se ploconi pînă la pămînt și începu să îngaime cîteva cuvinte, căutînd să-i convingă pe seniori că regula trecerii podurilor nu putea fi călcată. Îndrăzni chiar să facă un semn cu mîna spre cei trei mici nobili de oaste și spre înaltul slujbaș îmbrăcat în haine de catifea, spunînd că și aceștia așteptau rîndul. Crezuse că în felul asta îi va obliga pe acești doi seniori să respecte rînduiala, așa după cum o respectau și alții. Dar drept răspuns, unul dintre ei trase spada și lovi cu latul ei. Vameșul începu să se văicărească în gura mare, ceea ce îi întărîtă și mai mult pe seniori.

Starostele podarilor cînd își văzu ortacul lovit, bătut ca pe un oarecare om de rînd, făcu semn cu toiagul și dădu drumul podurilor spre celălalt mal. Faptul acesta atrase furia seniorilor asupra lui. Ei dădură năvală cu caii spre el. Omul feri în lături și căzu în apă. Seniorii începură să strige la podari cerîndu-le

să se întoarcă din drum, dar ei se făcură că nu aud strigătele şi-şi văzură de treabă.

Gheorghe Doja nu se mai putu stăpîni. Struni pe Sultan şi porni spre cei doi seniori.

— Păstraţi rîndul la poduri ! strigă el, ridicînd mîna dreaptă.

Seniorii se priviră surprinşi.

— Ce vrea bădăranul acesta ? întrebă cel mai tînăr dintre seniori.

Celălalt se adresă lui Doja :

— Nu vezi pe cine ai în faţă ? Pentru noi nu există rînd la pod ! Scoate-ţi pălăria cînd vorbeşti cu doi mari magnaţi, tălpălăule ! Vrei să ţi-o dau jos cu vîrful spadei ?...

— Rînduială există pentru toată lumea... Înapoi ! tună glasul lui Doja. Şi fiindcă cei doi nu aveau de gînd să-l asculte, Doja înfipse pintenii în burta lui Sultan. Armăsarul pricepu, făcu o săritură şi se puse de-a curmezişul în faţa cailor seniorilor.

— Dă-te la o parte, strigă cel în vîrstă. Sînt magnatul Garay, ban de Macsó !

— Poţi să fii ! răspunse Doja nepăsător şi trase spada.

— Gyuri, arde-i una ! Taie-i nasul, e doar banul de Macsó ! şi împintenîndu-şi calul, Streţcu trecu în apropierea celui mai tînăr.

Seniorul smuci frîul şi se avîntă asupra lui Streţcu. Dar bătrînul mustăcios i-o luă înainte : îşi struni calul, se avîntă şi deodată, ţuşt, printre cei doi dinţi din faţă, trimise drept în ochii seniorului o săgeată de scuipat. O asemenea insultă de neînchipuit nu putea fi spălată decît cu sînge. Seniorul se repezi cu spada asupra sîrbului, dar bătrînul Streţcu îi rîse-n faţă : lunga lui spadă grea, fără zorzoane, intră în luptă. Nu împungea ca să ucidă, para numai loviturile, iar cînd ataca, lovea numai cu latul — nu lupta cum cereau regulile luptei, ci bătea cum ar bate pe un nătărău care s-a încumetat să ia în mînă spada şi să înfrunte un luptător bătrîn.

În curînd toţi cei care priveau, printre care nu lipsea Ferkó, începură să facă haz de seniori. Pe măsură ce loviturile se înteţeau, se înteţea şi veselia. Rî-

deau cu toţii, unii mai stăpînit, alţii din plin. Ferkó sărea cînd pe un picior, cînd pe celălalt, mai să chiuie de bucurie. Chiar şi cavalerul acela în haine de catifea neagră nu-şi putea stăpîni rîsul — ţinea mănuşa în dreptul gurii şi urmărea plin de satisfacţie cum Streţcu cu multă măiestrie îl umilea pe magnat.

Banul de Macsó sări în ajutorul tovarăşului său. Doja vru să-l oprească, însă Streţcu îi strigă :

— I-al meu, Gyuri, lasă-mi-l! şi dînd o împunsătură de spadă calului primului senior, acesta o luă la goană cu stăpînul său. Streţcu începu să lupte cu banul Garay tot aşa, în batjocură, ca să stîrnească rîsul privitorilor, ceea ce şi reuşi de la primele încrucişări de spadă, căci banul Garay era chiar mai slab luptător decît primul. Cînd văzu că nu are cu cine lupta, că banul nu mai e în stare să pareze nici cele mai simple lovituri, Streţcu îşi întoarse calul şi cu vîrful spadei începu să-i surcălească magnatului calul sub coadă, cum fac ciobanii cu măgarii leneşi. Calul banului o luă şi el la goană, Streţcu după el, tot lovindu-l cu latul spadei.

Pe Doja îl pufni rîsul :

— Mare ticălos bătrînul Streţcu. Nici cinstea unei lupte nu le-o face !

Rîsetele mulţimii îi stîrniră pe cei din suita banului din Macsó. La început au stat deoparte crezînd că-i vorba de un duel obişnuit între nobili cavaleri, dar cînd îşi văzură stăpînii fugind iar pe Streţcu urmărindu-i, bătîndu-i şi batjocorindu-i, îşi dădură seama că onoarea stăpînilor fusese greu atinsă. Cîţiva porniră în goana cailor după Streţcu. Doi se apropiară de Doja, neştiind dacă au în faţă un mare senior sau un mic nobil. (În cazul întîi n-ar fi avut dreptul să-l provoace). Unul dintre ei îşi scoase pălăria, salută şi întrebă :

— În numele seniorului nostru, banul Garay, primiţi lupta ?

— Unul contra doi din partea banului ? Trageţi spadele ! le strigă Doja.

Locul de dincolo de schelă deveni din nou cîmp de luptă. Dar de data aceasta era o adevărată luptă între

cavaleri. Doja para loviturile celui din stînga cu scutul, iar cu spada îl ataca pe cel din dreapta. Spadele se încrucişau, scînteiau. De la primele lovituri se văzu măiestria lui Doja în mînuirea spadei şi tot aşa obişnuinţa lui Sultan în luptă. Armăsarul ţinea piept cu picioarele dinainte, pe care le zvîrlea ca pe nişte măciuci, împingînd la distanţă calul luptătorului din stînga stăpînului său. Cal şi călăreţ păreau o singură fiinţă, călăuzită de un singur gînd, înfrîngerea duşmanului. La a treia ciocnire, o despicătură largă apăru în armura bombată a adversarului din dreapta. Călăreţul se înclină pe spate, dădu să se îndrepte, dar nu mai avu putere să se ţină în şa. Căzu de pe cal într-un zgomot de tinichele, căci purta o armură din tablă de oţel. Calul, rămas fără stăpîn, se scutură tremurat şi porni încet cu scările bălăbănind.

A-l scoate din luptă pe al doilea fu treabă uşoară pentru Gheorghe Doja. N-ar fi vrut să-l rănească grav, ci doar să-i zboare, printr-o lovitură dibace, spada din mînă. Din pricina aceasta, lupta dură mai mult timp, iar cînd găsi nimerit, dintr-o lovitură îi zvîrli cît colo spada din mînă. Lupta luase sfîrşit. Chiotele călătorilor încununară cu mare zgomot izbînda lui Gheorghe Doja. Ferkó nu-şi mai afla locul. Alerga de la vameş la starostele podarilor, de la aceştia pînă în faţa cavalerului în haine negre de catifea şi striga :

— Aţi văzut ? Gheorghe Doja, viteazul ! spunea el fiecăruia.

Cavalerul întrebă pe unul din suita sa, un călugăr dominican, pesemne secretarul său :

— Cine-i acest Gheorghe Doja ?

— Cum ? Domnul cancelar Martinuzzy n-a auzit de numele său ? Este un ostaş viteaz, un căpitan vestit ! După cum înţeleg, e şi el dintre cei trimişi acasă, de către... — vru să spună : de către Dobje-dobje, dar se stăpîni — de către bunul nostru rege Ulászló al doilea ! Se spune că-i de fel de prin secuime, poate se întoarce chiar acolo.

— Notează-i numele, îi spuse Martinuzzy.

— Nu-i nevoie, excelenţă, e un nume prea cunoscut în ţară.

După vreo jumătate de oră se întoarse şi Strețcu însoţit de oamenii săi care-i săriseră în ajutor. Bătrînul mergea în frunte, triumfător. Işi tot ştergea chelia scrijălită puţin de un vîrf de spadă şi vorbea cu un om al lui Doja, cornistul Iancu Gurău, care şi el sărise în ajutorul său cînd oamenii din suita banului îl atacaseră pe la spate.

Banul de Macsó era un magnat cu multă trecere la curte, şi a-l înfrunta era primejdios. Încăierarea putea să aibă urmări grave. Primul care-şi dădu seama de lucrul acesta fu starostele podarilor. Omul ieşise din apă şi stătea la o parte ud leoarcă, mai rău ca un şoarece murat. Cît durase lupta el îşi frămîntase mintea gîndindu-se cum ar face să-l împiedice pe ban, căci, de bună seamă, îşi spunea el, banul se va reîntoarce în curînd cu alţi ostaşi, şi poate chiar cu banderia magnatului Dombosy[1], cu arme de foc, şi va căuta să spele ruşinea suferită. Da, cum ar face? Cu gîndul acesta alergă spre bordei, luă de acolo o bardă şi, venind în faţa călătorilor, spuse:

— Să lăsăm să treacă întîi ostașii viteazului Gheorghe Doja. Ce părere aveţi?

— Bravo! strigă Ferkó, apoi se întoarse spre ceilalţi: E cineva împotrivă?

Se înţelege, nu se împotrivi nimeni. Nici chiar Martinuzzy nu spuse nimic, zîmbi doar şi-l privi cu bunăvoință pe Ferkó, căci tînărul iobag, cu neastîmpărul său, îi plăcea.

Podurile se întorseseră de la malul de răsărit al rîului, şi podarii aşteptau să înceapă încărcarea.

— Aveţi rîndul la pod, voinicilor! spuse starostele podarilor, adresîndu-se celor doi căpitani.

— Urcă cei care vin la rînd, nu-i rîndul nostru! spuse Doja.

— Cine ar putea veni la rînd înaintea domniilor voastre?

Ferkó veni în faţa cailor:

— Căpitane Gyuri, noi cei din Dombos venim la rînd, dar s-ar putea să trecem înaintea celor care l-au înfruntat pe banul la Macsó? Doamne fereşte!

---

[1] Magnatul din Dombos = de Dombos. (N. A.)

— Bine, — răspunse Doja, — dacă vreţi, trecem noi !

În curînd mica trupă a celor trei căpitani umplu podurile. Iar cînd barele fuseră puse, starostele, tot cu barda în mînă, sări şi el pe capătul unui pod. Planul lui era făurit : ca să-l ajute pe Doja, nu era de ajuns că-i dăduse rîndul la pod înaintea celorlalţi, ci trebuia să pună, între Doja şi banul de Macsó, depărtarea unei zile de mers, aşa că, ajunşi la celălalt mal, el va tăia funia groasă, oprind din lucru podurile pentru toată ziua.

Cînd podurile se îndepărtară puţin de mal, Ferkó își ridică pălăria și-o învîrti în aer :

— Isten áldjon meg, Gyuri kapitány [1], strigă cu toată puterea.

Ceilalţi iobagi de pe mal urmară şi ei pilda lui Ferkó, strigînd din răsputeri :

— Dumnezeu să-ţi ajute, căpitane Gyuri !

Ajunși la malul răsăritean, starostele podarilor aşteptă pînă coborî ultimul cal, apoi scoţîndu-și coiful de papură de pe cap, se apropie de Doja, se înclină :

— Drum bun, căpitane Gyuri ! îi ură el.

Doja-i strînse mîna cu căldură. Starostele se învîrti apoi în loc ca o sfîrlează și alergă la stîlpul de care era legat odgonul gros pe care se roteau scripeţii. Din cîteva lovituri de bardă îl tăie. Se auzi o plesnitură puternică, odgonul se încolăci ca un balaur pe deasupra apei şi după cîteva clipe se scufundă.

Podurile rămaseră acolo.

3

Spre răsărit de Tisa, pusta își pierde întinsul nemărginit. După Karcag apar primele coline ușoare. Par mai mult valuri de pămînt ridicate de mînă omenească. În partea aceasta şi vegetaţia se schimbă. Ier-

---

[1] Dumnezeu să-ţi ajute, căpitane Gyuri ! — în ungureşte. (N.A).

burile înalte de pustă se întîlnesc tot mai rar, pășunile nu mai sînt fără margini, ogoarele muncite se văd pretutindeni.

Episcopia de Oradea stăpînea mai tot pămîntul din partea asta de țară. Doar ici și colo în lungul drumului se mai întîlneau cîteva așezări ale țăranilor liberi, altfel numai așezări iobăgești, în stăpînirea episcopiei.

În marginea Karcagului se afla o mănăstire ridicată de către călugării minoriți. Mănăstirea părea mai mult o cetățuie. Ziduri groase o înconjurau, iar la colțuri străjuiau patru turnuri de pază puternic înarmate. În mijloc se afla biserica, pe laturi, perete-n perete cu zidurile înconjurătoare, temnițe pentru schismatici și pentru răufăcători, căci starețul, ca și seniorii, aveau drept de judecată asupra iobagilor domeniului.

Abatele Servatius, starostele mănăstirii, era un om nou, venit de cîțiva ani în fruntea mănăstirii. Înainte făcuse parte dintr-un ordin de călugări ostași, dar, simțindu-și sufletul împovărat de multe păcate făptuite în viața de ostaș, trecuse în tagma minoriților, ca să se pocăiască. Asta fusese cinstita și creștineasca hotărîre a părintelui Servatius, însă, episcopul de Oradea, care-l numise stareț al mănăstirii din Karcag, nu ținuse seamă de creștineasca lui hotărîre. Înalt prea sfîntul avea nevoie de un om strașnic acolo, și dacă-l alesese pe părintele Servatius, tocmai pentru asta o făcuse, nu pentru a pune un pocăit în fruntea mănăstirii.

Noul stareț trebuia să facă ordine printre minoriți și mai ales să-i stăpînească îndeaproape pe iobagii satelor mănăstirii, care nu-și prea făceau datoria de supuși și nu-și îndeplineau cu sfințenie obligațiile. Din pricina aceasta, veniturile sfintei episcopii erau în scădere îngrijorătoare.

Părintele Servatius uită repede de pocăință. Cum ajunse în fruntea mănăstirii, ostașul și tiranul din el ieșiră la iveală. Găsi cîțiva călugări minoriți gata să lepede sutana neagră și să îmbrace pieptarul de zale. Cu ajutorul lor, înarmă bine zidurile cu arme de

foc şi chiar cu două tunuri pe care le puse în turnul din colţ, care avea în raza sa drumul cel mare. Apoi se apucă de treabă vîrînd groaza în iobăgimea satelor. Veniturile se urcară ca prin farmec. Pămînturile cultivate se măriră şi ele, zilele de lucru pentru ogoarele mănăstirii deveniră nenumărate. De la un timp însă iobagii începură să-şi ia lumea-n cap, casele să fie părăsite, oamenii să se împuţineze. Mulţi dintre ei se înfundau în pustă, spre apus, sau luau calea codrului, spre răsărit. Se înţelege, veniturile scăzură şi mai îngrijorător.

Episcopul dădu un edict prin care domnii stăpînitori de pămînt, precum şi toţi preoţii parohiilor să trimită înapoi pe aceşti fugari. Lucrul era cam greu de îndeplinit, căci nimănui nu-i stătea scris pe frunte că fusese vreodată iobagul sfintei episcopii. Dar abatele Servatius, care era un om născocitor, găsi leac şi pentru aceasta. Acum, în toamnă, cînd şi unii dintre fugari se întorseseră pe la colibele lor, el trimise călugării să strîngă pe toţi iobagii, de la cei mai tineri pînă la cei mai bătrîni, şi să-i aducă la mănăstire.

Abatele Servatius avea o spusă: „In majorem Dei gloriam!“ [1] şi tot ce făcea, făcea călăuzit de aceste cuvinte.

— In majorem Dei gloriam! începu el, căutînd să-şi forţeze vocea, care se cam piţigăiase o dată cu bătrîneţea. Acum însă i se păru că aceste vorbe, care în trecut, cînd le striga de pe cal, cu spada în mînă, înspăimîntau, nu mai aveau acelaşi răsunet şi asta îl înfurie peste măsură. Sîngele îi năvăli în obrajii buhăiţi, tîmplele-i zvîcneau. Dădu să prindă spada, dar în locul ei atîrna crucea de metal; o strînse în mînă şi cu ea ridicată începu a striga către iobagii strînşi grămadă în faţa sa:

— Păcătoşilor, nemernicilor, ar trebui să vă jupoi de vii!

Iobagii tăceau. Niciunul nu îndrăznea să-şi deschidă gura. Il lăsau să-şi verse mînia, să se linişe-

---

[1] Spre marea slavă a domnului — în latineşte. (N.A.)

tească. Nu ştiau pentru ce fuseseră aduşi acolo şi găseau că pînă nu află despre ce-i vorba, n-are rost să-l întărîte şi mai tare cu întrebările. Abatele Servatius continuă. Trecu la blesteme, la ameninţări cu focul iadului, cu smoală topită și altele, iar cînd obosi, se adresă călugărului care purta socotelile mănăstirii :

— Spune-le nemernicilor că dumnezeu nu vrea moartea păcătosului, ci îndreptarea lui, că toamna păstorul își încrestează oile și că și noi tot așa vom face. In majorem Dei gloriam ! încheie el.

Îi lăsă pe iobagi în seama călugărului și porni în grabă spre turnul în care se aflau cele două arhebuze. Acolo porunci călugărilor de pază să scoată prin creneluri ţevile arhebuzelor și să le îndrepte asupra gloatei, pentru a o stăpîni în cazul unei împotriviri.

Călugărul care purta socotelile era un om viclean și un meşter vorbitor.

— Sînteţi daţi prin naştere să serviţi sfînta episcopie şi mănăstirea aceasta, locaș al lui dumnezeu, începu el cu vocea plină de vicleană cucernicie. Drept e ca stăpînul să-şi însemne oile din turmă, ca să le cunoască, și cînd s-or rătăci să le poată găsi și aduce înapoi...

Şi tot așa, pe ocolite, încerca să le spună oamenilor ce au de gînd să le facă și să nu încerce nici o împotrivire, căci tot ce fac fac spre binele lor şi pentru slava lui dumnezeu.

— Ce trebuie să mai dăm, sfinţia ta ? întrebă unul dintre iobagi.

— Am plătit tot ce avem de plătit, îndrăzni un altul. Am dat zeciuiala, zilele de robotă le-am făcut, ce mai vreţi ?

— Sfinţia ta, nu mai avem nimic în lădoaie, așa să ne ajute dumnezeu ! se jură judele satului, un om în floarea vîrstei, tot așa de zdrenţăros ca și ceilalţi, și care se deosebea de gloată doar prin toiagul de jude pe care-l ţinea în mînă.

— Tăceţi! Lăudat fie domnul, nu trebuie să mai daţi nimic, de data asta e vorbă să primiţi, nu să daţi!

Iobagii se priviră miraţi; să primească? Asta era de neînchipuit.

„Iar vreo înşelătorie călugărească!“ îşi spuse judele scoţîndu-şi căciula, apropiindu-se şi mai mult de călugăr.

— Sfinţia ta, daţi-ne ce v-aţi milostivit să ne daţi şi lăsaţi-ne să ne vedem de treburi... ne aşteaptă acasă vitele, muierile, copiii!

— V-am spus, — surîse cu şiretenie cucernică intendentul mănăstirii, — vă vom da semnul sfintei cruci, pecetluindu-vă cu el frunţile, pentru ca necuratul să nu se mai apropie de voi în veci. Cel care îndrăzneşte să se împotrivească, înseamnă că-i împotriva crucii, potrivnic lui dumnezeu şi slugă al necuratului! Aşadar, dragii mei, domnul fie cu voi. Pregătiţi-vă, fratele Bonifacius vă aşteaptă.

— Despre ce-i vorba, sfinţia ta? întrebă tulburat judele, cînd auzi pomenind numele fratelui Bonifacius, pe care îl ştia schingiuitorul mănăstirii.

— În timpul acesta tot soborul mănăstirii se va ruga pentru voi, ca suferinţele pe care carnea voastră păcătoasă le va îndura, să vi se pară mîngîieri îngereşti, ocoli şi de data asta răspunsul călugărul.

— Eu tot n-am priceput despre ce-i vorba, stărui judele.

— Atuncea călugărul se mînie, lăsă la o parte viclenia şi cucernicia şi le spuse deschis:

— Duceţi-vă dracului, neghiobilor, ce tot o faceţi pe nepricepuţii. Fratele Bonifacius o să vă înfiereze cu semnul sfintei cruci pe frunte, ca să vă cunoască lumea că sînteţi iobagii sfintei mănăstiri!

Iobagii înţeleseră acuma despre ce era vorba. Aproape fiecare cunoştea sculele fratelui Bonifacius: roata de tortură, cuptorul cu foalele unde se înroşea cleştele, sucalele, precum şi furcile în care atîrnau cei pedepsiţi mai uşor.

Cu toţii priviră spre poartă, unde străjuiau călugării ostaşi şi ţevile arhebuzelor. În apropierea bisericii îi aşteptau vreo douăzeci de alţi călugări ostaşi, cu alebardele în mînă, gata să se repeadă la ei; nu putea fi vorba de scăpare.

Judele căzu în genunchi şi ceilalţi iobagi făcură la fel. Începură rugăminţile, văicărelile — porniră tîrîndu-se pe genunchi spre uşa bisericii de unde tocmai ieşea procesiunea călugărilor care aveau să asiste la schingiuire. Corul lor trebuia tot timpul să înalţe rugi, pentru ca suferinţele să li se pară iobagilor mîngîieri îngereşti.

Abatele Servatius, cînd îi văzu îngenuncheaţi şi-i auzi văicărindu-se, simţi o mulţumire diabolică. Se răsti către călugării ostaşi:

— In majorem Dei gloriam! Mînaţi-i spre casa caznelor pe nemernicii aceştia! şi porni înainte spre locul unde îşi avea îndeletnicirea chinuitorul, fratele Bonifacius.

Dar cînd călugării veniră cu alebardele întinse, judelui i se întunecă înaintea ochilor şi începu să lovească cu toiagul în ei. Împotrivirea era zadarnică, în cîteva clipe îl doborîră şi luîndu-l pe sus porniră cu el spre locul caznelor. Pe ceilalţi îi mînară ca pe o turmă, fără să se mai împotrivească vreunul.

Fratele Bonifacius lucra cu repeziciune. Era un vlăjgan de călugăr roşcovan, puternic, mereu cu un zîmbet pe buze care îngheţa victimele. Fără să scoată nici un cuvînt, înşfăca cu stînga chica omului, iar cu dreapta îi aplica fierul pe frunte. Cînd carnea sfîrîia şi fumul cu miros de carne arsă învăluia fierul, el dădea drumul victimei şi trecea la alta. Cel însemnat era luat în primire de alt călugăr care-i ungea rana cu untdelemn de candelă, apoi îl împingea spre o uşă, trecîndu-l în altă încăpere, unde un călugăr îi însemna numele într-un catastif.

În timpul acesta, călugării ceilalţi dimpreună cu abatele Servatius, rînduiţi în lungul peretelui, înălţau rugi. Glasurile lor făceau ca vaietele iobagilor să se piardă în tumultul corului.

Pe la amiază, vreo douăzeci de iobagi, dimpreună

cu judele, fură lăsaţi să părăsească curtea mănăstirii. Dincolo de ziduri îi aşteptau femeile, care se porniră pe bocit de cum îi văzură venind cu frunţile arse, împleticindu-se. În curînd se strînse în mijlocul satului o mulţime de femei și copii. Bocetele încetaseră și locul lor îl luaseră blestemele și sudălmile, precum și ameninţările. Ba se găsiră unele dintre ele care începuseră furioase să-și certe soţii pentru lipsa lor de bărbăţie. Din mănăstire ieşise al doilea grup de iobagi încrestaţi, şi la vederea lor blestemele, sudalmele şi ameninţările se înteţiră.

Judele se aşezase pe un trunchi de salcie şi-şi ţinea capul în mîini. Nevastă-sa îi oblojise fruntea. Nu mai simţea arsura. Numai inima şi-o simţea în piept zvîcnindu-i puternic şi un nod în gît care-l înăbuşea. De la o vreme, larma femeilor scoţîndu-l din sărite, se ridică şi zbieră la ele:

— Tacă-vă gura, blestematelor! Căută cu ochii o jordie şi, găsind-o, se repezi la întîmplare, furios, lovind în grămadă.

Femeile scoaseră ţipete speriate și se împrăştiară. Dar una mai curajoasă se întoarse asupra lui cu un par şi începu să lovească. Celelalte prinseră curaj şi se repeziră şi ele asupra judelui. Bărbaţii se amestecară și ei; pe neaşteptate se iscă o încăierare straşnică. Aceea care zbiera mai tare şi lovea cu pumnii în spinarea bărbatului ei era tocmai nevasta judelui, deși mai înainte îi oblojise fruntea şi-l căinase în fel şi chip.

— V-au însemnat ca pe vite, nebleznicilor! strigau femeile și dă-i cu pumnii şi cu ce aveau în mîini.

Bietul jude, care primise mai multe ca ceilalţi, nu mai știa ce să facă și încotro s-o apuce ca să scape.

Înfierbîntată, nevestei judelui îi trecu un gînd prin minte, și se puse pe strigat:

— La mănăstire, haideţi la mănăstire, suratelor! Trăsni-i-ar să-i trăsnească, haideţi pe ei!

Muierile parcă atîta au așteptat. Porniră cu toatele, cu nevasta judelui în frunte, în iureș năvalnic, spre poarta mănăstirii strigînd cît le ţinea gura. N-aveau nimic in mîini, nici bîte, nici furcoaie. Poarta

mănăstirii era însă închisă şi nici vorbă de a putea pătrunde înăuntru. Dar femeile îşi amintiră că ele aveau fuste care pot fi date peste cap, ca batjocura şi sudălmile lor să fie mai simţite de către sfintele feţe călugăreşti. Pe dată se puseră cu toatele pe măscărit, întorcînd călugărilor din turn spatele, bătîndu-se cu palmele dinapoi. Ca să le sperie şi alunga, călugării traseră două focuri de arhebuză, însă aceasta le întărîtă şi mai tare. Fără frică şi fără ruşine începură să-i spurce bine pe sfinţiile lor.

Bărbaţii, cîţi scăpaseră din mănăstire, se strînseseră în mijlocul satului. Tăceau cu toţii, abia acum îşi dădeau şi ei seama la ce înjosire fuseseră supuşi. Cît timp fuseseră în mănăstire, gîndul le era numai la suferinţele pe care urmau să le îndure. Acum suferinţele aproape încetaseră, dar rana o simţeau în suflete. Însemnaţi pe toată viaţa, trebuia să poarte semnul pe frunte, mai rău ca ucigaşii.

De către mănăstire, larma muierilor se auzea tot mai puternică. Oamenii care stăteau grămadă în mijlocul drumului nici nu simţiră că o ceată de călăreţi se apropie de ei venind dinspre Szolnok. Se treziră deodată cu călăreţii lîngă ei.

Ceata nu era alta decît ceata ostaşilor celor trei mici nobili. Doja opri calul şi sări din şa. Ceilalţi făcură la fel, căci erau toţi obosiţi şi hotărîseră să poposească în Karcag cîteva ceasuri. În timpul acesta vor căuta ovăz pentru cai şi merinde pentru oameni.

Doja făcu cîţiva paşi spre grupul sătenilor, îi văzu pe toţi oblojiţi la frunte, palizi şi pierduţi, de parcă s-ar fi întors din cine ştie ce bătălie grozavă.

— Ce-i cu voi, oameni buni ? îi întrebă nedumerit.

Nu primi nici un răspuns. Dinspre mănăstire un nou val de strigăte atrase atenţia lui Doja şi-a însoţitorilor săi. După cîteva clipe alte două focuri de arhebuză se auziră. Sultan tresări, smuci frîul, şi simţind mirosul de praf de puşcă necheză.

— Ce-i aicea, măi, spuneţi o dată ? Doar n-au năvălit tătarii !

Judele îşi dădu la o parte cîrpa cu care-l oblojise nevastă-sa :

— Ne-au însemnat ca pe vite, grăi el arătîndu-şi rana ca o cruce neagră lipită pe fruntea lui.

Streţcu, Tureatcă, Bándy şi alţii se strînseră şi ei în jurul lui Doja şi, privindu-i pe iobagi, se minunau de cele văzute — era ceva de neînchipuit!

Judele începu să povestească toată păţania. Spuse că între zidurile mănăstirii mai sînt vreo optzeci care-şi aşteaptă rîndul la chinuri. Nu aminti nimic de muieri, căci găsi ruşinos lucru ca muierile să fie mai bărbate ca ei.

Nu mai era vorba de chibzuială, nici de tărăgăneală. Doja sări în şa şi porni în galop spre mănăstire. Toţi ostaşii îl urmară, afară de Drag care rămase în mijlocul satului. Bătrînul nu vrea să se amestece în treburile altora şi chiar pentru cele întîmplate la pod, cu banul de Macsó, încercase să-şi dojenească tovarăşii, dar Streţcu i-o tăiase scurt şi Drag fu nevoit să-şi ţină gura.

Pînă să se dezmeticească călugării, Bándy şi Tureatcă îşi lipiseră caii de zid. Apoi Bándy se înălţă în şa şi înfipse suliţa între blocurile de piatră, iar Tureatcă sări de pe calul său, pe calul lui Bándy, şi printr-un salt, fu sus cu tălpile pe suliţă, iar dintr-o altă săritură deasupra zidului. Îl urmară în grabă alţi patru ostaşi şi Bándy. Cu toţii coborîră în fugă treptele zidului, dînd năvală asupra călugărilor care păzeau porţile. În cîteva clipe lupta fu hotărîtă — călugării aruncară alebardele şi fugiră spre biserică. Bándy trase zăvoarele grele de fier şi deschise larg porţile. Apoi, cu aceeaşi grabă, urcară scările turnului. Arhebuzierii, neavînd alte arme la îndemînă decît arhebuzele lor, nu opuseră nici o împotrivire, se lipiră de zid cu mîinile ridicate. Tureatcă înşfăcă o arhebuză, Bándy alta, coborînd cu ele în curte.

— Parcă dumnezeu ni i-a scos în cale, spuse Bándy, cercetînd cu lăcomie cele două arme. Asemenea cîntăreţe ne trebuiau nouă de mult!

Gurău rîse cu gura lui mare şi luînd pe spinare cele două arhebuze porni cu ele spre sat, pentru a le dosi printre lucrurile lor.

Atacul neaşteptat zăpăci femeile. Ruşinate, îşi tot potriveau fustele şi nu ştiau ce să creadă. Ce poate fi aici ?! Ostaşii să-i atace pe călugări ?! Pare de necrezut ! Dar cînd văzură pe Doja, Streţcu şi ceilalţi dînd năvală în curtea mănăstirii, se dezmeticiră, izbucniră în strigăte şi porniră şi ele buluc spre porţi.

Luaţi prin surprindere, ceilalţi călugări ostaşi ai abatelui Servatius. zvîrliră şi ei armele şi fugiră în biserică, zăvorîră şi baricadară uşa lăsîndu-şi fără apărare pe mai marele lor şi pe călugării din cor.

Doja şi Streţcu, urmaţi de ostaşi, se îndreptară spre fundul curţii, de unde veneau glasurile înălţătoare de rugi ale acelora care asistau la ceremonia înfierării. Cînd deschiseră uşa încăperii, un miros puternic de carne arsă şi sudori omeneşti îi izbiră în faţă. Doja făcu un pas înapoi. Era înfiorător ceea ce văzuse înăuntru ! În afara celor înfieraţi, alţi oameni atîrnau în furci. Într-un colţ, întins pe o masă, un trup scheletic aştepta să fie supus caznelor. Toţi cîţi se aflau acolo parcă amuţiseră şi împietriseră. Abatele Servatius înlemnise şi el ca o stafie în mijlocul încăperii, privind cu ochii holbaţi oaspeţii neaşteptaţi.

— Unde dracu' pătrunserăm, măi Gyuri ?! întrebă mirat Streţcu.

— Drace, aşa o fi arătînd iadul, căpitane Gyuri ? întrebă Tureatcă.

— Ce se petrece aici ? izbucni vocea lui Doja.

Abatele Servatius tresări. Întrebarea aceasta poruncitoare nu prevedea nimic bun. El uită că fusese cîndva un ostaş neînfricat. Îşi luă o mutră pioasă şi înaintînd doi paşi se opri în faţa lui Doja, plecîndu-şi ochii spre pămînt, începînd a murmura o scurtă rugăciune. După ce sfîrşi rugăciunea îşi înălţă capul şi-l privi pe Doja.

— In majorem Dei gloriam ! grăi el întretăiat, ridicînd crucea ce-o avea atîrnată de brîu, spre binecuvîntare.

— Ce spune, măi Gyuri ? căută să înţeleagă Streţcu. Şi luîndu-şi pălăria de pe cap îşi arătă tigva strălucitoare, fără un fir de păr pe ea. Abatelui Servatius i se făcu inima cît un purice văzîndu-l.

— Sînt tătarii! murmură el înspăimîntat şi căzu în genunchi implorînd: Domine, Domine nobiscum![1]

Deodată, pe uşa din capătul celălalt al încăperii, dădură buzna, ca o vijelie, femeile. Cu pumnii ridicaţi, cu pletele în vînt, ele se repeziră asupra călugărilor înmărmuriţi de spaimă. Ca nişte furii nestăpînite începură să le sfîşie sutanele, să le zgîrie feţele şi să le sară în spate, doborîndu-i la pămînt. Apoi zbierînd ca apucate îi călcară în picioare, dănţuind pe trupurile lor. Copleşite de furie şi ură, gîfîiau şi loveau într-una cu călcîiele unde apucau, zdrobind nasurile, ţestele.

Doja strigă de cîteva ori încercînd să le alunge, dar Streţcu îl opri.

— Nu te amesteca, Gyuri! Lasă-le, lasă-le! O asemenea încăierare n-am văzut în viaţa mea, măi frate! grăi, nespus de încîntat, bătrînul Streţcu.

Fratele Bonifacius, care se afla lîngă cuptorul şi uneltele sale de schingiuitor, încercă să se strecoare cumva, dar Tureatcă îl prinse de anteriu:

— Încotro, încotro părinţele? Ia stai, stai nu te grăbi! şi-l ţintui locului cu vîrful spadei.

— Hai, a fost de ajuns! strigă din nou Doja, dar era greu să opreşti furia dezlănţuită a femeilor.

— Lasă-le, în curînd vor obosi şi s-or potoli... Ia, mai bine puneţi mîna şi sloboziţi din furci pe chinuiţii ăştia! strigă Streţcu către ostaşii care făceau haz de păţania călugărilor.

Într-adevăr, după puţin timp, muierile se potoliră: se îndreptară din şale gîfîind, numai ochii le luceau pe feţele palide de încordare. Potolirea însă nu dură decît cîteva clipe: nevasta judelui îl zărise pe pater Servatius care pînă atuncea scăpase de furia femeilor. Se repezi la el şi-i înfipse unghiile în obrazul zbîrcit. Apoi îl ridică pe picioare, îl scuipă în faţă, îl lovi cu palmele şi deodată strigă:

— Aduceţi-mi fierul, o să-l însemn şi pe el, diavolul!

---

[1] Doamne, doamne, fii cu noi! — în latineşte (N. A.)

Dădură cu toatele buluc spre cuptorul lui Bonifacius. Cea mai grăbită luă în mînă un fier înroşit, cu pecetea crucii în capăt; celelalte se întoarseră şi-l înşfăcară pe abatele Servatius. Stareţul se zbătea, începu să strige, ceru chiar ajutorul străinilor, dar nu fu chip să scape de furia muierilor. Îl doborîră la pămînt, se suiră peste el, şi după cîteva clipe pielea frunţii lui Servatius sfîrîi sub apăsarea fierului roşu. Abatele Servatius, rămas lungit la pămînt, îşi împreunase mîinile pe piept şi murmura într-una :

— In majorem Dei gloriam! In majorem Dei gloriam!

De la abatele Servatius, femeile trecură la ceilalţi călugări. Îi înfierară pe fiecare, şi nici fratele Bonifacius nu rămase cu fruntea nepecetluită.

— Întorsul acasă începe bine, sutaşule, nu?! întrebă Doja. După păţania cu banul Garay o avurăm şi pe asta!

— Las' că-i bine, căpitane Gyuri! îl asigură Tureatcă.

— La drept vorbind, — rînji Streţcu trăgîndu-şi mustăţile fuioare, răsucindu-le, — mare ispravă n-am făcut: muierile ne-au luat-o înainte!

— Nici nu ni se poate aduce vreo vină, spuse Tureatcă. Am privit, dar de amestecat nu ne-am amestecat; poate episcopul să ne afurisească pentru asta? Eu zic că nu!

Popasul în Karcag nu mai fu prelungit. După ce au adăpat caii şi şi-au făcut rost de ovăz, au pornit mai departe spre Oradea.

În aceeaşi seară, din curtea judelui János Keresztes ieşea o mică ceată: era judele, nevastă-sa, un fecior mărişor, fiul lor şi alţi trei dintre iobagii încrestaţi de către abatele Servatius. Caii lor erau împovăraţi cu tot ce aveau mai de preţ în sărăcăcioasa lor gospodărie. Oamenii părăseau satul, se îndreptau spre răsărit, spre pădurile de nepătruns. Nu ştiau încă ce vor face pe acolo, poate vor găsi vreun loc unde să se aşeze, dar s-ar putea să nu găsească, vor vedea ei. Cînd satul rămase cu mult în urmă, femeia îi spuse bărbatului :

— Se spune că ostaşul acela care a venit întîi în faţa porţilor era căpitanul Gheorghe Doja!

— Poate! făcu János Keresztes, oprindu-şi pentru o clipă gîndurile.

4

Doja nu prea punea preţ pe bani, iar cît priveşte lucrurile aproape că nu știa ce are. În schimb Bándy purta de grijă şi celui mai mic lucruşor. Strîns la mînă cînd trebuia să dea vreun ban din pungă, Bándy era greu la tocmeală cînd avea ceva de vîndut. Și cîte nu avea de vîndut un ostaş vrednic care servise ani la șir în oaste! În vremea aceea, trofeele cîştigate în lupte, luate de la vrăjmaș în ţară străină, aparţineau ostașului, formau așa-zisa lui dobîndă. Cînd un oraş era cucerit, ostaşii aveau trei zile de dobîndă. Pe tot ce puteau pune mîna în timpul acesta era al lor. Nimeni nu se dădea în lături de la acest obicei, nici chiar marii comandanţi. Ba chiar şi regele se înfrupta din lucrurile de preţ dobîndite pe o astfel de cale de către ostașii săi.

Cei trei mici nobili aveau și ei agoniseala lor. Printre lucrurile lui Streţcu se găseau obiecte de aur, covoare scumpe, ţesături de preţ şi podoabe femeieşti. Streţcu era un om strîngător din fire şi de foarte mulţi ani nu-și mai vînduse avutul. Streţcu ştia ce are şi cît valorează, Doja în schimb habar nu avea. Și nici nu-și făcea gînduri de-i bogat sau nu. Dar Bándy știa și căpitanul Gyuri, datorită lui, putea fi liniștit, nu va fi strîmtorat din lipsa banilor. De altcum, a avea cît mai multe trofee cîștigate în lupte era privit drept un merit și contribuia la mărirea gloriei ostaşului. Or Bándy ţinea și din acest punct de vedere ca gloria căpitanului său să nu fie umbrită de altul.

Hotărîseră ca în Oradea să-și vîndă parte din agoniseala lor, căci bîlciul din Oradea era cel mai potri-

vit. Aici veneau foarte mulţi neguţători străini, care plăteau preţuri bune, și în afară de asta, oraşul avea un gheto şi neguţători care se ocupau cu astfel de negoţ oprit altora. Oprit e un fel de a spune: neguţătorilor evrei din gheto le era oprită orice vînzare-cumpărare în afara celei cu obiecte vechi, consideraţi fiind ca nevrednici pentru altă îndeletnicire.

Oradea era un oraş episcopal — oraş al mănăstirilor şi călugărilor — și nu avea o viaţă orășenească organizată. Peste el stăpînea episcopul. Îngăduinţa de a locui în oraș tot sfinţia sa o dădea. Ghetoul tot el îl înfiinţase. Meşteşugari erau puţini şi mai toţi fuseseră aduşi de către episcopie pentru treburile mănăstirilor şi clericilor. Orașul trăia din plin numai cîteva săptămîni pe an, în fiecare anotimp o săptămînă — atunci se transforma într-un mare tîrg spre care se îndreptau neguţători din locuri îndepărtate, căci tîrgul de toamnă din Oradea era cel mai renumit bîlci de vite din tot regatul Ungariei.

A sta însă cu obiectele în faţa tuturor, în urma celor petrecute în Karcag, fără îndoială era o treabă nechibzuită. Hangiul la care trăseseră cei trei mici nobili le veni în ajutor. El răscoli întreg ghetoul, găsi neguţătorii potriviţi şi-i prezentă celor trei şi ostaşilor care-i însoţeau. Drag vîndu tot ce avea, Streţcu o parte, iar Bándy se tîrgui o jumătate de zi şi se descotorosi numai de ceea ce credea el că-l îngreunează. După ce isprăvi cu neguţătorii, luîndu-le banii, intră în sala hanului unde căpitanii se sfătuiau la o masă şi puse în faţa lui Doja, pe masă, trei pungi, dintre care una era plină cu guldeni de aur, vreo două sute la număr, iar celelalte cu bani de argint. Cu toatele, o adevărată avere.

Lui Doja nu-i veni să creadă. Dădu să ia pungile, dar Bándy puse repede mîna pe ele și le vîrî în chimirul său, care-i servea şi ca centură pentru spadă.

— Cu socoteală, căpitane Gyuri ! grăi el. Cine știe ce ne așteaptă... banul îi bun, te scoate din multe necazuri !

Doja nu spuse nimic. Il privi cu dragoste pe Bándy şi-și puse cu prietenie mîna pe umărul ostaşului.

— Te vîrîşi la stăpîn, Gyuri! rîse Streţcu.

Doja nu ţinu seama de cuvintele lui Streţcu şi-şi continuă vorba oprită la intrarea lui Bándy:

— ...După cum v-am spus, eu cred că ar fi bine să ne întîlnim aici, în hanul acesta, la anul, tot în ajunul sfîntului Dumitru. Pînă atunci ne vedem fiecare de treburi, ce ziceţi?

— Eu n-am ce aştepta... oi trăi cum mi-o ajuta dumnezeu! grăi Drag.

— Îl auzi? sări îmbufnat Streţcu.

— Ce să audă? Aşa-i! Fiecare cum l-o ajuta dumnezeu! Tu vei dormi cum îţi vei aşterne, dar bine nu, asta fără nici o îndoială, te cunosc!

— Ce, mie-mi stă gîndul la dormit, cum îţi stă ţie?! izbucni din nou Streţcu, gata de harţag.

Cearta era să izbucnească, dacă n-ar fi bătut Doja cu garda spadei în masă.

— Hei, hangiule, adă vin, patru măsuri! strigă el, gîndind că astfel îşi va putea potoli tovarăşii.

Hangiul stătea la tejghea şi vorbea cu un străin. Un om îmbrăcat tare neobişnuit: avea pe cap o bonetă albastră, ţuguiată, frîntă de la mijloc şi care-i atîrna spre umăr, terminîndu-se cu un canaf. Numai măscăricii mai purtau aşa ceva pe cap. Însă omul nu părea să fie un astfel de meşteşugar. Avea la şold o spadă subţirică şi lungă, arătoasă, dar cu ea nu putea speria pe nimeni. Era îmbrăcat cu un ilic de catifea vişinie pus peste cămaşa cu mîneci largi. Nădragii îi avea scurţi şi strîmţi. De sub marginile lor ieşeau în jos ciorapii albi. În picioare avea un soi de ciupici în care puteai sări din pod şi se terminau la spate cu pinteni. Nimeni nu mai văzuse prin părţile astea o asemenea îmbrăcăminte! Cînd intrase în han, atrăsese privirile tuturor. S-au mirat oaspeţii de el, dar de, într-un tîrg aşa de mare, unde vine felurită lume, era loc şi pentr-un caraghios ca el.

Omul îi tot explica hangiului, îi tot vorbea şi tot dădea din mîini. Hangiul, ocupat cu el, nu sări cum s-ar fi cuvenit, atuncea cînd un nobil bate cu garda spadei în masă. Streţcu se înfurie:

— Hei, jupîne, ai asurzit? Ce tot caşti ochii la măscăriciul acela? Adu vin!

Auzind vocea lui Streţcu, străinul se întoarse cu faţa spre masa celor trei mici nobili, îşi prinse spada şi se încruntă. Dar după cîteva clipe începu să rîdă, se înclină şi porni spre masa lor.

— Oaspetele nepoftit n-are loc, dar vreau să beau o ulcică de vin şi să ospătez la masa domniilor voastre! se ploconi din nou şi-şi întoarse buzunarele pe dos: După cum vedeţi, n-am nici un ban!

Lui Doja îi plăcu acest fel de a se prezenta. Pe Streţcu îl descumpăni. Numai Bándy nu prea era împăcat. „Fără îndoială, căpitanul Gyuri va plăti băutura şi mîncarea acestui vîntură-vînt", îşi spuse el.

— Pofteşte! îl îmbie Doja, arătîndu-i un scaun.

Hangiul venise cu cele patru măsuri de vin şi le puse pe masă.

— Mai adă una! Adă şi mîncare pentru voinicul acesta flămînd!

— Pentru măria sa plătesc eu! rînji Streţcu batjocoritor, părîndu-i-se c-a făcut o glumă.

Dar omul nu se sinchisi, rîse cu poftă şi-i spuse hangiului:

— Măsura să fie cît mai mare şi mîncarea ca pentru un flămînd care n-a luat în gură nimic de trei zile... plăteşte doar seniorul! şi-l privi pe Streţcu cu înţeles.

— Fie! înghiţi în sec Streţcu. Dacă o să-l scoţi pe Michiduţă din mînecă, n-o să ne scuipăm în sîn, nici n-o să ne facem cruce... hai, arată-ţi meşteşugul!

— Mă cheamă Taill, spuse străinul. Vrei poate plata băuturii şi a mîncării înainte? îl întrebă pe Streţcu.

— De unde vii dumneata? intră în vorbă şi Doja. Te aud glăsuind limba noastră, dar după straie pari a fi un străin venit dintr-o ţară îndepărtată.

— Ai ghicit! Chiar aşa e! Vin din Spania!

— Departe-i pînă acolo? Şi tot nobili cu buzunarele goale trăiesc în ţara aceea? întrebă tot în batjocură bătrînul Streţcu.

— Cam departe, nu chiar peste nouă mări şi nouă ţări, dar nici aproape nu-i ! Cît despre buzunare, ce să-ţi spun ? Cam aceeaşi poveste ca şi pe aici : unii le au doldora de aur, alţii goale de suflă vîntul în ele ! Care dintre domniile voastre ţine drumul cel mare, spre Cluj ?

— Eu ! De ce mă întrebi ? rosti Doja puţin surprins de întrebarea neaşteptată.

— Mi-a spus hangiul că mîine în zorii zilei porneşti la drum. Nu cumva ai un cal şi pentru mine ?

— Ba da, — răspunse Doja, — am şi-ţi dau unul dacă vrei.

Bándy mormăi ceva ca să-şi arate nemulţumirea, doar şi-o retrage stăpînul vorba, dar Doja nu ţinu seama de mormăitul lui.

— Cal găsişi, pinteni şi spadă ai, mîncarea şi băutura îţi vine, ce mai vrei ? Hai, scoate-l repede pe Michiduţă ! îl tot îmboldea nerăbdător Streţcu.

— Grăbit mai eşti, nene ! făcu Taill. Uite că-l scot, dar nu din mînecă, doamne fereşte ! El avea o taşcă pe spate, o trase în faţă şi, fără grabă, privind cînd pe unul, cînd pe altul, se apucă să desfacă cataramele.

— Te pomeneşti că-l scoate ! spuse Streţcu şi privi neîncetat cum străinul desface încheietorile.

— Iată-l ! zise străinul şi din geantă scoase patru cartoane. Dete unul lui Streţcu, altul lui Doja, pe al treilea lui Drag. Vrei şi dumneata să vezi unul ? îl îmbie pe Bándy. Nu cumva te temi că-l vei visa la noapte ?

Bándy mormăi ceva, întinse mîna şi luă ultimul carton.

— Măăă, — făcu Streţcu, — aşa o fi arătînd necuratul, măi Gyuri ?... Mă, drăcia dracului, uite-l, uite-l ! Are pene pe cap, în loc de păr ! Şi ce mai straie... doamne, doamne ! Uite că la brîu poartă un cap de om... Ce-o mai fi şi asta ?!

— Asta o fi tartoriţa iadului, fu de părere Bándy şi arătă cartonul care-i căzuse lui.

— Ia s-o văd ! şi Streţcu schimbă cartonul pe care el îl avea în mînă, cu Bándy.

— Mă, că frumoasă-i tartorița! zise Strețcu, trăgîndu-și mustățile.

Doja privea chipul unui vrăjitor indian. Un bătrîn numai zbîrcituri care stătea așezat pe pămînt, cu o secure la picioare și o lulea în gură din care ieșea un nor de fum. Privea chipul cu atenție și nu-i venea să creadă că pe lume ar putea fi și asemenea oameni.

Drag luase cel mai frumos desen; un luptător indian care întindea un arc. Era un tînăr fără penaj pe cap, cu fruntea și pletele legate cu o panglică. Nu găsea nimic deosebit la el; doar fața puțin cam roșcată. Încolo, un adevărat vînător din munții Maramureșului. Un vînător cu arcul, îmbrăcat în haine înflorate.

Taill era mulțumit: reușise să-i uimească pe acești patru ostași. Vedea bine, îi cîștigase. Va avea cal și tot ce-i trebuie pînă la Cluj, oraș în care se reîntorcea după o hoinăreală de cîțiva ani prin lume.

Hangiul aduse vin și mîncare. Taill se apucă de mîncat, înfulecînd ca un lup hămesit. În ultimul timp se ospătase cu te miri ce, căci fusese jefuit de tot avutul său chiar în ziua cînd intrase în țară. Scăpase cu fuga, numai cu hainele de pe el, cu tașca și spada.

Cele patru cartoane trecură de la unul la altul și cîtva timp mirarea lor îi făcu să-și uite de oaspe. Niciunul nu mai văzuse asemenea minunății. Strețcu se minuna mai mult, dar nici Drag nu rămase nepăsător. Abia aștepta ca străinul să isprăvească mîncatul pentru a-i pune unele întrebări despre locul unde trăiesc acei oameni. Nu avu prea mult de așteptat, căci Taill însuși dorea să-i uimească cu cele văzute prin țara de unde se reîntorcea. După ce bău tot vinul din canceu, începu de sus:

— Ei bine, domnii mei, aceștia sînt indienii despre care vorbește toată lumea! Domniile voastre îi vedeți în chip, eu i-am văzut în carne și oase, căci i-am avut în fața ochilor mei. Am pus mîna pe ei, mi-am udat degetul și l-am trecut pe pielea lor ca să văd de nu cumva sînt vopsiți. Nici vorbă, nu era

nici o înşelăciune la mijloc, oamenii erau aşa după cum s-au născut, cu pielea arămie...

— Dar penele? întrebă Streţcu.

— Penele nu erau ale lor, adică nu s-au născut cu pene pe cap în loc de păr; penele sînt podoabe! Părul lor, aşa după cum se vede la acest tînăr luptător, e negru ca pana corbului, şi tot aşa de aspru ca şi coada calului. Ce mai încolo, sînt oameni adevăraţi şi nu diavoli! Poate aţi auzit de amiralul Columb, el i-a adus de peste marea cea mare tocmai din India. Adică nu chiar din India, ci dintr-o ţară pe care a descoperit-o acest corăbier; o ţară ca-n basme! Ceea ce se află acolo, nici în cele o mie şi una de poveşti nu sînt închipuite — minunăţii! Pepeni galbeni cresc pe arbori, pîinea de asemenea! Iar aurul, aurul şi argintul îl iei cu pumnul din prundul rîurilor! Sînt munţi întregi de aur în ţara aceea... şi ce aur! Corăbii încărcate vin acum spre Spania, aurul se revarsă gîrlă asupra spaniolilor. Prin pieţele oraşelor fiecare nu-ţi vorbeşte decît de aur. Din pricina asta, toţi vîntură-lume se îndreaptă spre porturile spaniole, se îmbarcă cum pot, înfruntă valurile patru-cinci luni, îşi primejduiesc viaţa alergînd după aur! Plecam şi eu spre ţara aceea din basme, eram gata să mă îmbarc pe o corabie, cînd primii prin breasla postăvarilor din Barcelona vestea c-a murit bătrînul meu. Aşa că a trebuit să fac calea întoarsă pentru a duce mai departe afacerile tatălui meu: Casa Taill, postăvărie! Tatăl meu a fost starostele breslei postăvarilor din Cluj, puteam eu să las negustoria noastră baltă şi să alerg după aur? Nu puteam! Din pricina asta m-am întors. Negoţul nostru are vechime de două veacuri, mă mir că n-aţi auzit de Taill, postăvarii! Nu-mi pare rău că mă întorc, dar cît de minunat ar fi fost să fi ajuns şi eu acolo: aur, argint, raiul!

Taill îşi luase avînt. Vorbea inspirat, căuta parcă să-i îndemne pe cei patru ostaşi la drum, spre ţara despre care vorbea; cuvintele lui Doja îl făcură să-şi întrerupă avîntul vorbirii.

— Şi aurul a adus asupra Spaniei mai multă fericire, mai multă îndestulare, mai multă dreptate?
— Dreptate? se arătă surprins Taill.
— Da, dreptate. Fără asta la ce mi-i bun aurul? Aur se găseşte şi pe la noi!
— Oamenii nu aleargă după dreptate, nici eu nu m-am gîndit la dreptate! Mă mir că domnia ta, care trăieşti în ţara aceasta unde nici nu se ştie ce-i dreptatea, îmi pui astfel de întrebări — dreptate! Lumea e aşa cum e, n-o să-i schimbe aurul faţa! De nu ai aur, îl rîvneşti şi nu te gîndeşti la dreptate, de-l ai, la ce te-ai mai gîndi şi la dreptate?
— Aşa-i, hai noroc! făcu Drag şi ciocni cu Taill. Acesta ridică canceul şi-l răsturnă — nu mai era nici o picătură pe fundul lui.
— Vedeţi, aş fi băut şi eu pentru dreptate, dar nu mai e nici un strop în canceu. Asta înseamnă că nici dreptate nu mai este în lume!
Doja bătu din nou cu garda spadei în masă. De data aceasta, hangiul aduse în fugă o oală plină cu vin şi umplu cancelele.
— Ce să ne batem capul cu ceea ce nu este şi nici nu ne priveşte? reîncepu Taill. Eu sînt neguţător, domniile voastre ostaşi, poate chiar seniori! Mă puneţi pe mine să vă vorbesc despre dreptate, doar nu vreţi să mă trageţi de limbă? rîse cu şiretenie Taill.
— Auzi, Gyuri, noi seniori! se arătă puţin supărat Streţcu.
— Să am iertare, — făcu Taill, — penajul nu-l arată pe magnat?
— Să nu mai spui vorba asta, că-l smulg şi rămîn cu pălăria despuiată! îi spuse Doja rîzînd.
— Dar mă rog, cu cine am cinstea? întrebă Taill, căci vorbele lui Doja îl puseseră puţin în încurcătură. Îşi dăduse el seama de la început că nu are în faţă un grup de magnaţi, dar oricum, nobili avuţi, comandanţi de oaste erau. Hainele de pe ei, penajele, spadele şi ostaşii care-i însoţeau îi dovedeau asta. La întrebarea lui nu căpătă răspuns, ceea ce-i dădu de gîndit. „Nu cumva or fi şi ăştia dintre acei

care m-au jefuit cînd am intrat în ţară?“ se întrebă îngrijorat.

Într-adevăr, cei care-l atacaseră pe Taill păreau şi ei să fie nobili, chiar comandanţi de oaste. Aşa şi era, cu singura deosebire că nu mai erau în oaste. Fără multă bătaie de cap, ei îmbrăţişaseră în locul altei îndeletniciri tîlhăritul la drumul mare.

Chiar din primele zile după împrăştierea taberei, unii dintre comandanţi îşi formaseră din ostaşii lor cete cu care începuseră să aţină drumurile, dînd de gîndit magnaţilor care priveau ca un privilegiu al lor această îndeletnicire.

„De luat şi aşa nu mai au ce-mi lua; numai de dat îmi pot da!“ îşi spuse Taill şi, agăţîndu-se de cuvintele lui Doja, schimbă vorba, încercînd o uşoară iscodire pentru a afla cu cine stă de vorbă.

— Se pare că domnii magnaţi stăpînesc ţara după plac. La drept vorbind, asta pe mine nu mă priveşte. Eu sînt un cinstit orăşean, breslaş, de felul meu dintr-un oraş liber, dar, totuşi, s-ar părea că nu-i bine aşa cum e, nu? Domniile voastre ce spuneţi?... Eu, să am iertare, vedeţi, haina multe ascunde, nu este aşa?... Slăvit fie regele nostru Ulászló al doilea, iar domniilor voastre toată cinstea! se înclină Taill. Nu ştiu cine sînteţi şi de aceea, vedeţi: pune, doamne, pază gurii mele!... Nu zic bine?

— Fii fără teamă, magnaţi nu sîntem! îl linişti Doja.

— Atuncea poate sînteţi oamenii slăvitului nostru rege Ulászló?

— Dobje-dobje? Ptiu! făcu Streţcu la auzul numelui regelui. Aduseşi slavă unei asemenea momîi, neguţătorule? Pesemne eşti glumeţ din fire, altcum n-ai fi vorbit aşa; auzi, slavă lui Dobje-dobje!

— Noi am fost ostaşi în oastea ţării, începu Doja pentru a-i spulbera orice nedumerire şi a pune între ei încrederea de trebuinţă în astfel de împrejurări. Dumnealui îi ezredes-ul Nicolaie Drag...

— Toată cinstea, domnule ezredes! se înclină iarăşi Taill.

— Dumnealui îi căpitanul Iovan Strețcu, iar eu sînt tot un fost căpitan de oaste: Gheorghe Doja!

Taill tresări, se ridică, își duse mîna la spadă și salută aproape ostășește:

— Toată cinstea, căpitane Gheorghe Doja! Am auzit de numele dumitale, da, am auzit de cum am pătruns în țară! Nu știam cine mi-a făgăduit calul — acum știu și-ți mulțumesc pentru a doua oară!

— Ei, lasă, stai jos, omule, nu te mai ploconi atîta. N-ai pentru ce-mi mulțumi, îi spuse Doja, căci Taill părea prea ceremonios.

— Pentru ce-ți mulțumi am, cum să nu am? Mi-ai făgăduit un cal, fără să mă întrebi cine sînt! Pentru asta o să-ți rămîn recunoscător toată viața, iar binefacerea pe care mi-o faci o s-o răsplătesc plătind înzecit, căci nu sînt un coate goale cum par! După cum v-am spus: moștenesc în Cluj un comerț mare, voi avea de unde plăti.

— Vezi-ți de treabă, mai adăugă Doja, părîndu-i-se cu totul nepotrivit tonul cu care-i vorbea acum Taill. Nu m-am gîndit nici o dată la plată... eu nu sînt neguțător!

— Nu-i vorba de neguțătorie: omenia, omenie așteaptă, căpitane Doja! Acum, că știu cine ești, nu mă mai mir că m-ai întrebat de dreptate. Dacă eu ți-am vorbit cum ți-am vorbit, am făcut-o ca omul care nu știe încă pe ce pămînt calcă și nici cu cine se întîlnește în cale. Acum îți pot spune deschis: fără dreptate, nimic nu se poate face în lume, temeinic! Dar pe aici, se pare că dreptatea a murit o dată cu regele Matei.

— Ține-ți gura, neguțătorule! se amestecă și Drag în vorbă. Vorbește mai bine despre ceva ce-ai văzut prin țările pe unde ai umblat, iar de cumva nu mai ai ce spune, ia-o din loc... pînă plecăm la drum, mai avem și noi unele treburi de pus la cale.

Indemnul era cam lipsit de cuviință, dar Taill nu se arătă jignit.

— Cu alte cuvinte, — răspunse el în glumă, — mars ki![1] şi Taill se ridică: După cum văd, domnia ta nu-ţi prea baţi capul cu dreptatea, — se adresă el lui Drag, — ca viteazul Gheorghe Doja. Îţi mulţumesc de sfat, îmi ţin gura şi plec! Se aplecă în faţa lui Doja şi celorlalţi, mulţumi lui Streţcu pentru mîncare şi băutură, iar mai la urmă îi spuse: Cînd treci prin Cluj, intră şi la mine, te voi ospăta ca pe un mare senior. Nu uita: Casa Taill, postăvărie!

Streţcu luă cuvintele lui drept glumă.

— Straşnic neguţător eşti, hohoti el. Mă păgubişi de douăzeci de sfănţuigi și ca să-mi scot pîrleala mă chemi la Cluj, ca să cheltuiesc doi guldeni cu drumul!

— Trece totul în socoteala mea, Bándy! Noi tot o să avem drum prin Cluj. Ce zici? se adresă Doja lui Taill, rîzînd, întregind gluma lui Streţcu. Tot mi-ai spus c-o să-mi plăteşti înzecit calul!

— Da' de ce, să plătească căpitanul Streţcu! se grăbi Bándy, neînţelegînd să se glumească în paguba pungii.

— Treaba domniilor voastre! spuse şi Taill. Eu am mîncat, am băut, cal am, așa că nu-mi doresc decît să mă văd acasă! se înclină şi porni spre tejgheaua hangiului.

— Vîntură-lume, mormăi Drag după ce Taill se îndepărtase.

— Mare-i lumea asta, măi Gyuri! făcu Streţcu.

Doja nu răspunse nici unuia, nici altuia. Taill se reîntorcea acasă, la ocupaţiile părinteşti. Dar el, el? Acasă! Se reîntoarce şi el în satul lui! În satul lui? Nu! S-a născut doar acolo! Acolo mai trăieşte fratele lui, Grigorie, acolo îi sînt înmormîntaţi părinţii, dar satul — satul e al magnatului! Şi satul, și oamenii din sat, și fratele lui, Grigorie, pînă și pămîntul în care îi sînt înmormîntaţi părinţii tot al magnatului e! Din gîndurile acestea îl treziră vorbele lui Drag:

---

[1] Marş afară — în ungureşte. (N.A.)

— Spuseşi să ne întîlnim după un an, tot în hanul acesta. Mă socotii tot timpul cît fu vandorul acela la masa noastră, şi găsind de bine ceea ce spuseşi — voi veni ! Dar de la mine să nu vă aşteptaţi la nimic. Vin aici, dacă mi-o ajuta dumnezeu şi-oi mai trăi, ca să vă văd, ca să mai schimbăm o vorbă. Încolo, întîmplă-se orice s-ar întîmpla, nu-mi mişc un deget !

— Îl auzi cum vorbeşte ? rosti aţîţat Streţcu.

— Bine, vom mai vorbi pînă plecăm, spuse împăciuitor Doja şi se ridică. Trecu printre mese şi ieşi pe uşa din fundul sălii în curtea hanului.

Bándy se ridică şi-l urmă. Acolo dădu peste oamenii săi care aprinseseră un foc în apropierea grajdurilor şi stăteau în jurul lui. Cu toţii erau tăcuţi, posomorîţi ; întorsul acasă, se vedea bine, nu-i bucura de loc. Doja căută să le alunge amarul :

— Mîine pînă-n zori pornim la drum, feciori. Ne-a ajutat dumnezeu să ne întoarcem şi noi acasă !

Nu-i răspunse niciunul. Îl privi pe Vizi Mihály, arcaşul, un flăcău sprinten, mare meşter în aruncatul săgeţilor, dar şi bun luptător cu spada.

— Ce zici, Mihály, te bucuri ? îl întrebă Doja privindu-l în ochi.

Vizi ridică din umeri :

— Nici o bucurie, căpitane Gyuri ! Am fugit de rău şi mă întorc tot la el. De ce m-aş bucura ?

— Dar tu, Costane ? îl întrebă pe unul la care ţinea mult.

— Ei ? Eu, căpitane Gyuri, — se codi Costan, un valah, unul dintre cei mai buni luptători cu spada din fosta lui ceată, un om înalt, ciolănos, cu ochii verzi plini de amar, — eu nu mă întorc acasă !

— Nici eu ! sări Kalló Iosif, un secui ca şi Doja, cel mai bun arhebuzier pe care-l avea.

Bárány, un şugubăţ pe care niciodată Doja nu-l văzuse posomorît, un năzdrăvan care sucea cu multă uşurinţă capul femeilor şi fetelor pe unde trecea, începînd să-şi răsucească mustaţa blondă, spuse :

— Eu, căpitane Gyuri, nu mă întorc nicăieri, eu mă ţin de domnia ta ca scaiul de coada dulăului ; de

mine nu scapi, căpitane! Unde te duci domnia ta, acolo merg şi eu!

— Aşa, mormăi baciul Bándy. Şi ce crezi tu, noi luăm feciori frumoşi ca tine de suflet?

— De ce nu? zise Doja fără să ia în seamă mormăitul lui Bándy. Un asemenea voinic poate fi lăsat cînd se îmbie singur? Bine, Andrei, tu rămîi cu noi. Dar tu, Voicule?

Voicu, un valah ca şi Costan, ca şi cornistul Iancu Gurău, nu se grăbi, dar Iancu Gurău privi pe toţi ceilalţi, se opri asupra lui Bándy şi-şi ţinu ochii cîteva clipe pe faţa lui, apoi îşi îndreptă privirea spre Doja:

— Căpitane Gyuri, noi ne-am gîndit şi ne-am socotit în fel şi chip: ar fi de făcut asta şi asta, nu ţi le mai spunem ca să nu-ţi închipui de noi cine ştie ce. Dar ne-am mai gîndit ca şi Bárány să nu ne despărţim de domnia ta! Unde mergi domnia ta, om merge şi noi... De-o fi bine pentru domnia ta, o fi şi pentru noi... Răul dacă ne-o ajunge, ne-o ajunge pe toţi!

Alţi doi, Balhó şi Sárkány — puricele şi balaurul — cum li se spunea, doi spadasini nedespărţiţi, oameni mai în vîrstă ca ceilalţi, îşi ridicară deodată glasurile:

— Aşa-i, aşa-i, la asta ne-am gîndit cu toţii!

Sárkány vru să-i explice lui Doja cum au ajuns ei la hotărîrea aceasta, însă Balhó îl dădu la o parte şi ieşi el înaintea lui Doja:

— Căpitane Gyuri, la drept vorbind domnia ta ce ai de gînd să faci? Plugar nu eşti, ca să te apuci de plugărit; neguţător nu eşti, ca să te apuci de neguţătorit; cărturar iar nu eşti, aşa că nici popă nu te poţi face. Ce-i drept, îi drept, pentru asta nu-i nici o supărare. Căpitane Gyuri, vezi, domnia ta, noi şi domnia ta tot după tăişul spadei trebuie să ne cîştigăm pita... Aşa gîndim!... Ca ostaşi de rînd noi auzim poate mai multe decît domniile voastre, că vorbim cu mai multă lume. Uite, chiar oamenii veniţi aici, la tîrg, spun că ar fi auzit că voievodul din Moldova are nevoie de ostaşi, de comandanţi, ca să

lupte cu leşii. Ce-ar fi dacă şi noi, cu domnia ta în frunte, am da o fugă pînă la curtea sa? Nu ne vrea regele nostru, ne-o vrea altul!

— Da, aşa ne-am gîndit, căpitane Gyuri! întări şi Voicu, şi Costan, amîndoi deodată.

— Va să zică voi opt vreţi să mă urmaţi pe mine?

— Păi da, aşa ne-am socotit! spuse repede Bárány.

— De trecut în Moldova nu poate fi vorba, nu ne putem părăsi ţara. Noi sîntem aici şi aici trebuie să rămînem... Bine, veţi veni cu mine, vom vedea noi ce avem de făcut!

— Măi feciori, — se auzi glasul lui Bándy, — zic şi eu să rămîneţi! Dar să nu vă aşteptaţi la cine ştie ce. Noi, precum ştiţi, numai cu agoniseala de pînă acum sîntem şi cu sfoara de pămînt a căpitanului Gyuri. De va trebui să punem mîna pe coarnele plugului, o s-o facem şi pe asta, că plugul hrăneşte pe toată lumea.

— Ce, nu tot de la cornul plugului am plecat? Aici nu-i vorbă de plug; nu fuge nimeni de plug, fuge de robia magnatului, asta-i! grăi apăsat Voicu.

— Avem două arhebuze: mai mare bogăţie ca asta se poate, căpitane Gyuri? păru înveselit Vizi Mihály.

— Şi nouăsprezece spade, izbucni voios Bárány. Nouă ale noastre, zece ale domniei tale, dacă-i vorba să socotim pe cît îţi preţuieşte spada, căpitane Gyuri!...

— Aşadar, căpitane Gyuri, cu dumnezeu înainte! făcu Sárkány, dîndu-l la o parte din faţa sa pe Balhó.

— Mă, nu pune mîna pe mine, că mi se supără drăguţa, îl îmbrînci Balhó scoţîndu-şi spada din teacă. Uite o lovitură nouă, căpitane Gyuri! mai spuse Balhó, luînd poziţie de luptă.

Sárkány îşi trase şi el la repezeală spada din teacă şi în hazul tuturor începură lupta. După cîteva atacuri, Balhó îi puse lui Sárkány vîrful spadei în piept, în dreptul inimii.

— Frumoasă lovitură, zise Doja, încîntat de măiestria lui Balhó. De la cine ai învăţat-o?

— Nici n-ai putea crede, căpitane Gyuri. De la bohoţul ăla, căruia i-ai făgăduit un cal!

— Nu mai spune! făcu mirat Doja, apoi începu să rîdă cu poftă dimpreună cu toţi ceilalţi, glumind pe seama lui Taill, dar recunoscînd măiestria loviturii învăţată de la el.

— Straşnici plugari o să mai fiţi şi voi, n-am ce zice! făcu baciul Bándy. O să scormoniţi pămîntul cu vîrful spadei, că numai la ea vă stă gîndul!

Dar în sufletul lui, bătrînul ostaş era mulţumit. Vor trăi împreună. Doja va avea alăturea de el nouă oameni, nouă ostaşi tot unul şi unul. Nu-i o banderie de mare nobil, e doar o mică ceată, dar nu-şi va face blazonul de rîs umblînd singur, precum cavalerii scăpătaţi care beau pe seama altora şi-s fericiţi cînd un mare nobil îi îmbie cu resturile rămase de la masa lui.

Bándy socotise în gînd cam cît va cheltui pentru mîncarea tuturor, cam cîţi bani va scoate din rodul pămîntului pe care Doja îl căpătase şi cam cît va trebui dat din pungă. Cheltuiala nu i s-a părut prea mare. Acum, bani au destui, pentru multă vreme, ce-o fi mai apoi, vor vedea ei. Şi în afară de asta mai e şi căpitanul Streţcu cu planurile lui. E foarte adevărat, Doja nu pare să fie de partea lui Streţcu în ceea ce priveşte planurile acestuia, dar pînă la urmă s-ar putea să se înduplece. Şi de ce nu? Ce, nişte ostaşi cinstiţi nu au şi ei dreptul să-şi cîştige pîinea sub soare?

— Căpitane Gyuri, — grăi Bándy, — eu mă duc în tîrg, să cumpăr cele de trebuinţă pentru drum, că de le-oi da voinicilor ăstora pere pădureţe, or strîmba din nas! Hai, veniţi doi cu mine!

Porniră cu el Vizi şi Costan. Ceilalţi rămaseră vorbind cu Doja, fericiţi că vor fi tot împreună.

— Baciule Bándy, mie să-mi aduci din tîrg o turtă dulce, cu o inimă în mijloc! îi strigă în glumă Bárány.

5

Nu se luminase bine de ziuă cînd Ferkó și ortacii săi ajunseră în Oradea. Trecură pe la toate hanurile, întrebară, şi pînă nu dădură de hanul unde găzduise Doja, nu se lăsară. Goniseră doar toată noaptea numai ca să-l mai apuce în Oradea, să-l întîlnească şi să-i povestească cele ce s-au întîmplat la pod după plecarea lui Doja şi a oastei sale. Ferkó aflase de la oamenii din Szolnok că banul Garay se dusese spre Dombos, ca să ceară ajutorul magnatului de acolo pentru ca să-l urmărească pe Doja şi Streţcu; ruşinea suferită era prea mare şi nu putea rămîne nepedepsită.

Cînd Ferkó intra pe poarta hanului, Doja şi oamenii lui erau gata de plecare. Cu un ceas mai înainte plecase Drag şi Streţcu. Clipele despărţirii îi apropiaseră din nou pe cei doi bătrîni. Înduioşaţi, uitînd neînţelegerea care se iscase între ei o dată cu plecarea din tabără, se îmbrăţişară cu căldură, şi după ce se desprinseră unul din braţele celuilalt, îşi strînseră îndelung mîinile.

— La anul, ne vedem la anul! repetară ei.

— Streţcule, ai grijă de tine!

— Și tu de asemenea!

Doja simţi cum i se revarsă mulţumirea în suflet văzîndu-i pe bătrîni împăcaţi.

— Gyuri, gîndeşte-te bine la cele ce ţi-am spus! grăi către Doja bătrînul Streţcu, după ce se desprinsese din îmbrăţişarea acestuia.

— Bine, — spuse Doja, — am tot timpul!

— Nădejdea mi-o pun în tine, mai strigă Streţcu sărind în şa.

Doja simţi un gol în suflet. Oricum, cu toate toanele lor, el îi iubea pe aceşti doi bătrîni tovarăşi de lupte. Drag îi fusese ca un tată, sub el servise primii ani cînd intrase în oaste şi tot el îl susţinuse în orice împrejurare, ca să ajungă la o treaptă mai înaltă, căci nu era de ajuns numai vitejia. De Streţcu era tot aşa de strîns legat ca şi de Drag. Luptaseră

cot la cot în nenumărate bătălii, se susţinuseră în luptă unul pe altul, se împărtăşiseră împreună din izbînzile cîştigate, suferiseră şi se bucuraseră împreună în tot acest număr de ani petrecuţi în oastea regelui. Acum se despărţeau, şi cine ştie dacă peste un an se vor mai vedea. Cu amărăciune în suflet, Doja încălecă. Sultan era nerăbdător, începu a bate pămîntul, a juca în loc.

— Hai, liniştește-te, liniștește-te, băiatule! căută să-l potolească Doja.

Ferkó pătrunse în curtea hanului, îl văzu pe Doja încălecat și porni în grabă spre el.

— Isten áldjon meg, Gyuri kapitány! strigă din toată puterea Ferkó, bucuros că-l mai apucase acolo.

Doja struni armăsarul. Vocea i se păru cunoscută, dar de Ferkó nu-și mai aducea aminte; aproape uitase şi de păţania cu banul de Macsó.

— Să-ţi ajute dumnezeu și ție, voinice. Care-i povestea?

— Necaz mare, căpitane Gyuri. Banul de Macsó l-a spînzurat pe podar!

Acum îşi aduse Doja aminte de Ferkó, de podar şi de toate cele petrecute la pod.

— Cum? Pentru ce? izbucni plin de mînie Doja. Se spînzură un om, fiindcă şi-a făcut datoria păstrînd buna rînduială? Și voi, care eraţi acolo...

— L-a spînzurat chiar în ziua aceea și nu numai pe el, ci și pe vameş! Iar noi, de...

— Şi pe vameș?

— Şi!

— Şi ai venit în grabă ca să mi le spui mie?

— N-am făcut bine? întrebă Ferkó surprins de întrebarea lui Doja.

— Ba da, ai făcut foarte bine, dar ce pot face eu? Să mă întorc din drum, nu pot!

— Nimic! I-a spînzurat, s-a terminat cu ei: nici dumnezeu nu-i mai poate ajutora. Dar de știut, ne-am gîndit noi, cei din Dombos, trebuie să știi! Din pricina asta am gonit toată noaptea, ca să te întîlnim şi să-ţi spunem, căpitane Gyuri! Şi să mai știi una: după cum am auzit, banul i-a cerut ajutor magna-

tului nostru. Poate au şi pornit, împreună cu ostaşii grofului, pe urmele domniilor voastre — asta-i vestea, căpitane Gyuri !

— Să poftească ! spuse Doja nepăsător. Dar îndată căzu pe gînduri.

Vestea pe care i-o adusese Ferkó îi schimbă socotelile : Streţcu plecase pe drumul său, maramureşenii de asemenea, el rămăsese numai cu aceşti nouă oameni şi cu Taill, prea puţini ca să poată preîntîmpina un atac din partea banului şi magnatului din Dombos. După spusele lui Ferkó, între el şi urmăritori ar fi o depărtare de o zi şi-o noapte, dar s-ar putea să fie şi mai puţin, s-ar putea ca numai după cîteva ceasuri ei să sosească în Oradea şi să le ia urma. Fără îndoială, cum vor sosi în Oradea vor întreba şi vor afla cu uşurinţă că ceata s-a despărţit şi-a luat-o pe trei căi deosebite. Il va urmări pe el sau pe Streţcu ? Streţcu are o ceată mai numeroasă şi-ar putea face faţă unui atac, el nu ! Ar însemna să-şi piardă oamenii şi să se piardă şi pe el, şi pentru ce ? De bună seamă magnaţii vor întreba de el, nu de Streţcu, al cărui nume nici nu-l ştiu. Se vor găsi unii care să-i îndrepte pe urmele lui, e şi mai uşor, el doar ţine drumul cel mare al ţării, spre Ardeal. Ce-i de făcut ? Cumpăni în gînd, apoi hotărî să ocolească orice încurcătură. Aşadar, se va abate din drumul ţării şi pe un drum lăturalnic se va îndrepta spre munţi. Era cea mai bună hotărîre şi pe dată îi făcu semn lui Bándy şi lui Taill să se apropie. Taill va porni la drum singur, în urma lor. De cumva va fi ajuns în urmă de către magnaţi, el îi va îndruma pe un drum greşit.

— Îmi pare rău că nu putem merge amîndoi, — spuse Taill, — dar sînt mulţumit că-ţi pot fi de folos, căpitane Gyuri !

— Umple un dăsag cu merinde şi dă-l dumnealui, porunci Doja lui Bándy.

Ferkó mai sta încă în faţa lui Doja, aştepta.

— Îţi mulţumesc, voinice, îmi pare bine că mi-ai adus vestea aceasta. Cum ai spus că te cheamă ?

— Ferkó, Ferkó din Dombos! răspunse tare iobagul de pe pustă.

— Eşti un om vrednic, Ferkó. Doja îl privi cîtva timp cu dragoste fiind pătruns în suflet de devotamentul lui Ferkó. Îmi pare rău că m-ai găsit tocmai în clipele plecării, dar n-avea teamă : n-o să uit graba cu care ai venit să-mi dai veste! Îţi urez tîrg bun!

Doja dădu semnalul de plecare, dar Ferkó se puse înaintea lui Sultan:

— Căpitane Gyuri, stai un picuţ, numai un picuţ! El îşi scoase pălăria de pe cap, o strînse cu amîndouă mîinile şi începu: Noi, după cum se ştie din moşi-strămoşi, am fost mileţi; am fost mileţi şi-am ajuns iobagi, ăsta-i baiul, căpitane Gyuri! Şi nu-i numai atît, dar magnatul din Dombos vrea să ne ia patru chible de ovăz, nu numai două. Este lege pentru asta, căpitane Gyuri? Domnia ta trebuie să ştii!

— Lege? se întrebă Doja negăsind un răspuns.

— Da, lege! Dă-ne un sfat, căpitane Gyuri, ce să facem? Ne calcă tîlharul în picioare, ne aduce la sapă de lemn, şi doar am fost mileţi!

— Puneţi mîna pe hanger, ce mai aşteptaţi! Ce fel de mileţi aţi fost voi de vă lăsaţi călcaţi în picioare? Auzi! Am fost mileţi! Dovediţi asta — de vă lăsaţi o să vă ia şi pielea de pe voi!

— La asta nu ne-am gîndit! spuse Ferkó.

— Nici să nu vă gîndiţi prea mult! Faceţi-o!

— Să ştii c-o facem! răspunse hotărît Ferkó şi fiindcă Doja îşi îndreptase calul spre poartă, tînărul se ţinu după el, lîngă scara din dreapta: O facem, căpitane Gyuri, ai să vezi, şi să auzi! Bun armăsar ai, căpitane Gyuri, dar şi ai noştri sînt zmei! Păcat că n-ai timp să-i vezi, aşa cai mai rar!

— Vino la anul, voi veni şi eu la tîrg... mi-i arăţi atuncea! O să-mi spui tot atunci şi ce-aţi făcut cu magnatul vostru? Nu vă lăsaţi, puneţi mîna pe hangere!

— Dumnezeu să-ţi ajute, căpitane Gyuri! îi strigă Ferkó, cînd calul acestuia ieşi în uliţă.

Ferkó rămase lîngă poartă pînă ultimul călăreţ din ceata lui Doja părăsi curtea hanului, apoi stră-

bătu curtea spre ulița din fața hanului, acolo îl așteptau ortacii lui.

— Ei, ce ți-a spus? îl întrebă bătrînul țiteraș, care coborîse din igaș.

— Ce să spună? Mîna pe hanger! Nici o chiblă mai mult tîlharului de magnat. Asta-i porunca căpitanului Gyuri, dacă vreți să știți! strigă Ferkó și vru să se zvîrle în șa, dar bătrînul îl opri.

— Bravo, asta-mi place! Și alta ce ți-a mai spus? mai întrebă iscoditor bătrînul țiteraș.

— Ce să-mi mai spună? „Peste un an ne întîlnim aici, în tîrg, să vii peste un an să-mi spui ce-ați făcut cu magnatul!" asta mi-a spus. Vrea să ne vadă și caii! La anul aducem cei mai mîndri mînji, tot pe ales, să nu ne facem de rîs în fața căpitanului Gyuri! Hai, urcă-te în igaș, pornim!

— Eu rămîn aici. Mulțumesc că m-ați adus — o iau spre biserica cea mare, la sfînta slujbă. Tîrg bun! le ură bătrînul.

— Închină-te și pentru noi, îi spuse Ferkó și puse piciorul în scară.

— Pentru voi, de ce? Așteptați pînă îmbătrîniți, iar pînă atunci puneți mîna pe hanger, cum v-a spus căpitanul Gyuri; altcum nici n-ar avea dumnezeu ce să vă ierte!

— Drept ai, moșule. Ascultă aici, de vindem caii cu preț bun, îi tragem un chef de să se ducă vestea. Pregătește-ți strunele, vreau s-aud balada pustei și-a viteazului arcaș; să nu cumva să te prinzi cu alții!

— N-avea grijă, Ferkóle, eu de voi mă țin. Tîrg bun, băieți!

După ce igașul și călăreții din pustă porniră spre obor, țiterașul o luă șoltîc-șoltîc spre catedrală. Acolo urma să se întîlnească cu un popă care-i dăduse o încredințare. Bătrînul o dusese la bun sfîrșit și acum trebuia a-i aduce popii răspunsul. Bucuros s-ar fi lăsat păgubaș, dar popa acela îi insuflase o teamă, care totuși nu era teamă, ci o convingere temătoare că trebuie să-i urmeze poruncile. Era ajunul sfîntului Dumitru, ziua sorocită pentru întîlnirea cu popa Laurentius. Popa îi dăduse întîlnire în fața catedralei,

îl va aştepta acolo. Tot tîrîndu-şi picioarele, bătrînul ţiteraş se gîndea că n-ar fi rău dacă nu l-ar mai întîlni pe popă niciodată; nu-i plăcea omul. Dar îşi dăduse cuvîntul şi cuvîntul trebuie ţinut, mai ales faţă de oamenii care sînt tot timpul cu blestemul pe buze şi cu mîna pe spadă, căci popa în afara crucii care o purta pe piept mai avea şi o spadă lungă la şold. Cu oameni de felul acesta nu ştii niciodată cum e bine să te porţi. Ca să fugi din calea lor iar nu poţi, căci te întîlneşti cu ei cînd nici nu te aştepţi.

Dimineaţa era cam rece; bătrînul înţepenise în igaşul iobagilor din Dombos, iar acuma sufla şi un vînt înţepător care-l făcu să-şi strîngă în jurul trupului anteriul zdrenţuit. Înainta cu greu prin uliţa bătută de vînt, şi pe măsură ce se apropia de catedrală, se gîrbovea cît mai mult ca să pară un adevărat cerşetor.

Slujba de dimineaţă nu începuse. Cînd fu în apropierea catedralei începură să sune clopotele: întîi cel mare, cu sunetul lui prelung, apoi cele mici, completînd armonia. În faţa catedralei se afla o ceată mare de călugări. Erau călugării cerşetori şi pribegi înfofoliţi în zdrenţe, duhnind a murdărie. Bătrînul se apropie şi-i cercetă pe furiş — popa nu era printre ei. Cîţiva îl văzură cu ţitera pe spate şi începură să se răţoiască la el. Un cerşetor ţiteraş atrage mai totdeauna obolul credincioşilor asupra lui, în dauna lor, şi din pricina asta căutară să-l alunge strigîndu-i ocări şi blesteme. Fu nevoit s-o ia la sănătoasa, uitînd de şchiopătat. Cînd ajunse la colţul uliţei, îşi întoarse capul, şi văzînd că nu-l urmăreşte nimeni, hotărî să-l aştepte pe popă acolo, deşi bucuros ar fi luat-o spre obor. Nu aşteptă prea mult; după puţin timp apăru un grup de trei, între ei îl recunoscu pe popă. Era cel din mijloc, înalt şi spătos, roşcat, cu vocea puternică, nestăpînită. Bătrînul îşi trase ţitera în faţă şi zdrăngăni de cîteva ori ca să le atragă atenţia, căci vorbeau cu însufleţire, tot oprindu-se în loc, căutînd să se convingă unul pe altul — pesemne erau angajaţi într-o dispută teologică şi nu se înţe-

legeau. Bătrînul mai zdrăngăni o dată, de data aceasta mai tare, ca să fie auzit.

— Pe barba sfîntului Nepomuk, ăsta trebuie să fie bătrînul Rigó, ţiteraşul ! îşi îndreptă privirea spre el popa Laurentius. Apoi se desprinse din grup şi se îndreptă spre bătrîn : Ţi-am spus să aştepţi la uşa catedralei, ce cauţi aici ? se răsti popa la el.

— Lăudat fie domnul nostru Isus Hristos ! grăi bătrînul ca să cîştige timp.

— Amen. Hai, zi-i ! se răsti din nou popa Laurentius.

— Am fost în faţa catedralei, dar oamenii sfinţiei tale m-au alungat.

— Care oameni ? Ce fel de oameni ? Eu n-am nici un fel de oameni ! se stropși popa.

— Călugării cerșetori, sfinţia ta ! îngăimă bătrînul.

— Păduchii aceia nu sînt oamenii mei, să nu te mai aud cu astfel de vorbe, m-ai înţeles ?

Bătrînul Rigó trase cu coada ochiului spre însoţitorii popii — erau doi călugări. Unul îmbrăcat în rasă albă, era un dominican, celălalt era un inchizitor, deşi hainele nu-l arătau să fie, dar bătrînul îl cunoștea, fusese o dată în cercetarea lui și n-ar fi vrut să mai ajungă a doua oară.

— Să am iertare, părinte Laurentius, eu credeam că sînt oamenii sfinţiei tale, i-am văzut totdeauna în preajmă-ţi ! Apoi începu în şoaptă : Am fost în Munkács, acolo unde m-ai trimis ; stareţul a citit cele ce i-ai scris sfinţia ta, dar spune că vrea să le audă din gura sfinţiei tale, să te duci acolo de sfintele sărbători ale Crăciunului și să le predici, aşa vor !

— Vorbește mai tare, n-am nimic de ascuns ! spuse fără să se sfiască popa Laurentius.

Bătrînul Rigó tăcu şi-şi îndreptă privirea spre inchizitor.

— Nu mai am nimic să spun sfinţiei tale... te așteaptă, atît !

— Nevolnicii ! strigă popa și se întoarse spre tovarășii săi. Pretutindeni sînt aşteptat, vedeţi? Credeți poate că mă așteaptă pe mine, popa Laurentius?

Nu, nu pe mine mă aşteaptă, aşteaptă cuvîntul domnului! Adevăratul cuvînt al domnului!

Cei doi se priviră unul pe altul, nu răspunseră nimic. Popa Laurentius îşi aplecă capul într-o parte, uitîndu-se la ei pieziş.

— V-am spus: biserica lui Hristos nu-i asta! arătă el cu mîna spre catedrală. Biserica domnului îi jos, în sufletul gloatelor! Între zidurile înalte ale catedralelor stăpînesc episcopii; dincolo stăpîneşte domnul cel drept şi neîndurător!

Popa Laurentius, cu numele laic de Mészáros Lőrincz, era om încă tînăr, înalt ca un alebardier şi nu prea avea înfăţişarea de cleric. Pe cap purta o pălărie popească, dar timpul şi multa întrebuinţare îi schimbaseră forma. De sub pălărie îi atîrnau pletele arămii. Barba, cam rară în fir, o avea tăiată ascuţit şi părea mai roşcată ca pletele. Ca îmbrăcăminte purta un anteriu lucios, pe vremuri reverendă popească, dar acum era scurtată, aşa că nu-i ajungea decit pînă la genunchi. Mijlocul îi era încins cu o curea lată de care atîrna o spadă grosolană. În picioare avea cizme cu pinteni. Numai crucea de alamă care-i atîrna de un lănţişor, pe piept, îl arăta pe cleric.

Bătrînul Rigó abia aştepta să plece. Îi spusese ceea ce avusese de spus. Ce mai vrea cu el?

În depărtare se auzi sunetul unor trîmbiţe şi nu după mult timp apăru după colţul uliţei alaiul episcopului. Dominicanul şi inchizitorul se dădură la o parte din drum: popa Laurentius mai rămase în mijlocul uliţei bombănind blesteme la adresa episcopului care, spunea el, a uitat că Isus a intrat în Ierusalim călare pe un asin. Dar cînd cei doi trîmbiţaşi călări care deschideau cortegiul fură în apropierea lui, feri şi el din cale. Rigó găsi nimerit prilejul pentru a o lua la sănătoasa. Se trase spre clădirea din dreapta şi porni în lungul zidului, spre colţul uliţei.

Suita episcopului era mult mai numeroasă decît a unui mare senior. Înainte călăreau cei doi trîmbiţaşi care deschideau drumul, urma port-stindardul însoţit de cîţiva ostaşi, călugări dintr-un ord ostăşesc, apoi venea sfinţia sa, însoţit de obicei de primul vicar al

episcopiei, care călărea alăturea. În urma lor se aflau mai mulţi curteni sau oaspeţi ai episcopului, care urmau să ia parte la slujba religioasă. Cortegiul se încheia cu un grup de ostaşi.

De data aceasta, grupul ostaşilor ce însoţeau cortegiul era mai numeros ca de obicei, şi cînd episcopul descălecă şi intră în catedrală însoţit de curteni şi oaspeţi, ostaşii împrăştiară, împungînd cu vîrfurile spadei, ceata zdrenţăroasă a călugărilor cerşetori, care-şi începuseră milogelile. Se stîrni larmă în uliţă şi asta-l făcu pe bătrînul Rigó să se oprească în loc. Era un lucru neobişnuit ca cerşetorii călugări să fie alungaţi din faţa bisericii şi faptul că acum erau fugăriţi îi atrase atenţia. „Fără îndoială sfinţia sa pregăteşte ceva !“ gîndi el şi-şi întoarse paşii furişîndu-se în lungul zidului. Apropiindu-se de catedrală, încetă să mai şchiopăteze şi-şi îndreptă spinarea cît mai firesc, pentru a-i face pe ostaşi să creadă că şi el e un orăşean oarecare ce vine să asculte slujba de dimineaţă.

Slujba fu făcută cu mai multă solemnitate şi însuşi episcopul oficie. În apropierea amvonului stăteau cei trei : popa Laurentius era în mijloc şi nu părea nici de fel impresionat de fastul cu care episcopul şi preoţii ajutători îndeplineau serviciul divin. Tot timpul îşi netezea barba roşcată, privea dispreţuitor în jur, căutînd parcă aprobarea credincioşilor pentru atitudinea lui.

După slujbă. popa Laurentius fu poftit să se urce în amvon şi să predice susţinîndu-şi tezele. O făcu aproape alergînd, urcînd treptele cîte două şi trei deodată. Cînd fu sus şi cînd toţi aşteptau să-l vadă închinîndu-se, plecîndu-se reverenţios spre episcop şi suita sa, el începu tumultuos să dea drumul unei cascade de blesteme şi afurisenii asupra mai marilor bisericii. Fără îndoială asta nu era predica aşteptată, părintele Laurentius nu susţinea nici o teză, tot ce-i ieşea de pe buze nu era decît blasfemie, sacrilegiu. Chiar atuncea cînd începu a îngăima fraze scurte, repezite, în care era vorba despre republica lui dumnezeu, despre Isus regele, despre ogorul domnului nă-

pădit de mărăcini, ascultătorii tot nu reuşiră să înţeleagă cele ce vrea să spună. Copleşit de mînia care-i ardea sufletul, popa Laurentius tuna şi fulgera, dar din spusele lui nimic nu era de înţeles — doar blasfemie şi sacrilegiu.

Unul dintre oaspeţii episcopului îi şopti acestuia:

— Cred, sfinţia ta, c-a fost de ajuns să vă convingeţi.

Cel care vorbise era unul dintre canonicii episcopului de Csanád, trimis la Oradea ca să-l prindă pe popa Laurentius şi să-l aducă în faţa judecăţii inchizitoare din Seghedin, unde i se deschise un proces de erezie.

Episcopul nu-i răspunse; părăsi doar catedrala, ceea ce era un răspuns şi un îndemn pentru cei însărcinaţi cu justiţia canonică.

Dominicanul care-l însoţise pe popa Laurentius urmă cortegiul episcopului. El ar fi trebuit să-i răspundă popii combătînd tezele acestuia, dar odată episcopul plecat, nu mai putea fi vorba de nici o dispută, rolul său sfîrşise înainte de a începe. Rămase în schimb inchizitorul.

În cîteva clipe catedrala se goli. Chiar şi acei dintre credincioşi ale căror inimi băteau în acelaşi ritm cu inima popii Laurentius, părăsiră catedrala în grabă, pentru a nu li se aduce şi lor vreo învinuire.

Cînd se văzu singur, acolo sus, în amvon, avînd în faţă numai pilaştrii, icoanele, statuiele şi nici un credincios, popa Laurentius începu să-şi dea seama că toate asigurările care i se dăduseră din partea episcopului, că va fi liber să spună tot ce crede, nu fuseseră decît o capcană. Îşi îndreptă gîndul spre spadă, spre împotrivire. Hotărî să nu coboare. Legea apăra pe toţi acei care căutau refugiul înlăuntrul bisericilor, va uza şi el de acest privilegiu acordat pînă şi asasinilor.

Dar inchizitorul îşi avea şi el interpretarea lui în privinţa acestei legi: ereticii, blasfematorii, cei ce comiteau sacrilegii nu puteau să se bucure de puterea protectoare a bisericii. Aşa că el făcu semn ostaşilor să-l dea jos pe popă de pe amvon. Cînd ostaşii dădură năvală pe scară, popa Laurentius trase spada, dar locul era prea strîmt pentru apărare şi după cîteva încrucişări de spadă se dădu prins.

Bătrînul ţiteraş se pitise după un agheazmătar. Stătea acolo tăcînd chitic, privind cum îi leagă popii mîinile şi picioarele, cum apoi îi pun căluşul în gură şi-l coboară. Avu teamă că la ieşire vor da cu ochii de el, dar inchizitorul conduse pe ostaşi spre o uşă laterală, care dădea în curtea mănăstirii alăturată catedralei. Rigó se furişă spre uşa principală şi cum se văzu în uliţă, o luă grăbit spre obor. Nu-i părea prea rău de cele întîmplate, căci popa nu făcea parte dintre oamenii la care ţinea. Dar vestea pe care o va aduce în obor, cîntată în două strofe, va fi o veste mare şi fără îndoială va fi bine răsplătită, deoarece popa Laurentius avea mulţi sprijinitori printre oamenii de rînd.

Vîntul se liniştise. Tîrgul începuse să prindă viaţă. Oamenii se foiau de colo pînă colo, privind mărfurile. Se strigau preţurile, deși vînzarea începea abia a doua zi.

Soarele se înălţase binişor şi strălucea vesel dînd voie bună celor veniţi la tîrg. Neavînd ce face, oamenii s-au dat la cîte o stacană de băutură — e doar ziua tîrgului. Ferkó a cinstit cam multişor, acum se foieşte prin tîrg şi cîntă. Uneori se opreşte în faţa vreunui cunoscut pe care-l întîlneşte — un pustean ca și el venit cu caii la tîrg. Și-i deapănă povestea celor patru chible. Şi nu numai atît, dar îi dă și leacul, așa după cum i-a spus Doja: „Mîna pe hanger fraţilor!"

Unii au și alte griji, alte necazuri. Vezi bine, viaţa îi grea, tare grea — toţi cer bani de la iobag: episcopul zece florini pentru biserică, regele atîtea mărci care i se cuvin, castelanul de asemenea. Pentru pod trebuie plătit, pentru moară tot aşa. De vrei să te însori, plăteşte! Doamne, doamne! Şi cînd te gîndeşti că omul abia o dată-n an poate vinde! Și ce poate vinde iobagul în afara vitelor sale? Nimic! Iată-i pe orăşeni: ei vînd de toate şi nu numai o dată în an, ci în fiecare săptămînă, şi în afară de asta ei nu au atîtea de plătit; s-au umplut de bani! Să-i ia naiba! Par tot aşa de îngîmfaţi ca şi nobilii, şi te mai şi înşeală cînd pot!

Ţăranii se uită chiorîş la orăşeni. Nici Ferkó nu-i poate înghiţi — n-au încercat niciodată să-i ia vitele

fără să-i plătească, dar de suferit tot nu-i poate suferi. Adică cum, ei sînt mai breji ca iobagii? De ce tot greul pe umerii iobagului, iar pe-ai lor nici o povară? Nici tu none[1], nici tu chible, nici taxe şi zile de clacă, cum vine asta? Ce, ei nu trăiesc în ţară?

Ferkó e plin de harţag şi n-are asupra cui să şi-l verse. Seniorii nu umblă prin tîrg, şi chiar dacă ar umbla, au totdeauna ostaşii cu ei, iar Ferkó, în afara harapnicului, nu are nimic în mînă, hangerul şi celelalte arme îi sînt acasă, pe peretele zomorniţei. Se mulţumi trecînd prin faţa şatrelor neguţătorilor, să mai zvîrle ici-colea cîte o împunsătură cu limba lui ascuţită. Dar neguţătorii îşi văd de treburi, arată privitorilor marfa, strigă preţurile, unii însă rîd de el:

— Ia, acolo, un iobag beat, cine stă să se uite în gura lui! Au ei necazurile lor, doar nu şi-or pune mintea cu unul care s-a întrecut cu băutura!

— Aşa! Iată-l pe bătrînul Rigó!

Ferkó se îndreaptă grăbit spre el. Moşul îşi zdrăngăneşte domol strunele. Cîntă ceva plîngăreţ în care-i vorba de un popă Laurentius pe care mişeii au pus mîna, l-au legat burduf şi l-au dus în faţa inchiziţiei pentru cuvintele lui drepte. La dracul, Ferkó n-are urechi pentru astfel de cîntece! Ce, a înnebunit bătrînul Rigó? Auzi, popă! Asta-i cîntec?

Dar cei cîţiva strînşi în jurul ţiteraşului îl ascultă atenţi şi Ferkó n-are inimă să-i tulbure. Sînt şi ei ţărani ca şi el şi de, te pomeneşti c-o fi vorba tocmai despre popa lor! La drept vorbind şi lui i-ar cădea rău dacă părintele Iosif ar păţi cum spune cîntecul bătrînului c-a păţit-o popa acela. Rigó l-a zărit şi el şi schimbă cîntecul. Zdrăngăneşte ţitera cu putere, parcă tropot de cai şi zdrăngănit de spade iese din ea:

„Pe la podul Tisei, pe la pod de vamă.
Intr-o dimineaţă, cu cer de aramă
Se-ntîlniră-n faţă — se-ntîlniră, frate,
Nedreptatea neagră şi dîrza dreptate.

---

[1] Nonă — a noua parte din recolta sesiei iobăgeşti, cuvenită seniorului. (N. A.)

Cea dreptate aspră, gata de răscoală
A grăit mînioasă spre trufia goală :
Hei, banule Garay, domn ce tîlhăreşti,
Vrei să calci şi legea, s-o nesocoteşti ?

Şi răspunse banul, săltînd scutul greu :
Capu-n prund, iobage, legea ta sînt eu !
Dar măr dreptatea — Doja cel viteaz
Nedreptatea neagră o lovi-n obraz
Cu spada tăioasă, cu mînă voinică —
Fuge banul Garay, fuge plin de frică."

. . . .

Bătrînul Rigó s-a oprit din cîntat. Ferkó scotoceşte buzunarul, scoate doi bani de argint, dintre care pe unul îl zvîrle în talerul de lemn al bătrînului. Ar fi putut să n-o facă, căci îl adusese cu igaşul, dar cum să nu plătească cînd i s-a cîntat ceva care i-a mers drept la inimă ? Celălalt ban îl vîrî în buzunar şi porni spre şatrele turtarilor, ca să cumpere cu el puiul tîrgului, o inimă de turtă dulce — pentru Sári, arz-o vina !

După cîţiva paşi stă în loc :

— Moş Rigó, să nu uiţi cumva, după tîrg o facem lată. Să nu te pună naiba să te încurci cu alţii !

— N-avea teamă, Ferkóle !

Şi bătrînul începe să-şi mîngîie iarăşi strunele, apoi dădu drumul glasului :

„Hei, un iobag trăia-ntr-un sat,
Nu trăia, ci chinuia,
Amărîtă viaţă avea..."

. . . .

De către amiază dădu năvală în tîrg banul Garay însoţit de banderia sa şi de magnatul din Dombos cu ostaşii săi. Întrebase pe la toate hanurile, dar nu aflase nimic din cele ce urmărea, numai la un han de margine, un călător străin ştiu să-i spună cîte ceva, îndrumîndu-l în obor, ca să-l învălmăşească cu mulţimea celor veniţi să vîndă şi să cumpere.



CAPITOLUL II

1

De vreo cîteva zile, judele satului în care s-a născut Gheorghe Doja nu-şi mai află liniştea. Noaptea doarme iepureşte, iar ziua, la muncă, la spart ţelina, stă cu ochii în patru. „Doamne fereşte, nici nu ştii cînd te trezeşti cu ei în sat!" îşi tot spune judele Ádám Csuka.

După fiecare brazdă trasă, bătrînul jude îşi roteşte ochii în toate părţile. Ştie bine: dacă e să vină, numai de la pripor pot coborî în sat, însă, grijuliu, el priveşte în toate laturile, ca să nu fie luat pe neaşteptate, venind de către pădure sau trecînd pasul printre stîncile sfîntului Andrei. Dar în zadar, cei aşteptaţi nu se văd, şi asta îi măreşte şi mai mult neliniştea şi-l întărîtă; înfige ciudos fierul plugului în pămînt, se răţoieşte la fiul său, om aproape bătrîn ca şi el, strigă la nepotu-său care merge înaintea boilor, mai şi înjură uneori şi tot aşa, brazdă cu brazdă. Borzicul e aproape desţelenit şi cei aşteptaţi tot nu se zăresc venind. Ju-

dele Ádám Csuka şi-a urît zilele: Doamne, de s-ar sfîrşi odată!

Ajuns cu plugul în marginea cealaltă a Borzicului, vecinul său Boldiszár — un iobag cam surd şi neputincios — îl întreabă după fiecare brazdă:

— Nu se văd?

— Nu!

Şi iarăşi îşi pune judele Ádám palma streaşină la ochi şi priveşte în toate părţile şi mai mult spre pripor, dar de văzut nu vede pe nimenea.

— Ce-ai spus? Vin? îl întreabă răcnind Boldizsár.

Judele Ádám strigă din toate puterile ca să-l audă şi surdul şi ceilalţi iobagi care trag brazde pe Borzic:

— Nu vin, măi, nu vin, daţi-i înainte!

După ce se scarpină sub căciulă şi-şi scuipă în palme, Ádám Csuka înfige din nou plugul în brazdă şi răcneşte la boi:

— Hăis, hăis Bodor, Bodor na!

Iobagii satului sînt mai toţi la arat, sparg Borzicul — o tablă mare de pămînt înţelenit. Borzicul l-au folosit ei, din moşi-strămoşi, ca păşune, dar a venit poruncă de la castel ca să fie spart. Brazdele să stea să degere la iarnă, să le prăjească soarele vara viitoare, apoi să fie arat şi pe urmă semănat cu grîu de toamnă. Iobagii s-au cam codit, s-au lăsat pe tînjeală, doar, doar o uita seniorul şi pămîntul va rămîne tot în folosinţa lor; din pricina asta au întîrziat cu spartul. Însă, iată că în preajma sfîntului Dumitru s-au trezit cu intendentul în sat. A fost o zi nefericită ziua aceea: schingiuiri, vaiete, jale şi amar. Doamne, cîte n-au pătimit!

A doua zi a ieşit tot satul la plug, la spart Borzicul. Şi de atunci trudesc într-una; peste o zi-două, Borzicul şi-a schimbat faţa, şi tot aşa şi stăpînul. Oamenii nu vor mai cosi iarba deasă care creştea pe Borzic, vitele lor nu vor mai paşte acolo. Ei vor ara şi semăna, vor culege, iar rodul va lua calea castelului. Nemulţumirea sapă adînc în sufletele iobagilor; dar poţi face ceva? Dacă aşa vrea stăpînul nesătul, aşa trebuie să fie! Borzicul e a treia tablă desţelenită în ultimii ani, şi cu fiecare tablă de hotar răscolită de

plug, greutăţile apasă şi mai mult asupra grumajilor iobăgeşti.

Dar toate acestea treacă-meargă, altu-i necazul care-i înspăimîntă şi care-l face pe judele Ádám Csuka să nu-şi mai afle liniştea. De cîteva zile a ajuns un zvon pînă la ei, l-a adus un iobag din Topa : e vorba să vină de la castel cu noile şi dreptele judecăţi ! Cel din Topa a căzut într-o seară în sat şi s-a pus pe văicărit :

— Fraţilor, vai şi amar de zilele noastre... pregătiţi-vă şi voi tălpile, spinările, că peste trei-patru zile îs şi la voi în sat, cu dreapta judecată cea nouă !

— Ce dreaptă judecată ? Ce mai e şi asta ? l-a întrebat încruntat judele Ádám Csuka.

— Ehei, o să vedeţi voi, că noi am văzut : iată !

Omul îşi dete jos buica, îşi scoase cămaşa. Iobagii satului privesc îngroziţi dungile roşii. Unele mai au coji şi sînge închegat, altele s-au învineţit fără să sîngereze. Judele Ádám se minunează, nu-i vine să creadă — ceea ce-a fost în ajunul sfîntului Dumitru, a fost floare la ureche pe lîngă cele văzute.

— Cum, tot satul ? întreabă el pe topan. Poate numai pe acei care nu şi-au îndeplinit îndatoririle, mai spune judele.

— Aş... pe toţi ! Asta-i spre aducere-aminte, ne-a zis notarul seniorului. E vorba de o dreaptă judecată nouă, o să v-o citească şi vouă de două sau chiar de trei ori, iar ca să ţineţi minte că altă făină se macină acuma pe moara dreptăţii — o să vă facă să nu uitaţi mai cu fierul roş, mai cu corbaciul!

— Doamne, doamne ! făcură iobagii şi din ziua aceea îs tot cu frica în sîn.

Topanul a plecat în drumul lui, oamenii însă nu mai au linişte, iar aşteptarea îi şi mai chinuitoare. „Cel puţin de-ar veni o dată să se isprăvească !“ sînt de părere iobagii şi tot aşteptînd silesc să spargă Borzicul, să nu le mai ridice vină şi din asta.

Judele e un om bătrîn care a văzut şi păţit multe şi peste multe a trecut el şi satul lui, dar cum s-au înrăit lucrurile de cîţiva ani nu-şi aminteşte să fi fost vreodată. Cu toată chibzuiala şi şiretenia lui nu se

mai poate face față. Mai că-i vine să se lepede de slujbă, dar poate lăsa satul în voia soartei? Ádám Csuka își cunoaște oamenii: unii și-ar lua lumea-n cap și s-ar pribegi: alții, ca Kulcsár spre pildă, cine știe ce trăsnaie ar mai face și-ar avea întreg satul de suferit! Nenumărate gînduri îi trec judelui prin minte și-l chinuie și-i pîrjolesc sufletul.

După-amiază, cînd aproape se mai liniștise la gîndul că poate nu vor mai veni în ziua aceea, el își aruncă din nou ochii spre pripor. „Doamne, — înlemni bătrînul Ádám Csuka, — iată un călăreț! Uite-l! Uite-l cum stă deasupra priporului și-și joacă în loc armăsarul!"

Judele răsturnă plugul, lăsă boii în seama feciorului său și alergă spre mijlocul arăturii, unde un nepot mîna caii la o grapă colțuroasă.

— Deshamă calul din stînga, vin! țipă el îngrozit.

Nepotul, un flăcăiandru isteț, care știa despre ce-i vorba, desprinse în grabă calul din ham, făcu palmele scară și se alătură de cal. Judele puse talpa cizmei în palmele flăcăului și sări pe spinarea calului. Lovind cu călcîile în coastele animalului, îi strigă nepotului:

— Fuga pînă la Kulcsár! Să se înfunde în pădure, trei zile să nu mai dea prin sat!

Kulcsár acesta îi face mare necaz și bătaie de cap judelui Ádám. E un om gîlcevitor și hărțăgos față de slujbașii castelului și, în afară de asta, mai și vînează pe furiș în pădurile senioriale, deși știe că n-are voie.

Din goana calului, bătrînul jude chiuie peste Borzic. Doi iobagi îi raspund — sînt jurații satului, ajutoarele sale. În grabă mare desprind și ei caii din hamuri, încalecă și pornesc pe urmele judelui.

În urma lor, iobagii au înlemnit. Cîteva clipe au ținut cu toții ochii ațintiți asupra culmei dealului, în dreptul priporului. Au zărit cu toții călărețul: Vai, vai — iată că-s aici! Și zi cu munca: hăis, cea, hăis, cea! Strigătele se încrucișează peste Borzic, plugurile se înfig și mai afund în brazdă, boii opintesc, trag din greu, pufăie pe nări, gata să poticnească sub loviturile oamenilor.

Judele şi cei doi juraţi coboară în grabă spre sat. Cum ajung pe vale îşi aruncă iarăşi privirile spre pripor : călăreţul e tot acolo, şi tot singur. Bine, foarte bine, să-l ţină dumnezeu în loc pînă ajung ei la talpa priporului !

— Dă fuga la biserică şi spune-i părintelui Graţian să vină în grabă la pripor ! porunceşte judele Ádám ca un comandant în faţa unei mari bătălii. Pînă acum a tremurat, de cînd are primejdia în faţă s-a liniştit : ce-o fi, o fi !

Unul dintre juraţi şi-a îndreptat calul spre biserică ; aleargă în goana mare a calului. Dinspre biserică se aude clopotul, dangătul lui răsună pînă în depărtare. Pesemne l-a auzit şi călăreţul, căci porneşte din loc, o ia spre dreapta.

— Să ştii că s-a dus să vadă pămîntul căpitanului Gyuri ! O să-i ia seniorul pămîntul înapoi ! grăi Ádám Csuka temător.

— Oare ? făcu juratul care rămăsese cu el.

— Aşa-i, o să-i ia pămîntul înapoi, o să vezi ! întări el propriile vorbe.

— De, poate, dar regele ce-o să spună ? Doar el i l-a dat !

— Ce, rege ? Păi ce, ăsta-i rege ca Mateiaş ? Ăsta-i ciuhă de care nu se sperie nici ciorile, darămite un magnat cum e seniorul nostru ! zise judele cu dispreţ.

— O fi, dar mai e şi căpitanul Gyuri. Crezi c-o să se lase cu una, cu două ? Doar i-ai auzit de nume !

— Ehei, căpitanul Gyuri ! Numai dumnezeu ştie de mai e în viaţă ! şi judele scoase un oftat adînc.

Juratul trimis după preot a venit şi el. Tustrei descalecă şi-şi potrivesc zăbunele, ca să-i primească cum se cuvine pe cei aşteptaţi. Pornesc împreună spre talpa priporului, iar ochii şi-i tot aruncă spre culme. Călăreţul s-a întors iar în dreptul coborîşului ; stă călare şi priveşte peste sat, poate şi mai departe, peste crestele munţilor din zare.

Călăreţul era Gheorghe Doja şi nu cel pe care îl aşteptau oamenii îngroziţi. Doja era singur şi n-ar fi vrut să intre în sat fără însoţitorii săi. Grăbit ca

să-şi vadă satul, o luase cu mult înaintea celorlalţi, şi acum stă şi-i aşteaptă, privind împrejurimile, satul.

Soarele tomnatic încălzeşte binişor, ceru-i senin, ochiul străbate pînă la mari depărtări. În dreapta şi-n stînga, coline. În depărtare, munţii. Jos, în vale, ca într-o copaie, satul. Frumoasă privelişte! Cîţi ani or fi de cînd n-a mai dat prin sat: zece, doisprezece?

Tristeţea îi copleşeşte sufletul. Da, iată, acolo, lîngă cotul pîrîiaşului, coliba în care s-au născut, coliba Dojeştilor! Stă singură într-un ocol, o recunoaşte — e aceeaşi pe care a părăsit-o cu ani în urmă. Pare puţin spetită într-o parte; oare o fi locuind cineva în ea? Nu, vezi bine că nu! Dar Grigorie, fratele mai mic? O fi mare acum, poate s-o fi însurat. Nu cumva s-a mutat acolo, pe pămîntul căpătat de el? Parcă se vede printre arini un bordei, o poiată. Hm! Asta-i satul în care m-am născut, unde-mi sînt îngropaţi părinţii! Oare cum mă vor primi oamenii, mă vor recunoaşte? Cine o fi acum jude? Fără îndoială bătrînul Csuka trebuie să fi murit de mult! Dar părintele Graţian, s-o fi stins şi el? Au trecut atîţia ani! Mama! Nici mama nu mai e în viaţă! Vai! cum m-am înstrăinat! şi Doja oftă din adîncul pieptului.

Sultan pare nerăbdător, bate pămîntul cu copitele, sforăie.

— Stai, stai Sultan! caută să-l liniştească Doja. Uite satul meu, îl vezi? şi se apleacă în şa, bate cu palma grumazul armăsarului. Îl vezi, Sultan? Aici o! să trăim, pe valea asta îngustă! Ce zici, cam strîmt, nu? O să ne înăbuşim aici, Sultane. Întinsul pustei poate nu-l vom mai vedea niciodată!

Sultan nechează, nechezatul nu mai răsună ca pe pusta fără margini. E totuşi un nechezat de armăsar focos, care pare ca o provocare adresată liniştii ce învăluie totul în juru-i. Undeva, în urmă, răspunde un corn. Doja îşi întoarce calul, vede apropiindu-se oamenii care l-au însoţit. Cornul sună din nou, ecoul

străbătu valea şi se înfipse în sufletele celor trei dregători ai satului care aşteptau la talpa priporului.

Unul cîte unul apărură şi însoţitorii lui Doja pe culme, făcînd front în dreapta şi-n stînga căpitanului lor, ceea ce mări şi mai mult spaima celor din vale, care aşteptau cu inimile strînse. Judele numără pînă la zece. Zece călăreţi!

„O fi intendentul, notarul cu dările, cu clăcile, poate şi schingiuitorul!" gîndi plin de nelinişte.

— Trebuia să-l sileşti pe părintele Graţian, spuse al doilea jurat. Ce ne facem fără el?

— Acu, ce-o vrea dumnezeu! răspunse juratul care alergase după preot.

Cornul mai sună o dată, apoi Doja porni în jos, coborînd priporul, ceilalţi se înşiruiră după el.

— Doamne, nu ne lăsa! murmurară dregătorii satului şi se descoperiră făcîndu-şi semnul crucii.

— Aştia o să ne jupoaie de vii, veţi vedea! rosti îngrijorat unul dintre juraţi.

— Uite-i, uite-i, mai au cu ei şi alţi cai; unul, doi, trei, patru, cinci cai cu samarele pe ei! numără judele.

— O să ne ia totul, pînă şi zestrea fetelor din ladă, veţi vedea!

— Au venit pregătiţi, tîlharii!

Dar cînd primul călăreţ fu aproape de ei, mirarea şi spaima lor fu mai mare.

— Ăsta nu-i intendentul! şopti judele.

— O fi chiar seniorul, spuse printre buze unul dintre juraţi. Nu vezi ce smoc de pene are în pălărie?!

Îşi scoaseră cuşmele şi-şi aplecară capetele pînă la pămînt, rămînînd aşa un timp. Judele mai că-i venea să şi îngenunchie, dar îi fu teamă că va da cu calul peste el şi nu se va putea feri în lături.

Călăreţul din frunte opri. Judele ridică puţin capul, apoi îl lăsă repede în jos. Dar clipa aceasta fusese de ajuns pentru Doja ca să-l recunoască. Judele Adám Csuka nu se schimbase mai de fel, era tot aşa cum şi-l amintea.

— Bine v-am găsit, Ádam báci! strigă Doja.

— Bine-ai venit, măria ta! grăi judele şi, încurajat de aceste cuvinte la care nu se aştepta, ridică capul. Faţa călăreţului, cu barba rotundă, neagră, cu pălăria aceea pe cap încărcată cu penajul stufos, nu-i era cunoscută.

— Nu mă mai cunoşti, baciule? întrebă cu căldură Doja. Ia uită-te mai bine în ochii mei, ce dumnezeu, atîta să mă fi schimbat?!

— Gyuri! izbucni în lacrimi de bucurie judele Ádám, recunoscîndu-i vocea. Căpitanul Gyuri! le strigă el celor doi juraţi, păşind în apropierea lui Doja şi începînd să se învîrtă în jurul lui Sultan.

— Te pomeneşti că m-ai crezut mort? spuse glumeţ Doja şi sări de pe cal.

Bătrînul se repezi şi-l îmbrăţişă. Îi sărută fruntea şi ochii, îi luă mîna şi o puse pe piept.

— Gyuri, Gyuri! tot gîngăvea judele.

— Zărindu-vă, crezusem că mi-aţi ieşit în cale şi m-am bucurat, cînd colo — domniile voastre nici nu m-aţi recunoscut! spuse Doja puţin dojenitor, desprinzîndu-se din îmbrăţişarea judelui.

— Da, de unde, dragule! grăi cu lacrimile pe obraz Ádám Csuka. Să nu-ţi fie cu supărare, la toate ne-am gîndit, numai că-i pica într-o zi, în sat, nu! Vai de sufletele noastre, căpitane Gyuri, aşteptam pe căpcăun, pe măria sa intendentul castelanului, deie dracu' în foalele lui!

— Deie! rîse Doja şi întinse mîna şi celorlalţi doi iobagi care stăteau mai la o parte. De domniile voastre nu-mi amintesc, le spuse el.

— Ii vreme îndelungată de cînd n-ai mai dat prin sat, căpitane Gyuri! Am mai îmbătrînit, ne-am schimbat, ne-au ros necazurile, numai judele nostru nu s-a schimbat, a rămas tot cum îl ştiai: bătrîn atuncea, bătrîn acuma! vorbi unul dintre juraţi.

— Măi, măi, — începu judele, privind pe însoţitorii lui Doja, — venişi c-o întreagă oştire, căpitane Gyuri!

Preotul sosi şi el gîfîind de atîta alergătură. Cum ajunse în faţa lui Doja, îşi trase sufletul, îşi plecă

puţin capul şi-şi puse mîinile pe piept — apoi începu :

— Lăudat fie domnul nostru Isus Hristos, în vecii vecilor, amen ! Măria ta, inimile noastre pline de bucurie sînt. Vă aşteptam de mult ; da, de mult vă aşteptam... pentru dreapta şi noua judecată, aşa !... In numele satului, eu — prea umilul slujitor al domnului nostru Isus Hristos — vă zic : bine-aţi venit ! Domnul să vă aibă în pază, atît pe domniile voastre, cît şi pe noi, bieţii iobagi ai acestui umil sat ! Sîntem, măria ta, ascultători şi supuşi cu toţii : robi sîntem şi tot ce avem măriei voastre vă aparţine, numai sufletele noastre sînt ale domnului ; în numele lui cer îndurare pentru bietul popor, amen !

Cînd preotul îşi ridică privirea şi întîlni ochii lui Doja, se fîstîci cu totul. Işi îndreptă privirea spre jude — acesta surîdea uşurel pe sub mustăţi. Privi şi pe cei doi juraţi, şi cînd îi văzu liniştiţi, neînspăimîntaţi, cuvioşia sa îşi înălţă ochii spre cer : Doamne, ce minune o mai fi şi asta ?

— Aşa, părinte Graţian, îndurare, îndurare ! murmură cu înduioşare in glas Doja.

— Da, măria ta, îndurare ! grăi părintele Graţian, care încă nu se dumerise şi nu ştia pe cine are în faţă. Vedea el bine, intendentul nu era, nu era nici seniorul, căci îl ştia mai tinerel ; te pomeneşti c-o fi unchiul castelanului, dar despre acela auzise că-i mai rău ca un lup turbat, or ăsta îi vorbea cu gura mai potolit decît se cuvenea să vorbească un senior.

— Au păcătuit oamenii aşa de greu, încît au nevoie de îndurare ? — îl întrebă Doja.

— De ! făcu părintele Graţian, îndreptîndu-şi privirea cînd spre Doja, cînd spre cei trei demnitari ai satului. Ce poate ştie bietul iobag cînd a păcătuit sau nu ? În faţa lui dumnezeu, se ştie că numai zece sînt poruncile sale ! Dar în faţa stăpînilor e greu de ştiut că multe sînt poruncile lor ! Noi credem că sînteţi de la castel, cu noile drepte judecăţi de care se vorbeşte, continuă părintele tot nedumerit şi temător. Noi, la drept vorbind, n-avem de ce ne teme, ştie toată lumea — oameni mai paşnici ca în satul nostru nu se

află ! Sîntem ascultători şi supuşi faţă de stăpîn şi datoriile ni le împlinim fără cîrteală ; asta o spun cu inima împăcată, fără teamă de-a greşi. Dacă sînteţi de la castel, după cum ne aşteptam, fiţi bineveniţi şi dumnezeu să se îndure de noi ! Eu îmi cunosc oamenii, de aceea nici nu ne temem. Aşa-i, jude ?

Cu toţii surîdeau şi-l lăsau pe părintele Graţian în nedumerirea sa. Judele, ar fi spus ceva, dar Doja îi făcu un semn tainic ca să-şi ţină gura. Părintele Graţian nu mai ştia ce să creadă, dar văzînd că nobilul pe care îl are în faţă nu pare primejdios, prinse curaj :

— Eu, măria ta, cunosc pe iobagii din satul nostru. Sînt oameni buni şi supuşi, dacă-i vorba să le aduceţi la cunoştinţă, prin cuvinte, legiuiri noi, îndatoriri noi, apoi nu vă mai obosiţi, măriile voastre, daţi-mi mie hîrtia ; duminică, după sfînta slujbă, le citesc eu oamenilor noştri şi le dau toate desluşirile şi toate bunele îndemnuri la supunere şi ascultare, că de... altă cale nu-i ! Să nu vă închipuiţi că din teamă o facem, nu, doamne fereşte, noi nu ne temem ! Cum am putea să ne temem de măriile voastre, cînd nu ne-am temut de tătari, cînd au năvăit acu vreo patruzeci de ani ?... Au năvălit pe neaşteptate, au intrat în sat şi-au cerut de-ale gurii ; îţi aduci aminte, jude ? Le-am dat trei berbeci graşi, le-am dat vreo treizeci de pîini mari, au mulţumit şi-au plecat ! Dar poate, domniile voastre nu sînteţi de la castel, am putea şti şi noi cine sînteţi ?

— Om din satul sfinţiei tale, părinte Graţian. Nu mă mai cunoşti ? Eu sînt Gheorghe Doja !

— Vai, vai, — începu a se minuna părintele Graţian şi mai să-i vină ameţeala de cele auzite, — mari sînt minunile tale, doamne ! Gyuri, fiul lui János şi-al Anei, fratele cel mare al lui Grigoriţă ! Doamne, doamne, şi eu care credeam că sînteţi hainii de la castel ! Vai, vai, am îmbătrînit de tot dacă nici oamenii din satul meu nu-i mai pot recunoaşte !

Doja îl privea rîzînd uşurel.

— Hm, rîzi de mine, rîzi că-i de rîs... Să nu te

recunosc eu! şi începu şi părintele Graţian să rîdă. Uite, cu toată barba ta, rîsul tău te dă de gol, acum te recunosc: ai acelaşi rîs ca şi tatăl tău, dumnezeu să-l ierte! Ei, Gyuri, trebuie să-ţi dau o veste nu prea bună: maică-ta, fie iertată, a murit acu doi ani!

— Ierte-o dumnezeu, grăi judele şi ceilalţi doi juraţi şi se descoperi, făcîndu-şi semnul crucii.

— Am aflat tîrziu, părinte Graţian, n-am putut veni, căută parcă să se dezvinovăţească Doja.

— Aşa-i, aşa-i, mormăi părintele Graţian.

— Părinte, — începu judele, — sfinţia ta ştii mai bine ca mine; am auzit că fratele căpitanului Gyuri îi plecat la castel.

— Grigoriţă? Da, vezi bine, a trebuit să se ducă; i-am făcut ţidulă de însurătoare. S-a dus să-şi răscumpere mireasa. Cu el s-a dus şi viitorul socru... duc darul de răscumpărare: doi juncani mărişori! Eu l-am povăţuit: Grigorie, fiule, însoară-te, vi se stinge neamul! De, nu ştiam că domnia ta mai eşti în viaţă!

Abia acum îşi aduse aminte părintele Graţian că nu i-a întins lui Doja mîna, aşa cum se cuvenea s-o facă; se repezi şi-l îmbrăţişă şi, înduioşat, îi dădură lacrimile. Îşi scoase apoi năframa din buzunarul reverendei şi începu să-şi şteargă ochii, privind în jur. La vederea cetei ostaşilor care-l însoţeau pe Doja, a cailor încărcaţi cu calabalîcuri, rămase uimit:

— Vai, Gyuri, ăştia doar n-or fi ai tăi? Te pomeneşti că ai de gînd să pleci iarăşi? se plînse părintele Graţian.

— Nu ştiu, poate plec, poate nu! Dar în iarna care vine, rămîn în sat. Ne primiţi cu dragă inimă sau nu?

— Doamne, cum să nu te primim? Mă mir că mai şi întrebi! spuse părintele supărat.

— Atunci să mergem spre sat, grăi Doja, făcînd semn tovarăşilor săi să-l urmeze.

— Mergem, cum să nu mergem? Dar, încotro? Doar nu vrei să tragi la casa voastră? Acolo nu mai locuieşte nimeni de cînd am îngropat-o pe maică-ta. Grigorie s-a mutat la hotar, împreună cu turcul acela pe care l-ai trimis maică-ti de ajutor. Îs amîndoi pe

pămîntul domniei tale, dar casă ca lumea nu au, stau într-un bordei. Ştii că turcul ţi s-a însurat?

Hasan! Cîteva clipe gîndul lui Doja aleargă departe, tocmai pe cîmpia dintre Nándorfehérvár şi Szendrö, acolo unde cîţiva ani în urmă avusese loc lupta între el şi Ali Epeirotul, fala spahiilor călări ai sultanului.

Ali, îngîmfatul! Parcă-l vede şi acum jucîndu-şi armăsarul, provocînd cu trufie călărimea creştină, cerînd luptă vitejească; luptă numai în doi, pe viaţă şi pe moarte!

De rezultatul luptei atîrna izbînda sau înfrîngerea uneia dintre oştiri. Şi niciunul dintre călăreţii regelui Ulászló nu se încumeta să-l înfrunte pe mahomedan — asta era cam tot aşa ca şi o înfrîngere!

Atunci el, Gheorghe Doja, n-a mai putut răbda: şi-a strunit calul, s-a avîntat în faţa rîndurilor, şi hotărît să învingă cu orice preţ, a primit pentru întreaga oştire provocarea mahomedanului trufaş.

Lupta s-a încins înverşunată. La început cu lăncile, dar după un timp lăncile s-au frînt şi ei au tras spadele şi şi-au apropiat caii. Ali era cel mai bun luptător din tabăra turcească, nenumărate izbînzi avusese în astfel de lupte, dar de data aceasta îşi găsise perechea.

Musulmanul avea de partea sa calitatea mai bună a armelor, tăria armurii, agerimea şi rezistenţa calului arab, Doja avea în schimb vitejia şi hotărîrea dîrză de a învinge. Şi Doja a învins! Cu o lovitură de spadă bine chibzuită i-a retezat lui Ali braţul. Apoi l-a dat jos de pe cal şi l-a ucis. Victoria era a lor — spahiii au întors caii şi-au luat-o la fugă, dîndu-se bătuţi.

Au fost timpuri de glorie acelea! Toată călărimea regelui Ulászló pronunţa numele lui Doja. Toată ţara îi slăvea izbînda! Regele i-a recunoscut şi el vitejia şi l-a înscris printre cavalerii săi, dîndu-i blazon şi înnobilîndu-l. Dar recunoştinţa regilor e pasăre pribeagă.

Din toate acestea au rămas doar blazonul şi acest Hasan, sluga lui Ali Epeirotul. Aşa după cum erau regulile cavaleriei, el a trecut în stăpînirea învingă-

torului. Doja l-a trimis acasă, ca să-i ajute maică-si în gospodărie.

— Nu-i turc, părinte Grațian, îi arab! lămuri tîrziu Doja, cu gîndul tot la cele întîmplate cu ani în urmă.

— Tot un drac, tot un păgîn! făcu părintele Grațian. Apoi continuă: S-a însurat, vorba vine, s-a agățat de el o muiere de pripas și trăiesc împreună. Au și doi copii! Pe copii i-am botezat după cum se cuvine. Dar păgînul naibii nici nu vrea să audă de botez; eu l-aș fi botezat și pe el, ca să nu atrag mînia lui dumnezeu asupra satului, dar n-a fost chip... nu vrea împelițatul naibii!

Părintele Grațian își dăduse drumul la vorbă. Uitase de castelan și de noile și dreptele judecăți. Începu să vorbească despre moartea mamei lui Doja, despre Grigorie, fratele cel mic al lui Doja, despre Hasan. De Hasan, Doja nici nu-și mai amintea. Dar iată că Hasan e aici, în satul său, așezat pe pămîntul său, însurat, cu copii.

Doja mergea alături de preot ascultîndu-l atent, neîntrerupîndu-l. Toată viața satului de la plecarea lui la oaste și pînă acuma cînd se reîntorcea, i-o trecu prin fața ochilor părintele Grațian.

Cînd ajunseră în mijlocul satului, părintele Grațian îl îmbie spre casa parohială. Poate să-i dea sălaș și ospitalitate, căci părintele e singur, iar casa parohială e destul de încăpătoare. Crezînd că va putea găzdui în coliba părintească, Doja mulțumi preotului, dar nu primi ospitalitatea lui.

Pe coasta Borzicului, plugarii, văzînd ceata călăreților intrată în sat, așteptau cu groază sunetele clopotului bisericii ca să-i cheme la înfățișare. Dar clopotul nu se auzi și asta îi făcu să silească și mai tare munca. Strigătele de hăis și cea se auzeau pînă în vale.

— Văd că v-ați apucat de spart Borzicul! îl întrerupse Doja pe părintele Grațian din vorbărie.

— Parcă numai Borzicul! Am spart și tabla din dosul Fărcașului, am spart și rîtul morii voievodului. Borzicul e a treia tablă luată din folosința satului!

Am ajuns, Gyuri draga, de pierit, nu alta... rar cînd mai întîlneşti printre iobagi gazdă cu patru boi în ocol!

Şi fiindcă părintele Graţian găsi cu cale că nu trebuie să-i spună chiar toate necazurile satului, trecu din nou la ale lui Doja:

— Aşa da, pe Grigorie l-am povăţuit ca să se însoare, să nu-i mai umble gîndurile cine ştie pe unde. Şi nu numai că l-am povăţuit, dar i-am sărit şi în ajutor, ca să aibă mireasă nepîngărită. I-am scris abatelui Antoniu să pună o vorbă bună la castel pentru Grigoriţă. Ca să-l înduplec, i-am trimis abatelui şi doi claponi graşi, cum îi plac sfinţiei sale!

Lui Doja îi veni în minte o amintire din copilărie şi-l întrebă pe părintele Graţian:

— Mai claponeşti şi acum cocoşeii, părinte Graţian?

— Mai... răspunse cu mîndrie sfinţia sa. Atîta păcat să am! Da' ce, Gyuri? Ţi-ai adus aminte de vremea cînd veneai la mine cu cocoşeii la claponit?

— Tocmai la asta mă gîndeam... Cum de-ai ghicit?

— Ei, mi-am închipuit eu! Cînd m-am apucat de claponit, rîdea toată lumea de mine... Dar ce puteam face? Seniorului îi trebuiau claponi graşi... de unde să ştie bieţii iobagi cum se claponesc cocoşeii? Au venit la popa lor; la cine erau să se ducă? Eu ştiam şi asta, doar trăisem în mănăstire! Stareţul şi maimarii numai cu bunătăţi se hrăneau, iar claponul gras era mult preţuit de sfinţiile lor! De atuncea tot claponesc cocoşeii oamenilor. Eu îi claponesc, oamenii îi cresc şi-i îngraşă, iar seniorul cu oaspeţii lui îi mănîncă. Bună împărţeală; ce zici, Gyuri?

Părintele Graţian se opri în loc şi se puse pe rîs. Rîse cu poftă şi Doja.

— Mănîncă, arză-i focul gheenei de căpcăuni, şi de săturat, tot nu se mai satură! Patru claponi pe an trebuie să dea acuma o poartă iobăgească. Ai mai auzit una ca asta?

— Nu mai spune! făcu Doja.

— Aşa, zău, patru! îl asigură părintele Graţian şi porni mai departe.

Tot vorbind, ajunseră la coliba Dojeştilor. De pe Borzic, iobagii îi urmăreau cu privirile. Cînd văzură că toată ceata aceea de călăreţi opreşte la cotul pîrîului şi intră în ocolul părăsit al Dojeştilor, se minunară şi nu mai ştiură ce să creadă. Nimănui nu-i trecu prin minte că în sat s-ar fi putut întoarce Gheorghe Doja. Unul dintre juraţi încălecă şi porni în goana calului spre Borzic, să le aducă vestea că Doja a venit acasă.

Oamenii lăsară plugurile în seama copiilor şi porniră spre sat. În curînd, ocolul Dojeştilor se umplu de iobagi. Uitaseră şi ei de noua şi dreapta judecată pe care o aşteptau şi care-i vîrîse în sperieţi, uitaseră şi de senior şi de toate necazurile. Sosise acasă căpitanul Gyuri, ce-o fi mîine, om vedea! O licărire de nădejde se strecurase în sufletul fiecăruia. De, poate seniorul n-o mai îndrăzni acuma să vină cu judecăţile sale! Şi chiar de-o veni, nu mai sînt singuri.

Bucuria revederii le umplu sufletele. Îl înconjurară pe Doja şi care mai de care căuta să-i strîngă mîna sau să-l îmbrăţişeze. Cei de o seamă cu el erau mîndri de înfăţişarea, de hainele, penajul şi spada lui. Iar cînd un tînăr, făcîndu-şi loc cu coatele, ajungea pînă în faţa lui Doja, îl dădeau la o parte:

— Uite-l, uite-l pe ţîngău cum se înfige!

Bătrînii îl învăluiau pe Doja cu privirile lor drăgăstoase, îi vorbeau de părinţii lui cu ochii înlăcrămaţi.

Era pe înserat şi nimănui nu-i trecuse prin minte că cei sosiţi erau obosiţi de drum şi trebuiau găzduiţi undeva. Părintele Graţian plecase să-şi sfîrşească slujba vecerniei; el poate ar fi reluat vorba, dar nu mai era acolo.

Bándy sta ca pe spini: toate bune, dar căpitanul Gyuri nu se gîndeşte că sînt zece oameni şi cincisprezece cai! Grijuliu, nu mai aşteptă şi intră în colibă să vadă ce-i de făcut. Goliciunea dinlăuntru, pereţii afumaţi, laviţa de sub ochiul de fereastră, era îngustă de nu se puteau lungi nici doi oameni şi fără nici un aşternut pe ea, îl întristară. Cuptorul era dărăpănat,

nici vorbă de a putea coace pîine. Doamne, dar pustie mai e casa asta a căpitanului Gyuri!

— Aici, căpitane Gyuri, un se poate găzdui! spuse hotărît Bándy cînd ieşi din colibă.

— Cum o să rămîneţi aici?! se trezi şi judele Ádám Csuka. Într-un sat de oameni şi să nu aveţi unde găzdui? Măi, oameni buni, ce facem cu voinicii căpitanului Gyuri?

Săriră cu toţii, oferindu-le găzduire. Unii se apropiară de oamenii lui Doja, îmbiindu-i: „Doi veniţi la mine, am loc şi pentru cai! Tu vii la mine! Voi, la mine!"

Judele fu cel care rîndui pînă la urmă: doi la mine, doi la Andicas, doi la cutare, unul la Bancs, iar căpitanul Gyuri la părintele Graţian!

Doja intră în colibă şi-şi dădu seama că acolo nu puteau într-adevăr găzdui pînă nu se făcea puţină rînduială. Mai întîi trebuia dres acoperişul prin care se vedea cerul, apoi cuptorul şi alte multe. Dar, uitîndu-se mai bine, văzu că pereţii abia se mai ţineau pe picioare, că tălpoaiele erau putrede şi rămînînd în colibă s-ar putea ca un vînt mai puternic s-o dărîme peste ei. Va trebui să-şi ridice o casă şi asta cît mai în grabă, căci pentru un timp, sau chiar poate pentru totdeauna, va fi nevoit să rămînă în sat. Satul îl primise cu toată dragostea, dar el nu avea un loc al lui unde să se adăpostească. Îi părea rău că nu ţinuse seamă de rugămintea părintelui Graţian, şi iată că tot la el va trage.

Porniră spre casa parohială. Mergeau încet, povestind. Răspundea la întrebările oamenilor, dar gîndurile lui erau în altă parte. Trăise în altă lume, şi iată că lumea aceea îl izgonise înapoi de unde pornise. Mai că-i părea rău că nu primise propunerea lui Streţcu. Ce va face el în sat? Oamenii au necazurile lor, ospeţia lor nu poate dura prea mult. Iobagul e legat de pămîntul pe care-l munceşte, de senior şi de alte multe, dar oare el şi oamenii lui vor putea munci pămîntul? Dar seniorul? Va putea el, în noua situaţie, să se împotrivească acestuia? E drept, el e om liber, nobil, n-ar avea poate nimic de

suferit, dar oamenii lui? Au fost doar iobagi! Şi mai este şi Grigorie — fără îndoială, Grigorie ca singurul urmaş iobag al Dojeştilor, trebuie să ducă pe mai departe jugul iobăgiei. Ce-o fi făcut cu sesia[1] iobăgească?

Seara, la masă, părintele Graţian începu din nou să-i vorbească despre Grigorie şi Hasan. Păgînul se dovedise un plugar priceput. Împreună cu Grigorie desţeleniseră feţele celor două coline unde se afla pămîntul lui Doja. Ţarina se lărgea an de an şi dădea rod îndestulător. Aveau şi vite: patru boi, cîţiva juncani şi mai multe oi. Cît priveşte sesia iobăgească, de vreo doi ani o lucrează viitorul socru, dar Grigorie dă regulat nona şi-şi îndeplineşte celelalte îndatoriri iobăgeşti. Numai casă ca lumea nu au!

— De mi-o ajuta dumnezeu, o să ridic casa, părinte Graţian.

— O să-ţi ajute, o să-ţi ajute! O să te ajutăm şi noi cu toţii cîţi sîntem în sat, grăi cu însufleţire părintele Graţian. Ia, Gyuri, iată, ştiam că tot la mine vei găzdui... Bun îi pieptul de clapon? începu a întreba părintele Graţian, îmbiindu-l.

— Bun... straşnic! răspunse Doja fără a se opri din mîncat.

— Vezi bine, ştiu seniorii noştri ce-i bun! Apucă-te, Gyuri, de casă, de gospodărie, vreau ca la vară să-ţi claponesc vreo cincizeci de cocoşei. Ce zici?

— Oho, — făcu Doja, — e mult pînă scot cloştile pui, părinte Graţian. Pînă atunci cîte nu se pot întîmpla.

— Ce să se întîmple? Timpul trece pe negîndite, fătule, iar gîndul ăsta al tău îi un gînd bun: tot omul trebuie să-şi aibă sălaşul lui; aşa a lăsat dumnezeu şi aşa-i bine. Şi unde oare s-ar simţi omul mai bine ca în satul lui? Acolo i-s îngropaţi părinţii, strămoşii; acolo a deschis ochii în lume şi-a copilărit; aici îl cunosc toţi, pînă şi pămîntul! Stînd şi aş-

---

[1] Sesie — lotul iobăgesc; pămîntul dat în folosinţa unei familii iobăgeşti — în Ardeal, egal cu 40 jugăre cadastrale. (N.A.).

teptîndu-te, după ce pusei femeia vecinului să taie claponul şi să-l frigă, mă tot gîndeam la tine şi mă rugam: Doamne, strînge-l, doamne, pe Gyuri de pe drumuri şi fă-l să se aşeze în sat, la casa lui, ca tot omul cu rost pe acest pămînt! Şi iată că dumnezeu mi-a ascultat ruga şi ţi-a dat acest gînd bun pe care mi-l mărturisişi; el o să te ajute şi pe mai departe, dragul meu! Nu uita, Gyuri, aici eşti printre ai tăi!

— Ai dreptate, părinte Graţian. Să ştii că-mi clădesc casă şi mă apuc de pus cloşti! glumi Doja.

— Da, da, fiule, — îi dădea mereu cu vorba părintele Graţian, — să ştii că numai vitele şi orătăniile fac belşugul casei!

2

Castelul din Gurghiu, al cărui iobag era Grigorie, se înălţa pe vîrful unui deal, străjuind împrejurimile pînă la mari depărtări. Era un castel-cetăţuie cu ziduri puternice de piatră, cu turnuri crenelate, înconjurat pe trei părţi de o vale prăpăstioasă, pe fundul căreia curgea un pîrîu repede de munte, zăgăzuit în mai multe locuri cu stăvilare, pentru a putea umple valea cînd primejdia ar cere-o. Înainte fusese pe acelaşi loc o cetăţuie de lemn pe care o pustiiseră tătarii cînd năvăliseră în Ardeal. Acum în locul cetăţuiei de lemn se înălţa castelul-cetate, cu turnurile sale armate cu tunuri şi arhebuze grele.

Grigorie părea un vulturaş tînăr care şi-a luat zborul — înainta cu paşi mari pe drumul şerpuit care ducea la poarta castelului şi-şi rotea ochii în toate părţile, adulmecînd parcă primejdia care poate ieşi în cale pe neaşteptate. Avea ochii neastîmpăraţi, faţa oacheşă, mustăcioara abia mijindă. Hainele pe care le purta, deşi ţărăneşti, erau croite de meşter, aşa după cum stă bine unui fecior cu stare, căci deşi iobag, pă-

mîntul scutit de dări al fratelui său îi aducea folos destul.

Din satul Dojeştilor şi pînă la castel era cale destul de lungă. Merseseră toată noaptea şi numai de către ziuă zăriră turnurile castelului. András, socru-său, ar fi vrut să urce numai el la castel — îl ştia pe tînăr prea aprins şi-i era frică să nu facă vreo boacănă — dar Grigorie nu se învoise. Era doar vorba de mireasa lui, se cuvenea să meargă singur.

Cu scrisoarea părintelui Graţian în sîn, şi în mînă cu perechea de claponi, înainta voiniceşte spre poarta castelului prevăzător, căci simţea că în lumea celor de la castel nu poate afla decît duşmani. Credea totuşi că va da cu uşurinţă peste abatele Antoniu, îi va preda scrisoarea şi claponii, iar cînd treaba va fi făcută şi va căpăta îngăduinţa de însurătoare, se va repezi în vale după juncani, dar lucrurile nu se petrecură chiar aşa.

Ajuns în apropierea porţii, zări în dreapta şi-n stînga drumului două rînduri de furci — în patru dintre ele erau trupuri de oameni spînzuraţi. Şovăi o clipă, apoi porni înainte. După alţi cîţiva paşi, două săgeţi îi zbîrnîiră pe la urechi. Un fior rece îi trecu în lungul şirei spinării, dar păşi înainte ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. La poartă fu întîmpinat cu un hohot de rîs.

— Hai, mînă-ţi picioarele înainte ! auzi glasul sutaşului de gardă.

Ostaşi tineri din garda castelului stăteau rezemaţi de ziduri, glumeau şi se hîrjoneau între ei. Doi dintre ostaşi trăgeau în trupurile celor spînzuraţi. De abia atunci Grigorie îşi dădu seama de unde veneau săgeţile ce-i zbîrnîiseră pe la urechi. Sutaşul, un bărbos cu cască strălucitoare pe cap, stătea şi-i privea pe trăgători, încurajîndu-i la hîrjoană.

— Zi ! îi porunci lui Grigorie, cînd acesta veni în faţa lui şi-şi ridică pălăria de pe cap.

— Merg la părintele Antoniu, abatele castelului. Am o scrisoare pentru sfinţia sa şi aceşti doi claponi !

Sutaşul luă claponii şi-i cîntări în mînă :

— Buni claponi ! Nu puteai aduce patru ? grăi su-

tașul mînios. Trebuia să-ți treacă prin bostan că pînă ajungi la abatele Antoniu, treci și pe la poartă!

— Înnoadă-ți sforile la opinci, țărănoiule! se răsti la el un ostaș mai chipeș.

Grigorie care se știa încălțat cu cizme tăcu, și-l privi doar pătrunzător pe îndrăzneț. Cînd dădu să intre pe poarta deschisă, cineva din urmă îi puse piedică; era gata-gata să cadă în nas. Grigorie se întoarse, își înăbuși o înjurătură și ridică mînios pumnul.

— Descoperă-te, bădărane! îi strigă cel care-i puse piedica.

— Ia-ți pălăria de pe cap, îi spuse mai binevoitor sutașul. Se vede că n-ai mai fost niciodată pe aici. În castel, iobagul nu intră cu capul acoperit!

Nu avu încotro, așa că se descoperi. Își trecu mîna prin părul asudat, scrîșni din dinți plin de ură și mînie și porni mai departe. Curtea era largă; pe margini, zidurile apărătoare se înălțau colțuroase, dușmănoase. Spre mijlocul curții văzu pe o arenă nisipoasă doi cavaleri cu armurele pe ei, călări pe cai împlătoșați. Cavalerii făceau exerciții de luptă cu lancea. Ei aveau fețele acoperite, vizierele căștilor erau lăsate în jos. Jocul luptei îi plăcu tînărului și ar fi stat în loc să privească, însă după cele pățite la poartă, găsi mai nimerit să-și vadă de drum.

Ziua era frumoasă, zi de toamnă însorită. Razele soarelui se răsfrîngeau în zidurile castelului și geamurile colorate ale ferestrelor, făcîndu-le să strălucească scînteietor. „Numai în povești, — își spunea Grigorie, — se mai vede așa ceva!“

Pe o bancă de piatră, patru cavaleri îmbrăcați în zale se odihneau, fiind obosiți de pe urma exercițiilor cu spada. Vorbeau între ei și nici nu-și îndreptară ochii spre Grigorie.

Abatele Antoniu locuia într-o căsuță alăturată bisericii castelului. Grigorie nimeri acolo neîndrumat. O slujnică tinerică îl întîmpină, și la vederea claponilor se repezi și i-i luă din mînă, apoi îl întrebă:

— Cu părintele Antoniu vrei să vorbești, flăcăule?

— Cu sfinția sa, îi spuse Grigorie cu gîndul la claponi.

— Părinţele, părinţele! începu să strige femeia, fără să-şi ia ochii de pe faţa lui Grigorie.

De undeva răspunse glasul gros al abatelui Antoniu. Slujnica strigă din nou:

— Vino repede, părinţele, avem doi claponi!

Abatele Antoniu era mare mîncăcios. Cum auzi de claponi ieşi în grabă. Avea faţa roşie şi pîntecele rotofei. Nici nu se uită la Grigorie, ci luă claponii din mîna femeii şi-i săltă de cîteva ori, cîntărindu-i ca un cunoscător. Apoi suflă penele pieptului, ca să vadă dacă au pielea galbenă, grasă, şi mulţumit zîmbi binevoitor şi se întoarse spre Grigorie:

— Ii cunosc, sînt claponi de la părintele Graţian. Ce mai face bătrînul? vorbi abatele tot privind claponii.

— Bine, cu bătrîneţea! răspunse Grigorie, mulţumit c-a dat peste un om de omenie, după părerea lui.

— Îmi pare rău, — începu abatele Antoniu, — că nu pot face nimic pentru voi, chiar nimic! În zadar mă tot roagă părintele Graţian, în ochii seniorului nu preţuiţi nici cît aceşti doi claponi, m-ai înţeles?

Abatele nu ştia pentru ce anume venise Grigorie, dar, prevăzător, o luase înainte, căci îşi închipuia că nu putea fi altceva decît o rugăminte din partea părintelui Graţian pentru a-i sprijini enoriaşii învinuiţi de vreo încălcare a datoriei.

Lui Grigorie i se tăiase glasul.

— În zadar, — spuse abatele Antoniu, — nu pot face nimic, prea v-aţi ticăloşit. Nu mai ştiţi de nici o rînduială! apoi se adresă femeii: Anuţă, taie unul, taie-l în grabă!

— Sîntem la începutul postului, părinţele! şi femeia chicoti cu şiretenie, uitîndu-se la faţa posomorîtă a lui Grigorie.

— Taie-l, taie-l! grăi la repezeală, împins de lăcomie, abatele Antoniu.

Grigorie scoase din sîn scrisoarea şi i-o întinse.

— O scrisoare de la părintele Graţian — iată un lucru neobişnuit! Anuţo, adu-mi ochelarii ca să văd ce

vrea părintele Graţian. Doamne, mari nelegiuiţi mai sînteţi de l-aţi făcut pînă şi pe bietul părinte Graţian să se apuce de scris!

El desfăcu în grabă peticul de hîrtie şi se apucă de silabisit — nu avea nevoie de ochelari, căci literele erau mari de-o şchioapă şi fiind negre-roşcate, scrise cu zeamă de boz, se vedeau tare bine.

„Domnul fie lăudat, în vecii vecilor, amen! citi abatele Antoniu, apoi continuă: *Iată, sfinţia ta, părinte Antoniu, îţi scrie umilul serv al lui Hristos, pe nume Graţian. Îţi trimite şi doi claponi graşi, ca să-i ai sfinţia ta pentru sfintele sărbători ale Crăciunului, să-i mănînci sănătos, lăudînd pe domnul; în veci fie lăudat numele său, amen!*

Frate întru Hristos, iobagul acesta tînăr, care vine cu scrisoarea şi claponii, vrea să se însoare şi vine la castel să-şi cumpere mireasa, aşa cum îi datina şi legea pămîntească; te rugăm să pui o vorbă bună în faţa milostivului nostru senior. Pe mireasă o cheamă Maria, fiica iobagului András, şi a soţiei sale Ilona — de, el îi tată, ea îi mamă, că aşa stă scris în protocolul parohiei, dar după cîte îmi aduc eu aminte, şi numai sfinţiei tale ţi-o spun, femeia asta a lui András, cînd a fost la înfăţişare ca mireasă, a stat mai multe zile pe la castel, că sfinţia ta ştii cum era seniorul! Aşa că fata s-ar putea să fie, de! Şi după sfintele legi, ar fi un mare păcat, aşa că vezi sfinţia ta! Şi în afară de asta, fata-i urîţică, nu face doi juncani cît dă tînărul pentru răscumpărarea fetei. Aşa că eu, prea sfinte, te rog din suflet: fă aşa fel ca seniorul să n-o poftească nici pentru el, nici pentru cavalerii pe care-i are oaspeţi. Fă ca tînărul acesta, care-i fratele lui Gheorghe Doja, să-şi aibă mireasa neprihănită şi sfînta Fecioară te va binecuvînta.

Al sfinţiei tale frate,
Graţian."

— Boii unde sînt? întrebă cu ochii plini de bucurie abatele Antoniu după ce isprăvi de citit scrisoarea.

— Nu-s boi, — răspunse Grigorie, — îs juncani! I-am lăsat în paza socrului, în sat, nu puteam să vin cu ei la castel!

— Foarte bine... foarte bine-ai făcut, fiule! se grăbi să întărească spusele lui Grigorie abatele Antoniu şi rămase pe gînduri cîteva clipe, apoi zise: Mă, frumuşică trebuie să fie mireasa; plinuţă ca şi claponii părintelui Graţian! Doamne, doamne, cum vrea bătrînul să-l tragă pe sfoară pe măria sa! Mă băiatule, unde s-a mai văzut să se dea doi juncani mari ca nişte boi pentru o fată urîţică? Te temi de înfăţişare, păgînule!

Grigorie nu ştia ce să creadă, mai că-i venea să plece. Încercă chiar, dar părintele Antoniu văzîndu-i nedumerirea, începu binevoitor:

— Uite ce-i, fiule, părintele Graţian a îmbătrînit şi nu mai are nici un pic de pricepere. Cum aş putea eu să mă înfăţişez măriei sale seniorului, sau măriei sale domnului intendent şi să spun: Iată doi juncani pentru urîţica unui iobag dintr-un sat prăpădit — se poate? Cînd vor auzi de doi juncani mari cît nişte boi, vor vedea din capul locului înşelăciunea şi mi-or spune că sînt şi eu părtaş la ea. Iar ca urmare, nu numai că vor cere fata să fie adusă la înfăţişare, ci după ea vor trimite chiar ei ostaşi. Ce te faci atuncea? De aceea, iată ce te povăţuiesc eu: lasă-l pe socru cu juncanii, iar tu du-te fuga în satul tău şi adă şi o oaie — nu trebuie să fie prea bună, numai să se ţină pe picioare. Oaia o duci sus la castel, pentru răscumpărarea fetei, iar juncanii mi-i dai mie, pentru slava Mariei, care ne va ajuta în treaba asta. Ai priceput?

Era greu pentru Grigorie să priceapă, dar ştia una: de pleacă fără dovadă de răscumpărare, la castel nu se mai întoarce.

— Părinte, — începu băţos Grigorie, — îţi spun sfinţiei tale ca unui duhovnic, eu la castel nu mai vin: nici cu oaia, nici cu juncanii! De se poate acuma, bine, de nu... şi dădu să plece.

— Ia stai, stai, nelegiuitule! Cum nu te mai întorci, ce sînt vorbele acestea? Eşti iobag, eşti legat de castel, cum îndrăzneşti să spui asemenea cuvinte? Meriţi să ţi se smulgă limba! Iată-tă-l, vrea omul să-i facă un bine şi el...

Grigorie ridică din umeri arătîndu-şi nedumerirea.

Cum ? Cu doi juncani nu se poate şi o să se poată cu o oaie gălbejită ?

— Plec, părinte. Voi vedea eu ce-am să fac !

— Ia stai, stai, nelegiuitule ! Vai, vai, cum v-aţi mai înrăit ! păru supărat abatele Antoniu. Ştii ce ? Ai cumva la tine cinci mărci ? Cam atîta-i cred preţul unei oi, nu ?

— N-am nici o marcă, părinte ! Am doi juncani, atîta !

— Lasă juncanii, am nevoie de cinci mărci, sau chiar numai de trei !

— N-am nici o sfănţuigă, părinte ! răspunse răspicat Grigorie.

— Hm ! Nelegiuită lighioană eşti, fiule ! Ascultă, să-mi spui cinstit : cam cît fac juncanii pe care i-ai adus ?

— Pe puţin douăzeci de mărci ! răspunse Grigorie.

— Bine, o să dau pentru tine cele trei mărci și... domnul fie lăudat !

Porni spre o clădire stingheră, luîndu-l pe Grigorie cu el. Trecură pe la covăcii, pe la atelierele de ţesut postavurile, pe la grajduri — pretutindeni iobagii şi femeile lor munceau de zor. Părintele Antoniu intră în clădire și rămase mult timp acolo. Lui Grigorie i se urî aşteptîndu-l. Se duse spre grajduri, însă deodată auzi vaiete sfîşietoare venind din spatele clădirii ; curios se îndreptă într-acolo ca să vadă ce se petrece. Cînd păşi după colţul clădirii, i se făcu părul măciucă de ce văzu — acolo era locul unde se făceau judecăţile. Mai mulţi iobagi erau puşi în butuci. Erau aproape goi ; legaţi cu lanţurile priponite în butuci, neputîndu-se mişca, aşteptau ca schingiuitorul să-i împungă cu sucala înroşită în foc. Un om îmbrăcat cu un anteriu lung supraveghea munca schingiuitorului.

Grigorie simţi cum inima îl îndeamnă să se repeadă asupra lui. Vedea el bine că acesta nu putea fi altul decît însărcinatul cu judecăţile ; din porunca lui oamenii erau chinuiţi crunt şi hain. Se stăpîni şi rămase locului rezemat de perete.

Cînd schingiuitorul înfipse fierul în ochiul unuia, Grigorie îşi duse fulgerător mîinile la ochi şi scrîşni

din dinți — avu un fior ca și cum și ochiul lui ar fi fost împuns cu fierul roșu.

Nu mai putu îndura chinurile celor din lanțuri și se întoarse pe călcîie pornind înapoi spre scările clădirii, ca să-l aștepte acolo pe Antoniu. Abatele, care între timp ieșise, îl căuta. Sfinția sa izbutise. Intendentul se arătase binevoitor. Primise ca preț de răscumpărare numai trei mărci, pe care sfinția sa le și achitase pe loc din buzunarul său.

— Unde naiba mi-ai umblat ? îl întrebă abatele pe Grigorie. Hai spre sat, am țidula... uite-o ! și flutură bucățica de hîrtie plin de mulțumire.

Grigorie uitase aproape pentru ce venise la castel. Trecu prin dreptul covăciilor și loviturile ciocanelor parcă-i izbeau creștetul capului ; văzu iobagii cu obrazul și mîinile mînjite ieșind din vopsitorie și nu-și putea da seama dacă-s oameni sau alte arătări. Zări din nou pe cei doi cavaleri, înfruntîndu-se cu lăncile. Toate începură să i se învălmășească în minte : cavalerii cu fețele de fier, pe caii lor împlătoșați, judecătorul, schingiuitorul, trupurile celor spînzurați. Castelul și lumea lui i se păru iadul pe pămînt.

Abatele Antoniu se așteptase să-l vadă sărind în sus de bucurie, plin de mulțumire pentru răscumpărarea căpătată, însă Grigorie pășea posomorît, absent, în urma sa.

Cînd începu a coborî drumul șerpuit, gîndurile lui se limpeziră puțin. În suflet nu mai avea groaza și teama, ci ura și dorul de răzbunare. Într-un tîrziu, aproape de poala dealului, părintele Antoniu deschise vorba :

— Scrisoarea părintelui Grațian ne-a prins bine, fiule. Altcum nu știu cum am fi putut dovedi urîțenia fetei ! și ca să glumească puțin, întrebă : Ia spune, măi, îi frumoasă urîțica asta a ta ?

Grigorie tăcu. Numai după cîțiva pași își deschise gura :

— Pe aici se spînzură și se schingiuiește... nu se tem de nimic, nici chiar de dumnezeu !

Abatele Antoniu luat pe neașteptate se opri din mers :

— Ce îndrugași tu, flăcăule ?

— Cîini îs măriile lor, părinte! răspunse Grigorie, negăsind alte cuvinte şi tremurînd tot de mînia care căuta să şi-o stăpînească.

— Doamne, ţi-ai scrîntit pesemne mintea. Ce sînt vorbele ăstea? Pune-ţi pază gurii, nebleznicule, totul îi lăsat de dumnezeu şi-i aşa cum trebuie să fie!

Părintele Antoniu păşi mai departe. Era prea mulţumit de trebuşoara pe care o făcuse, n-avea să stea să-i lămurească acuma unui iobag prost şi tînăr rosturile lumii.

Apropiindu-se de sat, sfinţia sa începu să se gîndească cum să facă să scape cît mai repede de cei doi juncani: doamne fereşte, să nu afle cumva seniorul, sau chiar intendentul, şi să-l învinuiască de înşelăciune!

Găsi cu cale că n-ar fi rău dacă chiar pe seară ar trimite juncanii unui sas din Reghin — un măcelar, om cunoscut şi de încredere al sfinţiei sale. Va cere pe juncani douăzeci şi cinci de mărci: trei pentru paguba suferită, două pentru iobagul care va mîna juncanii pînă-n Reghin, iar douăzeci de mărci, cîştigul zilei.

„Mulţumescu-ţi ţie, doamne, c-ai avut grijă de mine, servul tău!“ îşi încheie abatele Antoniu gîndurile.

Ajunşi în vale, dădu lui Grigorie ţidula, vorbi cu iobagul pentru drumul la Reghin şi se despărţi de cei doi, dîndu-le binecuvîntarea sa.

3

Intr-o dimineaţă, la cîteva zile după înapoierea lui Grigorie de la castel, Doja tăinuia în bucătărie cu Kulcsár, un iobag din sat, căruia judele Ádám Csuka îi trimisese vorbă să plece, să se înfunde în codru, ca nu cumva să cadă în mîna celor de la castel, care aveau cu el socoteli mai vechi.

Părintele Graţian stătea la masă, cu protocolul parohiei în faţă, cu pana de gîscă şi sticluţa cu zeamă de boz pe masă. Scrisul era pentru sfinţia sa o muncă

sacerdotală, înainte de a începe el înălţa o scurtă rugăciune către atotputernicul, apoi muia pana în zeamă de boz şi se apuca de lucru cu gîndul tot la cele sfinte. In dimineaţa aceea avea catastiful parohiei deschis la pagina familiei Doja. El scrise încet, cu litere mari: „Grigorie, fiul lui János şi al Anei — în dreptul numelor părinţilor puse cîte o cruce — se însoţeşte prin sfînta taină a căsătoriei cu Maria, fiica lui András şi a soţiei sale Erzsi, din neamul Barna, astăzi, 14 noiembrie, anul domnului 1510."

Privi cîteva clipe hîrtia şi, mulţumit de felul cum scrisese, îl strigă pe Doja.

Doja îl lăsă pe Kulcsár şi trecu în camera în care părinele Graţian lucra.

— Iată, căpitane Gyuri, trecui în dreptul numelui lui Grigorie, numele miresei sale însoţindu-i prin sfînta taină a căsătoriei. Familia iobăgească a Dojeştilor e din nou închegată. Vor veni urmaşi şi ea va continua în veci!

— Iţi mulţumesc, părinte Graţian, îi spuse Doja.

Insă părintele Graţian avea un plan. Impinse protocolul spre Doja:

— Uită-te şi domnia ta în cărţoiul ăsta, căpitane Gyuri, nu vezi nimic?

— Văd, cum să nu văd, dar nu mă prea pricep în treburile sfinţiei tale.

Acolo unde pusese părintele Graţian degetul, îşi văzu numele scris cu litere mari, dar peste scris era trasă o linie. Gîndi că poate părintele Graţian îl crezuse mort şi-i ştersese numele din catastif.

— Vezi, aici a fost numele tău, — începu părintele Graţian solemn, — dar l-am tăiat.

— M-ai crezut mort, zîmbi Doja. Iată-mă, sînt în viață, și de cîteva zile sînt oaspetele sfinţiei tale; cînd ţi s-o urî cu mine, să mă dai afară, că altfel nu plec!

Părintele Graţian păstra acelaşi ton solemn:

— Nu te-am crezut mort! Morţilor le pun o cruce în dreptul numelui și acela rămîne mort pînă la învierea a doua! Preotul întoarse fila și spuse: Iată, citeşte aici!

Lucrul era cam greu pentru Doja, căci deşi cunoştea literele, nu prea era obişnuit cu cititul. De altcum, toate înscrisurile părintelui Graţian erau făcute în limba latină, de care el habar nu avea.

— Citeşte, sfinţia ta. Asta, ştii prea bine, nu-i treaba ostaşului, îl rugă Doja.

— Aşa-i, o să-ţi citesc eu! şi părintele Graţian începu: „Mihai, fiul lui Gábor, ostaş al regelui Vladislav, mort în luptă cu vrăjmaşii, anul domnului 1406".

— Dumnezeu să-l ierte! spuse Doja, nepricepînd unde vrea să ajungă părintele Graţian.

— Mihai, fiul lui Gábor, a fost străbunicul tău. De la el a rămas un fiu, Avram!

— O fi rămas! făcu Doja.

— Aşa, a rămas Avram! Mihai n-a fost iobag şi nici Avram. Dar Avram a murit şi el în bătaie şi a lăsat un fiu, pe László — acesta a fost vîrît în rîndul iobagilor pe la 1437, cînd a fost răscoala cea mare de la Bobîlna, că s-a ridicat şi el contra domnilor. Acuma, iată ce făcui eu: îl luai pe Mihai şi pe Avram şi-l trecui pe pagina asta nouă a catastifului parohiei pe care dumnezeu mi-a dat-o spre păstorie.Aşadar, avem o pagină a Dojeştilor iobagi, şi altă pagină a Dojeştilor nobili! Grigorie duce mai departe neamul iobăgesc al Dojeştilor, tu ce ai de gînd să faci? Vrei poate ca acum, cînd strămoşii tăi, Mihai şi Avram, au un urmaş ieşit din iobăgie, să se stingă această ramură nobilă a Dojeştilor?

Doja tot nu pricepu unde vrea să ajungă bătrînul şi se uita la el întrebător.

Atunci părintele Graţian se apucă să-i explice: trebuie să se însoare, ca ramura nobilă a Dojeştilor să nu se stingă din nou. Înţelegînd în sfîrşit planurile ocolite ale părintelui Graţian, Doja îl întrebă:

— Părinte, sfinţia ta, care porţi de atîta vreme catastiful parohiei, trebuie să ştii: strămoşii familiilor din sat, acei care au trăit pe timpul străbunilor Mihai şi Avram, erau ei iobagi?

— Nu, erau ca şi Mihai şi Avram ţărani liberi şi ostaşi ai regelui! răspunse părintele Graţian, surprins de întrebarea lui Doja.

— Uite ce zic eu, părinte, decît să împărţim familia în iobagi şi nobili, n-ar fi mai bine să ştergem iobăgia pentru toţi ? Să ne întoarcem acolo de unde am plecat... cel puţin pentru mulţimea celor care n-au fost iobagi şi-au ajuns mai apoi !

— Doamne, Gyuri, ce-ţi trece şi ţie prin minte ! Cum s-ar putea asta ? Nu, nu, asta nu se poate !

— Ba se poate, cum să nu se poată ?

— Ei, norocul ăsta, Gyuri, îl are numai unul dintr-o mie. Mulţumeşte lui dumnezeu că tu te bucuri de el ! Eu te-aş sfătui să te gîndeşti la urmaşi, să nu rămînă fila catastifului meu numai cu cele trei nume... ce zici ?

— S-o lăsăm aşa pînă mai apoi, părinte, om vedea noi ce ne mai aduce ziua de mîine ! grăi Doja.

— De, s-o lăsăm, nu-i nici o grabă, dar nu uita că timpul trece ! Mă gîndeam că vrei să te duci la familia Butyka, să vezi casa, ce-ar fi dac-ai vedea şi fata ? Eu o cunosc, o cheamă Laura, nume frumos, ce zici ? E o fată vrednică, şi dacă ţinem seama şi de pretenţiile lumeşti, nu-i urîtă !

Doja începu să rîdă :

— Din pricina asta te-ai frămîntat, sfinţia ta, toată noaptea ? Eu credeam că ai vreun canon de îndeplinit !

— Nu rîde, — vorbi grav părintele Graţian, — m-am gîndit mult la cele ce ţi-am spus. Familia Butyka e o familie veche de mici nobili care ţin de seniorul din Gurghiu, dar sînt aproape de sine stătători, au moşia şi avutul lor. Tu eşti de asemenea nobil şi om cu vază în ţară... ar fi o căsătorie între oameni de aceeaşi tagmă şi n-ar fi rău ! Gîndeşte-te bine, Gyuri, o nevastă bună la casă e o comoară !

— Dar eu nu am casă, părinte Graţian, — îi spuse el, — iar cît priveşte nobleţea mea, e doar de ieri, de-alaltăieri !

— Ba nu, tocmai pentru asta ţi-am arătat protocolul, ca să ştii din ce trunchi te tragi, şi de s-or ridica vorbe, aici îi dovada, la părintele Graţian !

— Bine, părinte, o să mă mai gîndesc, căută Doja

să scape de stăruinţele bătrînului şi porni spre bucătărie.

Dar părintele Graţian se ţinu după el. Cînd dădu cu ochii de Kulcsár strîmbă din nas; nu-i plăcea iobagul acesta.

Kulcsár era vînător. Iobag şi el al castelului, dar se ţinea mai mult de vînătoare neîngăduită, neglijîndu-şi îndatoririle iobăgeşti. Din pricina asta era tot mereu hărţuit de către slujbaşii castelului.

Părintele Graţian îl ura pe senior şi pe slujbaşii lui, ura nedreptatea la care erau supuşi enoriaşii săi, dar ţinea ca fiecare iobag din parohie să-şi îndeplinească cu sfinţenie îndatoririle, pentru a nu da naştere la neplăceri pentru întreg satul. Ori Kulcsár era unul care nu lua în seamă nimic, nici chiar dorinţele părintelui Graţian. Pămîntul sesiei sale iobăgeşti era muncit de mîntuială de către femeia şi copiii lui, nona n-o da niciodată la timp, ba erau ani cînd n-o dădea nici de fel. Îşi cîştiga în bună parte traiul prin vînat — o încălcare gravă, pedepsită aspru prin legea nouă care oprea vînatul pentru iobagi, ca şi portul armelor. Omul trăia ca un lup hărţuit de toate părţile. Uneori îl încolţeau, dar scăpa totdeauna. Gornicii castelanului îl cunoşteau; îl întîlneau chiar uneori, dar se fereau din calea lui, căci îl ştiau totdeauna cu tolba plină cu săgeţi, care nu-şi greşesc ţinta.

— Ce doreşti? îl întrebă scurt părintele Graţian.

— Am venit la căpitanul Gyuri, sfinţia ta! răspunse Kulcsár, ridicîndu-se de pe laviţă.

— Am copilărit împreună, spuse Doja.

Părintele Graţian tăcu; tăcu şi Kulcsár, căci în faţa preotului n-ar fi vrut să-şi spună păsul pentru care venise să stea de vorbă cu Doja. De altcum, ceea ce avea pe suflet n-ar fi vrut să-i spună lui Doja în casa preotului şi din pricina aceasta vorbise despre altele, propunîndu-i lui Doja să vină la el, în casa lui. Acolo l-ar fi omenit ca pe un vechi prieten, ar fi băut împreună rachiu de coarne şi pădureţe, şi-ar fi tăinuit în voie. După cîte înţelesese iobagul, Doja era pregătit de plecare, aşa că renunţă pentru ziua aceea de a mai vorbi cu el.

Părintele Graţian începu să-i vorbească lui Doja ca şi cînd Kulcsár n-ar fi fost acolo:

— Kulcsár acesta, căpitane Gyuri, e om vrednic de felul lui, dar a apucat pe căile diavolului. Nu se supune nici legilor lumeşti, nici celor dumnezeieşti, şi dacă o tot merge pe căile ăstea, îi sortit pieirii! Caută domnia ta şi-l îndreaptă; poate cuvîntul dumitale să afle mai multă înţelegere decît al meu!

— Tocmai pentru asta venii, — grăi Kulcsár smerit, dar cu ochiul trase hoţeşte spre Doja, — ca să mai ascult o dojană, un sfat bun, un îndemn!

Doja îşi netezi barba şi zîmbi — îi plăceau vicleniile lui Kulcsár.

— Aş fi tare mulţumit dacă te-ai îndrepta, fiule; lasă căile diavolului, mergi pe drumul drept, ca toţi oamenii umili, şi necuratul se va îndepărta şi el de tine!

Kulcsár îşi strînse căciula în mîini.

— Părinte Graţiene, — răspunse el, — afurisit să fiu dacă l-am întîlnit vreodată pe necuratul în drumurile mele! Am întîlnit gornici, slujbaşi, chiar şi pe măria sa seniorul l-am întîlnit odată, la vînătoare, prin părţile noastre; dar pe cel despre care mi-ai vorbit, nu l-am întîlnit! Din pricina asta mă întreb: nu cumva sfinţia ta greşeşti?

— Nefericitule, diavolu-i în sufletul tău; şi el te îndeamnă la nesupunere, fătul meu!

— O fi, o fi, — făcu Kulcsár pocăit, — dar nu-mi vine a crede, părinte! Nici n-ar avea loc acolo: sufletul meu îi plin de amarul nedreptăţilor, părinte! Amarul mă mînă prin desişul sălbatic al pădurilor, căci prin locuri deschise, bietul iobag nu mai poate trăi!

— Diavolul te învaţă să vorbeşti aşa. Ceilalţi cum pot trăi? păru supărat părintele Graţian. Apoi mormăi cîteva cuvinte şi, dînd să treacă în odaia sa, îi spuse: Mai dă pe la biserică, mai vino seara şi pe la mine şi-ţi vîră în suflet cele ce-ţi spun... nu vezi, te-ai sălbăticit ca un lup! Apoi către Doja: Vino, Gyuri, să prînzim ceva, e timpul să porneşti la drum!

— Vin, vin! răspunse Doja şi se despărţi de Kulcsár.

Iobagul ieşi în drum, dar nu se îndepărtă de casa parohială. Îl aştepta totuşi pe Doja. Multe n-ar fi vrut să-i spună acuma, ci doar atîta: că el nu mai poate îndura viaţa iobăgească, că s-a hotărît să pribegească, să treacă munţii, sau dacă asta nu s-ar putea, din pricina familiei, să ia calea codrului.

Peste cîtva timp ieşi şi Doja însoţit de părintele Graţian. Preotul se despărţi, îndreptîndu-se spre biserică pentru a face slujba de utrenie. Doja porni în josul uliţei spre casa judelui, unde îl aşteptau patru dintre oamenii săi ca să plece într-un sat aflat în capul văii, cam depărtişor. În satul acela locuia familia Butyka. Lui Doja îi rămăsese în minte casa lor încă de pe timpul cînd era un flăcăiandru. Îi plăcea casa aceea veche, bătrînească, nu prea înaltă, care avea înfăţişarea unui lucru temeinic şi nu era lipsită nici de frumuseţe. Dacă îşi va clădi o casă, apoi ar vrea să fie tot ca şi aceea. Acum se duce s-o vadă din nou, să-şi întipărească în minte toate părţile ei, pentru a cere meşterului să-i zidească una la fel. În privinţa spuselor părintelui Graţian, nu-şi făcea gînduri — viaţa de ostaş, cu nestatornicia ei, îl adusese pînă-n pragul vîrstei cînd gîndurile legate de căsnicie se îndepărtează de om. Iubise şi el o singură dată în viaţă, dar asta fusese de mult, de foarte mult timp, numai rare ori îşi amintea.

Văzîndu-l pe părintele Graţian pornit spre biserică, Kulcsár ieşi din dosul unui gard şi se alătură lui Doja, pornind împreună spre casa judelui Ádám Csuka.

Era devreme. Satul începea o nouă zi, cu nimic deosebită de celelalte. Dinspre adăpătoare se auzeau glasurile oamenilor îndemnînd vitele la adăpat, iar undeva, într-un ocol, guiţau purceii. O femeie striga cu glas piţigăiat orătăniile. Peste tot satul plutea un fum uşor în care se simţea mirosul plăcut de mălai de mei cald. Cei mai mulţi dintre iobagi erau pe la casele lor, căci muncile luaseră sfîrşit. Borzicul fusese arat, aşa că iobagii scăpaseră de grija aceasta. Pe poteca care ducea spre pădure, un şir nu prea numeros de oameni mergeau unul după altul cu topoarele pe spate. Despre dreapta judecată nu se mai auzise

nimic. Ea era şi acuma aşteptată, dar nu cu aceeaşi înfrigurare izvorîtă din teamă şi groază.

Cînd ajunseră în apropierea casei judelui, auziră bătînd clopotul bisericii, părintele Graţian îşi începuse slujba de dimineaţă. Aproape fără să-şi dea seama, Doja se opri în loc şi se descoperi, aşa cum făcea pe timpuri, cînd era numai un flăcăiandru. Simţi şi acum ca şi atuncea farmecul satului — aproape nimic nu se schimbase, în afara traiului iobagilor care devenise mai greu.

Kulcsár îi iscodea toate mişcările. Parcă tot nu-i venea să spună ce are pe suflet. În casa preotului, Doja îl ascultase, dar nu-şi arătase gîndul. „Poate Gyuri nu mai are sufletul alăturea de iobagul necăjit !" îşi spunea Kulcsár și nu îndrăzni să deschidă vorba.

— Cînd mă întorc, trec pe la tine, Kulcsár. Vreau să stăm de vorbă ca doi vechi prieteni ! îl scoase Doja din gîndurile sale, cînd ajunseseră în poarta casei judelui.

Era tocmai ceea ce vrea să-i propună Kulcsár.

— Bine, voi căuta să fiu acasă, și nu pe drumurile diavolului, cum spune părintele Grațian, grăi Kulcsár.

— Lasă-l pe părintele Grațian, e un om cumsecade și vrea binele tuturor, îi spuse Doja.

Judele îi ieși înainte, urîndu-i bună dimineața, dar se vedea din glasul lui că nu-i sînt boii acasă.

— Va să zică tot pleci, căpitane Gyuri ! spuse judele, strîngînd cu putere mîna lui Doja. Oare nu vor veni, în lipsa domniei tale, cei de la castel cu noua lor dreaptă judecată ?

Vorbele judelui îl puseră pe Doja pe gînduri. Într-una din seri, el spusese în fața mai multor iobagi că de va fi să vină în sat cei de la castel, să n-aibă oamenii nici o teamă, va sta el de vorbă cu ei. Nu dădu judelui nici un răspuns. Se despărţi de Kulcsár, strîngîndu-i mîna, și se îndreptă spre Sultan.

— Ce ţi-a spus ? îl întrebă în şoaptă judele pe Kulcsár.

— Nu vă temeţi ! îi răspunse, făcîndu-l pe jude să înțeleagă că Doja nu i-ar fi spus cine știe ce.

Armăsarul era ţinut în frîu de către Iancu Gurău.

Odihnit, buiac, juca în loc nerăbdător. Doja începu să-l mîngîie și să-l bată cu palma peste grumazul încordat, vorbindu-i tot mereu, căutînd să-l liniștească.

Alți trei oameni care urmau să-l însoțească pe Doja erau și ei gata, cu caii înșăuați. Aveau cu toții spadele la șold și ținuta pusă în bună rînduială. Aruncîndu-și ochii asupra lor, lui Doja i se umplu inima de bucurie și-și recăpătă vioiciunea ostășească, căci cele cîteva zile petrecute în casa părintelui Grațian, cu vorbele lui așezate și liniștea casei, îl cam moleșise.

— Chemați aici și pe ceilalți, porunci el.

Vizi Mihály, arcașul, porni în grabă spre sălașurile celorlalți. Costan, valahul, sta alături de calul său și se uita lung spre Doja, părea că așteaptă o mustrare din partea lui. Doja văzu arhebuza prinsă în lungul șeii și o încruntare de o clipă îi încreți fruntea, dar dispăru repede. Se apropie de valah.

— M-am gîndit, — începu Costan a îngăima cînd Doja ajunse lîngă el, — de... m-am gîndit și eu, căpitane Gyuri, că poate... că de, s-ar putea întîmpla... așa că, după cum vezi, am luat și arhebuza!

— Bine-ai făcut! Dar în cazul ăsta, Kalló András trebuie să rămînă în sat.

Kalló era al doilea arhebuzier și era și el pregătit să-l urmeze pe Doja. Auzindu-și numele, Kalló se apropie nemulțumit:

— Pentru ce să rămîn în sat, căpitane Gyuri?

— In locul tău va veni cu mine Balhó, tu rămîi aici, cu arhebuza. Pregătește-te cu toate cele de trebuință, s-ar putea întîmpla să tragi cîteva focuri!

Balhó fu primul care sosi, și cînd auzi că Doja îl ia cu el, mai să sară în sus de bucurie.

— Pune repede șaua pe cal, Balhó. Mergem în pețit! glumi Doja.

— Flăcăul ăsta o să se gospodărească pe aici, intră în vorbă judele.

Bándy, care sosise și el, își netezi ca un vulpoi bătrîn mustățile, auzise și el unele vorbe în legătură cu isprăvile iubărețe ale lui Balhó, și ca Doja să nu afle din gura altuia, începu să-i povestească cum năzdrăvanul s-a apucat să îmbete fetele cu apă rece.

— Cum aşa ? Ce apă rece ? întrebă Doja prefăcut.

— Iată aşa ! Ieri cînd m-am dus să văd caii, l-am găsit lîngă cuptor, cu vreo trei fete lîngă el, le povestea păţania banului de Macsó. Am stat şi l-am ascultat : se lăuda ca un neruşinat că i-a străpuns pe ban şi pe alţi zece cu spada lui. Cînd m-a simţit, a mai scurtat-o : pe ban l-a înţepat numai, dar ar fi putut să-l străpungă, însă, vezi bine, n-a vrut să te supere pe domnia ta !

— Aşa-i, Balhó ? făcu Doja către flăcău.

— Păi n-a fost aşa, căpitane Gyuri ? Nu m-am luat eu pe urmele banului, împreună cu căpitanul Streţcu ? Era gata-gata să-l străpung, însă fugea aşa de tare, încît numai cu vîrful spadei i-am atins spatele pieptarului... cînd o fi să ne ducem la căpitanul Streţcu, îl poţi întreba !

— Ştiu, te ponegreşte Bándy, asta-i ! spuse glumeţ Doja. Dar cum stăm cu fetele ?

— De, cu fetele stăm bine pînă acum !... făcu zîmbre Balhó.

Cînd sosiră şi ceilalţi, Doja puse capăt glumelor şi începu să le vorbească, spunîndu-le ce au de făcut în lipsa lui. Bándy va ţine pe toţi cinci în apropierea sa, înarmaţi, gata de luptă, Kalló va avea arhebuza pregătită, gata de foc. De cumva se vor arăta oamenii seniorului, le va pune în vedere că n-au ce căuta în sat, iar dacă totuşi nu vor înţelege, să-i alunge prin luptă.

Poruncile lui Doja îl vîrîră în sperieţi pe jude. Bándy şi cei patru care rămîneau cu ei în sat, parcă aşteptaseră asta de multă vreme, tuşiră înfundat şi-şi dădură coate cu înţeles :

— Şi dacă nu vin, ce ne facem, căpitane Gyuri ? Rămînem de pagubă ? întrebă Sárkány, spadasinul.

— De-ar da domnul să nu vină ! grăi judele, căruia îi părea rău că deschisese vorba.

— Dacă nu vin astăzi, vor veni altă dată, de pagubă tot nu rămînem ! îi răspunse Doja.

— Bine că ţi-a dat dumnezeu gîndul acesta, căpitane Gyuri, că mi se urise ! începu şi Voicu, al treilea valah din ceată.

Doja nu mai lungi vorba, încălecă şi, însoţit de cei trei ostaşi, porni la drum.

Cînd ieşi din sat, Doja începu să-şi dea seama că luase hotărîrea cu prea puţină chibzuială. O împotrivire cu arma faţă de magnat va aduce după sine o învrăjbire care ar putea pune capăt rămînerii sale în sat. O umbră de părere de rău îl stăpîni pentru o vreme, apoi îşi spuse că, oricum, mai curînd sau mai tîrziu, tot la harţă va ajunge cu magnatul din Gurghiu ; e deci mai bine să vadă de la început cum va fi primită împotrivirea lui.

Alungîndu-şi din suflet părerea de rău, dădu frîu liber lui Sultan şi se lăsă dus într-o goană nebună, în lungul văii deschise. Cei trei însoţitori rămaseră mult în urmă, şi numai cînd Doja îşi întoarse capul şi nu-i mai văzu, încetini goana lui Sultan.

În drum, Doja se mai opri la un castru regal, unde avea un cunoscut. Un căpitan trimis de multă vreme în acest colţ de ţară. Găsi castrul golit de ostaşi, cu întăriturile ruinate. Căpitanul mai era încă acolo, dar aştepta şi el porunca să plece cu restul garnizoanei în altă parte, undeva prin apropierea izvorului Oltului, unde era un castru mai mare, care trebuia întărit. Stătu cîteva ceasuri de vorbă cu vechiul lui tovarăş de arme, apoi porni la drum, iar de către seară ajunse în satul familiei Butyka. Nu cunoştea pe nimeni din familie, se ducea doar să vadă casa care-i plăcuse aşa de mult pe timpuri.

Familia Butyka nu era numeroasă : un unchi bătrîn, un mic nobil scăpătat, şi nepoata lui, Laura, fata despre care-i vorbise lui Doja părintele Graţian.

Găsi casa tot aşa cum o ştia. Îi ieşi în cale unchiul fetei. Cînd îi spuse bătrînului că are intenţia de a-şi ridica o casă la fel, unchiul Laurei rămase încîntat. Vezi bine, o asemenea casă numai bătrînii ştiau să ridice !

După ce priviră amîndoi casa de jur împrejur, bătrînul îl pofti pe Doja înăuntru. El primi, căci ar fi vrut să vadă şi împărţeala clădirii. Intrară într-o sală lungă de douăzeci de picioare, cu tavanul boltit, vopsit în albastru, pe care erau presărate stele aurii. Pe

pereţi atîrnau arme vechi, trofee cîştigate în lupte de către înaintaşii celor din familia Butyka. Nu lipseau nici harnaşamentele care îmbîcseau sala cu un puternic miros de curelărie. Pe lîngă pereţi erau laviţe cioplite din lozbe groase de stejar. Ca mobilă, era o masă lungă şi mai multe scaune de lemn cu speteaza înaltă, încrustate cu măiestrie. Intrat mult în perete, era un cuptor mare, deasupra căruia se afla un tunuleţ vechi, cu afetul mîncat de carii. Tunuleţul stătea acolo ameninţător, cu ţeava îndreptată spre uşă, în jurul lui erau cîteva ghiulele de criţă, ceva mai mari ca un ou.

— Am auzit multe lucruri bune despre dumneata, căpitane Gyuri. Fii bine venit în această casă! începu bătrînul Butyka.

— Bune şi rele, spuse la întîmplare Doja.

— Adevărat, bune şi rele! întări bătrînul privindu-l în ochi. Dar eu le trec şi pe cele rele tot în rîndul celor bune, ţin să ţi-o spun! Hai, stai la noi! şi-i arătă lui Doja un scaun, apoi cînd acesta se aşeză, bătrînul strigă: Laura, Laura!

După cîteva clipe intră o fată înaltă, uscăţivă, tînără încă şi destul de frumoasă. Sfioasă, se opri în pragul uşii.

— Iată-l, ăsta-i căpitanul Gyuri! Nu pare aşa cum ni l-am închipuit noi, ce zici?

Laura păşi spre Doja şi-i întinse mîna. O mînă micuţă, puţin cam aspră — mînă de gospodină.

— De unde ştii dumneata cum mi l-am închipuit eu? Poate că mi l-am închipuit tocmai aşa cum e! grăi fata, privindu-l cu îndrăzneală pe Doja.

— Nu cred! spuse Doja mai mult ca să poată intra în vorbă.

— De ce nu?

— Fiindcă fetele altcum şi-i închipuie pe acei la care se gîndesc, şi în nici un caz nu cred să şi-l închipuie aşa cum sînt eu: un om aproape bătrîn, ursuz şi necioplit! se trezi Doja rostind.

— O, dar lucrurile nu stau chiar aşa. Nu, nici de fel! Povesteam uneori unchiului, auzisem atîtea vorbindu-se de domnia ta, despre vitejiile domniei tale,

despre gloria cu care te-ai încununat în urma izbînzilor pe care le-ai avut !...

— Gloria ? Aş putea să ştiu şi eu ce-i asta ? o privi în ochi Doja.

— De, dacă n-ar fi, lumea n-ar vorbi atîtea. Oamenii care vin pe la noi vorbesc multe despre vitejiile domniei tale şi nouă ne face plăcere să le ascultăm ! îşi continuă vorba Laura.

— Aşa-i, mare plăcere ! spuse unchiul Butyka. Şi nu numai că ne face plăcere, dar noi şi nădăjduim, căpitane Gyuri ! Şi nu numai noi, ci toţi aceia care vorbesc despre dumneata ! Dar ne luarăm cu vorba şi uitarăm de cele cuvenite ospeţiei ! Ia du-te, fată gospodină, şi adu-ne ceva de băut ! Dă-le şi voinicilor care au venit cu căpitanul Gyuri, dă-le şi de mîncat, şi vezi şi de-o cină bună, ca pentru un oaspe de seamă cum avem cinstea astăzi !

— Mulţumesc, dar nu trebuie, căci noi plecăm îndată, grăi Doja.

— Da' de unde ! Nici poveste de plecat, căpitane Gyuri ! Astă-seară eşti oaspetele nostru, şi ca să-ţi spun cinstit şi deschis, noi te aşteptam de mult ! Dacă nu veneai domnia ta, te căutam eu în satul domniei tale, căci auzisem c-ai sosit ; multe avem să-ţi vorbim !

Laura aştepta ; nehotărîtă. Doja primi ospitalitatea, spre marea bucurie a bătrînului Butyka.

— Vezi de-o cină bună, bogată, voinicilor le place să mănînce bine ! se adresă fetei bătrînul Butyka.

— N-o să rămînă flămînd, nu te teme ! îl încredinţă Laura şi făcînd o reverenţă ieşi.

Bătrînul Butyka se ţinea destul de bine — deşi trecut de şaptezeci de ani, avea o înfăţişare chipeşă: părul alb, bogat în plete, îi încununa capul. Avea faţa senină, mîndră, vorbea deschis, cu căldură, ceea ce-i plăcu lui Doja.

— Iată-te în casa noastră, căpitane Gyuri ! spuse bătrînul, după ce Laura ieşi. Credeam că voi închide ochii şi nu te-oi mai vedea. Ai o înfăţişare de viteaz, dar după cum ţi-am mai spus în faţa nepoatei mele, nu eşti aşa după cum mi te-am închipuit eu !

Doja păru mirat că în casa aceasta se vorbise mult despre el. Nu cumva părintele Graţian? Dar nu, nu putea fi părintele Graţian! Sfinţia sa nici nu se mai aştepta să-l vadă, i-o spusese doar de cînd l-a văzut, la piciorul priporului. Cît priveşte plănuirile cu însurătoarea, ele nu păreau să şi le fi făcut părintele decît în ultimele zile, ori de atunci, sfinţia sa nu părăsise satul! Fu mulţumit că nu se află în pielea unuia venit la împeţit şi nu-şi mai bătu capul să afle pricina atîtor vorbe despre el.

— De, — făcu Doja, — pe timpul domniei tale altfel arătau oamenii, altul le era portul, armele...

— Aşa-i, aşa-i! Pe vremuri aveam un prieten, un tovarăş de arme, tot un nobil mai mic, ca şi mine, ca şi domnia ta. Dumnezeu să-l ierte, a căzut într-o luptă! Stai, cînd a fost asta? Da, la Sopron, în optzeci şi opt! Era un viteaz cum nu mai sînt astăzi mulţi; cu el te asemuisem! Dar el era mai înalt, şi în afară de asta nu purta barbă... pe timpul acela aveam cu toţii barbă rasă, ca şi regele, nu ca acuma, de cînd îi rege Dobje-dobje!... Nu era nici negricios ca domnia ta, ci avea plete roşcate şi totdeauna umbla cu capul neacoperit — nici în lupte nu-şi punea chivăra pe cap! Nu, nu semeni cu el nici în privinţa aceasta, mai stărui bătrînul Butyka, privind pălăria cu penaj a lui Doja.

— Alte timpuri! spuse Doja încet.

— Da, alte timpuri... timpuri bune, nu ca cele pe care le trăim, căpitane Gyuri! oftă bătrînul, apoi reluă firul ideei: Însă la vitejii şi purtare dreaptă şi cinstită, parcă aţi fi fost fraţi gemeni, căci şi el era mare viteaz şi-un om al dreptăţii! Îl înfrunta şi pe rege cînd vedea că ceea ce face nu-i după sfînta dreptate! Regele Matei, fie iertat, era cam iute de fire şi uneori se înfuria; în mînia lui nu mai ţinea seama de nimic şi nimeni nu i se punea împotrivă, însă Foltin — aşa îl chema pe prietenul meu — nu se temea, îi spunea în faţă: „Măria ta, greşeşti. Asta nu-i dreptate, n-ai dreptul s-o faci!“ Cînd Foltin îşi deschidea gura, regele se potolea, îşi stăpînea mînia, apoi recunoştea că Foltin avea dreptate şi îndrepta pe dată

nedreptatea săvîrșită! Așa era regele Matei, și așa era prietenul meu, Foltin! Dar acum s-a schimbat și regele, și oamenii! Acum, dragul meu, nu mai e vrednicia în cinste, acum îi rangul, magnatul! Ehei, căpitane Gyuri, rele zile am ajuns!...

Laura veni cu talerul încărcat cu bucăți de carne afumată și plosca cu rachiu. Turnă în ulceluşe, şi aşa cum cerea buna cuviință, se retrase. Dar cînd fu în apropierea uşii se întoarse, se apropie de Doja şi-l întrebă:

— Ce-ai dori să mănînci astă-seară, căpitane Gyuri?

— Oaspele nu alege, mănîncă ce i se dă! grăi şăgalnic Doja.

— La noi, oaspele porunceşte! îi răspunse grav Laura.

— Greu de poruncit, zise zîmbind Doja, văzînd-o cu cîtă seriozitate îi aştepta răspunsul.

— Nu te sfii, porunceşte ca la dumneata acasă! îi spuse Laura cu aceeaşi seriozitate.

— Dar eu nu am casă! Eu mănînc ceea ce-mi dau alții. Acum stau la părintele Grațian, el mă hrăneşte cum poate, iar în zi de sărbătoare...

— Știu! îi întări vorba Laura. În zi de sărbătoare îți dă clapon umplut!

— Chiar aşa, parcă eu aş fi seniorul din Gurghiu! făcu haz Doja.

— Atuncea lasă-mă pe mine să aleg pentru domnia ta: am trimis după peşte, la Mureş... îți place peştele?

Doja își aminti de Strețcu și începu să rîdă de-a binelea:

— O s-o pățești cu seniorul. Peștii sînt ai lor!

— Să poftească! spuse fata.

După ce Laura ieși, unchiul Butyka ținu de datoria sa să-l deslușească pe Doja:

— E mai avană ca un bărbat, ai s-o vezi! Bătrînul senior, mai acu doi ani, a chemat-o la castel. Ar fi vrut s-o mărite cu un cavaler, un vîntură-lume aciuat pe acolo. Nu s-a dus și bătrînul senior s-a supărat foc și-a venit el aici. Îți poți închipui, l-a aș-

leptat în capul satului cu toţi oamenii casei înarmaţi şi nu l-a lăsat să-şi pună piciorul pe pămîntul ei!

— Nu mai spune! făcu Doja mirat.

— Daaa! Asta a fost după ce a cîştigat pîra cu Toroczkoy. În privinţa aceasta îmi seamănă mie, nici eu nu m-am lăsat cînd a fost vorba de dreptul meu, dar am ajuns rău; pînă la urmă tot m-au biruit tîlharii şi m-au lăsat sărac lipit pămîntului. Așa era să păţească şi ea, însă a găsit un sprijinitor puternic, pe cancelarul Martinuzzy!

— Pe tînărul acela care face şi desface pentru voievod? întrebă Doja puţin surprins.

— Da, pe el! Să vezi cum s-au întîmplat lucrurile: după moartea fratelui meu, seniorul din Toroczkó îl învinuieşte pe mort că şi-ar fi călcat jurămîntul faţă de el, că trebuie să ştii, fratele meu nu ţinea de Gurghiu, ci de Toroczkó, era vasalul seniorului Toroczkoy! Ce s-a gîndit tîlharul: fata e singură, orfană, o să-i iau pămîntul şi casa! Şi aşa, s-a apucat şi-a ridicat pîră contra fratelui meu mort, pîra care a durat cîţiva ani, căci voievodul dinaintea lui Zapolya nu îndrăznea să facă o nedreptate aşa de mare. După moartea acestuia, Toroczkoy a încercat cu Zapolya. Şi pesemne Zapolya, ca să şi-l cîştige de partea sa, îi dă cîştig de cauză. Îţi poţi închipui, mai să ne zvîrle afară din casă şi de pe pămîntul strămoşesc! Atunci fătuca asta a încălecat cel mai bun cal pe care-l aveam, s-a îmbrăcat ca o adevărată doamnă, şi-a pus un pumnal la cingătoare şi s-a dus la voievod ca să se războiască cu el. Bineînţeles, n-a ajuns pînă la Zapolya, însă a dat ochi cu Martinuzzy şi i-a spus lui tot. Nu-l cunosc pe dalmatin, dar i-a făgăduit în faţa curteanului Bornemisza că într-o lună va îndrepta fărădelegea chiar dacă regele Ulászló ar fi în cale şi nu Toroczkoy! Aşa a şi făcut: a doua zi a trimis crainici cu poruncă să ridice pe toţi martorii mincinoşi ai lui Toroczkoy şi să-i aducă în faţa sa — nici n-a fost vorba de schingiuiri, i-a întors din vorbe şi ticăloşii au mărturisit tot. Atuncea cancelarul s-a făcut foc, ştia el de nedreptatea care ni se făcuse, dar nu-şi închipuia că Toroczkoy să fie aşa de mîrşav în

lăcomia lui și să încerce prin martori mincinoşi să despoaie o biată orfană. A redeschis pîra şi în trei zile ne-a dat nouă cîştig, adică Laurei. Zapolya a fost nevoit să pună sigiliul cel mic şi aşa am rămas cu pămîntul şi casa. Dar de atuncea, Toroczkoy a devenit cel mai mare duşman al voievodului Zapolya şi, se înţelege, şi al cancelarului.

— Cum de-a putut ridica vină contra unui mort, asta n-o pot înţelege!

— O, dragul meu, magnaţii pot orişice! Cîte dintre familiile micilor nobili ca noi n-au ajuns pe drumuri de pe urma lăcomiei lor! Numai în comitatul nostru cunosc vreo zece! Şi ce familii... tot una şi una, care pe timpul lui Matei aveau trecere mai mare ca familiile seniorilor! Pentru magnaţi, noi sîntem cioturi de care se împiedică şi ne urmăresc cu ura lor mai rău ca pe iobagii nesupuşi! Vezi bine, noi le stăm în cale, şi cînd îşi prea fac de cap, îi mai şi muştruluim oleacă şi nu ne lăsăm paloşului! Nu ştiu ce să cred despre cancelarul ăsta, se spune că pune mare preţ pe noi. De ce ne face nouă dreptate, iarăşi nu ştiu, Laura ţine însă mult la el, de aceea te povăţuiesc să nu-l vorbeşti de rău în faţa ei, de cumva nu-ţi place omul!

— Dar nici nu-l cunosc... Cum aş putea să-l vorbesc de rău? De văzut, l-am văzut o singură dată, venea de la Buda, eu aşteptam rîndul la pod, el de asemenea. Cineva mi-a spus c-ar fi cancelarul voievodului Zapolya, atît. Nu prea are înfăţişarea unui om de pe la noi şi mi se pare prea tînăr pentru slujba pe care i-a dat-o voievodul!

— E un om şi jumătate, crede-mă, ţi-o spun eu, căpitane Gyuri! îl încredinţă bătînul Butyka.

— Poate! Dacă spui dumneata... aprobă Doja îndoielnic.

Se înnoptase. Laura veni şi aprinse lumînările din sfeşnice, apoi aşternu masa pentru cină. O ţărăncuţă aduse mîncărurile, vinul, şi toţi trei se aşezară la masă.

Mîncînd pe îndelete, Doja îşi tot arunca privirile asupra fetei. Laura îi plăcea, dar nici vorbă să se gîn-

dească mai cu temei la spusele părintelui Grațian. Nu, nu, vremea pentru astfel de treburi a trecut!

În timpul mesei, fata își dădu drumul la vorbă. Spunea mai multe decît se așteptase să audă Doja din gura ei. O asculta cu atenție, mirat — Laura nu vorbea despre treburi gospodărești, cum s-ar fi cuvenit, ci dimpotrivă! Pe măsură ce vorbea, Doja își dădea seama că ea cunoaște mult mai multe decît el în legătură cu cele ce se petrec în țară. Deveni și mai atent și începu să pună întrebări, cerînd deslușiri.

Atît Laura, cît și bătrînul Butyka știau tot ce se întîmplă în comitat, chiar și în restul Ardealului, și nu păreau străini nici de intrigile de la curtea voievodului Zapolya. Cunoșteau numele marilor seniori prieteni ai voievodului, și pe acei care formau partida potrivnică. Vorbeau de încălcările de drepturi făcute de către marii magnați micilor nobili și satelor iobăgești. Auzise nu numai de numele satelor răsculate uneori, dar chiar și de numele iobagilor care se puseseră în fruntea răsculaților. Ba chiar, păreau destul de cunoscători și asupra celor ce se vor petrece.

— Fără îndoială, în primăvară, — vorbi cu toată siguranța Laura, — iobagii de pe domeniile monseniorului de Kuty se vor răscula din nou!

— De unde știi toate acestea?! o întrebă Doja.

— Cum să nu știu! Oamenii trec pe aici, se opresc, îi găzduim... cîte nu vorbesc! răspunse fata.

— Și în afară de asta, — interveni bătrînul, — ne mai întîlnim pe la tîrguri. Unul spune una, altul alta, despre ce-am putea vorbi, dacă nu despre ceea ce ne doare pe toți?!

Unchiul Butyka bea binișor și limba i se dezlega și mai mult, vorbind nu numai despre ceea ce era sau a fost, ci și despre ce va urma. Laura de asemenea își dădea cu părerea, dar avîntul ei părea mai stăpînit, vorbele mai chibzuite. După bătrînul Butyka, nimic nu mai rămînea de făcut decît de pus mîna pe arme. Laura însă era de altă părere: Da, mîna pe arme, dar pe arme, nu pe bîte, nici pe furcoaie!

Doja intrase într-o casă unde întreaga atmosferă făcea ca gîndurile lui încolţite de mult să crească cu repeziciune. Cînd bătrînul Butyka, puţin moleşit de băutură, încetă să mai vorbească, Doja se trezi mărturisindu-şi gîndurile în faţa fetei. Şi ca niciodată, vorbele lui aveau parcă în ele ceva încălzitor, şi tot aşa ochii cu care o privea pe Laura păreau mai înflăcăraţi. Dacă şi-ar fi dat seama de lucrul acesta, s-ar fi mirat şi el, dar poate ar fi continuat în acelaşi fel, căci fata îi răspundea sau îl întreba cu aceeaşi căldură, cu aceeaşi strălucire în ochi.

Bătrînul asculta ca prin vis vorbele lui Doja şi ale nepoatei sale. I se părea că Doja şi Laura se înţeleg bine şi-ar putea să facă un pas mai departe, care ar duce la o căsătorie de mult dorită de Butyka. Rezemat de speteaza scaunului, într-un tîrziu aţipi fericit.

— Iartă-mă cîteva clipe, căpitane Gyuri, spuse Laura, ridicîndu-se. Dă-mi voie să mă duc să văd dacă oamenii domniei tale au tot ce le trebuie.

Fata se îndreptă spre uşă, urmărită de privirile prelungi ale lui Doja. Cînd ea ieşi, Doja se trezi murmurînd : „Oare în privinţa dragostei să-mi fi trecut într-adevăr vremea ?"

Bău din cupa de argint, şi privi spre bătrînul Butyka care dormea dus ; apoi începu a învîrti încetinel cupa, observînd idila cîmpenească gravată pe el. „Părintele Graţian nu pare să fie de această părere, şi nici inima mea !" îşi spuse, încurajîndu-se parcă. Dar pe dată dădu înapoi : „Aş, părintele Graţian nu se gîndeşte decît la catastiful parohiei sale. Ar vrea ca toate paginile să-i fie umplute cum se cuvine : bărbat, nevastă, copil. Cît despre inima mea..."

Îşi turnă puţin vin şi bău din nou. Singurătatea îl apăsa ; abia aştepta s-o vadă pe Laura reintrînd. Îi avea în auz spusele, glasul armonios, iar în faţa ochilor silueta înaltă, mlădioasă, privirea caldă... Închise ochii şi se lăsa furat de vraja amintirilor din tinereţe, care veniră nechemate.

Irina ! Chipul ei l-a urmărit ani la rînd. În cele mai crîncene bătălii îl avea în faţă şi-n suflet ; mai apoi,

în vîrtejurile vieţii, trecînd anii, numai rare ori i se umplea sufletul de amintirea ei.

Acum a apărut iarăşi în faţă — parcă e ea, şi parcă-i Laura, amintirile i se împleticesc. Nu, nu, e ea, Irina ! Şi iată-l şi pe el, un tînăr, un călăreţ necunoscut, un simplu ostaş în ceata comitelui secuilor. Deosebit de ceilalţi prin tinereţea sa, prin darul de a îmblînzi cu vorba armăsarul sălbatic şi prin măiestria cu care mînuia spada. Era tînăr, îşi încerca norocul în viaţă, şi norocul l-a ajutat. Întors din război, cînd abia trecuse de douăzeci de ani, ajunse primul călăreţ al comitelui. Se înţelege, nu era nobil, nici cavaler, dar era primul călăreţ şi primul luptător din ceată. Şi asta era mult !

Atunci, cînd împreună cu comitele s-a întors din lupta aceea, a văzut-o întîia dată pe Irina. Ea era fata comitelui, iar el un simplu călăreţ ? Dar cînd făclia dragostei s-aprinde în suflete, nici el, nici ea nu-şi pun întrebări, şi piedici în calea dragostei nu există.

Irina ! Pentru ce amintirile despre ea, în seara aceasta, sînt aşa de copleşitoare ? Un fior îi străbate sufletul : dragostea lor, cum s-a sfîrşit ea ! El alungat, ea dusă departe, într-o mănăstire necunoscută !

Laura intră pe neobservate şi se aşeză pe nesimţite lîngă Doja.

— Te-am lăsat prea mult timp singur, iartă-mă ! grăi ea.

Doja tresări — chipul Irinei dispăru, şi o dată cu el şi amintirea despre ea. O avea acum în faţă pe Laura. Inima i se umplu de o bucurie neînţeleasă. Se simţi tînăr, tot aşa de tînăr ca şi fostul prim călăreţ al comitelui. Turnă vin în cupa Laurei, ciocni şi băură împreună.

— Aş vrea să-mi povesteşti cele întîmplate cu banul de Macsó, vrei ?

— Cu banul de Macsó ?!

— Da, cu banul de Macsó, parcă nici nu l-ai cunoaşte, aşa mă întrebi.

Şi Doja fu nevoit să-i povestească păţania de la podul Tisei. Dar fiindcă nu-i plăcea să vorbească

despre propriile fapte, căută să o scurteze. Însă Laura nu se lăsă, cînd ocolea vreun amănunt, ea venea şi i-l reamintea.

— Dar dumneata după cîte văd cunoşti mai bine ca mine cele ce s-au petrecut acolo! Aş putea să ştiu de unde?

— Vezi bine! Insă aş fi vrut să le aud şi din gura domniei tale! spuse şăgalnic Laura şi ridicîndu-se se îndreptă spre peretele din fundul sălii, luă o lăută şi uşurel, aproape în surdină, începu să cînte balada bătrînului Rigó.

— Asta-i mai mult decît mi-aş fi putut închipui! spuse grozav de mirat Doja, cînd ultimele sunete se pierdură într-un acompaniament de lăută.

— Noi te cunoaştem mai bine chiar decît te cunoşti domnia ta! preciză Laura.

— Despre ce era vorba, tot despre arme? se trezi unchiul Butyka.

— Da, despre arme! zîmbiră parcă vinovaţi.

— În privinţa armelor, Laura nu are dreptate.

— Ba am! Uite, îl vezi? arătă Laura tunuleţul ce sta cocoţat pe cuptor. E vechi şi mic, dar împroşcă atîta spaimă şi moarte, încît poţi ţine cu el în loc o mie de oameni înarmaţi cu furcoaie!

— Aşa-i, ai dreptate! aprobă Doja şi mai că-i venea s-o ia în braţe.

— Da de unde! făcu bătrînul Butyka, care între timp se trezise de-a binelea. E nevoie de un om! Un om cu vază... un viteaz care să se ridice şi să strige: haideţi, fraţilor!

— Şi? întrebă Doja, făcîndu-se că nu pricepe că acel viteaz, după bătrînul Butyka, ar trebui să fie el.

— Şi-ar sări cu toţii! Ca la Bobîlna!...

— Poate, dar asta nu-i de ajuns! zise îngîndurat Doja.

— Cum aşa? păru nemulţumit de răspuns bătrînul Butyka.

— Numai cu dorinţa şi cu mulţimea nu poţi cuceri cetăţile, răspunse Doja.

— Aşa?! Drept să-ţi spun, nu mă aşteptam la un astfel de răspuns din partea domniei tale, căpitane

Gyuri ! spuse bătrînul și o umbră de nemulțumire i se așternu pe față.

Laura căută să dea un ton mai puțin grav discuției dintre ei :

— Fără îndoială, te-ai gîndit la arme. Ei bine, căpitane Gyuri, iată, un tunuleț avem ! și rîzînd arătă din nou tunulețul ce sta cocoțat pe cuptor.

— Da, — spuse Doja înțelegînd gluma, — e ca și cînd am avea o potcoavă tocită și ne-ar mai trebui trei, și calul !

— Nu, nu-i chiar așa ! se oțărî bătrînul.

— Știu, glumeam și noi ! Dar cele spuse de domnia ta sînt lucruri mari, asupra cărora trebuie multă chibzuială. A porni contra unui magnat sau altul nu-i lucru greu, dar ar fi zadarnică truda și vărsarea de sînge și n-ai ajunge la nici un rezultat. Nu ești de părerea mea ?

— Noi ne pusesem nădejdea în domnia ta, grăi bătrînul puțin dezamăgit.

— Și eu în domniile voastre ! se grăbi să răspundă Doja.

Dinspre cuhnie[1] se auzeau cîntecele celor trei ostași. Vocea puternică a lui Balhó acoperea pe celelalte. Cîntau un cîntec vechi, un cîntec vitejesc de luptă. Pesemne bătrînul Butyka cunoștea cîntecul, căci își țuguie buzele și începu să-l fluiere încetișor. Doja se uita pe furiș la Laura care, ascultînd cîntecul, părea frămîntată de o ciudată neliniște. Cu privirea pierdută în gol, mișcîndu-și mîna în neștire, ea învîrtea pe masă cupa de argint din care băuse Doja. Ochii ei verzi scînteiau, din cînd în cînd își mușca buza, vrînd parcă să-și oprească un strigăt.

„Ce gînduri o fi frămîntînd căpușorul acesta cu ochi verzi ?“ se întrebă Doja.

Cîntecul ostașilor încetă. Bătrînul Butyka își aduse aminte că și cei din bucătărie sînt oaspeții săi — se ridică și porni să ciocnească un canceu de vin cu fiecare.

— Aș vrea să știu la ce gîndeai mai înainte. Vrei

---

[1] Cuhnie — bucătărie. (N.A.)

să-mi spui? o întrebă Doja pe Laura cînd rămaseră doar ei doi.

— La multe!

— Totuşi?

— Ţii aşa de mult să-mi cunoşti gîndurile?

— Aş vrea...

— Poate gîndurile mele sînt în legătură cu domnia ta... ţi-ar mai conveni să le cunoşti?

— Asta mă face să stăruiesc şi mai mult! răspunse el, simţindu-şi inima ticăind cu putere.

— Mă gîndeam la cele spuse de unchiul meu... poate ai înţeles... el nădăjduia! Era chiar sigur că domnia ta vei primi să fii în fruntea lor... e vorba de cîţiva prieteni din mica nobilime şi de cîteva sate de iobagi... vezi, el nu poate uita nedreptatea pe care i-a făcut-o, pe timpuri, magnatul din Toroczkó! Şi eu sînt datoare să fiu alăturea de el, cu toate că, aşa după cum bănuiesc că ţi-a spus, voievodul la stăruinţa cancelarului mi-a dat mie dreptate. Dar asta nu schimbă prea mult lucrurile — pe unchiul meu îl roade de mulţi ani dorinţa de răzbunare! De altfel mai sînt şi iobagii lui Toroczkoy, de care unchiul se simte legat. Mulţi dintre ei sînt din aceeaşi familie cu noi. Neamul Butyka e foarte răspîndit prin părţile astea. Nu găseşti că e de datoria noastră să fim alăturea de ei?

— Ba da, dar...

— Mai poate fi vorba de *dar,* sau de *poate,* cînd sufletul ţi-i plin de dorul răzbunării? pronunţă cuvintele acestea tremurat, cu buzele strînse, cu privirea străfulgerătoare.

Doja nu răspunse. Răzbunare! Nicicînd nu fusese pătruns de un astfel de sentiment şi aproape nu-l înţelegea. Niciodată în viaţă, în nici o împrejurare, chiar cînd fusese nevoit să tragă spada şi să aplice o pedeapsă bine meritată potrivnicului, nu se gîndise la răzbunare.

„Vrea bătrînul Butyka o nouă Bobîlnă şi prin părţile acestea? Cu ce s-au ales cei ce-au luptat la Bobîlna? Şi doar cutezătorii care s-au ridicat atunci n-au pornit cu gîndul răzbunării, ci ca să-şi uşureze soarta, să şi-o schimbe poate! Au luptat voiniceşte

atît cît le-a stat în putinţă şi-au avut cu ce — i-au înfrînt pe magnaţi, i-au forţat să încheie un protocol, şi cu toate acestea, pînă la urmă, tot supuşi jugului au rămas! Pentru ce? Fără îndoială, fiindcă n-au fost în stare să ducă izbînda mai departe, pretutindeni, în întreaga ţară! Asta trebuia s-o facă, atunci şi-ar fi impus voinţa puternicilor, regelui, n-ar fi încheiat numai un nefericit protocol, pe care la primul prilej magnaţii l-au călcat în picioare, înăsprind şi mai tare asuprirea! Nu, nu, astfel de încercări nesăbuite, făcute fără mijloace şi unire, duc numai la rău — da, numai la rău! Decît aşa, mai bine stai pe loc, nu face nimic! Nimic?" — în minte îi veniră spusele lui Tureatcă, întîmplarea de la pod, cele petrecute în Karczac, Borzicul şi bătrînul jude Ádám Csuka, bătrînul Butyka și păţania Laurei. — „Nu, nu, nici asta nu! Răul s-a întins ca o picingenă și cuprinde totul, poţi sta deoparte? Poţi sta cu mîinile în sîn? Nu, fireşte că nu!"

Laura se ridică şi păşi spre cuptor. Își sprijini cotul de prichiciul cuptorului, şi-şi lăsă capul pe palmă. Puţin aplecată, îl privea stăruitor, dintr-o parte. Pe buze avea un zîmbet, care lui Doja i se păru trufaș şi puţin batjocoritor.

Doja se duse lîngă ea:

— Nu mă aşteptam să întîlnesc în casa aceasta bătrînească o fată şi un moşneag aşa de dîrji în dorinţa lor de răzbunare. Părintele Graţian îmi vorbise despre o fată frumoasă, cu ochi verzi, duioşi, o gospodină pricepută, o comoară de fericire pentru cel pe care soarta i l-ar da de bărbat, şi...

— Și cînd colo! izbucni Laura.

— Ei, bătrînul nostru preot a avut dreptate... numai că, vezi, nu mă aşteptam! Mi se spusese c-ai avut unele încurcături, că, dîrză şi hotărîtă să-ţi aperi drepturile, te-ai dus pînă la voievod, dar ca să ţii isonul unui bătrîn luptător, aşa după cum a fost unchiul Butyka, nu mă aşteptam!

— E datoria mea! Cînd am ajuns aici, nu mai poate fi vorba de chibzuială... port numele strămoşilor mei, cred că înţelegi?

— Înţeleg, înţeleg ! grăi Doja, şi fără să-şi dea seama întinse mîna şi-i netezi părul.

— Ţi-a vorbit părintele Graţian despre mine ? întrebă Laura cu totul schimbată.

— Da, mi-a vorbit ! Mi-a spus că la casa pe care mă duc s-o văd este o fată mîndră care-şi aşteaptă mirele. Însă, o asemenea fată n-am întîlnit ! Te-am întîlnit pe dumneata şi pe unchiul dumitale, care aşteptaţi, după cîte am înţeles, să puneţi mîna pe spadă să vă războiţi cu magnatul din Toroczkó.

— Părintele Graţian ţine mult la mine şi-ar vrea să mă vadă fericită, spuse într-un tîrziu Laura.

— Şi la mine ţine părintele Graţian ! spuse încet Doja.

— Cînd m-am dus la voievod, mi-a dat atîtea sfaturi : cum să mă înclin în faţa lui, cum trebuie să-i vorbesc ca să-l înduplec, însă eu, eu...

— Da, spune... o rugă Doja.

— Eu eram hotărîtă să-l răpun, de cumva nu mi-o face dreptate ! Poate o şi făceam de dădeam ochi cu el, dar norocul lui a fost c-am dat peste cancelar şi, ascultîndu-mă, acesta mi-a făgăduit că-mi va face dreptate, după cum mi-a şi făcut !

— Ai fi fost în stare să-l ucizi ? o întrebă Doja şi, întorcînd-o cu faţa spre el, o privi în ochi.

— Eram hotărîtă, murmură Laura.

El se aplecă şi-i sărută fruntea. O clipă, Laura îşi sprijini capul pe pieptul lui, apoi tresări, se desprinse şi apropiindu-se de masă turnă vin în cupa lui Doja. Din bucătărie ajungea pînă la ei vocea plăcută a lui Balhó.

— Oamenii domniei tale petrec, şi unchiul meu de asemenea. Ai spus că-i un unchiaş, dacă l-ai vedea acuma, fără îndoială ţi-ai schimba părerea. Hai să mergem şi noi, trebuie !

A doua zi, Doja porni spre casă. În goana calului, el se lăsă din nou pradă gîndurilor care-l frămîntaseră toată noaptea. O casă fără Laura n-ar mai avea nici un rost să fie ridicată. Dar oare Laura va primi să devină stăpîna casei sale ? Simţi un fior în inimă cînd îşi puse această întrebare şi se întunecă. Întrebări ne-

numărate îi veniră în gînd : Oare ce vîrstă o fi avînd Laura ? Fără îndoială, ar putea să-mi fie fiică ! Hm ! Nu, nu, nici eu nu sînt un om bătrîn, sînt în floarea vieții ! Ș-apoi, ne-am simţit atît de apropiaţi unul de altul !

— Hai, Sultan, aşterne-te la drum, băiatule !

4

Iarna veni ca o crăiasă înveşmîntată în alb. După sărbătorile Crăciunului, pămîntul îngheţă bocnă, iar cînd gerul se mai potoli, începu să cadă zăpada, acoperindu-l cu un strat gros, troienind drumurile. A treia zi după Crăciun se stîrni o vijelie care dură cîteva zile în şir, ridicînd zăpada în nori, de nu se mai vedeau nici stîncile pleşuve de pe culmea muntelui. Oamenii se înfundaseră prin case şi nu mai ieşeau decît pînă la fîntîna satului, pentru adăpatul vitelor.

După vijelie se întoarse în sat Bándy, venind de la Bistriţa. Se dusese acolo ca să aducă paler [1], meşter priceput care să ridice casă pentru viteazul Gheorghe Doja. Casă mare ca o cetăţuie, în care să încapă nu numai familia, ci şi oamenii din ceată. Meşterul pe care-l adusese Bándy era însoţit de patru ajutoare — meşteri mai mici, zidari şi dulgheri pricepuţi.

Meşter era bătrînul Iohan Prall, om cam băutor din fire, dar priceput şi cu mare faimă, neîntrecut la ridicat ziduri şi isteţ la vorbă.

— Zi, domnia ta eşti căpitanul Gheorghe Doja ? Să fii sănătos, bine te-am găsit ! Era gata-gata să păţim şi noi, dimpreună cu vrednicul ostaş al domniei tale, ceea ce a păţit cu vreo zece ani în urmă Marcoş-paşa, şi oştirile sale ! Ne-am luptat cu crivăţul două zile, căpitane Gyuri, dar l-am dovedit ! Hei, vezi bine că l-am biruit, doar noi veneam din Bistriţa şi cu noi aveam butoiul

---

[1] Paler — arhitect, constructor. (N.A.)

cu vin, nu din ţara leşilor, unde nu creşte viţa de vie, iar oamenii beau numai zeamă de orz cînd se veselesc! Aşadar, domnia ta vrei să ridici palută? Apoi ridică una, aşa cum se cuvine unui căpitan viteaz ca domnia ta!

Sasul era tare vorbăreţ; Bándy îi făcu semn lui Doja, ca şi cînd i-ar fi spus: Bun de vorbă, bun de băutură, dar bun şi de muncă. Bizuie-te pe mine, ştiu ce-am ales!

Avea ce avea meşterul Prall cu Marcoş-paşa; pesemne cînd oştile turceşti comandate de bătrînul general se afla în Lehia, le cam ţîţîise şi dumnealor, saşilor din Bistriţa, inima de frică. Iscoadele le aduseseră ştirea că la înapoiere Marcoş-paşa va lua drumul Ardealului, ceea ce nu s-a întîmplat, spre nenorocirea oştilor turceşti care s-au pustiit pe undeva prin Moldova de răsărit — pe acolo i-au îngheţat pe turci gerurile lui făurar, iar Ardealul a rămas necălcat de păgîni.

O dată cu potolirea crivăţului au sosit în sat şi oamenii seniorului din Gurghiu, cu noua dreaptă judecată, dar socoteala lor nu s-a potrivit cu cea de-acasă. Judele Ádám Csuka nu le-a mai ieşit în cale la talpa priporului, înlemnit de frică; nici Kulcsár n-a luat calea lupului, spre pădurea întunecoasă, ci a rămas în sat, ba chiar s-a înfăţişat înaintea slujbaşilor, cu barda pe mînă, aşa după cum îi era obiceiul. Numai părintele Graţian şi-a ţinut în faţa lor mica sa cuvîntare şi-a rămas cu credinţa că datorită lui a obţinut pentru enoriaşii săi îndurarea celor puternici. Însă oamenii au simţit că dacă nu li s-a mişcat nici un fir de păr pe cap, asta căpitanului Gyuri s-a datorat.

Doja a fost tot timpul acolo, în faţa oamenilor, şi dimpreună cu ei a ascultat noua rînduială adusă pe seama iobagilor. N-a cîrtit, s-a minunat numai că asemenea legiuiri pot fi aduse asupra poporului, şi-a spus: „Om vedea noi ce-o mai fi, domniile voastre aţi spus ce-aţi avut de spus, mergeţi în pace, ne-om spune şi noi cuvîntul cîndva!“

Notarul a căutat s-o mai lungească, răscolind în catastifurile lui. A mai pus întrebări iobagilor despre

none nedate, despre zile nefăcute, despre dări şi altele, dar judele Ádám Csuka avea şi el, pentru fiecare cîte un răboj, şi cînd notarul a încercat să-l încurce, Doja s-a ridicat, s-a încruntat la el şi l-a înfruntat cu vorba, de n-a mai avut ce spune — şi-a luat catastifele şi dimpreună cu însoţitorii săi au ieşit din sat.

În a doua săptămînă după Bobotează fusese hotărîtă nunta lui Grigorie. Părintele Graţian alesese ziua, întrucît luna era plină şi zodia bună pentru astfel de treburi.

La ospăţ s-au adunat oameni de pe şapte văi. N-au venit numai pentru ospăţ, ci ca să-l vadă şi să-l întîlnească şi pe căpitanul Gyuri, în care mulţi îşi puseseră nădejdile.

Veniră cu daruri pentru tinerii însurăţei ţăranii liberi din Stejăriş, veniră la ospăţ, dar şi la sfat. Auziseră că Doja are de gînd să se statornicească, şi ei aveau nevoie de un om curajos şi drept care să se bată pentru dreptatea lor. Au venit iobagii din Topa, asupra cărora se abătuse mai întîi vitregia noii drepte judecăţi. Oamenii auziseră că din satul lui Doja slujbaşii plecaseră cu coada între picioare şi s-au bucurat — e bine să se înfăţişeze în faţa viteazului şi cînd s-ar abate iar asupra lor prigoana, să-şi afle în el un sprijin şi un ajutor. Secui din scaune îndepărtate veniră călări pe caii lor focoşi ca să-l vadă pe Doja şi să-l întrebe : unde s-a mai văzut asta, bătrînele lor pravile au fost şterse ca şi cînd nici n-ar fi fost ? Au venit pînă şi valahii din Tăureni şi din Voievodeni şi-au adus daruri, nu numai pentru tineri, ci şi pentru Doja, cu care ţin să tăinuiască între patru ochi. Ei au auzit că Doja ar vrea să se ridice împotriva încălcătorilor dreptăţii şi au venit să întrebe, căci ar vrea şi ei dreptate.

Au venit şi alţii, iobagi, ţărani liberi şi mici nobili — s-au folosit de prilejul ospăţului ca să-l întîlnească pe Doja, să-l vadă, să-i audă glasul şi să-i cunoască gîndul, ca unui om în care cu toţii şi-au pus nădejdea.

A venit şi Laura însoţită de unchiul Butyka şi-a găzduit în casa parohială, spre marea bucurie a părintelui Graţian, care de la început i-a spus bătrînului

Butyka : „Un ospăţ aduce după sine altul şi tot aşa se înmulţeşte turma domnului !“

Oaspeţii au fost găzduiţi pe unde s-a putut : pe la iobagii din sat, pe la părintele Graţian cei mai de vază. Pentru fiecare s-a găsit un sălaş, nici vorbă de asta, dar necazul cel mare a fost că nu se găsea în tot satul un locaş potrivit pentru ospăţ. Însă şi peste greul acesta s-a trecut, căci meşterul Prall, palerul, nu degeaba era acolo. Chiar de a doua zi de cum sosise în sat a tocmit sănii şi s-a dus după lemnul de trebuinţă casei pe care urma s-o ridice. A adus numeroase grinzi, coarne şi popişori, iar cînd a auzit despre ce-i vorba, în trei zile a ridicat un adăpost mare de scînduri, unde au încăput aproape toţi nuntaşii. Il încheiase numai din scoabe, ca să-l poată desface uşor.

În preziua ospăţului, colăcarii — feciori de seama lui Grigorie — umblaseră din casă în casă chemînd oamenii la ospăţ, cîntînd cîntecele nunţii : al mirilor, al miresei şi al socrilor.

Satul era cu adevărat în sărbătoare în ziua aceea. Bătrînii îşi îmbrăcaseră zăbunele cele bune, păstrate în lăzi, neîmbrăcate decît la zile mari. Fetele şi nevestele tinere se împodobiseră cu ce-au avut mai frumos în sipete. Feciorii îşi puseseră pene de cocoş sălbatic la cuşme. Dar mai presus ca toţi erau gătiţi mirele şi mireasa. Bándy tîrguise din Bistriţa, de la meşteşugarii saşi, pentru mireasă, cununiţă, cizme roşii şi năframă de mătasă înflorată. Cît priveşte mirele, părea mai mult un ostaş tînăr decît un iobag. Şi ce fel de ostaş, un neamţ curat ! căci Bándy avea mare slăbiciune pentru îmbrăcămintea încărcată cu bumbi de argint şi găietane albastre, pe care o purtau ostaşii cetăţilor săseşti.

Slujba cununiei o făcu părintele Graţian după legea Romei, în limba latinească. De data aceasta n-o lungi mult cu latineasca, ci se puse de grăi în limba poporului, ca să înţeleagă toţi nuntaşii că-i vorba de o mare taină ! Aminti că mireasa neprihănită trebuia să fie cînd vine în faţa altarului, dar că necuratul a stricat legea lui Hristos, stîrnind poftele puternicilor, aducînd ei lege păcătoasă, spre mulţumirea lui Anticrist.

— În fața paloșului, dreptatea își pierde graiul, însă, fraților, — predică părintele Grațian, — în fața celui atotputernic, altcum va fi judecata ! Oricum, — grăi mai departe părintele Grațian, — de data aceasta mireasa-i neprihănită !

Mai aruncă părintele și cîteva cuvinte valahilor în limba lor, ca să înțeleagă și ei cuvîntul drept și adevărat al scripturilor și nu se sfii să-i ocărască și să-i plîngă totodată pentru schisma lor.

Valahii tușiră surd, după obiceiul lor, ceea ce putea însemna : „Cuvintele sfinției tale papistășești, părinte Grațiene, pe-o ureche ne-au intrat, pe alta ne-au ieșit. Noi rămînem tot la legea noastră strămoșească.“

În biserică, în fața altarului, stăteau îngenuncheați mirii ; în dreapta miresei, Doja, iar în stînga mirelui, Laura. Apoi meșterul Prall cu unchiul Butyka. Urmau oaspeții, după vîrstă și după stare : micii nobili mai la o parte, că de, împreună viețuiesc cu iobagii, dar nemeșia tot nemeșie rămîne ! Ostașii lui Doja erau și ei printre nuntași, dimpreună cu baciul Bándy, numai șugubățul de Balhó se vîrîse între fete, și cu toate semnele lui Bándy nu fu chip să fie scos de acolo.

După slujbă, meșterul Prall, puțin cu chef, ținu să cînte un cîntec săsesc care se cîntă în biserică la astfel de împrejurări. Cîntă frumos, și deși oaspeții și nuntașii nu pricepeau limba săsească, le plăcu vocea armonioasă a meșterului.

Biserica era micuță, așa că nu încăpuseră toți nuntașii. Mulți dintre cei mai tineri, bărbați și femei, fete și feciori, așteptau afară ca slujba să ia sfîrșit pentru a porni alaiul.

Trei cîntăreți așteptau și ei : unul cu taragotoul, altul cu țitera, al treilea cu lăuta. Cel cu țitera avea și o tamburină mare pe spate, cu care bătea tactul în timpul danțului.

Cînd părintele Grațian spuse și ultimele cuvinte de binecuvîntare și cei ce se aflau în locaș ieșiră afară, tinerii porniră alaiul, îndreptîndu-se cu toții spre locul ospățului. Acolo femeile pregătiseră mîncărurile : gu-

laş secuiesc, fripturi în frigări mari şi alte bunătăţi din carne de sălbăticiune, căci Kulcsár dimpreună cu ostaşii lui Doja vînaseră în pădurile magnatului trei zile la rînd, fără frică de gornicii seniorului şi fără milă faţă de animale. Băuturile erau şi ele pregătite : vin de Lechinţa, adus de baciul Bándy, rachiu de afine îndulcit cu miere de stup, mied pentru femei. Mai erau, în afara mîncărurilor şi băuturilor, şi două coveţi pline cu turte dulci, făcute din floare de făină de orz, frămîntată cu miere de albine.

Alaiul înainta în cîntecul taragotului, a ţiterei şi tamburinei, în chiuiturile feciorilor care dănţuiau în mers. Voia bună, bucuria şi veselia se revărsaseră peste sat şi în sufletele oamenilor. De altcum şi timpul era potrivit pentru ospăţ : căci frigul se muiase, iar soarele strălucea vesel pe cerul senin.

In adăpostul mai mare decît o şură, meşterul Prall încheiase o masă lungă, dar cu toată lungimea ei nu toţi nuntaşii avură loc, aşa că pentru tineri şi tinere întinseră masa afară, sub streaşină, iar femeile mîncau pe apucate, ocupate mai mult cu servitul oaspeţilor.

După ce părintele Graţian binecuvîntă masa, Ádám Csuka, bineînţeles, avu cinstea de a lua primul cuvîntul. El era doar judele satului şi i se cuvenea ! Ură bun venit oaspeţilor, casă îmbelşugată mirilor, mînă puternică şi inimă vitează căpitanului Gyuri.

— Amen ! pecetlui părintele Graţian cuvîntarea judelui şi ridică canceul în sănătatea mirilor şi a lui Doja. Gustă din vin, apoi închină pentru socri şi pentru cinstiţii oaspeţi. Mai la urmă îşi întoarse privirea spre Laura — ca şi cînd n-ar fi văzut-o pînă atunci — clipi din ochi mulţumit şi ridicînd canceul închină şi pentru ea, dorindu-i din tot sufletul o cununiţă de crăiasă pe frunte şi-o floare de lămîiţă în păr.

Mesenii se ridicaseră cu toţii, ciocniră canceele şi închinară, bînd fiecare după pofta inimii şi după cum le era obiceiul, unii mai mult, alţii mai puţintel.

Cel cu taragotul începu încetişor cîntecul miresei — ţiteraşul îi ţinea hangul. Banduristul păşi pe vîrful

cizmelor, se apropie de mireasă şi uşurel, la urechea sărbătoritei, începu din gură :

„A noastră crăiţă, împărătiţă,
In zori s-a sculat,
Faţa dalbă şi-a spălat,
Haină nouă a îmbrăcat."

. . . .

Şi iată-l şi pe Balhó ieşind de undeva, dintr-un ungher, unde sta îngrămădit între fete. El se alătură banduristului şi cîntecul începu mai cu foc, mai din inimă, iar cînd au ajuns la ultimul vers, Balhó a schimbat-o în chiuituri :

„Bucură-te tu mireasă,
Că bîta-i pe grindă-n casă,
Şi-i cioplită, şi-i pîrlită
Pe spatele tale asemuită..."

Iar ca mirele să nu se umfle prea tare în pene, zise şi pentru el una :

„Mare bucurie-avem
Că pe lelea-o mărităm,
Vai de capul cui o dăm!"

De la mireasă şi de la mire, Balhó şi-a îndreptat spre alţii chiuiturile şi împunsăturile. N-a scăpat nici Doja, şi toţi au făcut haz de chiuitura adresată lui, că era vorba de-o păţanie avută într-o luptă, cînd viteazul s-a trezit deodată lovind în vînt, toţi duşmanii din jurul lui zăceau la pămînt, iar el nu-şi mai putea opri spada.

Dar cine putea sta să asculte toate ale lui Balhó ? Mesenii erau flămînzi, aşa că traseră cuţitele din tureatca cizmei şi tăindu-şi fiecare cîte o halcă de carne friptă se ospătară mîncînd pe îndelete, aşa cum se cuvine la un asemenea mare ospăţ. Iar cînd nu mai rămase decît oasele cerbului fript, ridicară canceele şi închinară din nou.

Între feluritele mîncări se ţinură vorbiri. Cinstea de a începe i se cuvenea celui mai bătrîn şi mai cu vază ;

ori acesta era unchiul Butyka. El tăinui mai întîi cîteva clipe cu vecinul său din dreapta, un prieten, mic nobil ca şi el, nunul Borzó, vasal al seniorului din Toroczkó. Cuvintele lor de taină aveau un înţeles ascuns — socotiseră ei că acuma ar fi prilejul ca Doja să le spună deschis, în faţa tuturor celor de faţă, ce are de gînd să facă.

Borzó, ca mai toţi ai seniorului din Toroczkó, avea răfuieli vechi de socotit cu magnatul. El venise la ospăţ cu trei iobagi din trei sate, mai toţi legaţi prin sînge de unchiul Butyka, şi hotărîţi ca şi el să-i facă de petrecanie tiranului, şi asta chiar în primăvară.

Bătrînul Butyka se ridică drept ca un brad cu vîrful nins, îşi scutură pletele albe şi începu :

— Cinstiţi meseni ! Două bucurii ne-a hărăzit dumnezeu în cîşligele acestea : întîi, îi întoarcerea acasă, în mijlocul nostru, a dumnealui, căpitanul Gheorghe Doja — trăiască ! Mesenii toţi se sculară, ridicară canceele şi strigară : „Trăiască, trăiască !“ A doua bucurie îi nunta lui Grigorie, cu ospăţul la care luăm parte cu toţii ; cuvine-se să ne bucurăm şi să ne veselim şi pentru una, şi pentru alta !

— Să trăiască, să trăiască ! grăiră nuntaşii.

— Căpitane Gyuri, — continuă unchiul Butyka, — noi de mult am aşteptat ziua asta, şi mare ne-a fost bucuria cînd am auzit c-ai descălecat în satul domniei tale. Dovada, după cum vezi, o ai în faţă ! Am venit din locuri îndepărtate — unii, ca dumnealui, vecinul Borzó, tocmai din munţii cei de aur ! Dumnealor, secuii, din scaunele celelalte, de asemenea, drum lung au bătut ! Valahii şi ceilalţi iobagi, care aici, la masa aceasta se află, au făcut şi ei cale lungă şi au venit ca să te întîlnească. Cu toţii ne-am îndreptat încoa cu nădejde în suflete, că nimic nu-i mai preţuit ca viteazul şi dreptul care vine alăturea de tine ! Cu toţii ne-am spus păsul şi ne-am arătat nădejdea care ne-am pus-o în domnia ta şi de aceea se cuvine să avem un cuvînt din partea domniei tale, şi-l aşteptăm ! Căci ia aminte, căpitane Gyuri, noi credem c-a sosit vremea ca fiecare să aibă o sabie şi să se gîndească la mîntuire. Domnia ta ce ne spui ?

Bătrînul își sprijini pumnii pe masă, își îndreptă privirea spre Doja și așteptă. Și ca el așteptau și ceilalți meseni, și Laura de asemenea. Ea era alăturea de Doja, stătea aproape lipită, căci locul era strîmt. Era fericită, parcă simțea și-acum urma sărutului lui Doja pe frunte. Văzîndu-l pe bătrîn așteptînd, se uită țintă la Doja ; dorea din tot sufletul ca răspunsul lui să fie cel mai potrivit faimei de care se bucura.

Dar ce putea spune Doja ? Cum s-ar fi putut el angaja la fapte pe care le credea de la început sortite neizbîndei ? Altcum spuse, cuvintele bătrînului Butyka le auzise și în seara cînd îi fusese oaspe și, după cum vedea acuma, unchiașul tot nu se lăsa de la ceea ce-și pusese în gînd ! Ba mai mult, îi cerea în fața atîtor oameni ca și el să pornească pe același drum nesocotit, să se pună chiar în fruntea lor.

Doja nu se grăbea cu răspunsul. N-ar fi vrut să spună nici da, nici nu, nici să-i încurajeze în nesocotința lor, nici să-i dezamăgească. Iar ca să-și dezvăluiască gîndurile, era oare locul și timpul potrivit? Se ridică și vorbi rar, chibzuit, măsurat la vorbă și calm :

— Mulțumesc pentru cuvintele domniei tale și mulțumesc tuturor acelora care cu încredere și nădejde au venit să mă întîlnească... da, vremea de care domnia ta vorbeai, fără îndoială e aici. Suferințele sînt mari, nedreptățile tot așa... vă închipuiți poate că eu aș fi străin de toate astea numai fiindcă nu m-am grăbit să trag spada și să vă spun : haideți, fraților ! Eu aș fi putut s-o fac, o știți prea bine, căci nu mă tem de moarte, dar vă întreb pe domniile voastre, unde vă sînt săbiile ?...

— S-or găsi ele ! își înălță glasul bătrînul Butyka.

— Da, poate că s-or găsi pe undeva, și nu numai săbii, ci și toate cele de trebuință, dar mai întîi, eu sînt de părere că ele trebuiesc căutate ; domniile voastre nu credeți la fel ?...

Se făcu mare liniște printre meseni. Toți, cu capetele ridicate, priveau spre Doja. După cîteva clipe, un iobag oftă și grăi, spărgînd tăcerea aceea încordată :

— Noi n-avem decît furcoaiele noastre!

— Așa-i, voi n-aveți decît furcoaiele voastre, ăsta-i adevărul! Dar asta nu înseamnă că trebuie să ne înghițim amarul și să răbdăm de-a pururi chinul și nedreptatea! Nu, asta nu! Ar însemna c-am renunțat de-a mai fi oameni și singuri ne-am pus în rîndul vitelor de jug! Așadar săbiile trebuiesc căutate, iar pînă le-om găsi, eu spun să mai așteptăm!

— A ajuns cuțitul la os, căpitane Gyuri! strigă unul din apropierea lui Butyka.

— Mie-mi spui asta, crezi că eu n-o știu? Crezi că eu n-o simt?

— Atunci ce să facem? Să tot așteptăm, și pînă cînd? se auzi un glas.

— Nici la asta nu vă îndemn, însă eu aș zice că pînă căutăm și găsim cele de lipsă, n-ar fi rău dacă oamenii s-ar lega între ei sat cu sat, vale cu vale, toți să fie uniți, să aibă un gînd și un cuget! Căci de se ridică unii, iar alții stau cu mîinile pe piept, tot nimic nu s-a făcut! Iar cei grăbiți, care s-au ridicat fără arme bune în mîini, și fără a fi urmați de ceilalți, vor cădea înfrînți, pradă paloșului!

Era primul îndemn, dar el trecu neobservat, căci oamenii erau preocupați numai de necazurile lor, ale satului lor, și nu vedeau mai departe.

Doja se așeză și niciunul nu mai îndrăzni să ridice glasul. Bătrînul Butyka începu să mestece o coajă de pîine, dînd tot mereu din cap, nemulțumit și supărat rău de tot.

Două femei veniră cu urcioarele pline și umplură canceele mesenilor. Nuntașii beau și parcă nu îndrăzneau să se uite unul la altul, după cele auzite din gura lui Doja. Numai într-un tîrziu un călugăr pribeag care se afla și el la masă, unul dintre aceia care niciodată nu se știa dincotro vin și încotro se duc, care trăiesc mai mult din milogeală și cărora totdeauna li-i deschisă ușa săracului, sparse tăcerea, ridicîndu-se și grăind:

— Căpitane Gyuri, și cinstiți oaspeți, îngăduiți-mi și mie să spun cîteva cuvinte, nu multe, numai cîteva! Eu, viteazule Gyuri, și cinstiților oaspeți, am o rugă...

o rugă către dumnezeu alduitul. Nu-i din cărţile sfinte luată, ci de sufletul meu născocită şi nu-i lungă, ci doar cîteva vorbe ! Fiecare dintre domniile voastre o puteţi învăţa şi înălţa mîntuitorului ; ea glăsuieşte cam aşa : „Doamne, adă o dată apa şi pe moara norodului năpăstuit, că grele îi sînt chinurile şi mari suferinţele ! Dă-l doamne pe nedrept pe mîinile noastre, ş-apoi lasă, că ţi-om îndeplini noi dreptatea dumnezeiască ! Amen !“

— Ad-o, doamne ! se auzi un glas puternic.

— Să te audă dumnezeu, părinte !

— Mîncaţi, oameni buni, beţi şi vă veseliţi, se auzi vocea părintelui Graţian. La ospăţ nu se ospătează omul cu vorbe, ci cu darurile pămîntului, că de asta le-a dat dumnezeu omului, să se îndestuleze cu ele, să se bucure şi să se veselească, precum a făcut domnul nostru Isus Hristos la nunta din Cana Galileei !

— Dumnezeu şi-a uitat de noi, părinte Graţiene ! glăsui Kulcsár, care se afla în apropierea preotului.

— Nu păcătui, Kulcsár, ridică mustrător părintele Graţian degetul arătător în sus. Dumnezeu te aude !

— D-apoi asta aş vrea şi eu, să mă audă o dată !

— Om păcătui ca să-l facem să-şi îndrepte ochii şi spre noi ! spuse un altul dintre iobagi.

— La toate, cinstiţi nuntaşi, numai mila şi îndurarea lui dumnezeu ! Cu vorba se păcătuieşte tot aşa de greu ca şi cu fapta. Zice-ţi mai bine : „Doamne, pune pază gurei mele !“ şi ospătaţi-vă şi vă veseliţi, că rare sînt astfel de prilejuri în viaţă !

Dar cuvintele părintelui Graţian nu putură opri vorbăria care se încinsese în şoaptă, de la unul la altul. Oamenii se căinau, îşi arătau vecinului de masă necazurile, fiecăruia i se părea că traiul lui e cel mai greu de dus. Mulţi vorbeau în şoaptă despre cele spuse de Doja. Se înţelege, cuvintele viteazului au fost pline de înţelepciune, dar vai, se mai poate oare îndura ?

În sufletul Laurei se zbăteau ca două păsărele închise în colivie mulţumirea şi amăgirea. Chibzuită de felul ei, îşi zicea că Doja a vorbit aşa cum trebuia, socotit, nejucîndu-se cu focul care mocnea în sufletele tuturora şi din pricina asta era mulţumită, dar,

ea era tînără, şi în toate visele ei şi-l închipuise pe Doja gata în orice clipă, şi fără multă chibzuială să sară şi ca un viteaz din basme să curme cu spada răul! Şi în afară de asta mai era vorba şi de unchiul ei, dezamăgirea pe care i-o citea pe faţă n-o putea lăsa nepăsătoare. Stătea lîngă Doja, şi pe furiş îl privea pe unchiul său şi-şi frămînta mintea cum ar putea face ca să-l abată de la cele puse la cale pentru primăvara pe care o aşteptau. Pentru nimic în lume n-ar fi îndrăznit să i se pună în cale, căci nu era vorba numai de el, ci şi de toţi ai familiei şi de toţi iobagii satelor supuse castelanului din Toroczkó. Din aceste frămîntări o trezi meşterul Prall. El veni cu canceul plin să închine în sănătatea ei. Laura se ridică şi ascultă cu luare-aminte cuvintele sasului despre o casă măreaţă pe care el o va ridica şi care cînd va avea flamura sus, pe colţul acoperişului, îşi va aştepta de bună seamă stăpîna. Erau vorbe cu înţeles, care îmbucurară inima fetei, dar o şi întristară, căci pînă atunci mai era multă vreme, şi cîte nu se puteau întîmpla.

Cîntăreţii veniră să cînte pentru Doja, dar meşterul Prall era dornic să audă balada despre Marcoş-paşa. Aşa că întinse iute cîntăreţilor o marcă de argint şi începu el însuşi cîntecul. Avea ce avea meşterul Prall cu paşa turcesc care încercase să cotropească Lehia. Cînta cu foc şi, cînd ajunse la lupta paşei cu viforul iernii, începu a izbi cu pumnul în masă, a îndemna viforul, a-l blestema pe paşă. Strîmbăturile meşterului Prall în loc să mişte oamenii stîrniră rîsul — masa se înveseli, mesenii nu mai păreau aşa de ţepeni şi în curînd glumele luară locul tînguirilor şi izbucnirilor de revoltă. Abia într-un tîrziu putură cîntăreţii să dea drumul cîntecului despre Doja.

Era o baladă în care se vorbea de vitejiile eroului într-o luptă cu turcii, care încercaseră să ocupe cetatea Orşova-Nouă, din ostrovul Dunării. Lupta se dăduse cu ani în urmă, dar ea era acum adusă din nou în amintirile oamenilor, datorită unei dureroase împrejurări. În toamna anului trecut, turcii dăduseră un atac asupra cetăţuiei, o ocupaseră şi măcelăriseră

întreaga garnizoană. Oastea țării fusese desființată, așa că le-a fost ușor s-o ocupe și să măcelărească întreaga garnizoană.

Mesenii ascultară cu sufletele la gură cîntecul. Toți se gîndeau la timpurile trecute, cînd țara nu era la cheremul năvălitorilor păgîni, și la Doja, pe care îl vedeau între ei. Cîntecul stîrni și amintirile lui Doja, și gîndul îl duse pe meleaguri îndepărtate, pînă pe malurile Dunării unde purtase mai de mult lupta, la Strețcu care fără îndoială dacă n-ar fi ajuns prea tîrziu ar fi dat o mînă de ajutor în apărarea cetății. O umbră de părere de rău i se așternu pe față.

Dar un gînd nou îi alungă amintirile și amărăciunea din suflet : turcii au ocupat cetățuia, și fără îndoială o vor înarma iarăși și-o vor transforma într-o magazie de arme pentru viitoarele lor năvăliri ! Arme! Ele dau puterea, leagă om de om, îi face cutezători și le oțelește curajul ! Dacă cei de la Bobîlna ar fi avut arme, care ar fi fost sfîrșitul luptei lor ? Da, arme... Și gîndul începu să ia alte forme și să privească întîmplarea aceea nefericită ca o întîmplare binevenită. Un atac prin surprindere asupra cetățuii, recucerirea ei, n-ar aduce oare arme și pulbere îndeajuns pentru înarmarea unei mici oștiri ?

Femeile care serveau la masă începură să strîngă talerele, schimbîndu-le cu altele. Două dintre ele aduseră, pe scînduri lungi de fag geluit, mormane de cărnuri fripte. Cîntăreții ieșiră tiptil, împinși pe furiș de cîțiva feciori, căci afară îi așteptau tineretul ca să înceapă jocul. Dar cel cu tamburina trebui să rămînă. Intraseră în sală femeile care bucătăriseră : una aducea capul cerbului, cealaltă capul mistrețului.

Femeia cu capul cerbului, săltînd în danț, începu să cînte cîntecul cerbului :

„Coboară cerbul de la munte,
De cu seară-n-cea secară,
De cu noapte-n grîne coapte.
Cum pășea, se lăuda
Că nu-i cine-a-l săgeta !...“

Era un cîntec lung, închinat mîndrului cerb şi isteţului vînător. Cîntăreţul cu tamburina bătea tactul, trecea prin dreptul fiecărui mesean, întindea tamburina şi primea darul, banul bucătăreselor. Dădea fiecare după puterile sale: o sfănţuigă, o piţulă, unii chiar cîte o marcă de argint. Se opri și în faţa lui Doja și întinse și către el tamburina. Doja se scotoci în buzunare, dar nu dădu peste nici un bănuţ. Baciul Bándy rîse plin de șiretenie și-și netezi mustăţile, apoi scoase punga şi dădu el pentru Doja o marcă și pentru Laura două, căci începuse s-o privească ca pe viitoarea soaţă a căpitanului.

Meşterul Prall, cu chef şi voie bună, dădu şi el un zlot de argint, şi fiindcă femeia cu capul cerbului era tînără şi frumoasă, o prinse de sub bărbie, și nici mai mult, nici mai puţin, ceru voie s-o sărute. Femeia îi întinse botul cerbului şi toţi mesenii izbucniră în rîs. Meşterul în loc să se supere rîse și el.

După cîntecul cerbului urmă cîntecul mistreţului, plin de subînţelesuri nu prea cuviincioase. Laura îşi plecă ochii în jos, ruşinată, dar asta nu opri pe meseni să nu dea drumul glumelor. După glume urmară znoavele şi cimiliturile. Cel mai şugubăţ şi mai vorbăreţ se trezi baciul Bándy, care-l întrecu şi pe Balhó. Stîrni şi mai multă veselie mai ales povestea calului tras în sus de căpăstru, ca să ajungă la fînul din podul șurei; şi povestea ursului care, o dată înnădit la miere, a trebuit să-l tragă ursarul de coadă pînă a rămas cu coada în mînă. Și fiindcă amîndouă poveștile băteau în miri, aceştia se rușinară, fugiră şi se ascunseră.

Mai apoi, bătrînului jude Ádám și meșterului Prall le veniră pofta de danţ. De asemenea Kulcsár avea şi el inima încărcată, și cum și-ar fi putut-o mai bine uşura decît într-un danţ îndrăcit? Ieşiră afară amestecîndu-se printre feciori și fete. Ba îi dădură chiar la o parte, luîndu-le ei locul, ceea ce-l făcu pe Balhó să dea drumul la glume și împunsături împotriva bătrînilor.

Meşterul Prall bătea din palme și sărea săsește pe vîrful cizmelor. Judele Ádám da să pocnească din

degete, dar nu putea, fiindu-i degetele uscate de bătrîneţe. Necăjit, bătrînul jude se alătură meşterului Prall, începînd să-şi lovească cu palmele turetcele cizmelor, să ţopăie şi să se învîrtească în loc ca un arici bătrîn. Atuncea Balhó sări şi el în joc, de unul singur, imitîndu-i pe cei doi, strîmbîndu-se în fel şi chip, săltîndu-şi picioarele cu mîinile, ca să stîrnească rîsul şi să-i înveselească pe privitori.

Bătrînii obosiră, iar pe Balhó îl împinse la o parte Kulcsár. Şi prinzînd hoţeşte mireasa începu să o învîrtească într-un ceardaş îndrăcit. Fata zbura ca o zănatică — nu se lăsa nici ea : se mlădia ca o trestie bătută de vînt, se învîrtea pe vîrful cizmelor, de zece ori la dreapta, tot de atîtea ori la stînga ; fustele i se desfăceau roată, panglicile cununiţei îi fluturau în vînt.

Doja împreună cu Laura priveau de aproape jocul acestei perechi de buni dănţuitori, ce se învîrteau ca prinşi în vîrtej. Pe Laura un imbold ascuns o mîna să se avînte în joc. Ar fi vrut ca Doja să-i cuprindă şi ei mijlocul, s-o ridice în sus, şi nebuneşte să se avînte cu ea în danţ învîrtejit, cum făcea Kulcsár cu mireasa, dar cînd îşi îndreptă privirea îmbietoare asupra lui Doja, văzu alăturea de ea un om care nu s-ar fi potrivit jocului. Îşi plecă capul şi oftă lung.

Kulcsár bătu de cîteva ori cu talpa cizmei în pămînt, atunci mireasa se opri deodată, fustele i se înfăşurară pe picioare şi ea rămase dreaptă în loc, privind roată pe cei din jur. Muzicanţii îşi încetiniră şi ei cîntecul, însă nu fu chip să răsufle. Iohan Prall, bătrînul jude Ádám Csuka şi şugubăţul Balhó săriră iar în mijloc şi începură din nou danţul lor, spre marea veselie a privitorilor. Bándy simţi şi el mîncărime în tălpile picioarelor, prinse de mijloc pe una dintre bucătărese şi la joc cu ea ! Soacra şi alte două femei merseră şi îmbie la danţ pe ţăranii din Stejăriş. Secuii din scaune intrară în joc, chiuind după obiceiul lor, lovindu-şi cu palmele carîmbii cizmelor. Numai valahii stăteau mai la o parte, strînşi în jurul lui Costan, cu care tăinuiau. Costan căuta să le

abată gîndurile de la răzmeriță, sfătuindu-i să aştepte, să vadă ce are de gînd mai întîi Doja. Oameni întunecați, cu căciulițe mițoase înfundate pe ochi, cu sumanele pe umeri, îl ascultau pe Costan şi tot dădeau din cap, nu spuneau nici c-or aştepta, nici că nu. De altcum, asupra valahilor greul apăsa mult mai tare: pe de o parte magnatul care le lua şi cenuşa din vatră, pe de altă parte episcopul papistaş care-i împovăra cu taxe grele, crezînd că aşa îi va face să se lepede de credința lor şi să treacă la catolicism. Episcopul de Alba, prin inchizitorii săi, punea mare zel în privința aceasta. Și întrucît zelul aducea şi mari foloase, devenise o îndeletnicire rîvnită de către mulți sfinți călugări.

Valahii se folosiseră de nunta lui Grigorie pentru a-l întîlni pe Doja. Erau din sate îndepărtate: doi erau din Tăureni, sat din marginea secuimii, alți doi din Voievodeni, din comitatul Albei, iar al cincilea era un om fugit din Inău, sat din apropierea cetății voievodale. Era fiul judelui din Inău — în vară se ridicase dimpreună cu alții împotriva slujbaşilor episcopului ai cărui iobagi erau, şi de atunci trăia ca fugar.

Frigul se domolise, nuntaşii dănțuiau şi se veseleau bînd şi glumind. Părintele Grațian, ca păstor sîrguincios, își supraveghea turma, și în inima sa simțea bucuria c-o vedea veselă, abătută de la negrele griji. Numai valahii îi săreau în ochi; ar fi încercat să se apropie de ei și să le vorbească, dar se gîndi că va atrage asupra lor privirile nuntaşilor și poate cu toții s-or strînge acolo și-ar părăsi jocul și voia bună. El se îndreptă spre Doja cu gîndul de a-i spune să-şi cheme ostașul și prin asta să se spargă sfatul de taină al valahilor.

— Îi vezi, Gyuri? Totdeauna clocesc cîte ceva în sufletele lor schismatice! Ostaşul acela al domniei tale e şi el valah? îl întrebă părintele pe Doja.

— Se înțelege! E Costan, arhebuzierul meu! răspunse surprins Doja.

— Cheamă-l, fiule, cheamă-l. Aș vrea să-i spun cî-

teva cuvinte, poate el mă va înțelege mai ușor decît frații lui încăpățînați în schisma lor păcătoasă.

— Vezi-ți de treabă, părinte Grațian! Hai mai bine să facem un joc împreună, un joc bătrînesc, să nu se spună că numai noi doi n-am jucat la nunta lui Grigorie, spuse cu ton glumeț Doja.

— O să le cer valahilor să joace unul din jocurile lor... Hai spre ei! zise Laura, care-i cunoștea bine pe valahi.

— Îi cunoști? o întrebă Doja.

— Da, vin uneori pe la unchiul! Acela înalt, cu pletele negre, a stat mai mult timp aciuat pe la noi. E fiul judelui din Inău. Nu de mult mi-a făcut o rugăminte — știi? A ajuns pînă la ei zvonul că am trecere la cancelarul Martinuzzy și m-a rugat să mijlocesc pentru el, ca să se poată întoarce acasă!

— Așa și e, toți o spun, te bucuri de mare trecere la cancelar, căută s-o necăjească Doja.

— Nu-i așa! Nu l-am rugat nimic... i-am cerut să-mi facă dreptate, asta e cu totul altceva. Să nu le amintești nimic din cele ce ți-a spus părintele Grațian, lasă-l pe sfinția sa cu ale sale, nu te amesteca.

Cînd îi văzu apropiindu-se de ei, valahii se îndreptară din șale, își mișcară umerii potrivindu-și sumanele. Costan începu să vorbească:

— Oamenii aceștia ar vrea să stea cu domnia ta de vorbă, căpitane Gyuri!

— Să stăm de vorbă! spuse atunci Doja, privindu-i prietenește. Glăsuiți!

— Nu! Acum aș vrea să joace, să se veselească ca și ceilalți nuntași!

— Are dreptate domnița, așa om face! grăi unul dintre valahi.

— Bine. Să vorbim după ospăț!

— Ne frămîntă gîndul zilei de mîine, căpitane Gyuri!

— Mîine... mîine om vedea noi ce-o mai fi! zise Doja uitîndu-i-se în ochi.

— Așa le-am spus și eu! grăi Costan.

Oamenii se înseninară și se priviră unul pe altul, apoi unul dintre ei spuse:

— Zi ţiganilor să ne cînte şi nouă una, domniţo!
— Hei, voi, cîntăreţilor, — strigă Costan, — ia ziceţi-i una de-a noastră îndrăcită!

Muzicanţii schimbară nota. Valahii îşi trîntiră cuşmele de pămînt, îşi lepădară sumanele de pe umeri. Costan îşi desprinse spada şi-o dădu în mîna baciului Bándy, care, puţin cam înfierbîntat de băutură, tot striga:

— Acu să te văd, Costane! Trage-i una, dă-i drumul!

Valahii chiuiră şi săriră în joc. Dănţuiau în loc un joc străvechi, furtunos uneori, legănat alteori. Jucau toţi şase în rînd, apoi făceau cerc, ca după cîteva clipe să se împrăştie în şase colţuri, să ţopăie un timp, să sară în sus, sprijinindu-se în bîtele lor, ca după asta, cu bîtele ridicate, să se învîrtească într-un picior c-o repeziciune nemaipomenită.

Jocul valahilor plăcu tuturor. Bătrînul jude Ádám Csuka începu să bată tactul cu palmele, ridicîndu-se şi el cînd pe un picior, cînd pe celălalt. Meşterul Prall însoţea şi el prin ţopăituri nemţeşti danţul valahilor. Nuntaşii se treziră cu toţii bătînd din palme, însoţind jocul cu un ropot ritmic. Numai părintele Graţian îi privea chiorîş, danţul lor i se părea tot aşa de schismatic ca şi credinţa lor.

De la un timp, jucătorii începură să-şi domolească mişcările, instrumentele muzicanţilor abia mai scoteau note obosite, tamburina se auzea tot mai rar, ca la sfîrşit să scoată deodată o scurtă bubuitură şi dansul să se oprească.

Valahii rămaseră cîteva clipe în loc, cu capetele date pe spate, apoi cu toţii înaintară în rînd strîns pînă în faţa lui Doja şi-a Laurei, se ploconiră de trei ori şi după aceea se întoarseră spre nuntaşi şi se ploconiră şi în faţa lor, semn că danţul luase sfîrşit.

Atunci Grigorie îşi lăsă mireasa şi se apropie de Doja şi de Laura — se opri la doi-trei paşi de ei — şi-şi încrucişă mîinile pe piept, privindu-şi fratele în ochi, vrînd parcă să-i spună ceva şi nu îndrăznea. Doja îl încurajă cu un semn din sprînceană, îl privi zîmbind, căci ţinuta tînărului, mundirul şi nădragii de

ostaş neamţ cu care îl îmbrăcase Bándy nu se prea potriveau unui tînăr secui, apoi văzîndu-l tot nehotărît, îi spuse:

— Hai, frate, zi-i!

— Aş vrea să joc cu dumneaei, căci pînă acum a stat la o parte, neavînd pereche. Dumneata, bade, ai uitat pesemne danţurile noastre! grăi Grigorie.

— Ba nu le-am uitat de fel! Stai că-ţi arăt! şi luînd-o pe Laura de mijloc, porni cu ea învîrtindu-se jur împrejur, cît era locul de mare. Nuntaşii izbucniră în chiote şi strigăte de veselie. Dar după un timp, Doja se opri în faţa lui Grigorie şi-i spuse Laurei:

— Joacă cu fratele meu, e mai potrivit pentru tine!

Laura trecu alăturea de Grigorie, îşi sprijini braţele pe umerii lui, bătu din pinteni. Grigorie îi puse mîinile pe şolduri şi ceardaşul începu. Înalt, uşor ca un fulg, Grigorie porni cu toată vigoarea tinereţii lui — îşi găsise o bună tovarăşă de joc. Laura era neîntrecută, şi deşi nu jucase de multă vreme, se învîrtea ca o sfîrlează, condusă de jocul sigur al lui Grigorie.

Doja îi urmări cu privirea cîtva timp. Îi era drag Grigorie, dragă îi era şi Laura — inima lui se umplu de fericire privindu-le jocul. „Da, îşi are şi viaţa aceasta tihnită mulţumirile ei!" îşi spuse şi începu să se gîndească la casa pe care urma să i-o ridice meşterul Prall, şi la Laura, care, fără îndoială, îi va fi nevastă.

Borzó, prietenul bătrînului Butyka, veni în apropierea lui şi începu să-i vorbească:

— M-am gîndit tot timpul la spusele domniei tale, căpitane Gyuri, lucruri mari ai grăit! Ai dreptate, aşa trebuie să facem, să ne pregătim! Aş vrea să-ţi spun că sînt alăturea de domnia ta, şi m-oi stărui după putinţă ca cele ce-ai spus să se îndeplinească. Nu sînt un om bogat, însă tot ce am — pînă la două ocale de aur, căci poate ai aflat, îndeletnicirea mea e băişagul — le schimb bucuros pe arme! Avem din strămoşi o baie de aur în munţi şi-un schiamp, dar sîntem legaţi de castelanul Toroczkoy, şi-n lăcomia

lui mare, de mult rîvneşte la ele. Singur nu mai pot să mi le apăr!

— Cu aur, îi greu să ajungi la arme... Pentru atîtea cîte trebuie, nu-i îndeajuns nici aurul voievodului! îi spuse Doja.

— Știu! Te-am înţeles! Eu dau atîta cît am şi s-or mai găsi şi alţii ca mine și-or da şi ei puţinul pe care-l au. Fără îndoială, departe nu putem ajunge, dar ar fi totuși un început! vorbi în șoaptă Borzó.

— O să ajungem la arme... cred c-o să fie nevoie mai mult de vitejie, decît de bogăţie!

— Mă rog, iată-mă-s! bătu Borzó cu palma lui lată garda spadei. Cheamă-mă cînd crezi și sînt alăturea de domnia ta!

— Bine, să mai stăm de vorbă după ospăţ, dacă nu ţi-i cu grabă!

— Nici o grabă... pînă-n primăvară, schiampul meu stă cu măselele îngheţate! Iar în primăvară... dumnezeu ştie ce o mai fi! Dacă pînă atunci, domnia ta...

— Oho, treburile astea nu se fac cît ai bate din palme! Poate la anul, poate peste doi ani... Arme, după cum prea bine ştii, nu se găsesc pe toate drumurile! Iar acolo unde sînt, îs păzite cu străşnicie, înţelegi domnia ta?

— Înţeleg, înţeleg! Însă noi...

— Știu! Unchiul Butyka nici acuma n-are gîndul să dea înapoi de la cele ce a pus la cale? îl întrebă Doja.

— Nu, el nu poate renunţa! spuse Borzó.

— Atunci nici domnia ta?

— Sînt dator ca pe cît mi-o sta în putinţă să-l ajut!

— Dumnezeu cu voi, altceva nu vă pot spune! grăi Doja şi începu din nou să urmărească jocul lui Grigorie. Laura îi întîlni privirea, faţa i se lumină, zîmbi, apoi îl îndreptă pe Grigorie spre locul unde se afla Doja, continuînd totuși danţul. Cînd fu în faţa lui, ea se desprinse şi trecu alăturea de Doja. Faţa îi era îmbujorată, respira des, obosită.

— Vai, am obosit. Nu mai sînt nici eu tînără! spuse Laura și se sprijini de umărul lui Doja.

Borzó păși spre grupul celor șase valahi, care rezemaţi în bîtele lor stăteau posomorîţi, cu gîndurile la necazurile pe care le lăsaseră în satele lor îndepărtate. Pesemne Borzó începuse să le povestească cele vorbite cu Doja, căci întreg grupul se trăsese mai la o parte. După un timp, bătrînul Butyka se îndreptă și el într-acolo și tăinuiră mai mult timp.

Doja își aruncă de mai multe ori privirile spre ei, apoi îi spuse Laurei :

— Sînt îngrijorat din pricina unchiului tău, cred că înţelegi pentru ce?

— Nu încerca să-i abaţi gîndurile, renunţînd la cele puse la cale, viaţa pentru el n-ar mai preţui nimic!

— Nu-i vorba de renunţare... A aștepta, nu înseamnă a renunţa!

— El nu poate aştepta! E greu să-i faci pe iobagi să înţeleagă. De încerci, cred că dai îndărăt și și-au pierdut pentru totdeauna încrederea în tine. Nu, unchiul meu nu poate renunţa!

— Atunci nici tu?

— Pînă sînt cu el, trebuie să fiu alăturea de el. Ţi-am mai spus!

— Hai să-l căutăm pe părintele Graţian, — spuse Doja nemulţumit de cuvintele ei, — o să-l întrebăm şi pe el. O să-i cerem o dezlegare pentru tine!

— Doamne fereşte, să nu care cumva să-i amintești! păru speriată Laura.

— Părintele Graţian dorește din suflet să te vadă aşezată la casa ta, şi mie-mi urează la fel...

— Îmi vrea şi-ţi vrea binele, însă...

— Da'? întrebă șuierător Doja.

— Trebuie să vrei și domnia ta acelaşi lucru!

— Îl vreau din toată inima, grăi cu privirile plecate Doja.

— Atunci...

Braţ la braţ se îndreptară spre locul unde părintele Graţian, aşezat pe-o laviţă, alăturea de călugărul acela pribeag, părea încîlcit într-o dispută teologică. Sfinţia sa tot mormăia şi dădea nemulţumit din cap,

căci pribeagul îl încurcase rău în texte şi spuse de prooroci, aşa că părintele Graţian aproape nu mai avea ce să-i răspundă. Îl blestema în gînd şi se tot trăgea de lîngă el, ca nici sutanele să nu li se atingă: „Doamne, cum de rabzi asemenea făpturi pe pămîntul tău binecuvîntat? întreba părintele Graţian pe atotputernicul. Fără îndoială am mîncat la aceeaşi masă cu un eretic husit! Iartă-mi păcatul, doamne, şi îndepărtează-l de lîngă mine! Trăsneşte-l, dacă altă cale de îndreptare nu ai pentru el!"

Părintele Graţian îi văzu pe Doja şi Laura apropiindu-se. Se ridică fără nici o vorbă de lîngă călugăr, îşi scutură sutana ca nici pe ea să nu rămînă vreo urmă de apropiere cu ereticul, și porni spre ei, mulţumit că scăpă de vecinătatea acestui păcătos.

— Doamne, potrivită pereche sînteţi! grăi sfinţia sa, desfăcîndu-și braţele, vrînd parcă să-i întîmpine c-o îmbrăţişare. Dumnezeu, în nemărginita sa bunătate, mi-a ascultat ruga, aşa bănuiesc, văzîndu-vă venind spre mine!

Lămuririle durară doar cîteva clipe: Doja făcu o jumătate de mărturisire, iar Laura pe cealaltă. Părintele Graţian le dădu binecuvîntarea, apoi împreună porniră spre locul unde era jocul. Păşeau tăcuţi, cuprinşi de un sentiment care le umplea inimile de nemărginită fericire. Soarele parcă se bucura şi el, căci îşi arătă faţa printre norii plumburii, molcomind și mai bine frigul.

Ospăţul ţinu trei zile, aşa după cum era datina, dar chiar de a doua zi, parte dintre oaspeţii care veniseră din locuri îndepărtate plecară spre casele lor. Printre aceștia era şi unchiul Butyka, dimpreună cu iobagii care-l însoţise. Laura însă rămase pînă a treia zi, urmînd ca însoţită de Borzó să meargă la Cluj, pentru unele tîrguieli.

Bătrînul Butyka pornise la drum cu inima plină de bucurie. Nu izbutise să-l facă pe Doja să-i fie părtaş la cele puse la cale, dar o mare grijă i se luase de pe suflet — părintele Graţian îi vorbise despre o

nuntă care va avea loc după sărbătorile Paştelui, sau cel mai tîrziu în vară, cînd căpitanul Gyuri îşi va fi isprăvit de clădit casa, pînă atunci, Laura poate fi socotită drept logodnica căpitanului Gheorghe Doja.

5

Sosise primăvara. Tăpşanul pe care meşterul Prall ridica zidurile casei lui Doja era înveşmîntat totul în verde, iar brîndușele primăvăratice împestriţau cu liliachiu covorul ierbii tinere. Ziua se mărise simţitor, dînd spor muncii meşterilor care-şi începuseră lucrul. Toată iarna, zeci de sănii căraseră piatră pentru clădit şi cele de trebuinţă unei astfel de lucrări mari. Oamenii lui Prall arseseră cîteva cuptoare de var, iar o dată cu dezgheţul puseseră pietrele de temelie casei. Acum zidurile erau ridicate de la pămînt, şi cu fiecare zi ele se înălţau tot mai sus, spre marea mulţumire a lui Doja, care ar fi vrut să vadă casa terminată în cea mai scurtă vreme.

Ziua toată şi-o petrecea Doja acolo, dînd chiar o mînă de ajutor cînd era de ridicat o grindă grea, sau de potrivit un bolovan mare de piatră ce urma să încheie colţul zidăriei. Seara, după ce munca înceta, cinstea cu meşterii cîteva ulceluţe de rachiu, şi numai cînd Prall nu-şi mai putea ţine ochii deschişi de obosit ce era, pornea şi Doja spre casa parohială, unde-l aştepta părintele Graţian.

Sătenii începuseră muncile de primăvară ca şi în alţi ani. De dimineaţă pînă seara tîrziu se auzeau glasurile lor : hăis, cea ! Plugurile scormoneau pămîntul, semănătorii împrăştiau sminţa. Întreg hotarul satului mişuna de oameni. Grigorie şi Hasan ieşiseră şi ei la arat, şi fiindcă gurile de hrănit se înmulţiseră cu vreo zece, nu ştiau cum să facă să mai spargă din ţelină, pentru a înmulţi ogoarele. În gospodăria lui Grigorie nu se afla decît un plug şi patru boi de jug,

cu ei abia putea ara ogoarele desțelenite mai de mult, necum să spargă şi altele. Bándy le veni în ajutor, împrumutînd de la oamenii din sat două pluguri şi punînd la ham caii oamenilor din ceată. Doja a cam strîmbat din nas, și nici voinicii nu și-au dat bucuros caii, dar Bándy n-a ţinut seamă de nimic şi şi-a văzut înainte de treabă. Cu cele două pluguri desţeleni într-o săptămînă o luncă mărișoară și semănă ovăz — aşa că Grigorie putu semăna pe vechile ogoare numai orz şi alac [1] pentru pîine. Doja era preocupat mai mult de clăditul casei, şi numai rar trecea şi pe acolo pe unde Grigorie şi Hasan munceau pămîntul. De altcum, nici nu se prea pricepea în ale plugăriei, şi în afară de asta nici n-ar fi vrut să se amestece în treburile lui Grigorie, ca nu cumva fratele său să se simtă pe pămînt străin.

În tot acest timp, Doja abia putuse să se repeadă de trei ori în satul Laurei. Schimba cu ea în grabă cîteva vorbe, un sărut fugar, o îmbrăţişare, apoi pleca. Și Laura era ocupată pînă peste cap cu munca : pusese cîteva războaie de ţesut şi împreună cu mai multe fete din sat ţeseau de zor. Erau atîtea de pregătit în vederea nunţii apropiate, iar timpul i se părea fetei atît de scurt, încît era bucuroasă cînd Doja pleca.

Cu unchiul Butyka, Doja nu se întîlnise decît o singură dată — bătrînul era tot pe drumuri, dumnezeu știe pe unde! Laura nu i-a vorbit de el şi nici Doja n-a întrebat-o. Și unul, şi altul știau că bătrînul n-ar mai putea da îndărăt, aşa că nu încercau să-l oprească. De altcum, pretutindeni domnea liniştea şi, gîndeau ei, totul se va mărgini la o răfuială mică, fără însemnătate. Poate o simplă întîlnire între bătrînul Butyka şi prietenii lui de o parte, iar de partea cealaltă oamenii magnatului. Cîteva cuvinte, cîteva ameninţări, chiar o mică harţă şi nimic : foc de paie!

Primăvara înainta spre vară cu paşi repezi, munca mergea din plin, şi după liniştea care domnea, se părea că nimic n-o să se întîmple. E drept, uneori tre-

---

[1] Alac — cereală care se mai cultivă astăzi în regiunile muntoase. (N A.)

cea cîte un drumeţ cu care Doja schimba cîteva vorbe — omul vorbea de una, de alta, părea îngrijorat, dînd a înţelege că pe unele locuri mocneşte — dar erau vorbe pe care le mai auzise Doja și de la alţii, se obişnuise cu ele și aproape nu le mai lua în seamă.

În schimb, gîndul la arme stăruia cu şi mai mare tărie în mintea lui Doja. Și pe măsură ce-și vedea casa înălţîndu-se, gîndul acesta îl cucerea cu totul, uitînd-o de multe ori și pe Laura. Gîndurile îi alergau departe: se vedea galopînd pe undeva pe malul Dunării, prin preajma unei cetăţi, dădea atacuri fulgerătoare, cucerea cetatea, punea mîna pe toate armele ce se aflau în tainiţele ei, scotea tunurile din bastioane.

Într-una din zile, cînd tocmai se pregătea să pornească cu un igaş şi doi oameni spre Braşov, pentru a aduce din oraş scoabele de trebuinţă pentru încheierea acoperişului, ţîţînele şi broaştele uşilor, veni un drumeţ şi-i spuse că pe la gura Arieşului, și pînă în munte, s-a aprins focul! Satele s-au răsculat, au dat foc acareturilor domeniilor, au atacat chiar şi castelul magnatului din Toroczkó, iar acum ostaşii comitatului au sărit în ajutorul seniorului și-i vai de cei pe care pun mîna!

Primul lui gînd fu la unchiul Butyka şi la Laura. Amînă plecarea la Braşov pentru a doua zi și încălecînd pe Sultan porni în goana mare spre satul Laurei. Mai erau cîteva ceasuri pînă pe înserat, cînd Doja descălecă în curtea bătrînului Butyka. Aici domnea liniștea, ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. Laura îi ieşi înainte iubitoare, mai veselă ca oricînd, ciripind fericită, dîndu-i o seamă de lămuriri asupra celor cu care se îndeletnicea. Îl purtă pe la războaie, îi arătă ţesăturile, glumiră cu fetele care lucrau, şi cînd Doja își arătă îngrijorarea pentru cele ce aflase de la drumeţ, Laura căută să-l liniştească:

— Era de aşteptat, dar nu trebuie să fii îngrijorat, s-a mai întîmplat şi acum doi ani, și pînă la urmă focul s-a potolit!

— Bine... dar oamenii... unchiul tău?!

— Oamenii au știut ce-i aşteaptă, dar ce puteau face? Trebuiau să-și arate și ei puterea într-un fel, alt-

cum magnatul i-ar fi împovărat din an în an tot mai mult! Cît despre unchiul meu, mă tem că nici de data asta n-a izbutit să se răzbune cum ar fi vrut! Mîine, poimîine va sosi acasă, zdrobit de oboseală, cu sufletul amărît mai mult ca oricînd: se va trînti pe pat şi cîteva zile nu va ieşi din casă. După asta va începe să se gîndească din nou la răzbunare!

— Vorbeşti cu atîta uşurinţă!

— Ooo! Sînt obişnuită cu astfel de treburi! Necazul meu va fi că trei-patru zile nu voi şti ce să fac ca să-l liniştesc. Şi sînt sigură că neizbutind, o să arunce vina şi asupra ta. Dar nu trebuie să fii îngrijorat: dă-i nădejde că-l vei ajuta de altă oară şi se va împăca şi toate vor fi aşa cum trebuie să fie!

Auzind-o vorbind atît de sigură pe sine, Doja se linişti.

— Nu trebuie să dai crezare la tot ce auzi din gura unuia şi altuia, oamenii obişnuiesc să facă din ţînţar armăsar. Nu cred ca focul să se fi întins aşa de departe! mai adăugă Laura şi alergă să-i aducă ceva de mîncat. Pînă pregătesc eu masa, mai stai puţin de vorbă cu fetele! îi mai spuse pornind spre cuhnie.

Cu fetele era greu de vorbit. Îl priveau pe furiş, îşi puneau capul în piept şi chicoteau, apoi începeau să mînuiască cu repeziciune suveicile, să bată spetele. Doja ieşi şi se îndreptă spre grajd ca să vadă dacă are ovăz destul Sultan. În grajd nu dădu decît peste un moşneag bătrîn, ceilalţi oameni ai casei erau plecaţi cu bătrînul Butyka. În afara lui Sultan plin de spume, care aştepta să fie ţesălat şi hrănit, se mai afla doar un cal.

— Îl lăsai să mai odihnească, căpitane Gyuri, apoi i-oi da ovăzul şi l-oi adăpa. Domnia ta mergi şi-ţi vezi de treburi, am eu grijă de armăsar! grăi moşneagul.

— Unde-s ceilalţi cai? Unde vi-s oamenii? îl întrebă Doja.

— Unde să fie! S-au dus cu stăpînul! M-aş fi dus şi eu, dar trebuia să rămînă şi parte bărbătească la casă! Eu, căpitane, aşa cum mă vezi...

Doja nu-l mai ascultă, făcu un şumuiog de paie şi se apucă să-şi pună în rînd armăsarul. După ce trecu

şi cu ţesala pe spinarea lui Sultan, îi atîrnă de gît traista cu ovăz şi cîtva timp stătu lîngă el, gîndindu-se la cele aflate şi la felul cum Laura primise vestea. Acum îi părea rău că nu încercase să-l abată pe bătrînul Butyka de pe calea apucată. „Poate dacă vorbeam cu iobagii care l-au însoţit la nunta lui Grigorie, aş fi izbutit să-i fac să înţeleagă că-şi varsă sîngele zădarnic", se mustră Doja. Dar amintindu-şi cuvintele Laurei, găsi şi el că jertfa fără de izbîndă e totuşi un fel de a stăvili lăcomia magnaţilor.

Spre seară, Doja se despărţi de Laura şi porni din nou la drum. A doua zi, dis-de-dimineaţă, ajunse acasă şi, schimbînd şaua cu igaşul, porni cu însoţitorii săi spre Braşov. Acolo urma să rămînă cîteva zile, poate chiar o săptămînă, pînă ce făurarii meştereau, după măsurile lui Prall, fierăria necesară casei.

În aceeaşi noapte, cînd mai erau cîteva ceasuri pînă la ziuă, Laura se trezi într-o larmă mare — zeci de topoare loveau porţile să le doboare din încheieturi ; glasuri strigau furioase, cîinii urlau înfiorător.

Sări din pat şi alergă la fereastră. Luna lumina întreaga curte, aşa că se vedea ca ziua. În ogradă nu era nimeni. Bocăniturile în porţi nu mai încetau, nici strigătele furioase. Laura se înfioră ! Îl văzu ieşind din grajd pe unchiaşul care rămăsese acasă. Avea un furcoi în mînă şi păşea legănîndu-se spre porţi, strigînd la cîini ca să-i liniştească :

— Nu da drumul nimănui, bade ! strigă Laura, deschizînd fereastra.

Fata se înbrăcă în grabă şi, luînd o arbaletă şi tolba cu săgeţi, ieşi în pridvor. Fetele care lucrau la războaie, trezite din somn, dădură buluc afară, ţipînd, alergînd de colo-colo. Laura le alungă înapoi în casă, căci ar fi încurcat-o mai mult. Bătrînul potoli cîinii, bocăniturile în porţile groase de stejar încetară şi ele.

— Deschideţi ! se auzi un glas.

— Cine sînteţi voi ? strigă din pridvor Laura.

— O să vă arătăm noi cine sîntem. Deschideţi odată, tîlharilor !

— Tîlhari sînteţi voi, că veniţi în miez de noapte! strigă furioasă Laura. De mai loviţi în porţi, vom descărca armele noastre de foc!

În afara tunuleţului acela de pe timpul regelui Ludovic nu era nici o armă de foc în toată casa, dar ameninţarea prinsese, căci bocăniturile nu se mai repetară.

— Să iasă tîlharul acela bătrîn, cu el avem treabă! se auzi un alt glas.

— Încetaţi cu ocările pînă vi-i bine! strigă Laura, încurajată, părîndu-i-se că atacatorii bat în retragere.

Dar nu trecură decît cîteva clipe şi un cap se arătă deasupra zidului, în apropierea porţilor. Laura întinse arbaleta şi trase. Săgeata nu-şi atinse ţinta. Atacatorul făcu un salt şi se aşeză pe zid, ar fi vrut să spună ceva, dar nu avu timp — Laura pusese altă săgeată şi se pregătea să tragă. Atunci, fulgerător, atacatorul îşi struni şi el arma şi amîndouă arbaletele se descărcară deodată. Cu pieptul străpuns, Laura dădu un strigăt, se împletici şi căzu dîndu-şi sufletul. Nici de data aceasta săgeata ei nu-şi atinse ţinta. Omul sări de pe zid, îl îmbrînci pe unchiaş cît colo, apoi dădu în lături grinda care ţinea porţile şi trase zăvoarele. În curte năvăliră vreo zece ostaşi de-ai comitatului. Trecură nepăsători peste trupul Laurei şi cu spadele trase pătrunseră în casă. Scotociră peste tot, răvăşiră toate lucrurile, pe cele mai de preţ le luară, îşi bătură joc de fetele care-i ajutaseră Laurei la ţesut, aprinseră casa şi celelalte acareturi ale gospodăriei şi, încărcaţi cu prăzile luate, părăsiră satul în zorii zilei.

Unchiaşul ridică trupul Laurei şi porni cu el spre păduricea din apropiere, unde îl culcă pe un strat de frunze veştede. Închise ochii moartei şi, oftînd din greu, cu lacrimi în ochi, privi mult timp spre casa bătrînească, deasupra căreia se înălţau flăcările şi norii de fum roşietici. Cînd se lumină bine de ziuă, unchiaşul înfăşură trupul Laurei într-o scoarţă, încălecă pe un cal luat din vecini, şi cu el în braţe porni încet spre satul lui Doja.

După o zi şi-o noapte, unchiaşul ajunse în curtea părintelui Graţian. Bătrînul preot desfăcînd scoarţa şi văzînd-o pe Laura moartă, ţeapănă, fu doborît de durere şi nu mai scoase nici o vorbă. Numai într-un tîrziu, îngenuncheat asupra ei, buzele lui începură să murmure în neştire:

— Laura! Laura!

În curînd curtea casei parohiale se umplu de oameni. Stăteau tăcuţi, în jurul trupului întins pe scoarţa însîngerată. Unchiaşul îngăima în neştire vorbe nelegate între ele: despre un atac tîlhăresc, despre bărbăţia fetei, despre toate cele ce se întîmplase în noaptea groaznică. Femeile începură a boci, bărbaţii a-şi frînge mîinile de durere. Ura şi dorul de răzbunare îşi făcură loc din ce în ce mai mult în sufletele lor. Kulcsár, cu firea lui arzătoare, începu a înjura, a blestema şi-a ameninţa — urla ca un lup, ar fi sfîşiat cu mîinile lui, cu dinţii, dacă ar fi apărut în faţa lui unul dintre cei pe care el îi socotea vinovaţi de moartea Laurei. Strigătele lui îl treziră parcă pe părintele Graţian din durerea care îl copleşise. Preotul murmură un Ave Maria, apoi se ridică:

— Nimeni nu poate să fugă de soarta sa, oameni buni! spuse el cu glas stins. Kulcsár, nu mai întărîta pe dumnezeu cu vorbele tale nesăbuite!

Cu toţii tăcură şi se închinară. Tăcu chiar şi Kulcsár. Cu durere mută, îşi frămînta căciula în mîinile lui butucănoase, îşi muşca buzele stăpînindu-şi plînsul, dar deodată un gînd îi străfulgeră mintea: Gyuri!

— Vai, Gyuri, frate Gyuri! strigă el, la gîndul că Doja se va reîntoarce peste cîteva zile şi-o va găsi pe Laura moartă.

Strigătul lui îi făcu şi pe ceilalţi să se cutremure: Gyuri, căpitanul Gyuri! Inima părintelui Graţian primi o nouă izbitură în inimă. Bătrînul se împletici, gata să cadă. Judele Ádám Csuka sări şi-l sprijini:

— Un om ca el nu-şi pierde firea, părinte Graţian! Eu aş zice să facem toate cele de trebuinţă îngropăciunii, ca atunci cînd căpitanul Gyuri se va înapoia, să nu găsească decît mormîntul!

— Aşa-i, aşa-i... murmură părintele Graţian.

Femeile ridicară trupul Laurei şi-l pregătiră pentru înmormîntare. A doua zi l-au îngropat în cimitirul satului. Iar a treia zi cînd s-a înapoiat Doja de la Braşov, îi găsi pe toţi ai săi îndureraţi.

Balhó nu-l mai întîmpină cu glumele lui, iar Bándy nu mai alergă să-i spună că s-a întîmplat asta şi asta şi toate sînt în bună rînduială.

Meşterul Prall, mai curajos, se propti în faţa lui cu mîinile la spate, şi cu capul pe piept îi spuse:

— Fii tare, căpitane Gyuri, faţa lucrurilor omeneşti e schimbătoare... astăzi îţi cîntă inima de bucurie, mîine plînge îndurerată!

— Ce vrei să spui? izbucni deodată Doja, trezindu-se în sufletul lui un simţămînt de teamă.

— Încredinţata domniei tale nu mai e în viaţă... au ucis-o! dezvălui în cîteva vorbe meşterul Prall toată întîmplarea căreia căzuse jertfă Laura.

— Spune, spune tot! strigă ca ieşit din minţi Doja. Faţa i se învineţise, părea alt om.

Dar meşterul Prall nu mai avu putere să-i povestească cum s-a întîmplat nenorocirea şi unde se află înmormîntată Laura. El păşi spre schelăriile lui şi-l lăsă pe Doja cu oamenii săi.

— Vorbiţi odată! strigă Doja la oamenii lui.

Bándy începu bătrîneşte, ca un vechi ostaş care de multe ori a trecut prin astfel de clipe. Nu dezvălui decît cu încetul faptele întîmplate. Cuvintele lui nu învinuiau pe nimeni şi vorbi rar, îndurerat, ca despre ceva adus de soartă, contra căreia nu te poţi opune. Nu vorbi cu patimă, nici cu ură, ca să nu stîrnească mai tare durerea, ci să aline pe cît se poate.

Doja îl privea fix. Îi asculta cuvintele, şi mintea lui parcă nu putea pricepe întreaga grozăvie — numai inima i se mistuia în durere. Cînd Bándy spuse că mormîntul Laurei se află în cimitirul satului, Doja plecă în goană, orbeşte, trecînd peste pămînturile arate, peste albia pîrîului. Bándy şi ceilalţi oameni din ceată o luară şi ei pe urmele lui, ca să nu-l lase singur în clipele acelea de amarnică durere.

Se înnoptase. Sub bolta liniştită, înstelată, în faţa mormîntului Laurei, Doja stătu mult timp cu capul

plecat, nemişcat, privind în neştire pămîntul galben, pămînt fără viaţă. În aer plutea aburul serii de primăvară, care învălui mormîntul Laurei pentru un timp, ca să se piardă apoi încetişor, ducînd cu el amintirile care i se păreau acum lui Doja foarte îndepărtate.

Un oftat greu îi zbuciuma tot mereu pieptul, făcîndu-l să se înăbuşe. Dintr-o smucitură, Doja îşi desfăcu zăbunul, lăsîndu-şi pieptul aproape gol; răcoarea serii îi mai domoli durerea inimii. Gîndurile începură să i se limpezească. O vedea pe Laura în ultimele ei clipe, împotrivindu-se cu curaj, vedea arbaleta cu arcul întins spre ea, auzea fluierul ascuţit al săgeţii şi vaietul de moarte al Laurei. Se înfioră şi tresări! Îşi înălţă capul, îşi roti privirea în jur, peste tot — peste sat, peste dealuri şi munţi — şi un nou drum începu să i se deschidă înainte, prin întunericul nopţii. Un drum de zbucium şi lupte crîncene — iar el mergea cu bărbăţie pe acest drum, cu spada în mînă, şi înaintea lui, ca o luminiţă, păşea Laura.

Oamenii lui stăteau mai la o parte; vorbeau în şoaptă, neliniştiţi şi îngrijoraţi de durerea lui Doja. Într-un tîrziu, Bándy se apropie şi-i puse mîna pe umăr — ar fi vrut să-l desprindă din locul acela şi nu găsea cuvintele potrivite pe care să i le spună. Doja îl privi în ochi şi cu voce stinsă îi spuse:

— Tihna şi fericirea sortită celorlalţi oameni nu-i pentru mine, Bándy. Pregătiţi-vă: s-ar putea ca în curînd să pornim iarăşi la drum!

— Noi toţi sîntem alăturea de tine, căpitane Gyuri. De vrei, pornim chiar în noaptea asta, căci, ca şi pe tine, nimic nu ne înspăimîntă, şi mai puţin moartea!

— Mi-i inima nespus de îndurerată, Bándy!

— Ştim! Şi inimile noastre sînt tot aşa, poate nu ca a domniei tale, dar crede-ne... Acuma — iartă-mă că-ţi vorbesc aşa — oare inimile noastre n-au mai fost ele îndurerate? Poate nu ca acuma, dar au mai fost în nenumărate rînduri, şi tot din pricina morţii. S-ar putea ca noi, care în atîtea rînduri am privit moartea în faţă, să ne lăsăm pradă deznădejdei?

— Pentru mine nu mai nădăjduiesc nimic, Bándy!

— Toate rănile se închid, căpitane Gyuri!

— Nu! Nu mai aştept nimic... nimic. Dar sînt ceilalţi, fraţii mei cei mulţi, care şi-au pus nădejdea în mine... pentru ei trebuie să lupt! Viaţa care-o mai am va fi numai a lor! Şi dumnezeu şi mormîntul acesta mi-s martori că-mi voi ţine cuvîntul!

Dincolo de marginea cimitirului se întindea codrul des, negru, întunecos; spre el porni Doja, şi fiindcă oamenii lui îl urmau la mică depărtare, el se întoarse şi le spuse:

— Duceţi-vă şi vă vedeţi de treburi, lăsaţi-mă singur.

Ei se îndreptară spre casa parohială, ca să-i povestească părintelui Graţian tot aleanul căpitanului lor, iar Doja se înfundă în codru, în desişul unde nu ajungea nici o rază de lună. Acolo l-au găsit aşezat pe-un trunchi doborît de furtună părintele Graţian şi Kulcsár, după ce îl căutaseră timp îndelungat.

— Toate în lumea aceasta sînt trecătoare, Gyuri, fătul meu! Iubirea se uită şi ea cu timpul! grăi şoptit părintele Graţian, aşezîndu-se lîngă el.

— Sîngele se spală cu sînge, o ştii prea bine, căpitane Gyuri! vorbi la rîndul său Kulcsár.

— Taci, nelegiuitule, nu stîrni ura şi răzbunarea în sufletul omului lovit de soartă!

Doja stătea mut, cu capul în palme, cu coatele pe genunchi. In mintea lui pluteau amintiri întunecoase, din timpuri îndepărtate. Toată viaţa lui, din cea mai fragedă copilărie i s-a depănat în minte ca un fir de tort, cît timp a stat acolo, în singurătatea codrului. O dată cu venirea părintelui Graţian şi-a lui Kulcsár, firul s-a întrerupt brusc, tocmai cînd Doja începuse să-l depene mai departe, spre un viitor închipuit.

— Gyuri, dragul meu, apropie-te de dumnezeu prin rugă, el îţi va alunga durerea, îţi va aduce pacea şi liniştea sufletului. Hai să ne rugăm împreună, hai, dragule!...

Părintele Graţian făcu asupra lui semnul crucii şi începu murmurat:

— Doamne, îmi ridic ochii spre munţii înalţi şi mă întreb: de unde-mi va veni ajutorul? Ajutorul îmi va veni de la tine, care ai făcut cerurile şi pămîntul! Da,

tu nu vei îngădui să mi se clatine piciorul, să-mi tremure mîna ! Tu eşti păzitorul meu, umbra mea cea dreaptă, peste tot locul însoţitoare ! Tu mă vei păzi de rău la plecare şi la venire, de acum şi pînă-n veac !... Iubesc pe dumnezeu, căci el este bun și aude glasul meu, rugămintea mea ! Da, el şi-a plecat urechea spre mine, de aceea îl voi chema toată viaţa mea ! Mă înfăşuraseră legăturile morţii și m-apucaseră sudorile mormîntului — eram pradă necazului şi durerii ; dar am chemat numele domnului, și el a venit, mi-a alinat durerea, mi-a dat pacea sufletului şi liniştea zilelor şi nopţilor...

Zile la rînd, gîndurile la Laura îl urmăriră cu îndîrjire pe Doja, dar viaţa îl luă din nou, pe nesimţite în vîrtejul ei. La vreo săptămînă după înmormîntarea Laurei, magnatul din Gurghiu, cu întreaga lui suită de cavaleri și mici nobili vasali, cu haita numeroasă de cîini de vînătoare, apăru pe creasta colinei, nu departe de locul unde se înălţau zidurile casei lui Doja. Văzînd schelăria și forfota din jurul ei, întreaga ceată se opri în loc.

— Iată, ţăranul îşi clădește casă ! spuse intendentul, un magnat bătrîn, spîn și uscat ca o scîndură, rău și pizmaş. Și întinzînd mîna cu care ţinea biciuşca, arătă nepotului său, tînărului stăpîn al Gurghiului, nu numai casa, ci și marginile pămîntului căpătat de către Doja în dar de la regele Ulászló : Uite, cam pînă acolo se întinde pămîntul rupt din trupul Gurghiului. Ai de gînd să i-l laşi în stăpînire ? îşi întrebă nepotul.

— I l-a dăruit regele !

— Regele nu putea să dăruiască ceea ce nu-i mai aparţinea. De veacuri pămîntul acesta s-a ţinut de Gurghiu, ca şi satul, nu mai e pămînt regesc !

— E la o margine şi nu ne foloseşte de nimic, grăi fără patimă tînărul senior, nu pentru că n-ar fi vrut să ia înapoi dania regelui Ulászló făcută lui Doja, ci mai mult pentru a nu-i face pe plac unchiului său, care uita deseori că el nu-i decît intendentul și nu stăpînul. Ș-apoi, — continuă tînărul, — să nu ne punem rău cu regele, şi nici cu acest vecin, a cărei spadă e cunoscută în întreaga ţară ! Ba chiar, eu aş fi de părere

ca să ni-l apropiem, mai ales acum, cînd ne-am legat să dăm ajutor moldoveanului.

— O să-i poruncesc să se prezinte la castel! hotărî pe loc intendentul.

— Ai fi făcut mai bine dacă l-ai fi poftit la vînătoare. Ar fi fost un bun prilej pentru a-l cunoaşte şi a sta de vorbă cu el!

— Astfel de oameni nu se poftesc, li se porunceşte să se prezinte, și dacă n-o fac, trebuiesc forţaţi să-şi vadă lungul nasului și să se supună! De altfel, mi se pare că ţăranul se cam întrece! După cum văd, își ridică un adevărat castel, te pomeneşti că are gîndul să-l înconjoare cu ziduri şi să clădească și turnuri! Mînios, înfipse pintenii în burta calului şi porni spre tăpșanul unde se înălţa schelăria.

Tînărul îl urmă, hotărît să se împotrivească dacă unchiul său, cu atitudinea lui neîngăduitoare, l-ar zgîndări pe Gheorghe Doja.

Ajungînd în apropierea casei, intendentul lăsă calul la pas şi înconjură locul pe care se clădea:

— Un adevărat castel! se minună pizmaş intendentul.

— Nu mi se pare! îi răspunse pe dată nepotul său.

— E aşa cum îţi spun eu, un adevărat castel! Asta nu e de îngăduit... nu-ţi dai seama? Hei, hei, — începu a striga intendentul, — spuneţi lui Gheorghe Doja să vină aici, în faţa seniorului din Gurghiu. S-a auzit?

— Ce vrei să faci?

— Să-ţi apăr interesele, dreptul!

— Să nu ne pripim, îndrăzni să-i răspundă nepotul său.

— Dacă fratele meu te-ar auzi vorbind aşa, n-ar mai avea linişte în mormînt, grăi cu dispreţ intendentul.

Doja nu era acolo, plecase dimpreună cu Kulcsár la munte, la vînătoare de cocoşi sălbatici. Kulcsár se ţinuse scai de el şi pînă la urmă reuşise să-l desprindă de locurile care-i ţineau trează în amintire nenoroci-

rea întîmplată. Ceilalţi oameni din ceată erau amestecaţi printre meşteri, ajutînd la treabă.

Coborî de pe schelă bătrînul Prall. Cum puse piciorul pe pămînt, îşi lepădă şorţul de zidar şi-şi luă spada ce-o avea atîrnată de o grindă. O încinse şi porni spre cei doi călăreţi, mormăind înjurături în limba săsească. Dar ajuns în faţa lor, îşi ridică pălăria şi salută cuviincios.

— Am venit să te chemăm la vînătoare. Ia-ţi armele şi nu ne face să aşteptăm prea mult! vorbi cu trufie intendentul, văzînd înfăţişarea mai mult decît modestă a meşterului Prall.

— S-avem iertare... măriile voastre vă înşelaţi... eu nu sînt nobilul căpitan Gheorghe Doja. Şi cum aş putea fi? Nu mă vedeţi? Eu sînt meşterul Prall, palerul!

Tînărul senior rîse cu poftă, văzînd cît de copilăreşte se înşelase unchiul său.

— Bun cunoscător de oameni mai eşti, unchiule! îi spuse. Nu poţi deosebi un spadasin de-un meşter zidar neamţ!

— Atunci pentru ce porţi spadă? se răsti intendentul, pus pe harţă, la bătrînul Prall.

Palerul nu se înfricoşă. În sufletul lui se trezi mîndria omului liber.

— Fiindcă sînt locuitorul unui oraş liber şi meşter într-o breaslă. Aşadar, am acest drept! grăi liniştit Prall.

Nici acum n-o nimerise magnatul. El îşi struni calul, şi ca să-şi ascundă mînia îl făcu să bată în loc cu copitele cîteva clipe.

Bándy şi ceilalţi oameni din ceata lui Doja, bănuitori, îşi încinseră la repezeală spadele. Coborîră schelele şi alergară pînă în faţa călăreţilor, strîngîndu-se în spatele meşterului Prall.

Balhó făcu cu ochiul către Sárkány, arătînd spre calul intendentului:

— Ce spui, face o oboseală de-o noapte? spuse el în şoaptă.

Bándy se încruntă la el, apoi păşi alăturea de Prall.

— Ce vă poftesc inimile, măriile voastre? întrebă ca unul ce nu bănuieşte nimic.

— Cine eşti tu, mustăciosule? se răsti la Bándy intendentul.

Bándy rîse. Supărat că întrebarea se lega de mustăţile lui, îi răspunse batjocoritor:

— Rîvneşti la mustăţile mele, măria ta? De, în lumea lui dumnezeu mai sînt şi bărbaţi, şi ăştia au mustăţi, nu-s spîni ca famenii păgînilor!

Tînărul senior îşi întoarse în loc calul şi porni în galop spre culmea dealului, unde-l aştepta suita, lăsîndu-l singur pe intendent să se descurce cum l-o tăia capul. Era nespus de mulţumit de încurcătură. Cum ajunse acolo începu să le povestească prietenilor săi, cavalerii, păţania unchiului său.

Intendentul se făcu că nu aude spusele lui Bándy, şi continuă să vorbească trufaş cu Prall:

— Să-i spui celui care te-a tocmit următoarele: nu are dreptul să-şi înalţe casa mai mult ca doi stînjeni, nu are dreptul să facă ziduri înconjurătoare, nu are dreptul să ridice turnuri — toate acestea sînt apanajul marilor seniori! Pămîntul acesta face parte din trupul Gurghiului, şi deci Doja e supus castelanului, ca vasal. În afară de asta, să-i mai spui lui Doja să se prezinte la castel în cel mai scurt timp. Ai înţeles?

Nu mai aşteptă răspunsul lui Prall, biciui calul şi porni în galop spre coama dealului.

— Ce-o fi cu ăsta, baciule Bándy? întrebă Balhó. Parcă ar vrea să-i poruncească căpitanului Gyuri, nu ţi se pare?

Bándy îşi frămînta mintea cu un gînd: să-i povestească lui Doja cele întîmplate, sau nu? Hm! mormăi bătrînul ostaş. Mai bine mînios, decît cu sufletul trist şi îndurerat! Şi se hotărî să-i spună tot, ba chiar să mai adauge şi de la el cîte ceva, ca să-l întărîte şi mai tare, doar i-o abate şi mai mult gîndul de la cele întîmplate.

— Mă Sárkány, eu mă prind pe ce vrei că în trei zile am calul grofului! se întoarse Balhó către Sárkány, văzînd că baciul Bándy n-are chef de vorbă.

— Dracu'! Cum o să putem noi intra în curtea castelului, în grajduri?! grăi Sárkány, căci şi lui îi rămăsese inima la caii magnaţilor.

— Ce castel, mă frate-meu? I-l iau din pădure, cînd or fi la vînătoare! Îl momesc cum ştiu eu, ca pe-o fată mare!

— Tăceţi dracului, nu vă umble atîta gurile! se răsti la ei baciul Bándy. Asta v-ar mai trebui, să vă audă căpitanul Gyuri, c-apoi...

Cînd se întoarse Doja de la vînătoare, Bándy se arătă mai posomorît şi mai amărît decît dacă i s-ar fi întîmplat cel mai mare necaz, tot mormăia şi pufnea, încît Doja fu nevoit să-l întrebe ce are şi ce-l doare.

— Auzi, n-are dreptul să-şi ridice omul o casă cum îi pofteşte inima! Păi asta-i treabă, căpitane Gyuri? Da' pe ce lume trăim? Veni magnatul din Gurghiu şi-l luă pe meşterul Prall la rost: casa să n-o faci mai înaltă de-o şchioapă şi-un palmac, ziduri de piatră să nu-i ridici în jur, turnuri să nu-i înalţi... Păi cum vine asta? Păi ce sîntem noi, căpitane Gyuri, corturari să nu avem parte de un adăpost ca oamenii care au sîngerat pentru ţară şi cu vrednicie au apărat-o? Păi dacă domnia ta te laşi, nu ne lăsăm noi, s-o ştii! O să facem şi ziduri înconjurătoare şi chiar două turnuri, să poftească măria sa să vină şi să ne oprească!

— Ce tot îmi îndrugă Bándy? Despre ce-i vorba? îl întrebă din ochi Doja pe meşterul Prall.

— A trecut magnatul pe la noi, asta-i! răspunse Prall.

— Cînd?

— În lipsa domniei tale!

— Şi nu l-aţi alungat?

— Aşa trebuia să facem, dar n-am avut încotro, erau mulţi, iar noi...

— Ia spune... spune cum s-a întîmplat! îi strigă Doja lui Prall.

Meşterul povesti toate cele întîmplate — nu uită mai ales să-i spună cum s-a purtat în faţa intenden-

tului, ca un om liber. Apoi vorbi despre ziduri care nu pot fi mai înalte de doi stînjeni, de turnuri care nu-s îngăduite, şi tot aşa de ziduri care să înconjoare casa ca o cetăţuie. Termină cu porunca primită de a-i spune lui Doja să meargă cît mai neîntîrziat la castel.

Furia lui Doja nu mai cunoştea margini. Ca nicicodată, începu să suduie şi să ameninţe, apoi se întoarse către oamenii lui :

— De mîine începînd să vă văd în fiecare zi pe cai, m-aţi înţeles ? A fost de ajuns : mă uit la voi şi nu vă mai recunosc. Nici tu centiron pe mijloc, nici tu pinteni la cizme, iar de spadele voastre aţi şi uitat, le ţineţi atîrnate pe cine ştie unde ! Mîine, poimîine, n-o să mai poată omul deosebi care-s zidarii meşterului şi care ostaşii mei !

— O mînă de ajutor trebuia să dăm... ai dat şi domnia ta ! căută cu şiretenie baciul Bándy să-l întărîte şi mai mult decît să-l domolească.

— Aşa-i, am uitat şi eu de mine, şi iată unde am ajuns, să ni se urce în cap primul venit... casă ne trebuia nouă ?

— Asta-i acuma ! Cum să nu ne trebuiască ? Ce, doar n-om face pofta magnatului, să ne lăsăm de casă! Ba o s-o facem tocmai aşa cum nu vrea el să fie, cu turnuri şi cu tot ce trebuie unui adăpost de viteaz ! Insă, ne-om vedea şi de meşteşugul nostru... Ascultaţi, feciori, mîine pînă-n zori să fie şeile pe cai !

— Foarte bine ! aprobă Doja mai împăcat.

Baciul Bándy îşi netezi mustăţile acoperindu-şi o undă de mulţumire, apoi o făcu din nou pe îmbufnatul :

— Da, foarte bine ! Şi n-ar fi rău dacă şi domnia ta ai încăleca armăsarul şi-ai veni cu noi... s-a buecit stînd în grajd !

— Aşa o să fac !

Porni spre sat şi pe măsură ce se apropia, mînia şi revolta îi copleşeau sufletul : „Dacă lucrurile s-au petrecut aşa cum spune meşterul Prall, apoi la ce mi-i bună casa, pămîntul şi celelalte ? Iobag nu sînt şi cu toate acestea sînt legat de magnat, de bunul

lui plac, supus dreptului lui — oricînd îmi poate porunci ca unei slugi, oricînd îmi poate intra în ocol ca unui iobag, şerb al domeniului său! Auzi, să mă duc la castel, să mă ploconesc, să mă umilesc în faţa lui! Dacă nu mă supun, voi păţi ca unchiul Butyka, sau ca ceilalţi mici nobili din comitat care, cu o pricină sau alta, au fost scoşi din avutul lor şi aruncaţi pe drumuri!"

Amintindu-şi de Butyka, o avu în faţa ochilor pe Laura. Pentru întîia oară o văzu în închipuire însîngerată, prăbuşindu-se cu săgeata ucigaşă înfiptă în piept — revolta din sufletul său începu să clocotească cu furie. Începu să se învinuiască de laşitate, să se condamne pentru faptul că n-a urmat îndemnurile lui Butyka şi nu i-a sărit în ajutor: „Dacă mergeam împreună cu ei contra lui Toroczkoy, astăzi Laura ar mai fi în viaţă!"

Paşii îl duceau spre colina unde se afla cimitirul. Înainta cu sufletul răvăşit de mînie, de revoltă şi durere sfîşietoare. Dorinţa de a-l pedepsi pe ucigaş îi abătu gîndurile de la magnatul din Gurghiu la cel din Toroczkó — de la necazurile lui la cele suferite de bătrînul Butyka şi iobagii care s-au ridicat împreună cu el, la strădania Laurei de a-şi păstra casa şi avutul, la moartea ei năprasnică. Sîngele îi năpădi creierul, ochii i se împăienjeniră — mergea în neştire, iar cineva, care parcă îl urma îndeaproape, îl tot îmboldea, dîndu-i îndemnul: „Mergi şi răzbună moartea aceleia care ţi-a fost dragă, moartea Laurei de care-ţi legase-şi viaţa! Răzbună-te! Răzbună-te!"

Se opri în loc simţindu-se desprins parcă de toate cele ce-l înconjurau. Dorinţa arzătoare de răzbunare îl duse cu închipuirea departe: se vedea în curtea castelului lui Toroczkoy, iar jos, în ţărînă, îngenuncheat la picioarele lui, stătea însuşi magnatul. Îşi plecase capul şi se ruga de îndurare, iar el, Gheorghe Doja, îşi frămînta mintea născocind chinuri groaznice cu care să-l pedepsească. Cîteva clipe închipuirea îi înfăţişă camera chinurilor din mănăstirea din Karcag şi în nări simţi mirosul de carne arsă iar în faţa ochilor îl avu pe schingiuitor şi pe cei schin-

giuiţi — dar cînd se închipui pe el însuşi schingiuitor îl cuprinse un val de scîrbă şi scuipînd cît colo porni mai departe.

Pe colină sufla o boare de vînt care-i răcori fruntea înfierbîntată, gîndurile-i negre parcă se mai împrăştiară şi ele şi începu să judece mai chibzuit: „Aş putea să mă răzbun pedepsind groaznic şi pe Toroczkoy şi pe acest ticălos de magnat din Gurghiu, dar oare cu asta s-a sfîrşit totul? Arma mea îi poate răpune pe aceşti doi, dar dreptul lor rămîne şi cu el rămîne tot răul! Ieri, bătrînul Butyka şi Laura; astăzi eu; mîine alţii ca noi; şi totdeauna iobagii! Iobagii printre care se află şi Grigorie! Grigorie şi toţi urmaşii lui, şi toţi urmaşii iobagilor de pretutindeni din ţară!... De o parte stau ei, de partea cealaltă noi toţi — de partea lor dreptul, privilegiile, puterea, armele — de partea noastră nimic, nimic! O gloată neputincioasă, despuiată de orice drept, cu mîna goală, neînarmată!..."

Mergînd cu paşi domoli acum, continuîndu-şi gîndurile mai potolit, începu să-şi simtă mintea cu totul limpezită — nici mînia şi dorul de răzbunare nu-l mai zbuciumau. Îşi punea întrebări şi-şi răspundea găsind cuvintele cele mai potrivite, drept judecate: „Da, răul nu stă în omul care are puterea, ci în puterea pe care i-o dă dreptul nedrept şi neomenesc, privilegiile asupra celorlalţi!... Cei care s-au ridicat la Bobîlna s-au ridicat ei oare contra magnatului, sau s-au ridicat contra privilegiilor şi asupririi izvorîte din aceste privilegii?"

Cu gîndul la cele petrecute cu cîteva decenii în urmă la Bobîlna, se trezi în faţa mormîntului Laurei. Acolo se opri şi cu capul plecat asupra mormîntului privi cum colţul ierbei ieşise la iveală printre bulgăraşii de pămînt — îşi aduse aminte de jurămîntul pe care-l făcuse atunci cînd iarba nu se înfiripase pe mormîntul proaspăt şi un fior îl străbătu — reînnoi jurămîntul şi-l încheie: „N-am să am pace atîta timp cît nedreptul nu-şi va găsi pieirea".

A doua zi, întreaga ceată se afla în faţa porţii părintelui Graţian. Ostaşii erau încinşi cu spadele, lăn-

cile le aveau în mîini, iar arhebuzierii luaseră cu ei şi armele grele. Părintele Graţian se cruci cînd îi văzu. El alergă în grabă să trezească pe Doja, căci, frămîntat de gînduri, întărîtat, viteazul adormise numai în zori.

— Doamne, Gyuri, să nu care cumva să porneşti contra seniorului nostru, că-i vai de capul satului! Tu, dragul meu, pleci, te duci în lume, dar satul aici rămîne! spuse părintele Graţian înspăimîntat.

—N-avea teamă, sfinţia ta, eu nu m-oi duce să-i caut ceartă, dar să-l ferească dumnezeu să mai pună piciorul pe pămîntul meu sau să se amestece în treburile mele!

Sări jos din pat, se îmbrăcă în grabă, îşi încinse spada şi ieşi ca să nu-i facă pe oameni să-l aştepte prea mult. Părintele Graţian strigă în urma lui:

— Mănîncă ceva, omul lui dumnezeu, pleci cu burta goală?

Dar Doja încălecase. Sultan necheza, bătea pămîntul în loc, apoi strunit, porni la drum încetişor, săltînd în joc. Deodată se auzi glasul cuiva strigînd în urma cetei:

— Căpitane Gyuri! Căpitane Gyuri!

Doja întoarse capul şi-l văzu pe Kulcsár care venea într-un trap mărit, încălecat pe un căluţ de munte. În mîna dreaptă purta înălţată o suliţă cioplită grosolan, iar prin cureaua cu care era încins trecuse coada lungă a unei barde; pe spate avea arcul lui de vînător neîntrecut.

Pentru întîia oară, de atîtea zile, Doja rîse înveselit — înfăţişarea lui Kulcsár şi aceea a calului său nu erau de fel ostăşeşti.

— Să-i dai lui Kulcsár unul dintre caii cu care am adus calabalîcul, îi spuse lui Bándy. Fă-i rost şi de-o spadă. De astăzi înainte să-l socoteşti intrat în ceată. Cît timp am fost cu el la vînătoare numai despre asta mi-a vorbit.

La vreo săptămînă după întîmplarea cu intendentul veniră la Doja patru oameni — patru băieşi din munţi, iobagi fugiţi de la băile şi topitoriile de fier din Toroczkó. Îi trimisese spre Doja Borzó, micul no-

bil care fusese la ospățul lui Grigorie. De la ei află Doja toată grozăvia cu care înăbușise răscoala magnatul Toroczkoy. Borzó nu luase parte pe față, dăduse ajutor numai în ascuns, așa că scăpase de urgia magnatului. Despre bătrînul Butyka, nimeni nu știa nimic alta decît că nu căzuse în mîinile oamenilor lui Toroczkoy.

Unul cîte unul mai veniră și alți iobagi fugari, căutînd sprijin la Doja, și pe toți îi primi și-i vîrî în ceată. Numărul ostașilor lui Doja se ridica spre mijlocul verii la vreo douăzeci și cinci. Era greu de hrănit atîția oameni și Bándy fu nevoit să dezlege băierile pungilor și să scoată din ele frumoșii guldeni de aur, ca să cumpere cai, îmbrăcăminte, încălțăminte și bucate pentru hrană. În zilele cînd se întorcea de la tîrg și-și număra banii, mormăia într-una și se culca nemîncat, cel puțin în felul acesta să mai facă puțină economie. Despre Laura, Doja nu mai amintea. Numai uneori, seara, își îndrepta pașii spre cimitir. Acolo sta puțin în fața mormîntului, apoi se înfunda în codru. Cînd se întorcea, vorbea cu totul despre alte lucruri.

Pe la mijlocul verii, trimise pe Bándy și pe Iancu Gurău spre Dunăre, la Strețcu. Le dăduse soroc două săptămîni, în care timp trebuia să ajungă acolo și să se reîntoarcă cu vești de la fostul său tovarăș de arme. Bándy porni la drum, și după patru săptămîni încă nu dădea nici un semn de viață. Întîrzierea aceasta îl neliniști pe Doja.

Dar în ajunul sfîntului Ilie, Bándy și Gurău sosiră. Veștile pe care i le aduseră fură mai mult decît îmbucurătoare: Strețcu era mai bine ca oricînd și începuse chiar să-și facă de cap prin părțile acelea de țară. Ajunsese să aibă o ceată călăreață de peste o sută de oameni tot unul și unul, și după cum aflase Bándy, trecuse în trei rînduri Dunărea și se hărțuise amarnic cu micile garnizoane turcești aflate în cale. Chiar cînd Bándy și Gurău ajunseseră acolo, Strețcu era plecat într-o astfel de expediție, din care s-a înapoiat cu bine, încărcat cu prăzi. Turcii nu știau nici de unde veneau atacatorii, nici unde se ascundeau,

şi de aceea nu puteau da de urma lor. Credeau că au de-a face cu o ceată de haiduci sîrbi, căci dincolo de Dunăre, multe asemenea cete se hărţuiau cu cotropitorii. Nici prin gînd nu le trecea că îndrăzneţii veneau de dincolo de Dunăre, din Ţara Ungurească.

— Pînă şi Dobje-dobje a aflat de isprăvile bătrînului Streţcu, căpitane Gyuri ! îşi încheie povestea baciul Bándy.

— Ţi-a spus Streţcu asta ?

— Vezi bine că mi s-a lăudat ! Zice : „Mă Bándy, ce spui la asta ? Dobje-dobje şi-a întors faţa spre mine ! Mi-a trimis vorbă prin comitele Caraşului că-i plac isprăvile mele, auzi, momîia naibii ! Parcă mie mult îmi pasă de ce-i place sau ce nu-i place lui !"

Auzind asemenea veşti bune, gîndurile lui Doja se avîntară din nou spre cetăţuia din ostrov. Va avea arme ! Nopţile, cînd frămîntat de gînduri nu putea dormi, dădea asalt după asalt asupra cetăţii. Uneori îi mai veneau în minte şi greutăţile pe care le-ar putea întîmpina — o cetăţuie ca aceea din ostrov, apărată de o garnizoană numeroasă, nu se cucereşte cu uşurinţă ! Atunci mintea lui de războinic căuta să născocească felurite şiretenii prin care ar putea străbate dincolo de porţi. Oameni prea mulţi ştia că nu poate ridica — ceata lui şi ceata lui Streţcu număra două sute de oameni cel mult. „Ah, dacă aş avea o mie de oameni, numai o mie de oameni !" îşi spunea el adesea.

Meşterul Prall îşi terminase munca şi predase casa lui Grigorie, căci Doja îi spusese ca fratele său e stăpînul şi nu el. Prăznuiseră cum se cuvine intrarea în casa nouă şi acuma locuiau împreună. Pe la părintele Graţian trecea rar de tot, prin sat abia de dădea uneori. În schimb, iobagii satului veneau la el pe dată ce aveau un pic de răgaz între două munci pe ogoare. Ei păreau mai bucuroşi şi mai mulţumiţi decît Doja de casa pe care o clădise. Lăudau priceperea meşterului Prall, frumuseţea şi măreţia casei — căutau să-i facă prin aceste laude plăcere lui Doja, dar acesta ridica din umeri nepăsător.

— Căpitanul Gyuri n-are gînduri de stat! ofta judele Ádám Csuka.

— Oare ?! făceau iobagii, temători că iar vor rămîne singuri, cu necazurile lor, la cheremul oamenilor magnatului.

— Nu-l vedeţi, nu-şi mai află locul. Într-o bună dimineaţă ne trezim cu el plecat!

Uneori, seara după cină, Doja schimba cîteva cuvinte cu Grigorie, căutînd să se apropie mai mult de el. Dar fratele era o fire închisă — Doja îl iubea nespus de mult, însă Grigorie pusese între ei stavila unui respect rău înţeles — şi nu vedea în Doja numai fratele iubitor, ci şi pe acel ridicat cu mult mai presus ca el, căci deşi locuia în această casă mare, şi folosea moşioara destul de întinsă, Grigorie se socotea tot iobag, aşa după cum de fapt şi era. Dragostea lui era mai mult o veneraţie rece, fără căldura iubirii frăţeşti. Uneori Doja îi punea braţul pe după umăr, îl trăgea alăturea de el, îl întreba de mama lor pe care n-o mai apucase în viaţă, dar Grigorie se desprindea repede, îi vorbea rece, respectuos, neîndrăznind să-l tutuiască, numai rareori îi spunea bade — bade Gyuri! În schimb nevasta lui Grigorie se apropiase binişor de el şi în clipele de răgaz tăinuiau împreună.

Îmbujorată, cu colţul năframei tras pînă la ochi, ea i se destăinui într-o seară:

— Ştii, bade Gyuri, cred că vom avea un copil!

— Nu mai spune! Un copil! sări Doja şi, punîndu-i mîinile pe umeri, o privi în ochi.

— Nu cumva te înşeli?

— Nici vorbă! Am vorbit şi cu moaşa Saveta, şi cu părintele Graţian, m-a şi grijit sfinţia sa, făcîndu-mi prima slujbă care se face pentru asta.

— Un copil! sări chiuind Doja şi, lăsînd-o acolo unde se afla, ieşi în curte şi începu să-l strige pe Bándy. Cînd bătrînul ostaş se înfăţişă înaintea lui, Doja spuse plin de bucurie:

— Bándy, o să am un nepot. Îţi dai tu seama?

— Ei, mare lucru... era şi de aşteptat! făcu baciul Bándy pe nepăsătorul, dar bucuria lui Doja îi umpluse şi lui inima.

— Să-mi scoţi pe dată cea mai frumoasă salbă, ai înţeles? Şi nu uita, mîine dimineaţă mergem după tîrguieli... ştii tu ce înseamnă un copilaş la casa omului?

Dar timpul trecea, venea vremea de plecare. Pădurea îşi schimba culoarea hainei de la o zi la alta — de la verde, la arămiu pătat, apoi galbenul veştejirii veni şi el şi înveşmîntă desişul codrului. Nopţile erau reci şi în unele dimineţe, bruma groasă se aşternea peste frageda iarbă de toamnă a luncilor. Frunzele începuseră să cadă, iar într-o zi, cînd soarele apăru ca un enorm disc roşu pe creasta munţilor, împrăştiind negura dimineţii, ceata lui Doja era gata de plecare. In curte, Sultan necheza chemîndu-şi stăpînul. Bătea nervos din copite frămîntînd pămîntul, nerăbdător să se vadă pornit la drum.

Doja se despărţi în tăcere de Grigorie şi de femeia acestuia, apoi încălecă şi dădu semnalul de plecare. Ceata porni în galop spre pripor. Urcă în pasul cailor drumul şerpuit, iar cînd ajunseră sus, pe culmea dealului, Doja îşi întoarse calul şi cîteva clipe privi peste întinsul văii. Căsuţele pitice ale satului păreau adormite printre arborii cu frunzele veştede. Pe Borzic se zăreau boii care trăgeau plugurile şi după ei mogîldeţe omeneşti — erau iobagii satului, care arau din nou Borzicul pentru semănătura de toamnă.

Micul clopot al bisericii începu să sune de utrenie, spărgînd cu dangătul lui liniştea care plutea deasupra satului. Doja îşi îndreptă privirile spre cimitir, acolo unde Laura îşi dormea somnul de veci, simţi un fior săgetîndu-l, o tristeţe în suflet, şi fără să-şi dea seama începu a murmura sfîrşitul rugăciunii părintelui Graţian, care-i rămăsese în minte:

— Pradă necazului şi durerii am fost, dar am chemat numele domnului şi el a venit: mi-a alinat durerea, mi-a dat pacea sufletului şi liniştea zilelor şi nopţilor!



CAPITOLUL III

1

Intr-o după amiază de sărbătoare, cu vreo două săptămîni înaintea tîrgului de toamnă din Oradea, Ferkó se afla în hanul satului — bea împreună cu vreo alţi douăzeci, cam toţi de o seamă cu el. Se așezară la masa cea lungă din mijlocul hanului și... lumea mea și-a ta Mărie, zi-i, ţigane!

Beau pe punga lor, nu ca ceilalţi ce se aflau pe la alte mese și care se cinsteau din vinul dăruit de către grofiţă, pentru ajutorul dat de ei la culesul viilor.

La o masă, mai la o parte, stăteau juraţii satului şi judele: Furcsa-biró cum i se spunea. Beau şi aceştia, dar mai pe îndelete, nu ca tovarășii lui Ferkó, cărora hangiul nu mai dovedea să le aducă ploştile cu vin.

In faţa hanului dănţuiau în scîrţîitul lăutelor feciorii și fetele, tinerii însuraţi şi nevestele lor. Sări

era și ea acolo, singurică. Stătea retrasă, căci femeile o priveau chiorîș din pricină că n-o văzuseră la culesul viilor.

În ziua aceea numai lui Ferkó i se auzea gura. Era cu chef — bea și cînta. Cele două săptămîni pînă la tîrgul din Oradea, unde îl va întîlni pe Doja, îi dădeau și mai mult curaj. Oho, căpitanul Gyuri! Sînt doar prieteni, au vorbit de trei ori împreună, și el a fost omul de care Doja s-a despărțit mai la urmă, cînd a părăsit Oradea! Și oare nu tot el a fost cel care mînînd caii fără popas a alergat ca să-i dea de veste lui Doja că-l paște o primejdie?

Tovarășii din jur îl ascultă cu multă luare-aminte, se veselesc și se mîndresc cu el. Cît despre cele patru chible de ovăz, să le socotim uitate, să nu ne stricăm cheful!

Dar nu le uita seniorul. Ba se poate spune că și Furcsa-biró știa cîte ceva. El tot ieșea în ușa hanului și-și arunca privirea asupra celor strînși acolo, numărîndu-i parcă din ochi, grijuliu, să nu lipsească vreunul.

— O să-i arăt caii mei și-o să-i spun: Căpitane Gyuri, alege-ți unul, pe care-l vrei, dar mai bine lasă-mă pe mine să ți-l dau pe care-l știu eu... îmi cunosc iosagul![1] spuse Ferkó, însuflețit, ortacilor de la masa lungă.

Tovarășii săi îi țineau isonul. Unul își lăuda murgul, altul surul, și cu toții, parcă ar fi avut herghelii întregi de cai, făgăduiau pe cei mai buni pe care-i aveau, lui Doja. Se înțelege, erau făgăduieli făcute la chef, dar poate dacă în clipa aceea Doja ar fi apărut în ușa hanului și caii ar fi fost și ei acolo, i-ar fi dat din toată inima, căci așa e sufletul pusteanului: la chef își dă și cămașa de pe el.

Furcsa-biró mai ieși o dată în ușa hanului, și văzînd că intendentul seniorului pe care-l aștepta să vină nu se arată, se întoarse în sala mare cît o șură, scundă și îmbîcsită de mirosul de vin, își săltă pe burtă cureaua lată, tuși de două ori să-și dreagă gla-

[1] Iosagul — bogăția în vite — în ungurește. (N. A.)

sul şi începu să vorbească tare, ca să oprească hărmălaia :

— Ia ascultaţi aicea, oameni buni !

— Mîine, astăzi n-avem timp ! îi răspunse Ferkó. Bea şi-ţi vezi de ale tale, dă-ne bună pace !

Însă ceilalţi din han tăcură şi judele putu fi auzit:

— Mîine, fiecare poate să ducă chiblele de ovăz la castel... cîte patru de holdă, după cum îi porunca !

— Eşti nebun ? Ce chible ? Cum vine toamna, cum îi dai cu chiblele ? Ducă dracu', da' noi nu ! trînti Ferkó pumnul în masă.

— Tu să-ţi ţii clonţul pîn' ţi-i bine, se răţoi la el Furcsa-biró. Auzitu-m-ai ?

— Uită-te-l ? făcu Ferkó şi se ridică de la masă, apropiindu-se în vîrful picioarelor de jude. Tot răsucindu-şi mustăcioara, i se înfipse în faţă, provocător.

— Poate vrei să pui mîna-n gîtul meu ? Pune-o ! Hai, ce mai aştepţi ? rosti judele.

De la o masă dosnică se ridică Misi, vecinul lui Ferkó — bea cu bărbaţii ale căror femei fuseseră la culesul viilor grofiţei.

— De ce nu laşi omul să vorbească, vecine ? Ce sărişi la el ca un cocoş ? Noi vrem să ştim cum stăm, cît avem de dat şi cînd ! Poate pe tine să te scutească măria sa, de... pentru Sári !... rîse Misi batjocoritor.

Ferkó nu pricepu batjocura, dar văzîndu-i pe cei de la masa lui Misi rînjind şi dîndu-şi coate, prinse înfuriat cu mîna pepţii cămăşii lui Misi :

— Adică ce vrei tu să spui, porc de cîine ?

Misi se smuci, dar nu fu chip să scape din mîna lui Ferkó ; pînă săriră cei trei juraţi şi alţi iobagi mai în vîrstă ca să-i despartă, Misi primise cîteva, dar se făcu că nu-i pasă şi se îndreptă iute spre masa lui.

— Din pricina grofului, n-a lăsat-o nici la cules, strigă tremurînd Misi. De, aşa-i cînd ai muiere frumoasă ! mai spuse el aşezîndu-se. Apoi prinse canceul şi bău ca să-şi potolească tremurul.

Judele căută să se folosească de linişte care se făcuse în han :

— Îmi dau toate silinţele ca să fie bine şi să nu aveţi de suferit necazuri şi ruşine, iar voi nu faceţi

altceva decît să vă izbiţi cu capul de zid. Grijiţi, zidu-i tare, capetele voastre îs moi şi proaste!

— Dracul să te ia, cu zidul tău, cu tot!

— Încearcă să-ţi bagi minţile în cap şi nu mai da cu gura, Ferkó, vorbi judele. Tu mai ai și altele în cîrca ta. De multe ori mi-am pus obrazul pentru tine... chiar cu femeile care nu s-au dus la cules, crezi că nu se ştie?

— La naiba! Nu era cu drept să se ducă, mormăi Ferkó mai potolit.

Ferkó avea dreptate: viile grofiţei nu erau pe hotarul Dombosului, ci departe, prin părţile Tokajului. Femeile erau obligate să facă munci numai la castel, nu pe hotare îndepărtate. Dar în anul acela viile avuseseră rod bogat şi însăși grofiţa se pusese în fruntea femeilor din Dombos, ducîndu-se cu ele la cules. Două săptămîni, cît ţinu culesul, rar cînd întîlneai o femeie pe uliţele Dombosului.

— Îşi temea frumuseţea lui Sári! mai zise Misi, ca să nu-și ţină gura.

Lui Ferkó îi sări din nou ţandăra. Prinse canceul de lut și-l zvîrli în capul lui Misi. Vecinul lui Misi se ridică înfuriat şi, luînd unul după altul canceele de pe masă, le zvîrli în Ferkó și în cei din jurul lui. În cîteva clipe, toate canceele începură sà zboare de la o masă la alta, izbindu-se în capetele mesenilor, sfărîmîndu-se bucăţele. Terminînd canceele, oamenii se învîrteau în loc, căutînd vreun obiect care ar fi putut fi zvîrlit. Lăviţoaiele erau grele, mesele făcute din blani groase de stejar, la fel, bicele lungi pe care le aveau încolăcite pe umeri nu puteau fi învîrtite în sala scundă, așa că se repeziră unii spre alţii și încăierarea începu.

Judele, juraţii şi oamenii mai în vîrstă ieșiră în grabă în faţa hanului strigînd, văicărindu-se. Înăuntru încăierarea continua cu înverșunare. Pe la ferestrele joase, femeile stăteau grămadă privind înăuntru, ţipînd. Furcsa-biró o văzu pe Sári, care deși știa că Ferkó este înăuntru, nu îndrăznea să se ducă la fereastră să privească, ci sta și-și frămînta mîinile în poală, îngrijorată.

Judele se repezi spre ea cu pumnul ridicat :

— Pentru tine, muiere blestemată !

Sári nu se feri în lături, astfel că pumnul judelui o lovi în faţă strivindu-i nasul — sîngele îi izvorî şiroaie.

Din han ieşiră buluc, atît ortacii lui Ferkó, cît şi cei ai lui Misi. Două tabere : de o parte cei cu nevestele trimise la culesul viilor, iar de cealaltă parte cei ale căror nu fuseseră. Încăierarea continuă afară cu şi mai mare înverşunare, adversarii avînd acum destulă lărgime ca să-şi desfăşoare harapnicile.

Dar iată că din lungul iezerului se văzu venind o ceată de călăreţi. Era chiar magnatul din Dombos. Îl însoţeau vreo zece oameni. Atras de hărmălaia din faţa hanului, ca să-şi anunţe apropierea, el porunci celor doi ostaşi din banderia sa, înarmaţi cu culevrine uşoare, să descarce armele în vînt. Bubuiturile opriră ca prin farmec încăierarea. Înfierbîntaţi, gîfîind, oamenii se priveau cu duşmănie.

Ferkó o căută din ochi pe Sári ; o văzu rezemată de zid, scîncind, cu faţa plină de sînge. Se apropie de ea, şi printre scîncete, Sári îl arătă pe jude. Din două sărituri Ferkó fu în faţa lui Furcsa-biró, care tocmai îşi sălta cingătoarea lată şi-şi potrivea haina, pregătindu-se să-l întîmpine pe magnat. Îi înfipse mîinile în gît, îl doborî la pămînt, apoi sări cu picioarele pe el, lovindu-l cu tocurile cizmelor. Pînă să-l prindă cîţiva şi să-l dea la o parte, magnatul şi ostaşii săi opriră în apropiere.

Furcsa-biró, sprijinit de doi juraţi, încovrigat, văicărindu-se, dădu să se îndrepte spre călăreţi. Văzîndu-l în halul acesta, magnatul sări de pe cal.

— Ce s-a întîmplat aici ? întrebă el.

— Pentru chiblele măriei tale, începu Furcsa-biró. Aşa după cum mi s-a poruncit... şi iată ce pătimii ! Omul acesta, — îl arătă cu mîna pe Ferkó, — uită că măria ta îi eşti stăpîn şi că nu-i decît iobagul măriei tale şi tot mereu îndeamnă oamenii la nesupunere !

Ferkó sălta cînd pe un picior, cînd pe altul. Turba de mînie, şi căuta să se liniştească singur.

— Uită naiba, mormăi el. Apoi cu glas mai puternic: Tocmai că n-am uitat niciodată!

Magnatului i se păru că a mai zărit pe la castel mutra acestui iobag cu ochii vii, care-l priveşte fără teamă, cu mustăcioara răsucită, îndrăzneţ şi obraznic. Amintirea îi dădu de gîndit. Era gata să poruncească unui ostaş să-l prindă şi să-l aducă la castel, dar se răzgîndi şi păşi spre Ferkó. Înainta cu paşi rari, tot sfichiuind aerul cu o biciuşcă scurtă pe care o avea în mînă. Ajuns în faţa lui, ridică biciuşca şi lovi, dar Ferkó opri lovitura cu cotul, prinse cu dreapta biciuşca şi o smuci cu putere. Magnatul se împiedică şi căzu cu faţa-n jos. Şi ca şi cînd asta n-ar fi fost de ajuns ca să-şi piardă capul, Ferkó, înfierbîntat, înnebunit de ură, îl mai izbi pe magnat şi cu vîrful cizmei în coaste. Apoi, cu mintea puţin tulbure de băutură, Ferkó începu să rîdă cu hohote. Dar rotindu-şi ochii în jur, zări feţele speriate ale iobagilor şi rîsul i se tăie deodată.

— A vrut să mă lovească! făcu Ferkó, uitîndu-se roată, căutînd parcă să se dezvinovăţească. Doar nici eu nu-s cîine, îs neam de milet! zise el cu ciudă şi mîndrie.

Călăreţii magnatului săriră cu toţii deodată să-şi ridice stăpînul. Iobagii se împrăştiară strigînd speriaţi, ca păsările ameninţate de uliul care se repede asupra lor. Ferkó mai rămase cîteva clipe în loc, buimăcit, dar cînd îşi dădu seama de ceea ce făcuse şi de ce putea să i se întîmple, se învîrti pe călcîiele cizmelor şi-o zbughi la fugă. Pînă să se dezmeticească oamenii castelanului, Ferkó era departe — sărise într-un ocol, încălecase un cal şi luase drumul spre desişurile stufărişului din pustă.

Abia într-un tîrziu, cînd magnatul îl căuta din ochi, cu privirea furioasă, tot învîrtindu-se în loc, întrebînd: unde-i, unde-i? se trezi şi Furcsa-biró, care cu mîinile de burtă, galben ca ceara de frică, începu să strige:

— Puneţi mîna pe el, puneţi mîna pe el! Însă Ferkó pierise, parcă l-ar fi îngropat pămîntul.

Tot satul avu de suferit în urma îndrăznelii lui

Ferkó, chiar și Furcsa-biró. Cu Ferkó se isprăvise: fu șters din rîndurile iobagilor castelului și dat morții. A doua zi pînă-n zori, oamenii magnatului puseră foc zomorniței[1] lui Ferkó. Oamenii priveau îngroziți cum limbile de foc se ridicau prin norii de fum, însă niciunul nu îndrăzni să se apropie. Biata Sári nu putu scoate nici cel puțin lădoiul cu haine. Toată agoniseala lor, dimpreună cu armele străbunului, pieri în flăcări. Cînd focul se potoli, ocolul lui Ferkó fu întors cu plugul, ca nici urmă să nu mai rămînă și să servească drept grea pildă celorlalți iobagi din sat.

Pe Ferkó nu reușiră să pună mîna. În noaptea aceea, el își luase caii din herghelia satului și se înfundase cu ei departe, în trestiișurile Tisei, unde nici lupul nu putea pătrunde. Acolo petrecu o săptămînă, apoi într-o noapte veni în goana calului spre sat — bănuia că Sári numai la bătrînul Takács se putea adăposti — se furișă prin spatele ocolului și ciocăni la ușă. Sári era acolo, știa că va veni după ea. Cînd se lumină de ziuă, erau în mijlocul trestiișului. După cîteva zile trecură caii dincolo de Tisa și după o săptămînă, ziua stînd ascunși și noaptea călătorind, ajunseră în marginea Oradiei și traseră la un cunoscut tăinuitor de cai.

Ferkó fu chiar a doua zi dimineața, în curtea hanului, unde știa că trebuie să găzduiască Doja. Hanul, ca și orașul, era plin de lumea venită la tîrg. Ferkó iscodi pe la grajduri, prin han, dar nici urmă de cel pe care-l căuta. Doja nu sosise și Ferkó fu cuprins de gînduri negre: oare nu i s-o fi întîmplat ceva?

Toată nădejdea și-o pusese în întîlnirea cu Doja și, negăsindu-l, Ferkó se întristă mai mult chiar decît atuncea cînd Sári îi povestise cum oamenii magnatului îi aprinseseră casa și îi pustiiseră ocolul.

— Trebuie să vină, — spuse Ferkó după ce îndoielile îl frămîntaseră destul, — e doar căpitanul Gyuri!

Dimineața următoare veni iarăși la han. Doja tot

[1] Zomorniță — colibă iobăgească în satele de pustă. (N.A.)

nu sosise. Ferkó stătea în mijlocul curţii amărît şi abătut. Ca să hoinărească prin tîrg îi era teamă. Pisti, fiul lui Takács, care urma să sosească la tîrg cu alţi patru din Dombos, nu sosise nici el ; toate parcă se prăbuşeau în jurul lui Ferkó.

Dar iată că în uşa grajdului, vede un om care i se pare cunoscut — are aceeaşi îmbrăcăminte ca ostaşii care-l însoţeau pe Doja. Ferkó se miră cum de omul rabdă atîtea cuvinte proaste pe care i le spune rîndaşul. E vorba de bani, pesemne nu se înţeleg cu preţul găzduirii, i-o fi cerut prea mult şi omul nu vrea să se lase jefuit şi tot îi dă cu gura. Ferkó păşeşte spre ei şi cînd fu la numai cîţiva paşi, rîndaşul înjură şi furios intră în grajd ; rămase afară doar ostaşul, care pare necăjit şi nu prea, rîde de neomenia grăjdarului. Văzîndu-l pe Ferkó, omul uită parcă de grăjdar şi începu să vorbească cu acesta :

— Ascultă, voinicule, nu cumva eşti tu acela de la podul de peste Tisa ? Îţi mai aminteşti : ne-ai dat rîndul la pod şi ne-ai urat drum bun. Eu sînt unul dintre cei care erau cu căpitanul Doja !

— Sînt ! Vezi bine că eu îs... Ferkó din Dombos ! izbucni Ferkó, căruia îi venea să sară în sus de bucurie.

— Să fii sănătos, Tureatcă mă cheamă ! grăi omul şi-i întinse mîna.

Cu inima plină de bucurie prinse mîna lui Tureatcă şi i-o strînse zdravăn, neîndurîndu-se să-i mai dea drumul.

Deodată ieşi pe uşa grajdului un cal şi mai sa dea peste ei, dacă nu s-ar fi ferit repede din calea lui ; în urma calului se auzea gura rîndaşului înjurînd de mama focului, lovind calul cu jordia.

— Nu da în cal, mă fecior de scroafă ! se înfurie Tureatcă, şi se repezi la grăjdar.

Calul era al lui Tureatcă, grăjdarul i-l scotea afară din grajd, căci de trei zile de cînd îl găzduia, nu-i plătise nici o sfănţuigă.

— Mi s-au întîmplat multe şi-am rămas cu punga goală, se plînse Tureatcă lui Ferkó, ca unui vechi cunoscut.

— Hm! făcu Ferkó şi fără alte vorbe scoase din chimir punga în care avea vreo zece mărci şi luînd una o întinse grăjdarului.

Acesta, surprins de dărnicia lui Ferkó, vîrî banul în buzunar, şi de la înjurături trecu la ploconeli. Îşi scosese căciula de pe cap şi slugarnic se apleca cînd spre Ferkó, cînd spre Tureatcă.

— Dă restul, porc de cîine! îi strigă Tureatcă. Ar trebui să-ţi frec puţin nasul pentru neobrăzarea ta!

— Lasă restul, grăi nerăbdător Ferkó. Spune-mi, ce-i cu căpitanul Gyuri? Pe el îl aştept!

— Ba nu, să dea banii! stărui Tureatcă.

Grăjdarul scoase cîteva sfănţuigi şi le întinse lui Ferkó, iar el i le zvîrli înapoi, ca şi cînd ar fi avut punga doldora de aur.

— Hai, frate, să bem, zise Ferkó prinzîndu-l de mîneca zăbunului pe Tureatcă. Hai, lasă-l! Vîră calul în grajd şi hrăneşte-l bine, Ferkó plăteşte! strigă el voiniceşte, rîndaşului.

Tureatcă se lăsă cu greu dus în han. Nu avea nici un ban şi n-ar fi vrut să se ospăteze şi să bea pe punga altuia. Destul că-l scosese din încurcătură cu grăjdarul, acum să-l mai îngreuneze şi cu plata băuturii.

— Nu-mi arde de băut, fîrtate, — îi spuse Tureatcă lui Ferkó, — şi nici în han n-aş intra bucuros. Eu îs ca lupul hăituit, tot cu ochii în patru! Pînă nu vine cel pe care-l aştept, n-am linişte. M-ai întrebat de căpitanul Gyuri... află că trebuie să sosească şi el şi cel pe care îl aştept eu. Îţi mai aduci aminte de mustăciosul ăla, care l-a burdujit bine pe banul din Macsó, pe el îl aştept, e căpitanul Iovan Streţcu!

— Cum să nu-mi amintesc, îl am în faţa ochilor, straşnic voinic! se opri Ferkó în loc, apoi căută cu ochii în dreapta şi-n stînga. Da' ia spune-mi: ce auzii? Parcă spuseşi că te hăituiesc, cine?

— Lungă poveste, frate! grăi Tureatcă.

— Dă mîna, frate! izbucni Ferkó. Doamne, nu ştiu ce-o fi cu tine, da' cu mine îi rău! Mai nefericit ca mine nu-i om pe faţa pămîntului... Ce om? Eu nici nu

mai sînt om, viață nu mai am! Așa cum mă vezi, e ca și cînd nici n-aș fi!

Fiind doi acuma, lăsară la o parte orice prevedere și intrară în han. Larg la mînă cum era, Ferkó ceru să fie servit cu băutura și mîncarea cea mai bună. Tureatcă, hămesit de foame, nu vorbea mai de loc, ci mînca, bea și asculta ce-i povestea Ferkó despre ce se petrecuse în ziua aceea în hanul din Dombos. Îi vorbi și de casă, și de ocol, și de Sári.

— Doamne, tare inimă cred că am, de nu mi se sfarmă în bucățele de atîta necaz! își încheie Ferkó povestirea.

— Ehei, frățioare, inima omului îi tare ca oțelul și moale ca ceara! începu Tureatcă după ce termină de mîncat. Bucuria o înmoaie, necazul o oțelește, așa-i inima omului, frate! Te-ai jucat și tu cu focul și ți-ai pîrpolit puțin degetele, asta-i bine. De altă oară o să știi de unde trebuie prins tăciunele, și-o să-l prinzi cu cleștele, nu cu mîna! Ți-o spun, fiindcă și eu sînt pățit. M-ai întrebat cine mă hăituiește și de ce... Află, frate-meu, că eu trei luni încheiate n-am văzut lumina zilei și în fiecare clipă așteptam gîdele. De la o vreme îl așteptam ca pe o mîntuire, dar el tot nu venea. Așteptîndu-l așa, inima începu să mi se oțelească și mi-am spus: Ceea ce-am început, trebuie dus pînă la capăt, căci văd că nu mi-i dat să pier de la prima încercare! Și m-am apucat de lucru. Vezi mîinile acestea? Atîta nădejde mi-am pus în ele, încît am spart zidul gros al temniței cetății Hust! N-aș putea spune cît am muncit cu ele, căci fusesem zvîrlit într-un puț întunecos, ce se afla în mijlocul subteranei, dar am dat pietrele la o parte și-am ieșit la lumină. Cînd mi-am aruncat ochii spre soare, m-a orbit și nu l-am mai văzut; îl simțeam numai cum îmi încălzește trupul și-mi dă din nou viață și nădejde! M-am lăsat încălzit de razele lui ca o jivină la gura vizuinei, toată ziua am stat acolo, în gura spărturii pe care o făcusem în zid, de către Tisa. Nu mă vedea nimeni. Au prins de veste c-am fugit numai spre seară. Cînd temnicerul a intrat să-mi zvîrle bucata de pîine în puț, nezărindu-mă acolo, a dat

alarma. Atunci unul dintre paznici a sărit în puţ şi din puţ dădu să iasă prin spărtura făcută de mine. L-am izbit însă c-o piatră în cap și s-a prăvălit înapoi: Vedeţi-vă de treabă că și eu îmi văd de treaba mea! le-am spus, şi nu ştiu nici eu singur cum am ajuns la apă!

— Doamne, doamne! făcu Ferkó, turnînd vin în cancee. Şi pentru ce? întrebă el, dorind să afle cît mai repede.

— De, se spune că m-aş fi ridicat împotriva celor mari... Da, pentru asta! Dar o să mă întorc, am învăţat și eu cum și cu ce trebuie prins tăciunele ca să-l ardă pe vrăjmaş și nu propria-ţi mînă.

Într-un tîrziu, văzîndu-l pe hangiu tot ieşind şi intrînd și tot dînd porunci slujitorilor, Tureatcă se ridică și-i făcu semn și lui Ferkó să-l urmeze. Amîndoi se îndreptară spre ieşirea care da în curtea hanului. Aici dădură peste o adevărată caravană; erau vreo zece cai cu samarele încărcate. Mai mulţi oameni înarmaţi pînă-n dinţi aşteptau să se facă loc în grajd pentru cai.

Printre cei care se foiau de colo-colo, Tureatcă îl zări pe Streţcu — sîrbul era tot așa cum îl ştia el, hărţăgos și neastîmpărat. Se învîrtea în loc şi se răţoia la grăjdari, silindu-i să facă cu orice preţ loc cailor lui, căci caravana aceea numeroasă era a sa:

Streţcu cum îl zări pe Tureatcă se repezi spre el.

— Ce-i cu bătrînul Drag, sutașule? întrebă el deodată.

— Rău, rău, căpitane Iovane! se văietă Tureatcă.

— Cum așa, doar n-a murit?

— Nu, de murit n-a murit, dar de venit la întîlnirea domniilor voastre nu are cum veni, că zace pe pat, în casă străină! E mai nefericit ca un iobag pribeag și mai sărac ca Iov! Casa i-a fost pustiită, pămîntul luat, muierea i-a murit, toate nenorocirile s-au abătut asupra lui! vorbi fără ocolișuri Tureatcă.

— Măi, măi, adevăr grăieşti? păru neîncrezător Streţcu.

— Că-mi arde de glumă cu nefericirea omului! E așa după cum îţi spun: zace la Hust. L-a primit de

milă un negutător, își așteaptă acolo moartea, și de-o apuca să mai aibă zile, așteaptă să-și mai vadă și pe fiu-său cel mic, care se întoarce de la Praga, unde a stat la învățătură!

Streţcu deveni furios foc după cele aflate și-și vărsă mînia asupra grăjdarilor: înjură, lovi, stîrnind o larmă așa de mare, încît hangiul ieși și căută de zor să-l împace.

— Uite, vezi? îi arătă Streţcu, după ce se mai potoli, lui Tureatcă caii încărcați. Asta-i ispravă, nu patul, boala și sărăcia! Dar cu tine ce-i?

— Traista-n băț! zise cu amărăciune Tureatcă.

— Ce băț?! Unde ți-i spada? se răsti Streţcu, și fără să mai aștepte răspunsul se puse pe strigat: János, János!

Un om mătăhălos, cu capul înfășurat într-un turban care-i acoperea și fruntea, veni greoi.

— Scoate o spadă și dă-o sutașului! porunci Streţcu.

— Doamne, căpitane Iovane, dacă ți-aș spune că pentru asta am venit, ce-ai zice? grăi Tureatcă plin de bucurie.

— Bine, bine, știam eu că dacă nu-ți pierzi capul, tot la mine vii tu! Da' cocoșul ăsta cine-i? întrebă Streţcu, oprindu-și privirea asupra lui Ferkó.

— Ferkó din Dombos, de la pod! răspunse acesta în timp ce își potrivea pălăria.

— Care Ferkó? Mă, să fii al naibii, se miră Streţcu. Tu ești cela cu corbaciul, de la pod!?

— E pribeag și el, sărmanul! spuse cu tristețe Tureatcă. Îl așteaptă pe căpitanul Gyuri!

— Ce pribeag? Parc-ai fi o bocitoare astăzi, sutașule! Nu face să mă răzgîndesc și să nu-ți mai dau spada. Îl așteaptă pe Gyuri... și de ce-l așteaptă?

Tureatcă nu știu ce să-i răspundă. Ferkó, asupra căruia își ațintise ochii Streţcu, glăsui sfios:

— O să-l rog să mă primească printre-ai săi voinici!

— Așa, bine faci!

În timpul acesta, rîndașii goliseră unul din grajduri și oamenii lui Streţcu începură să dea jos sama-

rele cu care erau împovăraţi caii. Sîrbul adusese la tîrg o întreagă avere, tot rodul expediţiilor sale norocoase, dobînda unui an. Tureatcă privea și se minuna de cele văzute, iar vitejia lui Streţcu crescu şi mai mult în ochii lui, căci o dobîndă bogată mărea totdeauna faima unui comandant.

Omul cu turbanul pe cap, care părea să fie mîna dreaptă a lui Streţcu, veni cu spada şi i-o întinse lui Tureatcă.

— Îl mai cunoşti ? îl întrebă Streţcu pe Tureatcă.

— Să mă tai și nu știu de unde să-l iau... o fi vreun păgîn, de şi-a înfăşurat capul ca profetul Mahomed !

— La dracu' ! N-ai ochi, sutașule ? Asta-i judele din Karcag — Keresztes János !

— Ptiu ! făcu Tureatcă, — astăzi toate păţaniile din trecut îmi scot pe cîte unul în cale ! Am fost de faţă cînd muierea dumitale i-a burdujit bine pe călugări şi le-a pus pecetea pe frunte... era groaznică la vedere. Mai trăiește ?

— Oho ! făcu Streţcu, amintindu-şi întîmplarea.

— Mi se pare că te-a snopit bine şi pe dumneata, din pricină că v-aţi lăsat încrestaţi ca pe oi... straşnică muiere !

Dar Keresztes n-avea gust de vorbă. De cînd ajunsese în Oradea, în cap și-n inimă i se învîrteau o mulţime de gînduri. Ar fi vrut să se repeadă pînă-n satul lui, să mai dea o dată ochi cu abatele Servatius. Zile și nopţi bătuse drumurile ţării, căutînd un loc unde să se aciuieze, dar nu aflase nicăieri. Tot umblînd de colo-colo pe căi dosnice, ajunse într-o zi în satul lui Streţcu. Sîrbul îl primi cu braţele deschise. Keresztes se dovedi a fi nu numai un bun luptător, ci şi un om chibzuit. Streţcu cu vremea începu să-l privească ca pe omul său de încredere — gîndurile lui Keresztes însă se îndreptau pînă şi în toiul luptelor tot spre Karcag şi cînd izbea în vrăjmaș, pe stareţul Servatius îl avea în faţă.

În noaptea aceea sosi şi Gheorghe Doja cu ceata lui. Streţcu sări din pat și Tureatcă din podul unui grajd şi-l întîmpinară. Pînă la ziuă au tot povestit și tot n-au terminat cele ce aveau să-și spună. Doja asculta cu

inima strînsă cele ce-i spunea Tureatcă în legătură cu Drag, se bucură însă cînd află că Tureatcă cu o mînă de oameni atacase cetatea Hustului și îi lăuda iscusința cu care scăpase, precum și hotărîrea lui dîrză de a lupta şi pe mai departe.

Strețcu îi vorbi de toate isprăvile făptuite și de bogăția sa cîștigată în lupte contra păgînilor. Se umfla în pene și nu se sfia să arunce şi cîte o dojană, căci bătrînul ostaş se credea că fusese singurul care apucase calea cea bună, cea mai potrivită pentru un fost ostaş, care ține la țara și la credința sa. Aminti chiar şi de regele Ulászló, și nu cu harțag, ca în trecut, ci cu oarecare îngăduință. După cum aflase Strețcu, regele Ulászló nu privea cu ochi răi isprăvile sale — ba dimpotrivă. I se spusese lui Strețcu că regele şi unii dintre curtenii săi se bucură că se află în țară un îndrăzneț care-i înfruntă pe pămîntul pe care păgînii se cred stăpîni.

— Cum stăm cu cetatea din ostrov ?

— Asta o s-o vezi tu acolo ! îi răspunse Strețcu. Văzînd însă cum Doja își schimbă deodată fața, mai spuse : E a noastră, ce mai încoace, încolo !

2

Ziua era frumoasă, soarele se înălțase binișor și strălucea vesel. Chiar și în ghetoul spre care se îndreptau Strețcu și Doja, totul părea în sărbătoare. Strețcu dăduse unor evrei spre vînzare toată dobînda sa, toate obiectele de valoare cu care venise la tîrg. Bándy făcuse și el la fel cu lucrurile mărunte dar valoroase care mai rămăseseră de la prima vînzare de anul trecut. Ridicatul casei, întreținerea numeroasei cete costaseră mulți bani, pungile se goliseră și fiindcă porneau pe un drum necunoscut, ele trebuiau din nou umplute.

Obiectele date spre vînzare erau înşirate la vedere, pe tarabele a patru evrei. Cîţiva neguţători străini de oraş au şi întrebat de ele. Unul întinsese un covoraş şi-l privea în lumina soarelui, altul luase în mînă o tavă de argint frumos încrustată cu motive arabe, o tot privea şi-o cîntărea în mînă.

— Are şi pereche! sări Akiba, unul dintre neguţătorii evrei, şi dintr-o mişcare scoase de sub tarabă o tavă, perechea ei.

Printre obiectele înşirate mai erau şi patru cupe de argint, aurite pe dinăuntru, frumos încrustate pe dinafară, cîteva junghere cu mînerile bătute în pietre scumpe, pînzeturi de mătasă, brocate cu fir de aur, în sfîrşit multe covoare şi altele.

Celor patru evrei le rîdeau feţele de bucurie văzînd interesul pe care străinii îl arătau mărfurilor şi trăgeau şi ei nădejde să cîştige ceva, să-şi mai îndulcească existenţa mizeră.

— Tîrg de mărturie, domnilor, nu vindem, ca s-o ştiţi! strigă Akiba, obligat să păstreze rînduiala tîrgului, dar dorind totuşi să-şi asigure vînzarea. De aceea nu uită şi făcu cu ochiul străinului care cerceta cele două tăvi.

Omul făcu un gest din bărbie, care însemna : cît ?

— Dacă astăzi n-ar fi zi de mărturie şi vînzarea ar fi slobodă, aş spune optzeci de mărci! grăi cu însufleţire Akiba.

In ziua întîia, ziua sărbătoarei sfîntului Dumitru, vînzarea era oprită, se strigau doar preţurile, se arătau mărfurile, şi numai a doua zi se putea vinde şi cumpăra — aşa era datina.

— Dacă n-ar fi ziua sfîntului, — spuse străinul care voia să cumpere tăvile, — şi-aş putea cumpăra după cum mi-i voia, aş zice, fără să mai gîndesc mult : şaizeci de mărci!

— Mai spune zece şi sînt ale domniei tale! strigă Akiba, mulţumit de preţ.

— Bine, nu mă tocmesc! aprobă străinul şi zvîrli, ca din întîmplare, un gulden de aur pe taraba lui Akiba. Evreul luă tăvile, le înveli într-o maramă de

mătase înflorată şi le puse deoparte. Tîrgul era încheiat.

Streţcu privea ca un necunoscut, iscodea din ochi; evreul îi arunca din cînd în cînd cîte o căutătură mulţumită, ca şi cînd i-ar fi spus: „N-avea grijă, măria ta, vînzarea merge!"

Dar se auzi glasul unei trîmbiţe şi prin mijlocul tîrgului trecu un mic alai. Nu era episcopul, stăpînul oraşului şi tîrgului, ci intendentul lui, un călugăr îmbrăcat cu o rasă brună, încins cu un şnur alb de care atîrna un crucifix. Capul îl avea descoperit, iar părul tuns după ritul franciscan. În picioare purta sandale cu tălpile de lemn şi printre curele i se vedeau labele prăfuite. Îl însoţeau cîţiva slujbaşi mai mărunţi, vameşi şi vreo opt-zece călugări ostaşi, înarmaţi cu spade şi alebarde.

— Sfinţia sa, domnul intendent! şopti Akiba, ca să fie auzit de Streţcu şi Doja.

Şi deodată evreii se plecară pînă la pămînt şi nu îndrăzniră să-şi ridice capetele, pînă nu auziră glasul intendentului.

— Ieri seara, — se adresă intendentul lui Akiba, — pe tabăra ta erau două tăvi de argint. Unde sînt?

— Două tăvi de argint? Erau două tăvi de argint? îşi ridică Akiba puţin capul.

— Erau şi nu mai sînt! spuse Iovan Streţcu, înfigîndu-i-se în faţă călugărului.

— Cu ce drept vorbeşti? întrebă surprins de îndrăzneală intendentul şi păşi un pas înapoi, căci Streţcu ţinea spada de teacă, cu vîrful îndreptat spre burta sfinţiei sale.

Drept răspuns, Streţcu îi arătă spada.

Doja se uită la însoţitorii înarmaţi ai intendentului şi-i preţui dintr-o căutătură; buni numai să sperie lumea!

— Te afli pe domeniul episcopal, nu uita lucrul acesta! vorbi ameninţător călugărul.

Streţcu se făcu roşu ca racul, gata de harţă. Doja i se puse în faţă şi-l dădu la o parte:

— Cum să-ţi spun, domnule... începu Doja, care nu avea nici de fel chef să-şi strice ziua începînd cu o

hărţuială. Lucrurile acestea sînt dobîndă ostăşească şi după cum prea bine se ştie, ele sînt scutite de dări, oriunde s-ar vinde!

— Nu oriunde, — îl întrerupse intendentul, — ci numai în tîrgurile şi oraşele regeşti!

— Oriunde pe pămîntul ţării! întări Doja. Dar nu despre asta e vorba. După cîte ştiu, dările pentru tîrg s-au plătit de ieri, iar neguţătorii aceştia v-au plătit pentru noi de cînd am adus aici mărfurile... aşa-i, neguţătorule?

— Să binevoiască luminăţia sa să spună, răspunse Akiba, îndrăznind abia acum să-şi ridice ochii asupra intendentului. Dar acesta se codi, căci, se înţelege, Akiba plătise ceea ce se cuvenea episcopului.

— Ei, au plătit sau nu? se încruntă Doja, privindu-l stăruitor pe intendent.

— Nu-i vorba de dări, începu mai blajin călugărul, prinzînd crucifixul care atîrna de şnur, vrînd parcă să-l ia în apărarea sa. Nu-i vorba de dări, domnule, dările s-au plătit. Însă se cuvenea ca prea sfîntului episcop să i se facă un dar şi tăvile acelea erau cel mai potrivit dar... pentru asta am întrebat.

— Tăvile acelea erau ale mele, le-am luat înapoi, interveni hărţăgos Streţcu.

Călugărul aruncă o privire ca de pasăre de pradă asupra lui Akiba şi-şi strînse buzele subţiri, muşcîndu-şi-le. Akiba făcu un gest deznădăjduit şi-şi apleca capul: înţelese. Voinicii plecau, dar el rămînea să-şi ducă mai departe chinul în ghetoul episcopului.

Intendentul se îndepărtă, urmat de suită. În urma sa, Akiba îşi ridică palmele în sus: „Vai, vai, vai!“ implоră el puterea cerului. Apoi către cumpărătorul care mai era acolo:

— Tăvile nu se mai vînd! Poftim guldenul, trebuie înţeles, nu se mai vînd!

— Le-am cumpărat! spuse supărat cumpărătorul.

— Astăzi nu se cumpără, nu se vinde, ştiţi prea bine! se tîngui Akiba.

Străinul fu nevoit să-şi ia guldenul înapoi. El porni bombănind, aruncînd priviri furioase spre suita inten-

dentului, care se oprea pe la toate tarabele. Strețcu și Doja plecaseră și ei. Strețcu mormăia într-una:

— Cîinele, ar fi vrut tăvile mele, în cinste!

Cînd Akiba nu-i mai văzu, își strigă tatăl, un evreu bătrîn care stătea pe un scăunel sub fereastra cocioabei, citind într-o carte de rugăciuni.

— Tată, ia tăvile acestea și du-te cu ele la castel. I le dai excelenței sale și-i spui: Sînt de la Akiba, fiul meu, servul înalt sfinției voastre. Fiți îndurători față de el, e un sărman evreu care-și cîștigă pîine din mila luminăției voastre!

— Vai, vai, șaptezeci de mărci pagubă! se căină bătrînul, care fusese atent la tîrgul fiului său.

— Parcă poți face ceva? spuse Akiba deznădăjduit.

— Așa-i, domnul fie lăudat! își înălță ochii spre cer bătrînul. Apoi luînd cele două tăvi, porni cu ele spre castelul episcopal.

Tîrgul furnica de lume, dar parcă se simțea ceva în aer, ceva necunoscut și apăsător. Neguțătorii de mied, de vin și bere stăteau în fața butoaielor, și-și așteptau mușteriii.

Vînzarea băuturilor și mîncărilor era îngăduită și în ziua sfîntului, mai ales că cea mai mare parte din băuturi erau din pivnițele episcopiei, rodul viilor episcopești. Mușteriii însă nu dădeau ghes, treceau îngîndurați prin fața butoaielor, întrebîndu-se din ochi. Prin tîrg își făcuseră loc unele vorbe, unele zvonuri: se spunea că episcopul ar fi hotărît ca dările tîrgului să se ia și de la vînzători, și de la cumpărători — zece dintr-o sută de la unul, zece dintr-o sută de la altul. La început, cei care veniseră cu vite la tîrg, iobagi în mare parte, nu s-au prea neliniștit: „Las' să mai plătească și jupînii neguțători, nu numai noi!“ Dar mai apoi, socotindu-se mai bine, își dădură seama că și cele zece la sută ale cumpărătorilor tot de pe spinarea lor vor fi trase, și gînduri negre puseră stăpînire pe ei.

Ziua trecu într-o neliniște mută, dar a doua zi, cînd oamenii văzură vameșii episcopului și grupurile de ostași înarmați care umblau de colo-colo, tîrgul începu să freamăte de strigăte de obidă.

Doja și Strețcu stătură de vorbă aproape toată

noaptea în una din odăile hanului. Doja îi mărturisi lui Streţcu că vrea să atace cetăţuia din ostrov, pentru a pune mîna pe arme. Îi povesti toate cele întîmplate în primăvară, chiar şi moartea Laurei, îi vorbi despre nelegiuirile magnaţilor, care au răsturnat tot rostul ţării, aducînd norodul la sapă de lemn, şi despre multe altele, şi încheie :

— Dumnealor, domnii magnaţi, trebuie învăţaţi minte şi omenie, şi asta cît mai neîntîrziat !

Streţcu, mîndru de succesele sale şi de bogăţia pe care o dobîndise, nu se arăta prea entuziasmat de planurile lui Doja, deşi un atac asupra cetăţii din ostrov nu i-ar fi displăcut. Cetăţuia ascunde bogăţii nebănuite, şi n-ar fi rău, dacă ele ar trece din stăpînirea paşei în mîna lor, dar să te gîndeşti numai la arme ! Şi mai ales să începi cu magnaţii şi episcopii puternici, tocmai acum cînd Dobje-dobje pare să-şi fi adus aminte şi de ei ! Asta nu prea înţelegea Streţcu.

Dimineaţa au pornit împreună spre tîrg, îndreptîndu-se mai întîi spre gheto, ca să vadă cum merge vînzarea obiectelor lor. Vînzarea mergea mai bine decît s-ar fi putut aştepta. Akiba era un neguţător priceput, cîntărea cumpărătorul dintr-o ochire, şi dacă-şi da seama că poate obţine un preţ bun, numai atunci intra la tîrguială. Multe dintre lucrurile lor erau acuma schimbate în bani de aur sunători. Streţcu îşi arătă bucuria glumind cu Akiba, apoi se întoarse spre Doja :

— Vezi, Gyuri, asta-i treabă ! Încă doi ani buni, şi ne-a văzut dumnezeu... de ne lasă măriile lor să trăim, să-i lăsăm şi noi !

Văzîndu-l bine dispus, Akiba încercă să-şi scoată paguba avută cu cele două tăvi dăruite episcopului :

— Măria ta-i un om norocos, tare norocos ! Nu tot aşa umilul domniei tale serv, Akiba ! Vai, vai, şaptezeci de mărci zvîrlite în vînt ! Aşa să am eu bine, şaptezeci de mărci sînt o adevărată avere pentru Akiba, dar ele s-au dus, s-au dus ! Numai dacă măria ta, văzînd sîrguinţa cu care servesc pe măria ta, nu te vei milostivi... altcum, rămîn nefericit !

— Ce tot îndrugi, jupîne ? îl întrebă Streţcu, neînţelegînd nimic din vorbele evreului.

— Aş, mi-i şi greu să spun măriei tale: tăvile acelea s-au dus! şi cu un gest larg arătă spre castelul episcopal.

— Cum aşa? Parcă le şi vînduseşi? spuse încruntat Streţcu.

— Ei! Guldenul cela frumos, de aur, s-a întors în punga domnului străin şi tăvile au luat drumul castelului! Da, da, puteam face altcum? Nu, nu puteam!

— Ţi-au luat tăvile? izbucni deodată Streţcu, nevenindu-i să creadă.

— Mi le-au luat? Le-am dat singur. Ba l-am şi rugat să le primească... şi-am fost fericit că le-a primit!

— Să scoţi tăvile, jupîne, că-ţi frîng oasele. Înţelesu-mai? Să te duci la tîlharul acela şi să i le ceri înapoi, altcum o păţeşti cu mine! se înfurie Streţcu.

— Mă rog, mă rog, nu-i nici o supărare, paguba-i a mea! De, am crezut şi eu, poate binevoieşti şi te milostiveşti de un om necăjit ca mine... şaptezeci de mărci! Ce sînt pentru măria ta şaptezeci de mărci? Nimic! Dar pentru Akiba şaptezeci de mărci sînt o avere! se milogi evreul.

— Lasă mărcile, nu-i vorba de mărci, îmi trebuiesc tăvile, ai înţeles? grăi din ce în ce mai hărţăgos Streţcu.

— Doamne, asta nu se mai poate! Asta chiar nu se mai poate! E ca şi cînd am întoarce mortul de la groapă! Aşa să am eu bine dacă se mai poate! Doamne, parcă n-aţi şti ce stăpîn avem noi? Un aşa stăpîn, doamne! se arătă nespus de înfricoşat Akiba.

Streţcu turba. Ar fi dat bucuros din buzunar două sute de mărci, numai să ştie că tăvile sale n-au ajuns în mîna episcopului.

— Ce spui, Gyuri? Mai că-mi vine să mă reped pînă sus, la castel, şi să-l scarmăn bine!

— Ba să-ţi vezi de treabă, cu asta n-ai ajuns departe! Acum te întreb eu: am dreptate?

— Ai! Trebuiesc loviţi peste bot, şi-ncă bine de tot! spuse mînios Streţcu, părăsind taraba lui Akiba.

Doja îl urmă zîmbind pe sub mustaţă, tot ce-i spusese pînă atuncea nu avusese darul să-l convingă pe

bătrînul Strețcu, în schimb întîmplarea cu tăvile l-a hotărît în cîteva clipe.

Făcîndu-și loc prin mulțime, deschizîndu-și calea cu vîrful spadei, pe care o tot mișca în dreapta și-n stînga cum își mișcă orbii toiagul, ajunseră într-un loc unde forfota nu mai era așa de mare.

— Gyuri, aș vrea să știu ce-o să spună regele cînd o afla ? N-o să-și schimbe părerea despre mine ?

— Despre ce să afle ?

— Despre treaba asta ce ți-i în gînd, cu magnații, cu episcopii...

Doja izbucni în rîs și nu răspunse. Nu vru să-i amintească că, acum un an, Strețcu era cel mai înverșunat dușman al regelui, nu vru nici să-i spulbere credința că regele vede cu ochi buni acțiunile lui împotriva turcilor. Strețcu îl privea surprins.

— O să zică : dobje-dobje, și... pace bună ! grăi într-un tîrziu Doja, bătîndu-l ușor pe spate.

— Așa-i ! rîse și Strețcu. Măi, măi, cum se mai prostește și omul cîteodată ! mai spuse el, aducîndu-și aminte de Drag și toate cîte se întîmplaseră de cînd părăsise tabăra regelui.

— Nu numai loviți peste bot, după cum ai spus, ci și doborîți la pămînt ! îi spuse Doja.

— Oare o să putem ? Îs mulți, măi !

— Te mai îndoiești ? Să punem numai mîna pe armele din cetate și-o să vezi ! Ș-apoi, de-s mulți i-om lua pe rînd.

— Văzuși, ochise tăvile mele și le-a luat ! Cîinele ! spuse ciudos Strețcu.

În apropierea unui țiteraș cu înfățișarea de fost ostaș s-au oprit. Țiterașul cîntă acompaniindu-se din lăută. Oamenii, strînși în jurul lui, îl ascultau. Cîntărețul are un picior de lemn înfipt în pămînt. Își ține capul sus, cu trufie, iar privirea îi este pierdută în depărtare, parcă nici n-ar fi în tîrg, ci undeva departe, pe un cîmp de bătălie. Cîntă o baladă vitejească cu care a cucerit mulțimea. Balada vorbește despre vitejia eroilor, despre dragostea lor față de norod, despre setea și lupta lor pentru dreptate. Ea se termina cu cuvintele :

„Aruncă-te în luptă, Gyuri, căpitane.
Păleşte, doboară, viteazule..."

Oamenii se uită la ţiteraş cu admiraţie. Da, e şi el un viteaz, se vede asta! Are doar un picior de lemn, iar pe cel întreg poartă cizmă cu pinten. La ce i-o mai fi servind pintenul gros, numai dumnezeu poate şti!

— Căpitanul Gyuri e de pe la noi, e un secui de-al nostru! spuse unul dintre ascultători.

— Trăieşte? întrebă vecinul său.

— Oho, e mai voinic ca tine! Se spune că şi-a clădit o cetăţuie şi de acolo o s-o pornească împotriva nedrepţilor! E doar şi el iobag, ca şi noi!

— O fi fost cîndva, acum nu mai e!

— Cine a fost ieri, este şi astăzi!

— Aşa-i, sîngele apă nu se face de pe o zi pe alta!

Ţiteraşul s-a oprit, oamenii zvîrle cîte un bănuţ de aramă în talerul ce se află la piciorul lui. Ferkó, care e pe aproape, aruncă şi el un ban de argint.

— Mai zi o dată, viteazule! Cîntă partea din urmă, unde-i vorba de căpitanul Gyuri! Zi-o pentru mine, Ferkó... Ferkó din Dombos! Hăi, dreptate, dreptate, arde-te-ar focul să te ardă, că însetată mi-i inima după tine! Fraţilor, eu îl cunosc pe căpitanul Gyuri!

Pe Ferkó îl mănîncă limba, mai că-i vine să le spună că Doja îi în oraş, că împreună cu el va porni spre Dunăre. Îşi dă însă seama de nesocotinţa pe care ar făptui-o şi-şi pune lacăt la gură.

— Ştiţi voi cine sînt eu, fraţilor?

Oamenii îşi dau coate; flăcăul ăsta de pustă, cu harapnic pe umăr, s-a cam întrecut cu băutura!

— Nu ştiţi, vezi bine, de unde să ştiţi! Eu sînt milet, neam de milet, aşa să ştiţi! Ptiuu, — scuipă Ferkó, amărît deodată, — rău am ajuns, fraţilor! Auzit-aţi voi ce vrea magnatul din Dombos?

Ferkó se opreşte brusc, nu-i timpul să-şi verse tot necazul pe care-l are în inimă. Cine ştie, s-ar putea ca prin mulţimea aceasta să fie şi oameni de-ai magnatului, care să-l cunoască, să pună mîna pe el.

Ascultă mai departe, dus pe gînduri, baladele ţiteraşului, şi cînd mai aude încă o dată numele lui Doja,

scoate repede încă un ban din buzunar, îl lasă să cadă în taler şi se afundă în mulţime.

Doja a rîs de Ferkó, dar mai apoi i-a preţuit curajul de la început şi prevederea de la urmă. El dădu să pornească, însă Streţcu îl opri :

— Stai, stai, auzişi ? E vorba de tine ! grăi bătrînul ostaş, privindu-l cu mîndrie.

— Lasă, hai, hai să mergem ! îl sili Doja pe Streţcu.

— Cum o să mergem ? Stai, nu-l vezi ? E un fost ostaş ! şi Streţcu se scotoci în buzunar, îşi făcu loc prin mulţime şi zvîrli şi el în taler un ban de aur. Pentru cinstea pe care i-ai făcut-o căpitanului Gyuri, voinicule ! spuse plin de înflăcărare.

Oamenii s-au dat la o parte ; un ban de aur ! Dar un ban de aur e mai mult decît preţul unui bou. Cine-o fi ?

Doja şi Streţcu s-au îndepărtat, oamenii se mai întrebară încă cine-o fi fost ? Poate vreun magnat, numai ei au bani de aur ! Pe dracu', ei nu dau nici o sfănţuigă pentru un cîntec în care-i vorba de viteji !

Vînzările şi cumpărările au început totuşi, oamenii şi-au dat seama că n-au încotro, că trebuie să vîndă, doar de asta au venit la tîrg.

Ferkó îşi vinde caii, singura avere care i-a mai rămas. Cu Doja s-a înţeles din două cuvinte, va intra în ceata lui, iar Sári îl urmează.

— Cît ceri pe gloaba asta ? întreabă un sfîrnar.

— Gloabă ?! Gloabă ai spus ?! se înfurie Ferkó.

— Ei, nu te înfuria ! Pentru cumpărător tot calul îi gloabă ! Pentru vînzător îi bidiviu, ca al lui Alexandru Machedon. Cît ceri pe el ?

— Douăzeci de mărci !

— Cincisprezece ! spuse repede sfîrnarul.

Atunci apăru vameşul episcopului însoţit de doi călugări înarmaţi ; stau mai la o parte, ciulesc urechile atenţi la tîrg.

— Optsprezece ! lasă din preţ Ferkó.

— Bate laba : şaisprezece ! şi sfîrnarul ridică mîna.

— Adă banii, ridică şi Ferkó mîna şi-şi loveşte palma de palma sfîrnarului.

Neguţătorul străin, care stătea la spatele sfîrnarului, scoate punga şi numără şaisprezece mărci.

— Ştiu că m-ai înşelat, dar să-ţi fie de bine, ce să fac? Iobag! Pe iobag cine nu-l înşeală? spuse oftînd Ferkó.

Vameşul episcopului iese înainte:

— Banii pentru darea excelenţei sale: trei mărci şi douăzeci de sfănţuigi! strigă el.

— Ce bani? se răsteşte Ferkó, care-şi uitase de dările episcopului. Am plătit ieri darea tîrgului... cinci mărci pentru zece cai!

— Aia a fost ieri. Hai, numără banii! Cum v-aţi învoit? Plăteşte cel care primeşte bani, aşa-i? se adresă el sfîrnarului.

— Asta se înţelege! grăi sfîrnarul.

— Cum aşa? îşi ieşi din ţîţîni Ferkó.

— Aşa, fiindcă eşti iobag prost, omul gliei! Dai cît ţi se cere şi... ţine-ţi gura!

Lui Ferkó îi veni ameţeală: oameni, cai, totul se învîrtea valvîrtej prin faţa ochilor săi.

— Ţine-ţi banii, nu mai vînd! strigă către neguţător, întinzîndu-i banii.

— Vinzi, nu vinzi, treaba ta, mînzul nu mai iese din tîrg pînă nu se plăteşte darea. Dacă nu vrei, laşi calul şi pleci.

Ferkó nu mai poate răbda şi începe să suduie, să arunce căutături încruntate.

— Ţine-ţi, omule, banii şi plăteşte darea, îl sfătuieşte binevoitor sfîrnarul. Neguţătorul străin îi face şi el semn, muteşte, ca să ia banii.

— Aaaa! Tîlhărie! Tîlhărie în tovărăşie cu voi, strigă ca un apucat Ferkó. Sfîntul vostru, cu episcop cu tot!

Dar hărmălaia nu izbucnise numai cu Ferkó. Pretutindeni se auzeau strigăte, vorbe răstite, vaiete şi înjurături.

— Ne jefuiesc! Ne jefuieşte episcopul cu neguţătorii împreună! urla în gura mare un iobag.

— Nu vă lăsaţi, fraţilor! Spargeţi tîrgul!

— Daţi-le la cap, tîlharii!

Oierii începură să-şi mîie turmele la drum, la fel iobagii, care aduseseră la tîrg vitele. Crescătorii de cai încălecaseră şi ei în chiote şi pocnituri de bice. Se stîrni o larmă de neînchipuit. Behăiau oile, lătrau cîinii, vitele mugeau, nechezau caii. Tîrgul întreg părea cuprins de vijelie. Strigătele, chiuiturile, sudălmile şi ameninţările străbăteau ca tunetele prin furtună. Praful ridicat de picioarele vitelor şi oamenilor învălmăşiţi se ridică în nori deasupra tîrgului.

Neguţătorii îngroziţi îşi strîngeau şi ei în grabă şatrele, căutînd să-şi dosească în lădoaie mărfurile. Oamenii alergau ca furnicile într-un muşuroi agitat. Prin unele locuri se ajunsese la ciocniri ; se auzeau vaiete, ţipete, comenzi strigate de către slujbaşii episcopului, date călugărilor ostaşi. În depărtare se auziră şi bubuiturile cîtorva arhebuze.

Streţcu adulmeca cu nările în vînt, ca un armăsar tînăr, care, împintenat, se pregăteşte să se avînte. Doja, în schimb, era calm, îşi rotea ochii în jur şi chibzuia. Oare mulţimea aceasta nepregătită, neînarmată, va fi în stare să dea peste cap ostaşii călugări ? În cetăţuie, fără îndoială, se aflau tunuri, şi desigur că episcopul le va scoate şi le va pune în bătaie. Ce se va întîmpla atuncea ?

— Uii-ha, îmi place al dracului, măi Gyuri ! îl trezi din gînduri Streţcu.

— Ai răbdare, ai răbdare, să nu ne aprindem fără rost. Stai să vedem ce gînduri au oamenii episcopului, îi răspunse Doja, aruncînd mereu privirile în jur.

— Uite-te-l ! Da' de cînd ai devenit aşa de chibzuit ? Mă, ce-i cu tine ? îl întrebă Streţcu şi mai să-şi tragă spada din teacă, ba chiar o şi scosese de jumătate.

— Stăpîneşte-te, stăpîneşte-te, îi porunci Doja. Nu trage spada, nu ne încurcăm în de ăstea acuma !

Streţcu îl privi foarte surprins.

— Nu te mai înţeleg ! făcu el, izbind cu pumnul în mînerul spadei, şi vîrînd-o în teacă.

După primele ciocniri cu ostaşii şi slujbaşii episcopului, iobagii începură să se strîngă în cete. Îşi dădeau seama că tîrgul e înconjurat, că mai departe de mar-

ginea oraşului nu-şi puteau mîna vitele. Cetele păreau gata la harţă. Nu departe de locul unde se aflau Doja şi Streţcu, dintr-o ceată se desprinse un iobag, care începu a învîrti o ghioagă mare, noduroasă, apoi ca un turbat se repezi spre călugării înarmaţi, strînşi în jurul intendentului. Izbi de două ori şi doborî doi călugări. Dar cînd ridică a treia oară bîta, o spadă i se înfipse între coaste şi căzu grămadă.

Iobagul rănit răscoli şi mai mult furiile mulţimii: bîtele începură să se ridice în sus ameninţătoare, iar harapnicele să pocnească. Loviturile cădeau cu nemiluita pe capetele ostaşilor episcopului, mulţi dintre ei zăceau în colb şi băligar. Oamenii treceau peste trupurile lor fără să se sinchisească. Căzură şi mai mulţi dintre iobagi, dar mulţimea era prea înfierbîntată ca să se mai uite la ei. Furtuna se dezlănţuise şi nimeni n-o mai putea opri. Ferkó şi alţii de pe pustă începuseră goana după oamenii episcopului — laţurile lor se încolăceau pe după gîturile fugarilor şi dintr-o smucitură îi puneau la pămînt, sugrumîndu-i.

Cincizeci pînă la şaizeci de ostaşi şi slujbaşi se grupaseră în jurul intendentului. Erau înarmaţi cu spade şi alebarde, şi cu intendentul în frunte porniră la atac. Cei cu alebarde formaseră mai multe rînduri, cei cu spade erau printre rînduri, la doi paşi în urmă. Alebardierii parau cu lăncile loviturile iobagilor, spadasinii se repezeau şi-i înfigeau iobagului îndrăzneţ spada în piept, retrăgîndu-se apoi în spatele alebardierilor. Mica trupă, strîns unită, înainta ca un bastion pe roate, deschizîndu-şi drum prin mulţime. Iobagii începură să dea îndărăt din faţa ei, căci cei care căutau să se apropie şi să lovească, cădeau străpunşi.

— Trage spada, Streţcule! se auzi tunînd glasul lui Doja, care înţelese că lăsînd drum deschis intendentului, acesta va căuta să ajungă la cetăţuie şi de acolo va porni cu forţe noi atacul împotriva iobagilor.

— Slavă domnului! răspunse Streţcu printr-un strigăt puternic slobozit, rotindu-şi ochii în jur cu o căutătură fioroasă.

Păşiră cîţiva paşi înainte. Iobagii se dădură la o parte din calea lor.

— Opriţi-vă ! porunci Doja cînd fu la douăzeci de paşi înaintea trupei intendentului.

Dîrzenia şi înfăţişarea celor doi voinici avu darul să ţină pe loc, pentru un timp, ostaşii episcopului. Iobagii se adunară repede în spatele lui Doja şi a lui Streţcu.

Doja mai făcu un pas înainte, iar Streţcu îşi întoarse capul :

— Inconjuraţi-i din toate părţile, ce staţi în loc ? strigă mînios Streţcu iobagilor. Atacaţi-i toţi deodată, dacă mai fac un pas !

Abia acum, cînd îl auziră pe Streţcu, iobagii îşi dădură seama că înconjurînd grupul, lăncierii vor fi nevoiţi să-şi risipească rîndurile strînse sau să se aşeze în cerc. Ori în forma aceasta, n-ar mai fi putut înainta, nici ataca, ci doar să se apere din toate părţile.

Cînd se văzu înconjurat, intendentul căută ca printr-un şiretlic să scape cel puţin el : dădu spada pe care o avea în mînă unui călugăr, îşi încrucişă mîinile pe piept şi ieşi înaintea lui Doja.

— Se pare că vă puneţi în fruntea acestei gloate neroade, vorbi el cu voce domoală. Rău faceţi !

— Ticăloşilor, pentru ce jefuiţi lumea ? De vreţi să scăpaţi cu viaţă, lăsaţi oamenii în pace, sloboziţi tîrgul ! îi trînti în faţă Doja, plin de mînie, cuvintele.

— Excelenţa sa nu iartă ! ameninţă intendentul.

— Nici mulţimea nu iartă faptele voastre ticăloase. Zvîrliţi armele !

Intendentul făcu doi paşi înapoi îngrozit, apoi se adresă iobagilor care înconjurau grupul călugărilor ostaşi :

— Afurisiţilor, dacă nu vă împrăştiaţi pînă spun o dată Tatăl nostru, trăsnetele cerului o să vă străfulgere !

Dar drept răspuns, iobagii ridicară bîtele şi începură sudălmile.

— Vă rog, în numele cerului, — se adresă din nou intendentul lui Doja, — lăsaţi-mă să mă duc să cer în pace excelenţei sale, în numele tuturor celor veniţi la tîrg, ridicarea măsurilor care au dat naştere acestei neînţelegeri.

— Nu, trimite pe altcineva! răspunse scurt Doja.

— Daţi-mi voie să plec, căci numai eu singur l-aş putea îndupleca pe excelenţa sa! Veniţi cu mine, păziţi-mă, dacă nu vă încredeţi! se ruga cu viclenie intendentul.

— Vrei să-ţi scapi pielea? rînji Streţcu, străfulgerîndu-l cu privirea.

Dar deodată, patru bubuituri puternice de tun, trase din cetăţuie asupra tîrgului, zgudui mulţimea. Iobagii tresăriră, unii dintre ei lăsară bîtele în jos, gata de fugă. Intendentul îşi recăpătă curajul. Rînji, lărgindu-şi mult gura şi făcînd cute adînci pe obrazul tăbăcit.

— Luaţi aminte! Tot ce se va mai întîmpla de acum înainte e din vina voastră! grăi intendentul şi ridică degetul arătător în sus, spre ameninţare şi afurisenie.

— Zvîrliţi armele! tună şi de data aceasta porunca lui Doja.

Încurajaţi de cele patru lovituri de tun, ostaşii episcopului, în loc să lase armele, începură să strige şi să ameninţe, pregătindu-se de atac.

— Loviţi, nu vă lăsaţi! strigă Doja iobagilor.

Păşind cu paşi rari, Doja înainta spre grupul călugărilor, ceea ce-l făcu pe intendent să se retragă pas cu pas, cu ochii aţintiţi asupra lui. Atunci mulţimea dădu năvală din toate părţile chiuind, lovind cu bîtele, azvîrlindu-se puhoi asupra ostaşilor călugări. In cîteva clipe, printre chiotele iobagilor şi vaietele celor răniţi, ostaşii episcopului fură dezarmaţi, bătuţi măr şi dezbrăcaţi pînă la piele. Armele lor trecură în mîinile iobagilor, cîţiva călugări îngenunchează, cerînd îndurare.

— Aţi tras spada împotriva autorităţii, împotriva bisericii, împotriva lui dumnezeu. Veţi plăti asta! spuse intendentul, apărat pentru o clipă de furia mulţimii deoarece se afla în apropierea lui Doja.

— Vom vedea! Voi sînteţi dumnezeu, biserica, autoritatea? Netrebnicilor! strigă Doja.

Din cetăţuie se auziră alte patru lovituri de tun. De data aceasta, focul fu îndreptat chiar asupra tîrgului. După un timp, alte patru bubuituri urmară primelor —

şi tot aşa se trăgeau mereu tot cîte patru lovituri. Tunurile împroşcau asupra tîrgului sute de ghiulele mici de fontă, mici cît un ou de porumbel. Iobagii şi neguţătorii intrară în mare panică — oameni şi animale se învălmăşiră împreună. Strigătele, vaietele celor sfîrtecaţi de schije nu se mai deosebeau de mugetul vitelor şi nechezatul cailor, ceva infernal cuprinsese tîrgul. Doja se retrase strigînd mulţimii :

— Ieşiţi din bătaia tunurilor !

Era însă cu neputinţă să i se dea ascultare, groaza cuprinsese tîrgul. Numai într-un tîrziu, cînd zeci de leşuri de vite şi oameni zăceau pe pămînt, mulţimea ieşi din bătaia ucigătoare a tunurilor.

— Ce facem, căpitane Gyuri ? îl întrebă Ferkó.

Nici Doja nu ştia în clipa aceea cam ce-ar fi fost de făcut. Iobagi erau mulţi, într-adevăr, dar în afara armelor luate de la călugării dezarmaţi, altele nu aveau. Cetăţuia era puternică şi bine înarmată, un atac asupra ei n-ar fi dus la nici un rezultat.

— Duceţi-vă doi dintre voi pînă sub zidurile cetăţuiei, se adresă Doja iobagilor. Fă rost de un steag alb, îi porunci lui Ferkó.

— Şi ce să facem cu el ? ! întrebă mirat Ferkó, care ar fi vrut luptă, nu pace.

— Veţi striga comandantului cetăţuiei cuvintele acestea : Să ia aminte sfinţia sa, episcopul, că dacă nu va înceta focul şi va încerca să ne urmărească cu călăreţii din cetate, o să-i aprindem oraşul, mănăstirile şi tot ce se află în jur.

— Asta-i bună ! Straşnic de bună, căpitane Gyuri ! grăi bucuros Ferkó şi se aruncă în şa. Scoţîndu-şi vesta încărcată cu nasturi de alamă, îşi trase cămaşa şi-o puse în coada biciului, ca pe o flamură. Cînd fu să pornească, Doja îl opri :

— Adu-l aici pe intendent, îi strigă lui Streţcu.

Streţcu veni cu el în faţa lui Doja.

— Singurul vinovat de cele ce s-au întîmplat nu-i decît episcopul. Vei merge în faţa stăpînului dumitale, dar nu uita să-i spui că îi trimitem vorbă : dacă nu încetează focul şi dacă încearcă să urmărească pe careva

cu călăreţii cetăţii, astăzi sau în noaptea care vine vom aprinde oraşul! Îl vom aprinde din patru colţuri, să nu mai rămînă nimic din el! Nici mănăstirea maicilor şi nici cele ale călugărilor nu vor fi cruţate, aţi înţeles? i se uită crud în ochi Doja.

— Greu păcat îţi făptuieşte gîndul!

— Hai, ia-o din loc, termină vorba! îi spuse Doja răstit.

Ferkó îşi juca armăsarul, aştepta. Auzind cuvintele lui Doja, îi veni deodată în minte că n-ar fi rău dacă l-ar lua pe intendent cu el, pe crupa calului. Cum termină Doja cu intendentul, Ferkó îl şi înşfăcă pe sfinţia sa.

— Ţin-te bine! îi strigă Ferkó şi dădu frîu liber armăsarului. Alţi doi iobagi din pustă îl urmau îndeaproape pe caii lor focoşi.

După vreo jumătate de ceas focul tunurilor cetăţuiei încetă, deoarece episcopul fu înspăimîntat de ameninţarea trimisă. Pînă seara, iobagii se împrăştiară care încotro. Neguţătorii şi meşteşugarii, care veniseră la tîrg să-şi desfacă mărfurile, îşi strînseră şi ei şatrele şi porniră spre locurile lor. Oraşul episcopal rămase pustiu.

În sala cu bolţi înalte, cu pereţii plini cu tablouri şi obiecte rare, episcopul se plimba în sus şi-i jos, frîngîndu-şi furios mîinile. Intendentul stătea într-un colţ, cu capul plecat, cu mîinile încrucişate pe piept. Uneori, sfinţia sa se oprea în loc şi începea să afurisească pe toată lumea: pe iobagi, pe slujbaşi şi ostaşi, pe intendent. De cele mai multe ori îi afurisea pe cei doi mici nobili care-i încurcase toate socotelile. De unde va lua el banii de care avea nevoie? Contribuţia faţă de Vatican trebuia dată în aur, lucrările bisericilor începute trebuiau terminate. De unde bani? Îşi puse nădejdea în tîrgul de toamnă, în taxele mărite, dar toate s-au dus, s-au spulberat. Ce te faci acuma?

Deznădăjduit, episcopul se îndreptă spre altarul aflat într-o boltitură a peretelui, unde îngenunche şi stătu mult timp cu capul plecat, încercînd să-şi adune gîndurile, să-şi potolească mînia.

3

Regele Ulászló al II-lea avea fire de filozof. Dobje-dobje, cum îi spuneau supuşii săi, nu era o poreclă batjocoritoare, ci zugrăvirea felului nepăsător cum privea el viaţa. Regele nu se entuziasma pentru nimic, dar nici nu despera vreodată, nici chiar şi atunci cînd împrejurările îl puneau în faţa unor greutăţi ce păreau de netrecut.

— Dobje-dobje, cumva tot va fi ! spunea el şi nu-şi făcea gînduri negre.

Străin de ţară, adus la tron de partida marilor magnaţi, vrînd-nevrînd trebuia să joace cum cîntau aceştia. Fireşte, prerogativele regale îi dădeau dreptul să facă tot ce-i poftea inima : rău sau bine. Dar nu era oare mai cuminte să nu facă nimic ? În treburile politice sau în hărţuielile dintre diferitele partide de magnaţi nu se amesteca. Uneori însă era tîrît în intrigile curtenilor. Aşa, spre pildă, deşi nu ieşea din cuvîntul sfetnicului István Werböczy, cărturar şi jurist cu mare vază, nu se dădea înapoi să facă haz pe socoteala lui cînd era lipsă la curte, ceea ce îl făcea să alunece astfel în intriga palatinului [1] şi a unor curteni, cu toţii potrivnici lui Werböczy.

Palatinul se credea om de arme şi avea un dispreţ nemărginit faţă de Werböczy, pe care-l socotea drept un mîzgălitor de hîrtie — îndeletnicire nedemnă de un mare nobil. Cîţiva curteni îi ţineau isonul, iar regele Ulászló se simţea mult mai bine între ei decît alăturea de pretenţiosul Werböczy.

Seara, la o partidă de dame sau şah, bîrfeau cu toţii pe seama sfetnicului. Palatinul era în privinţa aceasta neîntrecut. Tot ce făcea Werböczy — „Bohoţul“, după cum îi spuneau — era luat în derîdere. Dar simţeau cu toţii că bîrfeala lor nu era decît mica revoltă a unor neputincioşi care n-avea altă urmare decît hazul — încolo se supuneau orbeşte tuturor măsurilor pe care le lua Werböczy.

[1] Palatin — vice-rege în Ungaria medievală. (N.A.)

Regele Ulászló era un pasionat jucător, şi seara, după ce se ospăta cu îmbelşugare, juca o partidă sau două de dame sau şah cu palatinul. Ceilalţi curteni, care întîmplător se aflau de faţă, priveau jocul, admirînd prin diferite exclamaţii măiestria regelui, căci Ulászló era un bun jucător, iar palatinul unul foarte slab. Dar farmecul acestor partide, pentru rege, se datora faptului că între mişcările figurilor se povesteau unele anecdote cam fără perdea, sau mici istorioare de tabără, uneori cu caracter vitejesc, care-i plăceau foarte mult. Cu firea lui, Ulászló nu putea fi un viteaz, şi nici nu avea pretenţia, dar preţuia pe eroi şi faptele lor de curaj. Însă spre sfîrşitul jocului, mai totdeauna începeau bîrfelile, şi, bineînţeles, calul de bătaie al palatinului era Werbőczy şi politica acestuia.

Vitejii în palat, alăturea de rege, cu toţii condamnau politica de pace a lui Werbőczy. Epoca de glorie a Corvineştilor luase sfîrşit o dată cu înscăunarea lui Ulászló — luptele de împotrivire contra cotropitorilor ţării încetaseră. Înaintarea turcilor spre inima Europei era privită drept o fatalitate contra căreia nu te poţi opune ; faptul acesta însă nu-i oprea să fie bătăioşi în vorbe, lăudîndu-se fiecare cu ce ar putea să fie, dacă n-ar fi aşa cum e.

Isprăvile lui Streţcu făcură obiectul discuţiilor seri la rînd ; Streţcu devenise un erou binecunoscut în închipuirea regelui, a palatinului şi-a celorlalţi curteni. Faptele vitejeşti ale lui Streţcu erau povestite cu multe amănunte, anecdote nenumărate erau puse pe seama lui, şi cu toţii îi aduceau laude ca unui adevărat erou neînfricat, care aduce glorie regelui şi ţării, şi nu umiliri ca Werbőczy şi politica lui.

Palatinul vorbea despre Streţcu ca de un om al lui, ba chiar lăsa să se înţeleagă că n-ar fi străin de atacurile acestuia făcute dincolo de Dunăre. Ulászló îl cunoştea şi în sinea lui nu credea nimic din lăudăroşeniile celui cu care împărţea domnia. Palatinul, tot discutînd, începu să creadă el însuşi cele ce spunea, şi într-o seară veni, pe ocolite, cu o propunere regelui :

— Ce-ar fi dacă am mai găsi vreo doi, trei ca Streţcu ?

— Dobje-dobje, n-ar fi rău! grăi de mîntuială regele, urmărind mişcarea palatinului, care înaintase cu calul fără nici un rost.

— Ţi-ai descoperit regele! îl făcu atent Ulászló.

— Tocmai, aş fi vrut să-l apăr! răspunse palatinul şi readuse calul pe vechiul pătrat.

— Joacă cu mai multă atenţie, altcum n-ai s-ajungi niciodată un bun jucător!

— Eu aş spune că, dacă am avea mai mulţi ca Streţcu, lumea ar vorbi din nou de noi cu admiraţie, şi chiar împăratul Maximilian ar binevoi să ne dea ajutorul său într-un caz de primejdie.

— Da, n-ar fi rău, dar iar ai făcut o mişcare greşită. Unde s-a mai văzut să aperi cu turnul cavalerul!

— E mai preţios turnul decît cavalerul?

— La jocul de şah, da! mormăi Ulászló.

— Mă gîndeam la cetatea noastră din ostrov, am lăsat să ne-o ia fără nici o împotrivire. Garnizoana a fost măcelărită, cetatea ocupată şi noi n-am mişcat nici un deget!

— Werbőczy a înaintat un protest, printr-un trimis.

— O, el, el! Dar regele, palatinul?...

— Protestul a fost înaintat în numele nostru!

— Şi-a rămas un simplu protest. Trimisul n-a ajuns să dea ochi cu sultanul, iar marele vizir abia de-a binevoit să stea cu el de vorbă cîteva minute.

— Sultanul, ştii prea bine, nu se află în Istambul, e pe cîmpurile de bătălii în Persia.

— Iată un bun prilej pentru noi... se pare că mănîncă bătaie pe acolo. Perşii nu se lasă cu una cu două, cum ne lăsăm noi... Şah!

— Asta-i! izbucni în rîs regele. Nu vezi că-ţi iau regina cu regina mea şi rămîi şi-n şah?

Palatinul îşi retrase regina, iar curtenii lăudară generozitatea regelui Ulászló. Cîţiva interveniră în joc, sfătuindu-l pe palatin în privinţa următoarelor mişcări.

— Jucaţi doi, sau chiar mai mulţi, nu mă supăr! spuse Ulászló, arătîndu-se stăpîn pe joc.

— Vizirul i-a spus trimisului nostru să se întoarcă acasă. Sultanul nu are cunoştinţă de vreo cetate, de pe vreun ostrov al Dunării, pe care el ar fi dat poruncă

s-o ocupe oastea sa, reluă palatinul firul discuţiei, după ce-şi apără regele.

— Atunci ?

— Aşa ! Vizirul ar fi spus că poate vreun paşă bătăios s-o fi făcut, dar sultanul n-are ştire !

— Dobje-dobje, oare aşa să fie ?

— Chiar dacă n-ar fi aşa, n-am putea găsi şi noi un bătăios ca şi paşa vizirului, care ar reocupa cetatea ? N-a dat sultanul poruncă, nu dă nici regele Ulászló !

— Crezi c-ar merge ?

— Cum să nu meargă, dacă e vorba să ne ascundem după deget, de ce n-am face-o şi noi !

— Dobje-dobje ! căscă regele obosit şi se ridică.

Asta nu mai era o partidă de şah şi nici bîrfeala cu haz, obişnuită, ci o discuţie periculoasă, care-l putea angaja.

— Mîine seară o să vă expun planul meu, grăi palatinul.

— Bine, s-ajungem pînă mîine ! răspunse regele Ulászló căscînd.

Werböczy, păstrătorul bunelor raporturi de pace cu turcii, era plecat la Praga într-o misiune diplomatică pe lîngă Maximilian, împăratul Austriei, aşa că palatinul nu avu a se teme de o influenţă a acestuia asupra regelui. Seara următoare, chiar înainte de-a începe jocul, palatinul îi vorbi regelui despre unul şi altul, eroi care se făcuseră cunoscuţi pe timpuri prin actele lor de vitejie. Ulászló, care n-ar fi vrut să se treacă la fapte, nu găsi pe niciunul potrivit. Dar cînd palatinul aminti şi numele lui Doja, regele binevoi să întrebe :

— Dobje-dobje, mai trăieşte voinicul ?

— Aşa cred, — răspunse palatinul, — trebuie să fie pe undeva prin Ţara Secuilor, era de pe acolo !

— Straşnică istoria cu păgînul acela. Cum îl chema ?

— Ali Eperiotul ! Fala padişahului !

— Aşa-i, Ali Eperiotul ! Şi cînd te gîndeşti că era goliatul sultanului !

— Da, era, dar măria ta îl aveai printre ostaşi pe David şi Goliat a fost doborît !

— Straşnică lovitură! Ştii ce, dacă acest Doja ar primi, mai că m-aş învoi şi eu. Cheamă-l să stăm de vorbă cu voinicul, pînă atunci ne-om mai socoti!... Astă-seară să jucăm dame, mi s-a urît tot bătîndu-te... parcă la jocul de dame eşti mai priceput, ce zici?

— Dacă cîştig partida, înseamnă că cetatea e iarăşi a noastră, vă prindeţi?

— Dobje-dobje!

S-a întîmplat ca palatinul să cîştige partida. Regele luă asta drept un semn bun, venit în sprijinul propunerii palatinului, aşa că la vreo săptămînă după plecarea lui Doja din satul său, un crainic regesc descălecă în faţa casei viteazului.

Grigorie, neliniştit la început, răspunse la întrebările crainicului cu: „Nu ştiu!" „A plecat!" „Unde s-o fi dus, nu ştiu, nu mi-a spus!"

Ori auzind apoi că-i vorba de o poruncă regească, şi văzînd şi sulul cu pecetea lui Ulászló al II-lea, îl duse la părintele Graţian, care îl omeni pe crainic aşa cum se cuvenea, şi din vorbă în vorbă află că nu-i nimic rău pentru Doja, ci dimpotrivă. Crainicul vorbi de o slujbă mare, pe care regele se zice ar vrea să i-o încredinţeze viteazului căpitan. Auzind părintele Graţian veste bună, îl povăţui pe Grigorie să spună locul unde l-ar putea afla crainicul pe Doja, dacă cumva ştie sau bănuieşte încotro s-a îndreptat fratele său.

Grigorie, pricepînd că pe Gyuri nu-l paşte nici o primejdie, îi destăinui crainicului locul unde l-ar putea întîlni, şi anume undeva pe malul Caraşului, într-un sat în care locuieşte unul Streţcu.

— Căpitanul Streţcu? Toată curtea vorbeşte de isprăvile lui, spuse crainicul bucuros c-a dat de urma lui Doja, căci avea poruncă de la palatin să nu se întoarcă fără el.

Cînd Doja şi Streţcu, însoţiţi de oamenii care fuseseră la tîrgul din Oradea, sosiră în sat, crainicul regelui Ulászló, cu care Doja fără să ştie se încrucişase în drumul spre Oradea, le ieşi în întîmpinare:

— Poruncă de la marele nostru rege Ulászló al II-lea, slăvit fie-i numele! rosti crainicul şi ridică mîna în care ţinea sulul cu pecetea regească.

Strețcu se descoperi în grabă și întinse mîna să ia cartea regească, gîndindu-se la vreo răsplată din partea lui Dobje-dobje — hulitul de mai înainte — pentru isprăvile sale vitejești săvîrșite în hărțuielile cu păgînii.

—Domnia ta ești căpitanul Gheorghe Doja? întrebă trimisul regelui.

Strețcu avu o ușoară dezamăgire; își puse pălăria pe cap și-l arătă pe Doja.

— Nu, nu sînt eu, el e căpitanul Doja!

— Căpitane Doja, ești chemat la curte. Iată cartea! grăi crainicul și-i întinse lui Doja sulul cu pecetea regală.

Doja desfăcu pecetea, desfășură fără grabă sulul și, aruncîndu-și privirea asupra scrisului, se posomorî. O chemare așa de grabnică la curtea regelui nu i se părea lucru curat. Și în afară de asta, statul în Buda putea dura și-i încurca toate socotelile.

— Ce-o fi avînd regele cu mine, Iovane?

— Hm! Ce-o fi avînd cu tine, asta-i! Să mă fi chemat pe mine, aș mai înțelege, dar pe tine!

— Sînt aproape două săptămîni de cînd te caut, căpitane Doja, îi întrerupse crainicul. Am fost pînă și în satul domniei tale! De acolo am grăbit încoace, ca să-ți fac domniei tale o bucurie și să silesc și înfățișarea la curte, ca slăvitul nostru rege Ulászló al II-lea să nu aștepte prea mult după domnia ta.

— Bucurie? Ce bucurie?! ridică Doja din umeri.

— De, cum vrei s-o iei! Eu însă, dacă nu ți-i cu supărare, ți-aș spune să ne grăbim!

— Mai avem timp... o să mă socotesc. Să mi se odihnească caii, apoi oi vedea eu ce-oi face!

— Doar nu-ți trece prin minte să nu te duci?! spuse grăbit Strețcu.

— E porunca regelui! adăugă și crainicul.

— Mergem, ce mai atîta socotit! începu repede din gură Strețcu. Mîine încălecăm și pornim la drum, căci singur nu te las! O să-i spun eu marelui și gloriosului nostru rege Ulászló al II-lea, slăvit fie-i numele, cum stăm pe aici, pe la marginea țării, cu păgînii!

— Ții să dai ochi cu regele? Cu...

— Da, țin! îi tăie el vorba lui Doja. Și n-am de fel

poftă să te las numai pe tine să-i vezi slăvita faţă! îi întoarse surîsul ironic Streţcu.

Se sfătuiră toată noaptea împreună. În afara celor petrecute la podul Tisei cu un an în urmă, nimic nu îngreuna soarta lui Doja; nimic nu l-ar fi pus într-o situaţie primejdioasă faţă de rege.

— Cît despre banul de Macsó nici vorbă nu poate fi! Tu ai luptat ca un adevărat cavaler, păstrînd rînduiala luptei, iar eu l-am bătut fără nici o rînduială, ca pe un neghiob ce s-a arătat călcînd orînduirea veche. O să-i spun eu lui Dobje-dobje cine-i banul de Macsó, porcul de cîine! Nu te teme, Gyuri! se zborşi Streţcu.

— Să mă tem? Doamne fereşte! Dar îmi încurcă socotelile, înţelege! Aş fi vrut să ne pregătim, să strîngem oameni... iarna e aici la doi paşi de noi.

— Pînă îngheaţă apa, mai va! Ne ducem de zece ori la Buda şi tot de atîtea ori ne întoarcem... Las' că-i bine! Am eu de spus măriei sale cîteva!

Streţcu se şi apucă să scotocească prin lăzile sale după cele mai pompoase haine, şi coiful cel mai strălucitor, împodobit cu un penaj bogat de struţ. Fireşte aşa ceva nu se vedea la curtea regelui Ulászló! Coiful, penajul de struţ, hainele erau pradă de voinic, luate din conacul unui mare paşa, dar ce putea impune mai mult unui bicisnic ca Ulászló decît asemenea trofeie? El mai scoase şi puse deoparte, pentru a fi luate la drum, şi cîteva daruri pentru regele Ulászló, că de, nu te poţi duce cu mîna goală! Mai ales că regele auzise de isprăvile sale şi poate îi vine în gînd să-şi ceară dreptul din dobîndă.

A doua zi spre seară, însoţiţi de patruzeci de călăreţi cu toţii îmbrăcaţi cu cele mai noi haine, încălecaţi pe cei mai buni cai, înarmaţi cu lăncii şi spade, porniră spre Buda. A treia zi îşi făceau intrarea în curtea interioară a palatului regesc.

Heralzii anunţară prin sunete de trîmbiţe sosirea lor, curtenii mai mărunţei dădură buzna pe la ferestrele palatului şi priveau miraţi la această banderie numeroasă şi mîndră, întrebîndu-se cine o fi marele magnat pe care l-a chemat regele. Podoabele lui Streţcu îi uimiră, iar mantia lui înflorată cu aur şi penajul de struţ le

luară ochii. Toţi îl credeau vreun ambasador al hanului tătăresc.

Majordomul îi aştepta pe ultima treaptă a scării principale. Audienţa era pentru căpitanul Gheorghe Doja, nu şi pentru Streţcu. Slujbaşul regelui Ulászló fu însă nespus de impresionat de bogăţia veşmintelor lui Streţcu, şi la spusele acestuia fu nevoit să se ducă la rege şi să ceară o audienţă comună, mai ales că Streţcu îi dăduse să înţeleagă că n-are nici de fel gîndul să se despartă de Doja.

Cei doi viteji rămaseră în sala coloanelor aşteptînd, străjuiţi de două rînduri de heralzi, ţepeni în armurele lor.

— Măi Gyuri, să te ţii bine, m-ai auzit? şopti Streţcu.

— Naiba ştie ce poate avea cu mine! îi răspunse Doja.

— De-o fi vorba de banul Garay, să nu te laşi cu una, cu două! De altcum, ce să mai vorbim, o să fiu şi eu acolo şi-o să-i spun măriei sale!

Palatinul, şi chiar regele Ulászló fură foarte bucuroşi cînd auziră cele anunţate de majordom. Vor avea acuma prilejul să-l vadă pe curajosul Streţcu fără ca cineva să îndrăznească să spuie că ei l-au chemat şi deci ar fi de acord cu isprăvile sale. Regele încuviinţă ca cei doi să se prezinte împreună, iar palatinul făcu semn celor ce se aflau în camera de audienţe a regelui să părăsească încăperea, audienţa avînd un caracter tainic.

Regele îl recunoscu pe Doja din prima clipă cînd îl văzu, deoarece nu se schimbase prea mult de cînd îi dăduse învestitura de cavaler şi-i dăruise scutul cu blazon, spada şi pintenii de aur. Era acelaşi ca întotdeauna: dîrz, cam ţeapăn, cu ochi strălucitori care priveau drept în faţă pe rege — şi fiindcă toată înfăţişarea lui Doja era în contrast cu firea lui Dobje-dobje, regele simţi un uşor fior de teamă străbătîndu-i trupul. Era mulţumit însă pentru cele puse la cale de palatin, de astfel de oameni e lipsă: dobje-dobje!

Strețcu fu pentru Ulászló o dezamăgire; în locul unui voinic în floarea vîrstei, plin de vigoare, trufaș, iată o arătare din o mie și una de nopți! Un vizir bătrîn și uscat ca o scîndură veche pe care atîrni hainele făcute de un maestru croitor. Și cînd Strețcu ridică de pe cap coiful strălucitor, cu penajul pompos, dîndu-și în vileag chelia sa strălucitoare, regele izbucni în rîs. Părerea hazlie despre Strețcu, regele și-o schimbă de-abia cînd acesta începu să vorbească, zvîrlind cu nemiluita cuvinte de ocară la adresa păgînilor și chiar a marelui padișah, ca și cînd ar fi fost undeva într-o tabără și nu în fața unui cap încoronat. Dobje-dobje! Ulászló își îndreptă din nou privirea spre Doja. Cavalerul învestit de el părea totuși un om și nu o arătare. Îi plăcu ținuta lui simplă, ostășească, și binevoi să schimbe cu el cîteva cuvinte, amintindu-i de ziua cînd el, regele, a avut fericirea de a-l înălța la rangul de cavaler.

Doja se înclină și mulțumi murmurat, ceea ce-i plăcu și mai mult lui Ulászló, luînd asta drept o sfiiciune în fața măreției sale.

La sfîrșit, palatinul deschise discuția despre ceea ce forma obiectul chemării lui Doja:

— Da, asta trebuie făcut, și fără îndoială tu ești cel mai în măsură s-o faci, căpitane Doja! spuse și regele.

Firește, o astfel de propunere nu putea decît să-l bucure pe Doja — toate veneau acum în sprijinul celor pe care le pusese la cale în atîtea nopți de gînduri. A avea îngăduința și ajutorul, deși nu fățiș, al regelui, însemna izbînda. În țară nu va mai avea a se teme de nimic. Va putea strînge oameni, îi va putea înarma și pregăti. Va avea chiar tunurile și ostașii castrelor din partea aceea de țară. „Dar, ar însemna să mă folosesc de ei în scopurile pe care eu le urmăresc și asta n-ar fi cinstit!“ își spuse Doja. În sufletul lui se dădea o luptă între datoria de supus al regelui și cele ce plănuia de atîta timp.

— De la ostrovul cel mare din fața Banatului de Severin și pînă la cel mic din fața Nándorfehérvárului, acum mișună corăbiile păgînilor. Asta nu mai poate

merge aşa, căpitane Doja! spuse palatinul. Unde mai e vitejia noastră? Unde mai e gloria străbunilor care ne-au zidit aceste cetăţi?

— Fără îndoială, ţara a pierdut mult o dată cu cetatea din ostrov! răspunse Doja, foarte puţin entuziasmat de propunerea care i se făcuse.

— Cetatea trebuie recucerită! încheie scurt şi autoritar palatinul.

— Lăsaţi treaba asta pe seama noastră! zise Streţcu, umflîndu-se în pene ca un curcan.

— Dobje-dobje, tu ce spui, căpitane Gyuri, o să se poată? îl întrebă regele plin de curiozitate.

— Măria ta, cum să nu se poată? îi răspunse Doja hotărît. Am cucerit noi cetăţi cu mult mai mari şi mai puternice! Şi erau apărate de garnizoane ce numărau zeci de mii de oameni, nu de două-trei mii, căci nu-mi închipui să fie mai mulţi apărătorii cetăţii din ostrov! Spun şi eu ca şi căpitanul Streţcu: lăsaţi treaba asta pe seama noastră!

— Hm! făcu regele temător, căci acum, cînd totul i se părea cu putinţă, frica de urmări puse stăpînire din nou pe sufletul lui slab. Oare ce va zice sultanul? îl întrebă din ochi Ulászló pe palatin.

— Cît despre sultan, îl punem noi şi pe el cu botul pe labe, măria ta! izbucni semeţ Streţcu.

— Nu poate spune nimic, vorbi palatinul, pricepînd teama care-l cuprinsese pe rege. Un paşă bătăios, după cum spune vizirul, ne-a ocupat cetatea fără ştirea sultanului. Doi voinici, cu două mii de oameni, o recuceresc, îl scot din ea şi-l aruncă dincolo de Dunăre! Sultanul n-a ştiut nimic, tot nimic n-o să ştie nici regele Ungariei, de cumva păgînul, prin vreun trimis al său, va întreba! îl asigură pe rege.

— Dobje-dobje, n-ar fi rău să fie aşa! Numai vezi ...el e sultanul, iar eu nu sînt decît regele Ungariei!

— E mare lucru să fii regele Ungariei, măria ta! zise cu trufie palatinul.

La cină, Doja şi Streţcu au fost oaspeţii regelui; palatinul îi aşezase pe unul în dreapta, pe celălalt în stînga sa, şi tot timpul, în taină, s-a întreţinut

cu ei. Doja răspundea prin cuvinte scurte la întrebările stăruitoare ale palatinului, şi nimic din planul lui de atac asupra cetăţii nu-i dezvălui. Îl asigură, totuşi, pe palatin, că cetatea va fi cucerită, şi fu mulţumit cînd masa luă sfîrşit, iar regele şi curtenii trecură în sală pentru a începe jocul. Crezuse c-a scăpat şi va putea să se gîndească în linişte la cele ce are de făcut, dar nu fu aşa căci atît el, cît şi Streţcu fură nevoiţi să urmărească jocul de şah. Ulászló, înainte de a se aşeza la joc, îi făcu semn lui Doja să se apropie:

— Ei, nu cumva te-ai răzgîndit? îl întrebă.

— E doar porunca măriei voastre, cum m-aş putea răzgîndi?

— Şi crezi că vei izbîndi?

— Cum vă văd şi mă vedeţi, măria ta! răspunse grav Doja.

— Dobje-dobje! Dacă izbuteşti şi nu iese nici o încurcătură din asta, te fac comite de graniţă. Toată graniţa de miazăzi ţi-o dau în seamă!

Doja se înclină respectuos, bucurîndu-se în sine că la adăpostul încrederii arătată de rege va putea acţiona în voie — demnitatea făgăduită nu-l interesa.

Regele îl pofti apoi pe Doja să se aşeze pe un scaun lîngă el. Palatinul, în timp ce aşeza figurile, îi spuse lui Ulászló:

— Să ne istorisească căpitanul Doja întîmplarea cu goliatul sultanului, cu Ali, acela. Să auzim şi din gura lui.

— Dobje-dobje, bună idee! Ia povesteşte cum s-au întîmplat lucrurile. Era chiar aşa de voinic păgînul?

— Mai mult îngîmfat decît voinic, însă întîmplarea, la drept vorbind, am şi uitat-o, spuse Doja nedorind să se laude.

— Ei, ei! O să-ţi aduci aminte, hai, începe! îl îndemnă regele în timp ce muta prima figură.

De abia după miezul nopţii au reuşit să scape de rege şi curtenii lui. Au răsuflat mulţumiţi, şi după ce au mai hoinărit cîtva timp prin uliţele strîmte ale cetăţii plănuind cum să strîngă oameni, cum să-i

înarmeze şi pregătească pentru atacul cetăţii, s-au îndreptat spre sălaşul lor. Palatinul îi dăduse lui Doja cîteva cuvinte scrise pentru comandanţii castrelor din Banat, ca să-i dea, la cerere, şi fără nici o întrebare, armele de care se pot lipsi. Atacul asupra cetăţii îl va da atunci cînd Doja va crede de cuviinţă.

— Cetatea o păstrăm pentru noi ?... Parcă aşa a zis, măi Gyuri ! întrebă Streţcu, oprindu-se în loc.

— Da, pînă se vor limpezi lucrurile. Nu i-ai văzut ce teamă au de sultan ?

— Adică cum, despre ce limpezire e vorba ?

— N-ai priceput ! Spuneau că vizirul le-ar fi spus că sultanul n-a dat nici o poruncă, că un paşă ar fi ocupat cetatea fără ştirea sultanului...

— Aşa ! Şi dacă lucrurile se limpezesc şi iese la iveală că cetatea a fost ocupată din porunca sultanului, noi să ieşim din ea ? Asta s-o creadă ei !

— Cam aşa înţeleg ei !

— Şi tu ce zici ?

— Nu la cetate mă gîndesc, ştii prea bine ! Noi să punem mîna pe armele şi tunurile care se află în ea, asta-i ! Cît despre cetate, dacă vom avea nevoie de ea, o s-o păstrăm chiar dacă nu va fi după voinţa sultanului şi regelui !

— Hm ! Bine-ar fi, dar oare o să putem ?

— Şi de ce nu ?

— O să fim noi în stare ? mai întrebă încă o dată Streţcu înainte de a porni în lungul ulicioarei care ducea la hanul unde găzduiseră.

— S-avem noi armele şi tunurile cetăţii, şi vorbim cu măriile lor !

A doua zi, Doja şi Streţcu cu ceata lor au părăsit Buda, îndreptîndu-se în grabă spre miazăzi şi răsăritul ţării.

După vreo săptămînă s-a înapoiat la palatul din Buda şi Werböczy. Cum a descălecat, oamenii lui i-au şi adus la cunoştinţă cele puse la cale de către palatin şi regele Ulászló.

— Ce neghiobi ! Ei nu-şi dau seama că cetatea din ostrovul Severinului, ca şi aceea din ostrovul

Nándorfehérvárului, sînt zăgazurile navigaţiei pe Dunăre. Îşi închipuie poate că sultanul le va lăsa din mînă ?

— S-a vorbit şi despre părerea vizirului, completă curteanul spion.

— Vorbe, simple vorbe diplomatice! izbucni furios Werbőczy. Şi fiindcă spionul era unul dintre cei mai apropiaţi ai săi, mai strigă : Neghiobii aceştia trebuie să revoce cît mai neîntîrziat toate cele puse la cale!

Fiind însă regele şi palatinul plecaţi la vînătoarea de toamnă, care avea loc în pădurile din partea de miazănoapte a ţării, Werbőczy fu nevoit să aştepte înapoierea lor. Pînă atunci, el căută să afle tot ce-au făcut cei doi căpitani, şi ca atare chemă la curte pe banul Severinului şi comitele Caraşului. Isprăvile lui Streţcu îi erau cunoscute : nu le aprobase niciodată şi în mai multe rînduri atrăsese atenţia regelui şi palatinului de primejdia ce-o pot aduce asemenea fapte. Despre Doja află doar atît că în urma unor fapte de vitejie, drept răsplată fusese înobilat şi că a avut, cu un an în urmă, o încăierare pe la podul Tisei, cu banul Garay. L-ar fi chemat pe banul de Macsó ca să afle de la el mai multe, dar acesta îi era duşman, aşa că renunţă şi se bucură de păţania lui.

Iată însă că după cîteva zile sosi la Buda episcopul de Oradea, care făcu prima vizită cancelarului.

— E nemaipomenit ce se întîmplă astăzi în ţară, începu înaltul prelat. Dacă nu mi se dă pe mînă acest scelerat de Gheorghe Doja şi nu voi fi despăgubit pentru paguba suferită, mă voi adresa sanctităţii sale papei Leon al X-lea. Oare regele Ungariei nu mai e un rege apostolic ?

— Despre ce-i vorba, sfinţia ta ? căută să-l liniştească Werbőczy, căci bătrînul prelat părea întărîtat.

— Îmi pusesem nădejdea în tîrgul de toamnă, chiar şi scrisesem la Roma în acest sens, căci sînt atîtea cheltuieli de plătit... şi cînd colo, nici ceea ce în mod obişnuit se strîngea, nu s-a mai putut în toamna aceasta. Vreau să ştiu : seniorul nu mai e stăpîn pe tîrgurile sale, pe veniturile sale ?

— Tot nu înţeleg nimic! Eu am lipsit mai mult timp din ţară. Ce s-a întîmplat? Şi ce amestec are Gheorghe Doja în cele petrecute? spuse nedumerit Werböczy.

— Nu-mi vine să cred! Nu-mi vine să cred ca regele să nu fi aflat! Bănuiesc mai curînd că vrea să se acopere cu neştiinţa, dar cele ce s-au petrecut nu-i fac nici de fel cinste. Sub un adevărat rege, astfel de nelegiuiri nu s-ar fi întîmplat; toată marea nobilime numai de asta vorbeşte!

— Dar, sfinţia ta, încă nu mi-ai spus nimic...

Roşu de mînie, episcopul se aşeză într-un fotoliu şi începu să povestească tot văicărindu-se şi tot blestemînd şi ameninţînd. Werböczy asculta şi nu-i venea nici lui să creadă: episcopul avea o cetate, ostaşi numeroşi, o mulţime de slujbaşi înarmaţi. Cum de s-a putut întîmpla atunci toate cîte îi aud urechile? Şi acest Gheorghe Doja... dacă aşa stau treburile, apoi e un om cu adevărat primejdios!

Sfîrşind episcopul de povestit toate cele întîmplate la tîrgul de toamnă din Oradea, Werböczy îl asigură de tot sprijinul în susţinerea cauzei sale drepte înaintea regelui. Cît despre Gheorghe Doja, să fie liniştit sfinţia sa, va fi pedepsit pentru fapta sa nelegiuită după cum merită.

După vreo săptămînă sosiră şi cei doi demnitari de la graniţa de miazăzi-răsărit: banul Severinului şi comitele de Caraş. Primul nu ştia prea multe. Al doilea auzise despre înrolări de oameni, ba chiar i se plînseseră şi cîţiva magnaţi din comitat că le fug iobagii şi se duc să se înroleze în oastea lui Streţcu şi Doja.

Cînd Werböczy le spuse cu ce scop se fac aceste înrolări şi care-i planul palatinului şi al regelui Ulászló, cei doi magnaţi rămaseră înlemniţi.

— Dar asta înseamnă război! declară banul Farkas. Şi nu numai încercarea de a recuceri cetatea, ci şi simplul zvon despre pregătiri în acest scop!

— Aşa cred şi eu, spuse Werböczy, bucuros că a mai cîştigat pe cineva de partea sa. Mă întreb dacă

turcii n-au şi aflat, căci spionii lor mişună pretutindeni, chiar şi aici, la curte!

— La curte?! făcură cei doi magnaţi.

— Da! Şi la curte! De aceea v-aş ruga ca întrevederea noastră să rămînă pe cît se poate o taină, ca şi cele ce-am vorbit împreună!

— Dacă aşa stau lucrurile, — începu în şoapă comitele de Caraş, — apoi primejdia de a ne trezi pe neaşteptate cu un atac din partea lor, mi se pare...

— Vom căuta să preîntîmpinăm pe o cale oarecare această primejdie şi să păstrăm pacea — regele şi mai ales palatinul nu trebuie în nici un caz să afle...

— De acord. Dispuneţi de noi cum credeţi de cuviinţă, se înclină banul Severinului.

— Mulţumesc!

Cîteva clipe mai apoi, discuţia dintre ei luă un caracter cu totul particular: Imre, fratele lui Werböczy, intrase în unele încurcături, şi fratele se arătă îngrijorat. N-ar vrea banul Severinului să-l găzduiască cîtva timp? Dorinţa cancelarului ar fi să-l îndepărteze de curte.

4

Se luminase de ziuă. Pe bolta cerului stelele pieriseră, numai luceafărul dimineţii mai licărea, dar în curînd dispăru şi el, căci la răsărit orizontul începuse să se înroşească. Soarele ar fi vrut să se înalţe — îşi arătă chiar puţin faţa — dar se răzgîndi şi încetişor îşi trase pe ochi plapuma unui nor.

Era spre sfîrşitul lunii noiembrie. Ploile de toamnă încetaseră. Dunărea se umflase umplînd bălţile pînă la mari depărtări. Partea joasă a cîmpiei Dunării părea o mare de ape, pe unele locuri trestiişul abia se mai vedea. Stoluri de gîşte şi alte păsări de baltă se roteau în zbor pe deasupra apelor spărgînd liniştea dimineţii cu gîgîitul lor.

Cum se luminase de ziuă, moş Petcu, un ostaş din ceata lui Streţcu, dimpreună cu alţi patru inşi, ieşiseră din coliba de trestie în care poposiseră peste noapte şi porniseră spre cotul bălţii, unde de cu seară aşezaseră vîrşele de prins peşte.

— Apucaţi-vă de scos vîrşele, le spuse ortacilor săi moş Petcu. Eu mă reped spre dîlmă!

— Oare să fi venit şi astăzi ? întrebă unul dintre însoţitorii bătrînului.

— Ţi-oi spune cînd mă întorc. Dacă au căzut cîteva cegi, puneţi-le deoparte, pentru căpitanul Streţcu, mai spuse moş Petcu şi porni cu paşi mărunţi, repezi, spre o limbă de pămînt ce se ridica din trestiiş.

Pescuiau de două zile în balta aceea din apropierea Dunării, căci aveau nevoie de peşte pentru tabăra care se mărea din zi în zi după întoarcerea lui Doja şi Streţcu din Buda. La chemarea lor se strînseseră cîteva sute de oameni, iobagi de prin banatul Severinului, comitatul Caraşului şi chiar de prin părţi mai îndepărtate, cei mai mulţi fugiţi din pricina prigoanei magnaţilor. Aprovizionarea taberei dădea mult de lucru celor doi căpitani, mai ales că trebuiau să se gîndească şi la proviziile de iarnă. Din pricina aceasta căutară să se folosească de timpul potrivit pescuitului şi-şi măreau proviziile sărînd peştele prins.

Streţcu nu se afla în tabără, era dus spre munţii Severinului pentru noi recrutări, căci cu cele cîteva sute de oameni ar fi greu de pornit cu sorţi de izbîndă asupra cetăţii din ostrov. Doja rămăsese în schimb în tabără, să se ocupe cu pregătirea oamenilor.

Moş Petcu urcă pe vîrful ridicăturii de pămînt, îşi puse palma streaşină la ochi şi se uită în depărtare cu ochii lui ageri. Malul Dunării era învăluit într-o ceaţă uşoară, dar bătrînul zări totuşi ceata călăreaţă care de două zile tot dădea tîrcoale malului. Acum caii erau legaţi mai la o parte, la dos, sub nişte sălcii, iar călăreţii stăteau grămadă în jurul unui foc din care ieşeau din cînd în cînd nori de fum şi flăcări, pesemne puneau tot mereu stuf pe el.

Balta şi malul fluviului se aflau la o depărtare bunişoară de tabără şi o ceată de vreo douăzeci pînă la

treizeci de călăreţi nu putea fi o primejdie, dar pentru moş Petcu, mai prevăzător ca o jivină care se simte încolţită, însemna ceva. Poate n-avea nici o legătură cu tabăra şi cu treburile lor, dar s-ar fi putut să şi aibă. Tot privindu-l, bătrînul îşi aruncă privirile şi în lături. In depărtare, în susul apei, de către malul unguresc, văzu pînza unui caic. Curiozitatea lui deveni şi mai mare deoarece nu se înapoie la ortacii săi, ci rămase locului, urmărind cu ochii cînd caicul, cînd pe călăreţi. Intr-un tîrziu văzu cum caicul se apropie de mal şi cum pînza îi căzu de pe catarg, semn că ancorase. După cîteva clipe se auzi o bubuitură de arhebuză trasă de pe caic. Atuncea tot grupul călăreţilor se împrăştie de lîngă foc şi cîţiva dintre ei, împingînd o luntre, se îndreptară spre corăbioară.

Era prea mult ca să poată fi trecut cu vederea. Moş Petcu alergă într-un suflet la ortacii lui şi-i sili să isprăvească treaba cît mai repede, să înhame caii la cele două căruţe care erau aproape pline cu peşte şi în goana cailor să pornească spre tabără.

El încălecă un cal şi se afundă în trestiiş, căutînd să se apropie pe nesimţite de locul unde poposiseră călăreţii. Cînd fu în apropiere, descălecă, dosi calul în păpuriş şi-o luă tiptil spre mal. Moş Petcu era o iscoadă isteaţă, şiret, prevăzător, dar şi îndrăzneţ. Adăpostit în dosul unui trunchi de salcie, de unde îşi arunca ochii cînd spre caic, cînd spre locul unde fusese focul, el iscodea totul. Călăreţii erau strînşi pe mal, caii tot sub sălcii, semn că aşteaptă pe cineva care trebuia să vină de pe corăbioară.

Moş Petcu nu era înarmat, şi după înfăţişare părea mai mult un pescar dintre aceia care se întîlnesc la tot pasul prin apropierea bălţilor şi nu un om de-a lui Streţcu. Aşa că, fără să stea mult pe gînduri, ieşi la iveală şi se apropie de ostaşi cu intenţia să tragă pe vreunul de limbă. Dar renunţă odată ajuns în apropierea călăreţilor, căci văzu steagul lor desfăşurat — steagul era al banului de Severin Ion Farkas — şi moş Petcu îşi dădu seama deci că oamenii nu puteau fi decît tot ai lui.

Nu întrebă nimic, număra doar la repezeală oamenii şi caii — erau patruzeci de călăreţi, deci un steag; caii erau vreo cincizeci şi toţi aveau şeile pe ei. Oştenii purtau armele obişnuite, spade şi lăncii, arme de foc nu văzu niciuna.

Unul dintre ostaşi dînd cu ochii de moş Petcu îi făcu semn să se apropie, ceea ce bătrînul şi făcu. Îşi scoase căciula de pe cap şi se ploconi, poate chiar mai mult decît s-ar fi cuvenit.

— Ascultă, băltăreţule, ai auzit de un vulpoi bătrîn, de unul Streţcu? îl întrebă stegarul.

— Am auzit, dar de văzut nu l-am văzut. Pe el îl aşteptaţi domniile voastre? păru umil şi înfricoşat moş Petcu.

— Nu minţi! Care-i drumul cel mai scurt spre bîrlogul lui, spune!

— Zău nu ştiu! Eu trăiesc tot prin bălţi şi prin păpuriş, pescuiesc, împletesc coşuri...

— Poate că nu ştie, interveni un altul. Lasă-l în pace, nu-l vezi, dîrdîie de frică! Uite-i că vin, vin! Hai, în rînd cu toţii! porunci acesta, care era pesemne mai mare în rang decît stegarul.

Moş Petcu privi şi el spre caic — luntrea se îndrepta spre mal; doi ostaşi trăgeau la vîsle, iar în mijloc erau vreo patru care stăteau faţă în faţă pe cele două bănci. Fără îndoială, domni mari, căci aveau pe ei şube bogate, iar cuşmele împodobite cu penajuri stufoase.

— Să fie chiar măria sa, cancelarul Werböczy? întrebă stegarul.

— Vezi bine, doar pe el îl aşteptăm! E cel care stă alăturea de banul nostru! răspunse celălalt comandant al călăreţilor.

Moş Petcu îşi întipări bine în minte numele lui Werböczy şi, ca să-i vadă şi faţa, se trase mai în apropierea malului.

— Ia-ţi picioarele la drum, şterge-o! se repezi la el stegarul.

Cînd luntrea ajunse la mal, stegarul şi cîţiva ostaşi se grăbiră să dea ajutor la coborîre. Werböczy sări, dar îi alunecă piciorul şi căzu. Cu toată durerea ce-o simţi în laba piciorului, se ridică cu ajutorul stega-

rului şi întrebă dacă sînt caii gata. Pînă fură aduşi caii, noii veniţi rămaseră pe mal să se sfătuiască.

— Va să zică, pe aici putem ajunge în tabăra celor doi! E lung drumul pînă acolo? întrebă Werböczy, tot mişcîndu-şi piciorul.

— Vă doare? se arătă îngrijorat comitele de Caraş.

— Puţin! Cam în cît timp am putea ajunge acolo?

— Nu cunosc drumul, răspunse banul Severinului, şi-l chemă pe cel ce comanda garda. Spune, cam cît timp ne trebuie pînă ajungem în satul lui Streţcu?

— Acesta ar fi drumul cel mai scurt, răspunse comandantul gărzii. Celălalt care leagă cetatea Timişoarei de schelă ocoleşte mult!

— Mergem pe acesta, deşi nu mi se pare prea bun, hotărî Werböczy. Cred că pînă seara ne putem înapoia la caic, nu?

— În nici un caz, fu răspunsul.

— Atunci ce-i de făcut? se arătă nemulţumit Werböczy.

— Eu rămîn la părerea că nu are nici un rost această abatere din drum. Nu vă înţeleg: ce vreţi cu aceşti doi tîlhari? Ca să punem mîna pe ei, cu ostaşi puţini n-o putem face. După cum am aflat, au o tabără întărită; şi-au strîns pînă acuma cinci, şase sute de oameni. E chiar primejdios să ne apropiem de ei, fără cel puţin tot atîţia ostaşi!

— N-am pornit la vînătoare de lupi! grăi Werböczy.

— Atunci nu mai pricep nimic! făcu banul Farkas.

— Nici nu-i nevoie. Nu-i încă timpul! spuse Werböczy.

— Mai tîrziu, va fi mai greu! intră în vorbă fratele său, Imre Werböczy.

— Încet, încet, nu trebuie să ne pripim! Vom vedea întîi cu cine avem de furcă. Nu fiţi îngrijoraţi, soarta lor e pecetluită! Numai de n-ar da îndărăt, s-ar putea şi asta! Trebuie să-i facem să-şi ţină făgăduiala făcută regelui, altcum i-am scăpat din mînă!

— Cum? Să nu împiedicăm atacul? Acum chiar nu-i de priceput tot ce vreţi! Atunci cum rămînem cu sultanul, cu pacea?

— Bine! Mai bine nici că s-ar putea! rînji Werböczy de nedumerirea banului de Severin.

Moş Petcu, care stătea mai la o parte, nu putea auzi cuvintele lor, dar îi vedea destul de bine: „Unul, să zicem că-i magnatul Werböczy, celălalt e banul Farkas, dar cine-or fi ceilalţi doi? Şi de ce m-a întrebat stegarul de căpitanul Streţcu?" se tot întreba bătrînul pescar. „Fără îndoială au de gînd să vină spre noi; asta nu-mi miroase bine!" şi pe dată se hotărî să încalece şi să pornească în goană spre tabără pentru a-i da de ştire lui Doja. Alergă pînă la locul unde-şi ascunsese calul, încălecă şi goni la drum. Cînd ajunse din urmă căruţele cu peşte, opri cîteva clipe, spunîndu-le celorlalţi că de cumva vor fi ajunşi de către nişte călăreţi şi întrebaţi despre Streţcu sau despre tabără, să nu spună nimic. Porunca odată dată, el porni din nou în goana calului.

După vreo patru ceasuri de alergătură ajunse în apropierea taberei. Tabăra se afla într-un cot al Caraşului, apărată de apă, stufiş şi băltoace, pe trei părţi — în faţă avea un crîng de sălcii bătrîne care o acoperea vederii. Satul era mai departe, pe malul Caraşului. Din sat se putea intra în tabără şi cu luntrea, dar era şi o potecă care mergea pe malul rîului pînă-n sat. Locul fusese bine ales de Streţcu şi foarte greu ar fi fost unui străin să nimerească aici, cu atît mai mult cu cît drumul de la Dunăre spre Timişoara trecea mult prea departe de sat şi de locul unde era aşezată tabăra.

Cînd Doja sosise acolo nu se aflau în tabără decît vreo treizeci de bordeie pentru ostaşi, dar acum numărul lor ajunsese la vreo sută, şi printre ele mai erau cîteva pentru meşteşugari, făurari şi curelari. Făurarii fugiţi de pe domeniile magnaţilor ciocăneau toată ziulica făcînd vîrfuri de săgeţi, de lăncii şi potcoave pentru cai. În pătulul de pază era atunci Tomuş, un mic nobil care haiducise prin părţile muntoase ale Banatului, tînăr isteţ şi viteaz, şi pe care

Doja îl primise în ceată de la primele cuvinte. Văzînd un călăreț apropiindu-se în goana calului, neștiind că-i moș Petcu, el porunci lui Ferkó și la alți doi să încalece și să-i iasă înainte.

Cînd Tomuș îl zărise pe moș Petcu, Doja se afla în fața covăciilor și stătea de vorbă cu unul dintre făurari. Cu cîteva zile mai înainte, Doja adusese pe care două tunuri grele, împrumutate de la castrul Ilidia, al cărui comandant se nimerise a fi unul dintre vechii săi prieteni, rămas după desființarea oastei în slujba regelui. Cele două tunuri erau vechi și la amîndouă se putea observa cîte o crăpătură la boraște, dar punîndu-li-se cîte un cerc lat de fier, ele mai puteau fi întrebuințate. Comandantul castrului i le împrumută bucuros — el știa de toate trecerile lui Strețcu, și pe cît putea, îl ajuta. Așa făcu și cu Doja, fără să i se mai arate scrisoarea palatinului.

Meșterul îi explica lui Doja cum ar putea fi cîrpite cele două tunuri ; nu era prea greu dacă ar fi avut fier lat și gros. Doja văzuse mai demult în mîna lui Keresztes o spadă grea și lungă — spadă de mînuit cu amîndouă mîinile — și se gîndi că din ea s-ar putea face prea bine unul dintre cercuri. Nu-i spuse nimic meșterului, ci trimise în grabă după Keresztes.

Acesta sosi o dată cu moș Petcu, cu Ferkó și ceilalți care se duseseră în întîmpinarea lui.

— Drept ca o suliță, glumi Doja, cînd moș Petcu sări de pe cal îndreptîndu-și șalele.

— Vezi bine, grăi moș Petcu și se trudi să pară mai neîncovoiat decît era.

— Cum a mers pescuitul ? Văd că veniși înaintea celorlalți. Ce-ai mai mirosit, moșule ?

— Ehei, ascultă aici, căpitane Gyuri ! și moș Petcu se apucă să istorisească tot ce văzuse și auzise. Dacă vin spre noi, apoi în două pînă la trei ceasuri de vreme, sînt aici ! își încheie moș Petcu povestea.

— Werböczy ? ! Poate te-a înșelat auzul ! Ce să caute el pe aici, prin bălțile Dunării ?

— Doamne, căpitane Gyuri, pe mine să mă înșele auzul ?... nu mă cunoști ! se arătă mîhnit moș Petcu.

— Şi zici c-au coborît din corabie şi-au venit la mal, unde-i aşteptau caii înşăuaţi? întrebă Doja tot nevenindu-i să creadă.

— Vezi bine! Dacă e să pornească la drum, numai încoa pot veni! De, poate nu la noi, poate spre Timişoara; dar atuncea de ce m-au întrebat de căpitanul Streţcu? Să zicem că merg spre Severin, că banul Farkas şi ostaşii lui erau acei care-l aşteptau, dar pentru ce n-au mers mai departe pe apă? De ce a trebuit să-l aştepte pe magnat tocmai acolo, unde începe drumul care trece pe la noi?

Doja îl lăsă pe moş Petcu şi se întoarse spre Keresztes, care stătea retras mai la o parte, rezemat în spada aceea lungă şi groasă, pe care numai un om ciolănos şi mătăhălos ca el ar fi putut-o mînui; aştepta să afle de ce-a fost chemat.

— Ia dă spada ta, János! îi spuse Doja cu totul pe negîndite.

O asemenea spadă nu putea fi prinsă de centură. Keresztes o ducea pe umăr, iar cînd stătea în loc, se rezema în ea, căci avea în loc de gardă două braţe, de parcă ar fi fost o cruce. Doja o ridică şi-şi trecu palma în lungul lamei — era ascuţită pe amîndouă laturi.

— Uită-te la ea, îi spuse meşterului. Dacă n-ar fi ascuţită pe margini, ţi-ar ieşi numai bine un cerc din ea!

— Două! spuse fierarul dînd să ia spada din mîna lui Keresztes. Două, căpitane Gyuri! Şi ce dacă-i ascuţită? E destul de lată! Ș-apoi, n-am eu foc şi foale, n-am ciocan?

Fierarul luă spada şi începu să-i arate lui Doja cum din ciocan poate s-o lăţească, bătîndu-i marginile, poate s-o mai şi lungească cu vreo palmă, numai bine cît trebuie ca să poată scoate două cercuri.

— Ies, ies două cercuri bune! îşi arătă fierarul mulţumirea.

— Doar n-aţi pus gînd rău spadei mele?! spuse Keresztes, gata să smulgă spada din mîna fierarului.

— Lasă spada! Pe tine te facem tunar! Uite-l, îl vezi? Ăsta-i al tău de acum înainte! rîse Doja, căutînd

să-l îmbuneze. Hai, ia-l în spate, să-ţi văd puterea! îi mai spuse, arătîndu-i tunul.

— Nu mă face, căpitane Gyuri, că-l iau! grăi ţanţoş Keresztes.

— Te lauzi! făcu Ferkó, mai mult ca să-l întărîte.

— Da' ce, eu îs trestie ca tine! răspunse Keresztes şi, aplecîndu-se şi sprijinindu-se bine pe picioarele lui zdravene, prinse ţeava unui tun şi-o ridică de pe afetul de lemn, apoi se opinti şi-o zvîrli pe umăr, tropăind cu ea în jurul celor care se aflau de faţă.

Cu toţii rămaseră muţi, uimiţi de puterea lui Keresztes.

— Are vlagă, ursul naibii! rosti Tomuş.

— Dacă vrei, înconjur cu purcelul ăsta toată tabăra, căpitane Gyuri, grăi Keresztes, mîndru de atenţia ce i se da.

— Învaţă să-l mînuieşti, îl sfătui prieteneşte Doja. Cînd îl vei auzi bubind, n-o să-ţi mai pară rău de spadă. Așadar, acum ai ce-ţi trebuie. Nu? se adresă el fierarului.

— În trei zile le putem pune în bătaie, răspunse scurt și sigur meşterul.

Cît timp vorbise cu fierarul, cu Keresztes, gîndurile lui Doja fuseseră însă tot la cele auzite din gura lui moş Petcu — vorbele bătrînului i se părură cu bună judecată.

„Îl caută pesemne pe Streţcu, ca să-i dea vreo răsplată!" se gîndi Doja. Dar deodată îi trecură prin minte: „Nu cumva s-a răzgîndit regele? Palatinul vorbea de Werböczy ca de unul care nu trebuie să afle nimic! Te pomenești c-o fi aflat pe vreo cale oarecare şi ca să nu se pună rău cu turcii, vine cu oastea banului de Severin să ne ia armele şi chiar să pună mîna pe noi. Să poftească!"

Dar situaţia i se păru totuşi nepotrivită: o încăierare însemna o îndepărtare pentru mult timp de la planul pe care şi-l făcuse şi asta nu-i convenea de fel. Încăierarea trebuia ocolită pe orice cale. Într-un fel îi părea bine că Streţcu nu era în tabără. Bătrînul i-ar fi întîmpinat hărţăgos, i-ar fi provocat. Trufaş, bizuindu-se pe cele cîteva sute de oameni cîţi număra ta-

băra, ar fi deschis lupta. Rezultatul ar fi fost izbînda — dar izbînda n-ar fi dus decît la împrăştierea taberei şi tot ce-şi propusese ar fi rămas baltă. Or, el nu putea părăsi gîndul de a pune mîna pe armele din cetăţuie.

Se cere multă chibzuială. Cei care soseau, trebuiau luaţi cu multă băgare de seamă ; chiar dacă vin cu gînduri războinice, va căuta să înlăture o ciocnire. Werböczy nu-i un magnat oarecare, e omul care face şi desface în ţară, deci, prevedere !

Doja se hotărî să-i întîmpine pe cei aşteptaţi ca pe nişte oaspeţi întîmplători. Îşi opri pe lîngă el doar ceata cu care plecase de acasă, restul de ostaşi îi trimise să se ascundă în pădurea din apropiere. În cazul cînd Werböczy s-ar arăta cu gînduri vrăjmaşe, cei douăzeci de oameni ai săi erau destui ca să facă faţă unui prim atac. Apoi se va retrage spre pădure.

Pe Tomuş, pe Ferkó şi Keresztes, urmaţi la o oarecare depărtare de moş Petcu, îi trimise în iscoadă. Tomuş va căuta chiar să intre în vorbă cu ei, să-i călăuzească spre sat, dacă vor cere-o.

Nu mai rămaseră în jurul pătulului de pîndă decît oamenii din ceata personală a lui Doja. Caii erau înşăuaţi, gata de ducă. Îngrijorarea lui Doja trecu şi asupra oamenilor săi. Dacă ar fi fost vorba de luptă, nimic nu le-ar fi păsat, dar era vorba de cu totul altceva. Dîndu-şi seama de urmările pe care le-ar fi avut o încăierare în împrejurările acelea, stăteau cu toţii tăcuţi, ascultînd poruncile scurte pe care le dădea Doja.

— În depărtare se vede venind o trupă ! strigă pîndarul.

— Mergem ! hotărî Doja şi încălecă.

Cînd fură la marginea satului, le ieşi în cale moş Petcu.

— Vin spre noi, căpitane Gyuri. Sutaşul Tomuş îi călăuzeşte ! bolborosi înfierbîntat bătrînul.

— Mai sînt şi alţii, sau numai acei pe care i-ai văzut dimineaţa ?

— Numai ei !

Faptul că Werböczy era însoţit numai de cei patruzeci de ostaşi ai banului, îl făcu pe Doja să nu le mai iasă în cale, ci să-i aştepte în curtea casei lui Streţcu, unde fără îndoială îi va aduce Tomuş. Aşa că oamenii fură împărţiţi pe la casele vecine. Pe Sárkány şi pe Balhó, ca pe cei mai buni spadasini, îi opri în curte, iar Costan şi Baló, celălalt arhebuzier, cu cele două arhebuze, fură ascunşi în podul unui şopron.

Doja stătea în poartă, ca un gospodar paşnic care-şi aşteaptă nerăbdător oaspeţii. Sári şi nevasta lui Keresztes trebăluiau prin casă, aştepînd şi ele oaspeţii cu masa întinsă, aşa după cum se cuvenea, cu pîine, cu sare şi cu vin.

Călăreţii se apropiau tăcuţi de sat. Tomuş arătă cu mîna casa mare care se vedea printre arborii dezgoliţi.

— Pare destul de arătoasă, grăi Werböczy. N-ar fi bine să te repezi şi să-l anunţi pe stăpînul dumitale ?

— Tocmai la asta m-am gîndit şi eu, măria ta ! răspunse Tomuş, bucuros că poate schimba cu Doja cîteva vorbe, înainte ca Doja să dea ochi cu magnatul.

— Atuncea, grăbeşte-te ! îi porunci Werböczy.

Tomuş dădu pinteni calului şi porni în galop spre sat.

— Vreţi să găzduiţi în casa tîlharului ? îl întrebă pe Werböczy, banul Severinului.

— Să nu întărîtăm lupul ! grăi prevăzător Werböczy.

— Bine, dar atuncea... ?

— Să nu ne pripim... asta e de făcut ! fu de părere Werböczy, care-şi avea planul său dinainte făcut, dar pe care nu voia să-l destăinuiască.

Mergeau în paşii cailor, deoarece lui Werböczy i se mărise durerea din picior şi nu putea să se sprijine în scări. Banul Farkas călărea în dreapta sa, comitele de Caraş în stînga, iar în urma lor venea Imre, fratele lui Werböczy.

Tomuş îi spuse lui Doja :

— Nu par bătăioşi, căpitane Gyuri, ba chiar, tar-

torul cel mare, mi s-a părut binevoitor, dacă nu cumva umblă cu viclenii! Oricum, sînt puţini şi nu cred să le ardă de harţă cu noi. M-au trimis înainte ca să-l vestesc pe căpitanul Streţcu. De domnia ta n-au amintit, dar nici eu nu le-am spus că domnia ta eşti cu noi.

— Ieşi-le din nou în cale şi spune-le că sînt aşteptaţi. Ar fi bine ca ostaşii lor să fie găzduiţi undeva, în marginea satului, nu aduşi pînă aici... vezi ce poţi face! îi spuse Doja şi gîndurile îl cuprinseră din nou.

„Cu ce scop or fi venit?" se tot întreba el, dar nu găsea nici un răspuns. Spusele lui Tomuş îi dăduseră şi mai mult de gîndit. „Oricum, de florile mărului nu se porneşte la drum un mare sfetnic al regelui, cum e Werböczy!"

Fu şi mai surprins cînd văzu că, însoţit de Tomuş, nu vine decît unul dintre cei aşteptaţi. Doja era în poartă, şi prevăzător, îşi scoase pălăria, dar nu spuse nici un cuvînt.

— Ah, căpitane Iovane, vino şi ajută-mi. Iată, am ajuns la domnia ta suferind. Am alunecat cînd am coborît din caic, puntea era udă, mi-am scrîntit piciorul! Bine te-am găsit!

Doja nu ştiu pentru o clipă cum să facă: îl luase drept Streţcu sau era numai o viclenie? Nu era mai bine să-i spună cinstit cine-i?

— Nu sînt cel pe care vi-l închipuiţi, se hotărî el. Sînt un fost căpitan în oastea regelui: Gheorghe Doja!... Bine-ai venit, măria ta, sîntem bucuroşi de oaspeţi!

— Gheorghe Doja! se arătă surprins magnatul. Eu îl credeam pe căpitanul Doja în slujba regelui, comandantul unei cetăţi, aşa mi se spusese mai acum un an! Pentru nimic în lume nu mi-aş fi putut închipui să te găsesc prin sălbătăciunile acestea.

Doja îl ajută să coboare de pe cal.

— Încet, încet! spuse rugător magnatul, cînd îşi puse piciorul pe pămînt. Apoi sprijinit de umărul lui Doja porniră spre casă.

— Noi, în Buda, — începu el înaintînd uşurel, sprijinindu-se cu toată greutatea de Doja, — ştim că pe

aici e viteazul Streţcu, care se războieşte cu turcii, nu că mai eşti şi domnia ta! Atuncea aşa se explică izbînzile de care-am auzit! Dar unde-i căpitanul Streţcu?

— E plecat într-un drum mai lung, spre Timişoara, pentru unele tîrguieli, ocoli Doja adevărul.

— Hei, oamenii de altădată, bătrîneţea nu-i doboară cu una, cu două! clătină capul Werbőczy.

„S-a dat de gol, îşi spuse Doja. La început mă luase pe mine drept Streţcu, or, după cum văd, ştie destul de bine că Streţcu-i om bătrîn. Deci n-a fost decît o viclenie!"

Înaintau încet spre scările pridvorului. Se însera. Doja păşi pe prima treaptă. Werbőczy sta tot atîrnat de umărul lui. Cînd puse piciorul pe treaptă, începu a se văicări:

— Vai, vai, încet, dragă căpitane Doja!

Deschise uşa. Intrară în sala mare şi-l conduse pe magnat pînă la un jilţ masiv de lemn, poftindu-l să se aşeze pe el, apoi îl privi pe Werbőczy în ochi:

— Sînteţi în casa lui Iovan Streţcu. Aş putea să vă întreb care-i pricina pentru care aţi venit pînă aici?

— Bine te simţi în casa bătrînească a unui mic nobil de ţară, — surîse Werbőczy, trecînd peste întrebarea prea directă a lui Doja. O adevărată casă de cavaler ţăran din timpuri bune! îşi continuă magnatul vorba, în timp ce-şi rotea ochii în jur. O casă în care se mai simte mirosul de curele! Iată şi vechile noastre arme străbune, ce ne amintesc de gloria zilelor de odinioară! Mă simt măgulit de ospitalitatea dumitale, căpitane Doja. Se vede că ştii să primeşti după datină oaspeţii. Iată: pîine, sare, vin!

Werbőczy rupse o bucăţică de pîine, presără sare pe ea, apoi începu să mestece încet.

„Unde-o fi vrînd să ajungă?" se tot întreba Doja.

— Eşti bun să-mi torni puţin vin?

Doja turnă vin în canceu, iar magnatul ridică canceul şi închină:

— În sănătatea vitejilor! Să dea dumnezeu ca această întîlnire să fie spre binele vostru şi spre glo-

ria regelui nostru, Ulászló al II-lea! şi Werböczy încercă să se ridice, dar se aşeză numaidecît, văicărindu-se de durere.

Doja fu nevoit să se scoale şi să închine şi el. O făcu în tăcere, ciocnind numai canceul. Sorbi cîteva picături, apoi îl puse pe masă şi se aşeză.

„Vicleană vulpe!" îşi spuse cu convingere Doja.

— M-ai întrebat de pricina drumului meu prin părţile acestea, începu magnatul Werböczy. De, nu ştiu, să-ţi spun sau să nu-ţi spun? Aveam treabă cu căpitanul Streţcu. Aş fi vrut să aflu una şi alta din gura lui. Stăm rău, căpitane Gyuri, rău de tot! De cînd păgînii au ocupat cetatea din ostrov, e ca şi cînd ne-ar fi înfipt un cui în coaste. Un pas şi-s pe pămîntul nostru! Şi în afară de asta, corăbiile noastre nu mai pot coborî în josul Dunării fără să fie dijmuite de păgîni. Cu toţii, în Buda, ne întrebăm cum am putea ieşi din impas, domnia ta, ce crezi?...

Doja tăcea. „S-ar părea că nu ştie nimic despre cele puse la cale de către rege şi palatin. Te pomeneşti că vine şi el să-i propună acelaşi lucru lui Streţcu! Doamne, doamne, cîtă laşitate din partea lor, unul se teme de celălalt şi cu toţii de turci!"

Werböczy frămînta între degete un miez de pîine, căutînd să pară cît mai îngîndurat şi îngrijorat.

— De ce-aţi lăsat cetatea în mîna lor? întrebă deodată Doja.

— Uşor de răspuns... fiindcă un război cu turcii, astăzi, e greu de dus. Am rămas singuri, căpitane Doja!

— Singuri eram şi în zilele lui Hunyadi!

— Erau alte vremuri atuncea, căpitane Doja!

— Într-adevăr, alte timpuri şi alţi oameni, răspunse cu jumătate glas Doja.

— Domnia ta te-ai stabilit aici, sau eşti numai în trecere? îl întrebă privindu-l iscoditor Werböczy.

— Sîntem vechi prieteni, ocoli Doja răspunsul, pe care l-ar fi aşteptat magnatul.

— Poate vrei să-i dai o mînă de ajutor căpitanului Streţcu? Bine-ai face, fiindcă lumea te-a cam uitat, din pricina asta nici nu ştiam unde de afli! Un erou,

căpitane Doja, să-şi întunece gloria printr-o viaţă retrasă... mă miram şi eu! Tocmai căpitanul Gheorghe Doja!... Fii bun şi mai toarnă-mi puţin vin.

Doja turnă vin şi ciocni el de data aceasta şi bău înainte ca Werbőczy să ducă canceul la gură.

„Unde-o fi vrînd să ajungă vulpea asta?" se tot căznea să afle adevărul Doja.

Werbőczy sorbea uşurel, întîrziind voit, observînd toate mişcările.

— Mi s-a spus c-aţi fost la curte. Îmi pare tare rău că nu v-am întîlnit acolo... eu eram plecat. Gloriosul nostru rege, îmi închipui, a fost fericit văzîndu-te... doar el te-a înnobilat! Am auzit chiar de o însărcinare, dar nevorbind cu slăvitul nostru rege, n-a avut cine să-mi întărească zvonul...

— Atunci luaţi cele ce aţi auzit drept un simplu zvon şi nu-mi cereţi mie să vă spun ceea ce n-aţi aflat din gura regelui, răspunse Doja cam ursuz, dar mulţumit că, în sfîrşit, avea dovada că magnatul ştie de toate cele puse la cale.

— Nu te supăra, eu nu stăruiesc... departe de mine gîndul de-a mă amesteca în hotărîrile regelui nostru! Ceea ce-a hotărît îi sfînt! Dar dă-mi voie să fiu puţin îngrijorat. Aveţi domniile voastre puterea şi cele de trebuinţă pentru a înfăptui hotărîrea sa? Mă tem că nu! Şi teama asta îmi dă credinţa că veţi da înapoi, ceea ce ar fi neplăcut pentru domniile voastre şi chiar pentru cei care v-au dat însărcinarea! Cît despre ţară nici nu mai vorbesc!... Fireşte, nu-ţi cer să-mi destăinuieşti tainele dumitale...

— Taina văd că vi-i cunoscută. De ce nu-mi vorbiţi deschis ce vreţi?

— Cîţi oameni aţi strîns pînă în prezent? întrebă Werbőczy ca din întîmplare.

— Vor fi destui atunci cînd va sosi ceasul! răspunse Doja, pricepînd gîndul magnatului.

— Nu cumva te înşeli? Nu-i uşor să strîngi două sau chiar trei mii de oameni hotărîţi să-şi dea viaţa pentru rege!

— E vorba de pămîntul ţării!

— Da, aşa-i! aprobă Werbőczy privindu-l în ochi,

încrestîndu-şi în minte răspunsul nepotrivit al lui Doja : Arme ? mai întrebă el iscoditor.

— Am fost ostaş, ştiu cît preţuiesc armele. Pe drumul care duce la luptă, nu pornesc cu mîna goală !

— Da, trebuia să-mi închipui ! Fii bun şi nu-mi lua în nume de rău... E ceva care ne leagă pe amîndoi : eu în felul meu, domnia ta în felul domniei tale... amîndoi ne iubim ţara şi sîntem îngrijoraţi de soarta ei... Iată cum iubirea de ţară ne apropie ! Să trăieşti, căpitane Doja. Îţi urez izbîndă !

Ciocni canceul şi sorbi cîteva picături. Doja bău tot vinul din vas : „Cel puţin acum ştiu ce vrea !“ îşi spuse el şi-şi umplu din nou canceul, căci simţea o sete nepotolită. Werböczy îl iscodea cu ochii pe jumătate închişi, privind pe sub pleoape.

— Pentru gloria slăvitului nostru rege ! ciocni iarăşi magnatul.

Dar Doja, în loc să ridice canceul şi să închine pentru gloria regelui, se sculă de pe scaun şi se îndreptă spre cuptorul în care ardea focul, luă un tăciune cu flacără şi aprinse lumînările, căci începuse a se însera. Întorcîndu-se lîngă Werböczy, duse canceul la gură şi bău pe nerăsuflate, uitînd să mai închine pentru gloria lui Ulászló. Werböczy reţinu şi acest fapt : „E mai primejdios decît mi-am închipuit !“ îşi spuse, şi luîndu-şi din nou înfăţişarea de oaspe binevoitor, schimbă vorba :

— Domnia ta, dacă nu mă înşel, eşti din Ardeal. Am auzit că pe acolo, în primăvara trecută, au fost unele frămîntări, chiar unele mici răscoale, al căror răsunet a ajuns pînă la curte. Ţi-aş rămîne îndatorat dacă mi-ai spune şi mie ce-a fost din tot ce s-a auzit. Lumea face totdeauna din ţînţar armăsar !

— Multe nu prea ştiu nici eu. În timpul acela eram în satul meu, clădeam o casă ! răspunse de mîntuială Doja.

— Se pare că iobagii nu se împacă cu noile rînduiri... nu se supun, au gînduri ascunse, ba chiar şi unii nobili uneltesc... Doamne, doamne ! Domnia ta ce spui la toate acestea ?

— De, ce-aş putea spune? se prefăcu nepăsător Doja. Iobagii cu gîndurile lor, magnaţii cu ale măriilor lor.

Werböczy îşi supse buzele subţiri, îşi netezi barba. Nu reuşise şi zvîrli o nouă undiţă:

— S-a ridicat o plîngere împotriva domniei tale, căpitane Doja. O plîngere, fără îndoială, nedreaptă! Episcopul de Oradea, un zgîrcit care cu vreo doi ani în urmă, strîngînd dările cuvenite regelui, s-a înfruptat din ele spre paguba coroanei!...

Doja se lăsă pe speteaza scaunului, îşi aplecă capul într-o parte şi-l privi lung pe Werböczy. „Îhî, va să zică, se ascunde, totuşi, ceva în afara celor în legătură cu cetatea!" îşi spuse el, aşteptînd ca magnatul să-şi continue vorba.

— Fireşte, nu i s-a dat crezare... dar, ia spune-mi şi mie, ce-a fost acolo, în tîrg, cu vreo două luni în urmă?

— O nelegiuire, pe care cei veniţi la tîrg n-au mai putut-o răbda! ţîşni răspunsul lui Doja, nemaiţinînd seama de nici o prevedere. Asta a fost!

— Şi domnia ta erai printre acei ce se aflau în tîrg?

— Da! Şi dimpreună cu mulţimea l-am făcut pe sfinţia sa să înţeleagă că şi răbdarea are o margine!

Spunînd acestea, Doja se ridică de pe scaun şi porni spre uşă. O deschise şi-o strigă pe Sári, nevasta lui Ferkó:

— Serveşte la masă, Sári! Măriei sale i-i foame!

— Da, am o foame de lup! surîse Werböczy, viclean şi împăciuitor. Îmi pare nespus de rău că banul Severinului, comitele de Caraş şi fratele meu Imre nu sînt şi ei aici, în această casă binevoitoare, ca împreună cu dumneata să ne ospătăm. Au rămas în sat, nevrînd să vă împovăreze.

— Puteţi trimite să-i cheme! spuse Doja, gata să trimită pe cineva şi să-i cheme.

— Nu! Nu! E cu mult mai bine dacă cele ce vorbim între noi rămîn fără martori! se grăbi să răspundă Werböczy, şi dîndu-şi mîinile în lături, mai

spuse tainic: Eu şi domnia ta ştim ce-am vorbit... domnia ta şi regele ştiţi ce-aţi vorbit... nimeni în afara noastră nu trebuie să afle!

— Dar parcă era vorba de un zvon, care... făcu ironic Doja.

— La curte, zvonurile durează o zi, apoi altele le iau locul. N-avea nici o teamă, cînd ceva trebuie uitat, se uită repede! Să ne întoarcem deci la ceea ce aşteptăm de la domnia ta. Zici că toate sînt gata? Nu mai aveţi nevoie de nimic?

— Vrem doar să fim lăsaţi în pace, atîta! grăi scurt Doja, ca să pună capăt odată vorbăriei.

— Atunci nu-mi rămîne decît să vă urez izbîndă!

Sári aduse la masă cîteva cegi, dintre cele pescuite în bălţile Dunării. Bine pregătite de către Sári, cegile erau puse frumos pe o tavă de argint aurit. Sári se pricepea la gătit şi servit — trebăluise prin cuhnia grofiţei din Dombos şi învăţase cîte ceva. Werbőczy îi lăuda priceperea şi scoase o monedă de aur, cu care o cinsti. Începu să mănînce cu poftă, preţuind bucatele şi vinul vechi scos din pivniţa lui Streţcu şi din care bău cu cumpătare. Doja nu prea avea poftă de mîncare, îndoielile încă îl mai frămîntau, dar văzîndu-l pe magnat cu cîtă linişte şi poftă mînca, începu să creadă că de fapt venirea acestuia n-a avut decît scopul de a vedea în ce măsură el şi Streţcu înţeleg să-şi ţină făgăduiala făcută regelui şi palatinului. Trecînd cu vederea întrebările în legătură cu răscoalele şi cu cele petrecute la tîrgul din Oradea şi, oarecum liniştit, începu şi el să mănînce şi să bea cu poftă.

De la un timp, în sală se simţi fumul şi mirosul de feştilă. Doja se ridică de la masă şi potrivi cu degetele flăcările lumînărilor care ardeau în două sfeşnice mari. Apoi se îndreptă spre una dintre ferestre şi o deschise. În încăpere pătrunse aerul rece. Cerul se înseninase. Noaptea era luminată de lună. Doja văzu în curte pe cei doi spadasini: Sárkány şi Balhó care stăteau pe un trunchi de arbore şi şopteau împreună. Cînd îl zăriră pe Doja, ei se ridicară, aşteptînd un cuvînt

din partea lui. Doja le făcu semn liniştitor cu mîna, apoi se întoarse către magnat :

— Vom avea toamnă lungă, măria ta !

— Păcat ! Aş fi vrut ca ceea ce aveţi de gînd, să se facă cît mai curînd !

— Poate vreţi să vă odihniţi... În iatac e pregătit totul pentru odihna măriei voastre ! îi spuse Doja, dornic să se scape cît mai repede de tovărăşia lui.

— Aşa o să şi fac, mulţumesc, căpitane Doja. Eşti un bun amfitrion !... Trebuie să te mai supăr însă : te-aş ruga să mă ajuţi. Vai, vai, piciorul meu !

Doja îl ajută să ajungă în iatac. Îl lăsă pe magnat acolo, apoi se întoarse şi-l strigă pe Ferkó, care făcea de strajă cu Tomuş şi Keresztes în faţa porţilor.

— Ajută măriei sale să se dezbrace, îi spuse lui Ferkó cînd acesta intră. Fii cu băgare de seamă cînd îi tragi cizma, măria sa şi-a scrîntit piciorul !

Ferkó se apleacă, privi cîteva clipe cizmele de marochin ale magnatului şi pintenii de aur, apoi prinse una şi-o smuci brusc :

— Vai ! Oamenii domniei tale nu sînt obişnuiţi cu astfel de slujbe, căpitane Doja ? Mai să-mi smulgă piciorul ! Dar... parcă nu mă mai doare ! Mişcă de cîteva ori degetele, apoi rîse mulţumit : Nu, nu mă mai doare !

— Zău dacă am vrut, măria ta ! spuse prefăcut Ferkó.

— Noapte bună ! îi ură Doja şi ieşi, lăsîndu-l pe magnat în seama lui Ferkó, care-l ajuta la dezbrăcat.

— Noapte bună, căpitane Gyuri !

Peste puţin ieşi şi Ferkó. Cînd fu în faţa lui Doja, în sala mare, Ferkó înnodă un laţ nevăzut, mişcîndu-şi mîinile ca şi cînd l-ar fi avut între degete, făcînd cu ochiul ca un lotru şi smuci :

— Ce spui, căpitane Gyuri, cînd îi punem laţul ?

— Du-te şi te culcă, te aşteaptă Sári ! îl repezi Doja, ieşind în pridvorul casei, unde rămase mult timp privind cerul înstelat, şi gîndindu-se la cele vorbite cu Werböczy, la Ulászló şi la toate cîte viaţa i

le scosese pe neaşteptate în cale. Mai apoi gîndurile îi alergară înapoi, spre satul lui, spre Grigorie şi iobagii care-şi puseseră nădejdea în el.

Balhó începu să fluiere. Fluiera aceeaşi melodie pe care-o cîntase cu un an în urmă, în seara cînd pentru întîia oară intraseră în casa bătrînului Butyka. Pe neaşteptate în mintea lui Doja apăru imaginea Laurei.

A doua zi dis-de-dimineaţă, Werböczy l-a părăsit. Cînd fu pe cal, mai aminti o dată, pe ocolite, de făgăduiala pe care Doja o făcuse regelui, ca de un lucru sfînt :

— Cu toţii avem ochii îndreptaţi spre domnia ta, căpitane Doja ! spuse strîngîndu-i mîna.

Doja tăcu.

Insoţitorii magnatului îl aşteptau pe cai, gata de plecare. Cînd îl văzură venind însoţit de Tomuş, îi ieşiră nerăbdători în cale, dar Werböczy nu-şi deschise gura pînă nu străbătură o bună bucată de drum.

— E mult mai primejdioasă situaţia decît mi-am închipuit ! Doja şi celălalt, cu bandele pe care le-au adunat, pot face încurcături mari ! Trebuie să fiţi foarte atenţi, să le urmăriţi toate mişcările chiar înainte de a încerca atacul asupra cetăţii ! le spuse poruncitor Werböczy.

— Atunci ce facem ? întrebă banul de Severin.

— Trebuie aşteptat, nimic altăceva !

— Aşteptînd, se întăresc din zi în zi, şi pînă la urmă nici cu cinci mii de oameni nu le mai putem veni de hac !

— Le vor veni alţii, nu noi ! Urmăriţi-i îndeaproape şi lăsaţi-i să dea atacul asupra cetăţii. Turcii ne vor scăpa de ei toţi !... Ce crezi, mîine aş putea vorbi cu paşa cetăţii din ostrov ?

— Cu paşa ? ! făcu mirat banul Farkas.

— Da, da, chiar cu el ! Şi dacă se poate, mîine sau cel mai tîrziu poimîine, căci vreau să mă înapoiez neîntîrziat la Buda, ca să vorbesc gloriosului nostru rege despre urmările pe care le-ar fi avut neghiobia sa, dacă n-aş fi aflat la timp.

Vîntul începu să sufle de la miazănoapte, mai întîi uşurel, şuierînd doar, apoi din ce în ce mai tare, mai vijelios, mugind şi spulberînd stratul de frunze veştede de pe pămînt. Ţinu cîteva zile, şi cînd se potoli se lăsă asupra întinsului bălţilor gerul uscat al iernii. Intr-o noapte, rîul îngheţă bocnă, împrejmuind tabăra cu un brîu de argint.

Dar cu toată vremea geroasă, în tabără forfota nu înceta de dimineaţă pînă-n noapte. Erau adunaţi acum peste două mii de oameni. O întreagă oştire aştepta să se vadă pornită la luptă. Cînd vremea era prea rea, se muncea prin bordeie, se muncea cu grabă şi rîvnă. Arcaşii retezau pe măsură crengile subţiri şi drepte de alun, le puneau într-un capăt vîrful ascuţit de fier al săgeţii şi le făceau mănunchiuri. Pentru fiecare arcaş se pregătea pe puţin o sută de săgeţi. Tocilarii ascuţeau spadele, căngile, suliţele. Arhebuzierii şi tunarii drămuiau din ochi pulberea şi gloanţele învelind în hîrtie încărcătura, iar din cîlţi făceau vultuielile[1]. Cei ce se pricepeau la mînuitul cuţitoaiei sau bardei încheiau scări pentru urcatul pe ziduri. Toată tabăra era în fierbere, căci timpul se apropia. Dunărea părea gata să îngheţe ca şi rîul ce înconjura tabăra.

Doja era mereu în mijlocul oamenilor, supraveghind munca, dînd sfaturi şi imbolduri. Streţcu, pe care vizita lui Werböczy nu-l îngrijorase de fel, ci rămase măgulit deşi îi păruse rău că nu fusese de faţă, era mereu pe drumuri în căutare de noi mijloace de aprovizionare pentru tabără. Pulbere şi plumbi căpătaseră foarte puţină, aşa că Streţcu fu nevoit să facă un drum pînă la Timişoara unde, plătind preţ întreit, căpătă pe sub mînă peste o sută de ocale de pulbere şi cam de trei ori atîtea gloanţe şi ghiulele de tuci pentru tunuri. Cele două tunuri fură încărcate, şi într-una din zile

---

[1] Vultuială — dopul de cîlţi sau hîrtie care desparte pulberea de gloanţe la armele vechi.

glasul lor bubui într-o văgăună, dar neîndrăznind să le dea o încărcătură mai mare de pulbere, ghiulelele lor nu sparseră blănile groase de stejar pe care le puseseră tunarii drept ținte. Faptul acesta îl făcu pe Doja să poruncească și construirea a doi berbece groși, cioplIți din trunchi de stejar, ferecați la capete — cu tunurile și berbecele tot nădăjduia să spargă porțile cetății.

Pe la sărbătorile Crăciunului totul era gata, se aștepta doar înghețul cel mare care să zvîrle o punte peste Dunăre. Noaptea, cînd Doja venea obosit la culcare, îl găsea pe Strețcu așteptîndu-l, căzut atunci de la cine știe ce drum. Stătea cu urciorul pe masă, frecîndu-și chelia cu palma, mișcîndu-și parcă gîndurile sub țeastă.

— Merge, merge, Gyuri ? îl întîmpina cu vorba, nemișcîndu-se din fața urciorului, privindu-l dintr-o parte, rămînînd tot cu capul în palme, cu cotul pe masă, semn că gînduri felurite și nelămurite îl frămîntau.

— Merge ! Numai Gerilă de-ar fi de partea noastră să lege bine apele Dunării ! Tu ce faci, ai mîncat ? Mie mi-i grozav de foame, de cînd am plecat de acasă n-am mai pus nimic în gură !

— Nici eu ! Hai, bea cîteva înghițituri de rachiu, să te mai încălzești !

— Mi se pare că te cam întreci cu băutura ! spuse dojenitor Doja.

— Aș ! Mă bat gîndurile ! Mă, oare regele...

— Mai dă-l dracului, nu te mai gîndi la el, avem noi ale noastre !

— Mă, mă tot gîndesc... parcă a spus că te face comite de graniță. Asta-i mare lucru !

— Ce vrei să spui ?

— De, omul tot om rămîne... oricum, nu se dă cu piciorul la o slujbă așa de mare ! Ș-apoi, de ce să ne stricăm cu regele, pentru că o seamă de magnați și fețe mari bisericești îs niște ticăloși ?

— Nu cumva ai fi vrînd s-ajungi printre ei de-mi vorbești așa, cu mutra asta ?

— Pe naiba! Mă gîndeam şi eu: măi, mare lucru vrea să facă Gyuri ăsta! Doar ei îs ţara, măi Gyuri!

— Puterea magnaţilor nu-i ţara!

— Ei, ba bine că nu! Are cineva cuvînt în afara lor? N-are!... Mă Gyuri, uite ce zic eu: cuprindem cetatea, aşa-i? Apoi fiind în ea, se cheamă că sîntem mai tari ca oricare magnat, îi putem înfrunta în orice clipă, aşa-i? Tu ţii să le mai scurtăm din gheare, aşa-i? Nici eu nu mă dau în lături că merită — ne apucăm şi le scurtăm din gheare unora, nu le scurtăm prea mult, ci numai aşa, puţin, ca să simtă cine sîntem noi, şi nici regele să nu se supere. Ce zici?

— Ghearele le cresc la loc, şi de rămîn cîţiva, se înmulţesc din nou... Tu nu-ţi dai seama? Te-a lovit grija de ce-o zice regele?

— Lovit pe dracu'... mă gîndeam şi eu!

— Bine, bine, văd că astă-seară ţi s-a nălucit nu ştiu ce... Om vedea noi ce-om face! se ridică Doja şi dădu să iasă din cameră.

— Stai, mă, doar nu ţi-a sărit ţandăra din nimic?! Am vorbit şi eu... ce, e doar vorba de chibzuială, nu? N-ai văzut? Regele şi-a pus nădejdea în noi, asta înseamnă că după ce punem mîna pe cetate, faima noastră în faţa lui creşte, şi ce-om vrea noi, asta o face măria sa Ulászló, nu? De ce să ne punem rău cu el din pricina unor ticăloşi de magnaţi, pe care şi aşa, ajungînd la dreapta regelui, îi vom avea în mînă?

Doja începu să rîdă. Mînia îi trecuse.

— Ce rîzi? se zborşi Streţcu.

— Mult aş da ca bătrînul nostru prieten Nicolaie Drag să fie aici şi să te audă cum vorbeşti! spuse Doja, aşezîndu-se din nou la masă.

Streţcu mai vru să spună ceva, dar tocmai în clipa aceea intră Ferkó. El se apropie tiptil de Doja şi-i şopti la ureche, ca să nu-l stîrnească pe Streţcu:

— Căpitane Gyuri, am prins o pasăre rară!

— Ce pasăre, mă pusteanule? Dacă-i pasăre de

soi, tai-o şi pune-o în frigare! izbucni Streţcu, al cărui auz era mai ascuţit decît şi-l închipuia Ferkó.

— Despre ce-i vorba? îl întrebă curios Doja.

— L-am prins dînd tîrcoale taberei, nu cu mult după plecarea domniei tale. Pare să fie un popă, abia l-am scos din mîinile lui Keresztes, care după cum ştii, are ce are cu popii şi cu călugării. Nici mai mult, nici mai puţin, vrea să-l ducă la covăcie şi să-i facă semnul crucii pe frunte! L-am scos din mîinile lui cu ajutorul lui Tureatcă şi l-am adus. E afară, în tîrnaţ!

— Şi noi ce să facem cu el? întrebă încurcat Streţcu.

— Păi, să-l întrebaţi, să-l trageţi de limbă... Adică ce căuta tartorul dracului, noaptea, prin preajma taberei? Nu cumva e unul de-ai păgînilor, trimis să iscodească? îşi arătă Ferkó îngrijorarea.

— Aduceţi-l înăuntru! porunci Doja scurt.

Împins de la spate de Ferkó, ţinut strîns de mînă de Tureatcă, în sală intră o namilă de om înfofolit într-un cojoc miţos şi c-o căciulă mare pe cap. De sub căciulă îi atîrnau pe umeri plete arămii. Barba îi era roşcată şi încîlcită. Cum se văzu în sala mare, bine încălzită, parcă s-ar fi dezmorţit deodată, se smuci din mîna lui Tureatcă şi păşi spre masă, apoi se opri şi-şi roti ochii mici şi vii de colo-colo, oprindu-se pînă la urmă asupra lui Streţcu.

— Sînt popa Laurentius! răsună într-un tîrziu vocea lui.

— Dracu'! Ce fel de popă ai fi şi tu, numai dracu' poate şti! Ce căutai noaptea pe marginea taberei? Cine te-a trimis: paşa din cetatea Orşovei, sau cel din Belgrad? Hai, spune! îl luă din scurt Streţcu.

— Ce, mă pui în rînd cu nemernicii din slujba păgînilor? Nu ţi-am spus cine sînt! Ia seama să nu mă mînii! se răsti popa furios la Streţcu.

— Uite-l, uite-l, Gyuri! făcu uimit Streţcu. E în mîna noastră şi tot el de către pădure!

Doja se trăsese lîngă cuptor. Stătea rezemat de marginea prichiciului şi-l cerceta cu atenţie pe noul sosit: nu, nu, popa Laurentius nu poate fi, nu cumva

o fi avînd Ferkó dreptate? Se îndoia de spusele străinului, căci auzise că un oarecare popă Laurentius fusese ars pe rug.

— Dă-ţi jos cojocul şi ia loc la masă... poate eşti flămînd şi însetat, fii bine venit la noi, sfinţia ta! îi spuse Doja în timp ce se apropia de el.

— De eşti popă, de ce nu stai la casa sfinţiei tale şi umbli pe coclauri, noaptea, dînd oamenilor de gîndit, zise şi Streţcu părînd mai îmbunat, şi-i arătă un scaun ca să se aşeze.

Popa îşi desfăcu cureaua cu care era încins, lepădă cojocul zvîrlindu-l pe o laviţă. Pe piept îi atîrna o cruce mare de alamă iar la şold avea o spadă scurtă.

— Mi-ai zis sfinţia ta... Nu sînt sfînt şi nici casă nu am, sînt un rătăcitor pe ogorul domnului. Un rătăcitor cu sufletul însetat de dreptate! Pentru asta umblu pe coclauri. Şi, după cum am spus, caut pe căpitanul Doja! grăi popa Laurentius mai domolit, privindu-l ţintă pe Streţcu.

— Nu sînt eu cel pe care-l cauţi! arătă către Doja bătrînul Streţcu.

— Nici nu mi-am închipuit că-i fi tu. Nu te arăta mutra! rînji popa.

— Dar nici tu nu pari a fi popă, după cum spui, ci pari mai mult a drac roşcat. Ai fi poate chiar tartorul dracilor! Hai, ia loc şi bea, noi nu ne speriem nici de talpa iadului, necum de un drac rătăcitor! vorbi în răspăr Streţcu.

— Popa Laurentius, după cîte am auzit, — îşi dădu cu părerea Doja, — a fost ars pe rug în Seghedin, dar poate sînteţi doi cu acelaşi nume... Nu te supăra, sfinţia ta, dar aş vrea să ştiu dacă e aşa, sau?...

— Era să fie, dar n-a fost! Dumnezeu nu mă lasă, mă iubeşte şi mă apără: eu sînt popa Laurentius!

Lui Doja tot nu-i venea să creadă.

— Stai jos, sutaşule, ce faci stîlp lîngă uşă? Mă cocoşule, du-te şi umple urciorul, avem oaspeţi din împărăţia întunericului astă-seară! îi spuse Streţcu lui Ferkó.

— Unul nu mă crede, iar celălalt mă ia drept slujitorul întunericului, bune gazde, n-am ce zice! făcu popa Laurentius pe supăratul, dar se aşeză şi dădu ulcica de duşcă.

— Fă-mă să te cred, îi spuse Doja.

— Hei, neîncredere, neîncredere! Tu întorci turma de pe calea domnului şi-o zvîrli în gura lupilor! Eşti necredincios, căpitane Gyuri. Dacă nu m-ai crezut din clipa cînd ai dat ochi cu mine, e în zadar să-ţi mai spun pentru ce am obosit pînă aici! Să te fac să crezi? Dar dacă n-ai crezut două din vorbele mele, cum vei putea să le crezi pe cele multe? Da, am fost condamnat la ardere pe rug, însă domnul, care a hotărît să-i port în lume cuvîntul şi spada, m-a mîntuit de urgia duşmanului! Mă închisese episcopul de Csanád în mănăstirea din ostrovul Seghedinului, şi hotărîre de moarte adusese asupra mea. Cu toţii aşteptau să se înalţe rugul, însă eu ştiam că domnul, al cărui ogor trebuie să-l curăţ de spini şi necurăţenii, nu mă va lăsa pradă focului. Ei tremurau cînd îmi auzeau cuvintele, eu eram liniştit şi senin. — Ce aştepţi? leapădă-te de tot ce-ai zis! îmi strigau. — Aştept pe domnul, aştept mîntuirea sa! le spuneam. Şi domnul a venit şi m-a mîntuit! În toamnă a revărsat apele Tisei; după trei zile, zidurile mănăstirei erau pe trei sferturi sub apă. Păzitorii mei s-au urcat pe acoperiş şi m-au tîrît şi pe mine după ei. Eram ferecat în lanţuri, abia mă mişcam. Atunci le-am strigat: — Sloboziţi-mi lanţurile, sînt condamnat la ardere pe rug, ca martirii credinţei, nu la înec, ca tîlharii apelor! Vocea mea era vocea lui dumnezeu! Ei s-au speriat şi mi-au dat jos lanţurile. Cînd m-am văzut slobod, mi-am ridicat ochii spre cer: — Doamne, pentru ogorul tău cel drept, mă încredinţez valurilor! am strigat şi-am sărit în apă. Totul în jur era numai potop. Pînă la mari depărtări nu se vedeau decît ici şi colo numai vîrfurile arborilor din crînguri; totul era cuprins de ape. Însă vrerea lui dumnezeu era ca să străbat valurile. Am plutit o jumătate de zi, dumnezeu mi-a dat puteri şi-am ajuns la liman!

— Mare minune! se cruci Strețcu.

— Nu pentru mine, păcătosul, s-a făcut minunea, ci pentru ogorul domnului! ridică popa Laurentius degetul arătător.

— Hm! Şi cum de ți-ai îndreptat paşii tocmai încoace? întrebă Doja, pe care povestea popii nu-i convinsese pe deplin. Te văd îmbrăcat, încălțat cu cizme, cu crucea pe piept şi spada la şold... nu aşa se iese din valurile apelor! Nu cumva s-a milostivit de sfinția ta paşa de la Belgrad?

— Nu mă bănui! Te bate dumnezeu dacă mă bănuieşti, mă înțelegi? Popa îşi lungi gîtul: barba lui roşcată, ascuțită şi încîlcită stătea parcă gata să împungă. Ochii nu şi-i mai mişca; străluceau doar scînteind. A trecut timp de atuncea, m-am îmbrăcat, m-am încălțat, mi-am pus spada la şold... sînt ostaşul domnului! glăsui rar şi apăsat popa Laurentius.

Doja îl privi cîteva clipe pătrunzător pe acest om ciudat; ceilalți tăceau, neştiind ce să creadă. Doja prinse urciorul şi-i turnă rachiu:

— Bea părinte, bea! Ferkó, du-te şi adă-i de-ale mîncării, ce s-o găsi! Nu te nelinişti din pricina neîncrederii mele, mîine se vor lămuri toate. Astă-seară mănîncă şi bea, îndestulează-te.

— Hm! mormăi popa. Mare ți-i necredința! Nu m-am aşteptat la asta... eu la tine am venit, căpitane Doja!

— Bine, mîine vom sta de vorbă, astă-seară eşti obosit şi flămînd.

Popa Laurentius se puse pe mîncat cu lăcomie. Uneori se oprea din înfulecat şi-l privea pe Doja, parcă ar fi vrut să-l străpungă, apoi din nou s-apuca de mestecat. Cînd isprăvi tot ce adusese Ferkó, şi mai bău o ulcică, Doja le porunci celor doi:

— Duceți-l şi căutați-i un loc de odihnă. Ai grijă, Ferkó, ca pasărea ta să nu-şi ia zborul! rîse Doja, privindu-l încă bănuitor pe popa Laurentius.

Popa sări de pe scaun şi prinse mînerul spadei, dar mîna lui Tureatcă i se încleştă la încheietură, oprindu-i orice mişcare.

— N-am să uit bănuiala ta neghioabă, căpitane Doja! tună plin de supărare popa Laurentius.

A doua zi, lucrurile luară altă întorsătură. Doja se pregătea să dea o raită pînă pe malul Dunării. Ar fi vrut să vadă dacă Dunărea a prins pojghiţă de gheaţă, căci în noaptea aceea gerul fusese mai mare ca alteori. Sultan aştepta înşăuat. Doja mai schimbă cîteva vorbe cu Streţcu. Tureatcă şi Ferkó, care urmau să-l însoţească pe Doja, se duseseră să-i dea mîncare popii Laurentius, închis într-o cămară.

— Ei, ce face sfinţia sa? întrebă Doja pe cei doi care veneau rîzînd. Stă îngenuncheat şi se roagă?

— Aş! Tună şi fulgeră! grăi Tureatcă.

— Vom mai vorbi despre el. Acum hai, sus pe cai! porunci Doja.

Dar tocmai atunci moş Petcu, sosit în goana calului, descălecă, zvîrli frîul şi intră pe poartă.

— Căpitane Gyuri, am venit să-l văd pe sfinţia sa, părintele Laurentius. Unde-i?

— Îl cunoşti? întrebă Doja.

— Cum să nu-l cunosc dacă sîntem din acelaşi oraş, din Seghedin! I-am ascultat în nenumărate rînduri predicele şi ştiu cu cîtă urgie îl urmărea episcopul de Csanád. Acum un an l-au adus din Oradea şi l-au închis, urmau să-l ardă pe rug. Poate s-a răzgîndit episcopul, ceea ce nu-mi vine a crede!

— Du-te şi te uită la el, dacă-l cunoşti, intră şi vorbeşte. Spune-i să mă ierte şi să mă aştepte, de către seară mă întorc!

Ieşiră pe poartă. Moş Petcu, însoţit de Streţcu, se duse spre popa Laurentius. Lucrurile se lămuriră în cîteva clipe: pescarul şi popa Laurentius s-au recunoscut cum au dat ochi unul cu altul.

La înapoiere, Doja îl găsi pe popa Laurentius în sala de oaspeţi, la masă, în mare cinste. Streţcu, cu capul rezemat în palmă, cu cotul pe masă, îl privea dintr-o parte şi-l asculta cu luare-aminte. Popa vorbea despre ogorul lui dumnezeu, despre neghina care l-a năpădit şi care trebuie smulsă din rădăcini. Vorbea cînd potolit, cînd furtunos, iar de băut bea în-

tr-una. Strețcu nu prea pricepea spusele lui, însă felul cum vorbea îi plăcea.

— Așa, și care-i neghina, care-s spinii ?

— Păi, nu pricepi ? Episcopii, magnații, toți marii pămîntului ! Căci spus-a domnul...

Potolit, popa Laurentius se trudea să se facă priceput.

— Hm ! Bine te mai potrivești sfinția ta cu Gyuri, și lui tot numai la asta-i stă gîndul !

— Doja e un necredincios ! se mînie popa.

— O fi, și el ar vrea multe ca și sfinția ta !

— Nu m-ai înțeles ! Nu-i vorba de vrerea mea, îi vorba de porunca lui dumnezeu ! Fără porunca lui dumnezeu, nici frunzele nu freamătă !

— Poate ! Dar lui Gyuri nu i-a poruncit nimeni. I-a intrat lui asta în cap, văzînd nedreptățile și ticăloșia. Nu zic, așa, cîteva peste botul cel trufaș al magnaților, ca să le simtă, nu le strică, dar ca să le prăpădești sămînța, asta nici dumnezeu cred că n-o vrea.

— Ba o vrea ! O vrea și-o poruncește ! Ogorul lui dumnezeu, cum ți-am spus, va fi lumea viitoare, lumea pămîntească. O lume ca raiul lui Adam, numai drepții vor sălășlui în ea. Dar mai înainte, trebuie să vină pîrjolul. La drept vorbind, eu porunca asta o am de la domnul, ca să aprind focul. Cuvintele domnului, spuse prin gura mea, acestea sînt : „Aprindeți lumea, pîrjoliți pe nedrepți !"

— Măi, măi, măi ! făcu Strețcu, arătîndu-se îngrozit. Te pomenești că ard și eu la un loc cu ceilalți !

— Dă-te de partea drepților și nu te teme !

Intrarea lui Doja curmă firul discuției dintre ei. Trecînd prin tabără, moș Petcu îi spulberase bănuielile — popa era adevăratul popă Laurentius.

— L-ai bănuit în zadar, îl întîmpină Strețcu. Vorbiși cu Petcu ?

— Mai bine o bănuială înșelătoare, decît o bizuială înșelată ! grăi Doja și-i întinse popii mîna. Iartă, părinte !

— Ești necredincios, asta e ! mormăi Laurentius, dar îi strînse cu putere mîna.

— Sînt înghețat bocnă. E un frig straşnic afară. Avem noroc, ce spui, Strețcule? Apoi puse mîna pe umărul popii: Nu te supăra, noi sîntem ca ostaşii în fața vrăjmaşului: nu putem crede orice și pe oricine!

— Cuvîntul domnului nu-i orice şi eu nu sînt oricine... mă cunoaşte o țară! răspunse morocănos popa Laurentius încă neîmpăcat.

— Știu! căută Doja să-l împace. Ți-am spus: iartă-mă!

— Dumnezeu nu-i îndurător, nu iartă!

— Bine, bine, aprobă Doja și începu să-și dezbrace şuba.

Popa începu să-i vorbească lui Strețcu, dar privirea încruntată şi-o ținea asupra lui Doja, urmărindu-i mișcările!

— Dumnezeu ia viața nedreptului, necredinciosului şi căpățînosului... nedreptului fiindcă-i nedrept, iar dumnezeu vrea ca în lume să domnească dreptatea... necredinciosului pentru necredința sa în cuvîntul domnului... iară căpățînosului, pentru că se încăpățînează şi nu vrea să primească cuvîntul adevărului!

— Nedrepții au puterea şi nu se tem de dumnezeu, grăi Doja.

— E drept, dar asta nu înseamnă că mînia domnului nu-i va ajunge! răspunse popa.

— Asta se spune de mult!

— Dar acum a venit sorocul!

— Nu-l văd!

— Nu numai că-l vezi, îl şi ştii, dar nu vrei să mărturiseşti! Pentru ce m-a trimis domnul la tine?

— Da' te-o fi trimis oare?

— Iar te îndoieşti? Altcum aş fi aici?

— Bine, s-auzim cuvîntul domnului, spuse Doja, luînd în glumă toate vorbele popii Laurentius.

— Eu sînt antemergătorul! începu din nou popa. Eu aprind sufletele drepților cu cuvîntul domnului! Tu vei veni cu sabia şi vei îndeplini porunca atotputernicului! Iar după tine va veni acela care va

clădi lumea drepţilor! După ce lumea va arde zile şi nopţi la rînd, după ce nedrepţii vor fi pustiiţi, dumnezeu va ridica din mulţimea turmei sale pe cei drepţi, căci scris stă: „Şi din pietre, dumnezeu poate ridica fii ai lui Abraham!" Pe ogorul lui dumnezeu, orice vale va fi astupată, orice munte şi orice deal va fi prefăcut în loc neted, căile strîmbe vor fi îndreptate şi drumurile zgrunţuroase vor fi netezite!

— Asta ar fi ceva; nu zic, dumnezeu ar putea s-o facă, dar trebuie să se coboare singur pe pămînt! fu de părere Doja.

— Dumnezeu e în sufletul păstorilor turmei dreptului popor! spuse popa Laurentius, ridicîndu-şi semeţ capul.

— Aşa! Şi care vor fi aceşti păstori? Episcopii, prinţii, magnaţii? continuă tot cu acelaşi ton, de uşoară zeflemea, Doja.

— Ţi-am spus: şi din pietre dumnezeu poate ridica fii ai lui Abraham! Turma să aibă păstori; unde s-a mai văzut turmă fără păstori? se arătă popa Laurentius jignit de nepăsarea cu care vorbea Doja.

— Vezi bine, nu s-a mai văzut, după cum nu s-a mai văzut nici turmă netunsă, nici nemulsă, nu-i aşa?

— Hotărît, păstorii tund şi mulg oile din turmă!

— Deci cei ridicaţi de dumnezeu să păstorească turma, chiar dintre pietre de i-ar ridica şi nu dintre oameni, tot vor tunde şi vor mulge turma, nu-i aşa? îl întrebă stăruitor Doja.

— Unde vrei să ajungi? îi răspunse îmbufnat popa Laurentius.

— Stai, nu te înfuria! Ajungem acolo unde sîntem şi astăzi şi în lume nu se va schimba nimic: episcopii, prinţii, magnaţii, păstori peste turmă, iobagii şi tot norodul de jos, turma care va fi tunsă şi mulsă!

— Eşti necredincios, căpitane Gyuri. Dumnezeu va avea grijă să ridice numai pe drepţi, şi-i va feri ca sufletele să nu li se întineze, să rămînă păstori neprihăniţi în dreptate. Dacă ai crede în puterea lui dumnezeu, n-ai vorbi aşa.

— Hai, bea mai bine, bea, părinte! îl îmbie Doja, convins că nu o va putea scoate la capăt cu acest popă roşcat.

— Nu-mi mai trebuie, doar nu m-ai fi crezînd beat? îi răspunse Laurentius tot îmbufnat.

— Doamne fereşte! Dar vreau să-ţi spun că n-ai dreptate: dacă aş fi necredincios, te-ar fi putut trimite dumnezeu la mine, după cum spui că te-a trimis? căută Doja să-l mai îmbuneze vorbind în glumă.

— Nici un cuvînt mai mult! izbucni popa Laurentius.

Bău şi vru să se scoale, căci îşi dăduse seama de propria-i încurcătură în care căzuse.

— Stai, omule, stai! îl trase de haină Streţcu, oprindu-l să se ridice de pe scaun.

— Nici un cuvînt mai mult! repetă furios popa Laurentius. Mîine plec, deşi ar trebui să părăsesc chiar în noaptea aceasta casa voastră!

— Şi cum rămîne cu însărcinarea pe care ţi-a dat-o dumnezeu? Stai să ne înţelegem — avem timp o noapte întreagă! îi spuse Doja.

— Nu mai lua numele domnului în deşert, căpitane Gyuri. Vezi-ţi de-ale tale, dar ţine minte: dacă ceea ce-am auzit că vrei să faci vei face, tot cu voia domnului o vei face! Noi ne-am întîlnit, ne-am văzut şi ne-am cunoscut... cînd va vrea dumnezeu, poate drumurile noastre se vor întîlni, pînă atuncea nu!

Cu toate stăruinţele lui Doja, popa rămase mut. A doua zi porni la drum fără să-şi ia rămas bun de la gazdele sale.

— Mie, drept să-ţi spun, îmi plăcea popa, spuse Streţcu a doua seară după plecarea popii Laurentius.

— Şi mie... dar nu l-ai văzut? Umbla tot cu capul în ceruri!

— Mă Gyuri, poate o fi avînd dreptate, mă! zise îngrijorat Streţcu. Am mai auzit eu spunîndu-se că sîntem spre sfîrşitul lumii. O fi şi popa ista un trimis, mai ştii! Noi plănuim una şi alta: cu cetatea, cu paşa, cu magnaţii, şi cînd colo... sfîrşitul!

— N-avea nici o grijă, lumea nu se sfîrşeşte!

— Spui tu, dar eu te văd şi pe tine neliniştit...

— La dracu', sînt neliniştit din pricina lui Bándy şi a celor care au plecat cu el spre Hust, la baciul Drag. Dunărea va îngheţa bocnă mîine-poimîine, şi Bándy nicăieri !

— Aşa-i, te pomeneşti că li s-o fi întîmplat ceva, o fi pus mîna episcopul din Oradea pe ei !

Bandy, împreună cu cei doi băieşi din Toroczkó, fusese trimis de Doja spre Hust, ca să-i vină în ajutor bătrînului Drag, de cumva îl va mai afla în viaţă. Trecuseră aproape două luni de atuncea şi nici un semn de viaţă de la ei.

Gerul, îngheţul apelor, îi adusese pe oamenii din tabără pînă în apropierea atacului plănuit. Cetatea o socoteau ca şi cucerită. Armele le vedeau în mîna lor. Acum nu mai vorbeau decît de ceea ce vor face în primăvară — mulţi nu se gîndeau decît la răzbunare, dar erau şi dintre aceia care mergeau cu gîndul mai departe, la ceea ce-o fi după ce norodul va sfîrşi cu magnaţii. Printre aceştia, Tureatcă era cel mai sfătos. Într-o seară, cînd erau strînşi mai mulţi în bordeiul lui Keresztes, Doja dădu peste un asemenea sfat. Cum îl văzu intrînd, Tureatcă îşi întrerupse vorba sfătoasă.

— Hai, hai, dă-i drumul, sutaşule ! Fără îndoială, vorbeai despre isprava voastră din cetate. Spune mai departe cum a fost cu peştele ? îl îndemnă Doja prietenos.

— Moş Petcu ştie mai bine, el vorbea cu păgînii, eu şi Keresztes eram doar ajutoarele lui, răspunse Tureatcă, nevoind să-şi însuşească meritul bătrînului pescar.

Lucrurile se întîmplaseră cu cîteva zile mai înainte: Tureatcă, moş Petcu şi Keresztes fuseseră trimişi în iscoadă prin preajma cetăţii, dar ei nu se mulţumiseră numai cu iscodirea pe margine, în afara cetăţii şi făcînd rost de cîteva coşuri de peşte şi de-o săniuţă, bătură la porţile cetăţii, ca neguţători de peşte. Moş Petcu, cunoscînd bine limba celor din cetate, fu privit cu încredere şi i se dădu drumul, chipurile să-şi vîndă peştele, ceea ce au şi reuşit să facă. Moş Petcu se tocmea cu bucătarii, ceilalţi doi iscodeau după pofta

inimii. S-au întors cu cîţiva bănuţi de argint turceşti şi cu tolba iscoadei plină. Doja i-a mustrat pentru cutezanţă, dar i-a şi lăudat pentru curajul şi isteţimea lor. De atunci prostia păgînilor rămase de pomină. Lui Doja îi plăcea să audă cînd pe unul, cînd pe altul dintre ei, povestind cum i-a păcălit pe turci.

— A trecut, căpitane Gyuri, ce să mai vorbim despre ceea ce a fost. Acum vorbea sutaşul despre ceea ce-o fi! grăi Keresztes.

— Doar n-aveţi de gînd să vă tocmiţi pescari la turci? glumi Doja.

— Aş! făcu Tureatcă, abătînd vorba. Puneam ţara la cale, căpitane Gyuri. Bine că venişi, să ne ajuţi şi domnia ta. Vorbeam despre ceea ce-o fi, cînd ne-o ajuta dumnezeu şi ne-om vedea deasupra.

— Să nu ridicăm poalele pînă nu ajungem la apă! se vîrî în vorbă Tomuş, care intrase o dată cu Doja.

— Atunci n-am spus nimic! păru supărat Tureatcă.

— Lasă-l să vorbească, vreau să aud şi eu! îi spuse Doja. De ce să nu vorbească?

— De, domnia sa nu-i iobag ca noi, nu-l priveşte! zise cu ironie Tureatcă.

— Şi ce-i dacă nu sînt iobag? răspunse Tomuş, care nu suferi înţepătura. Omul îndură greu povara, dar nu umilinţa! Dumneata ai ce ai cu mine, văd eu bine, sutaşule.

— N-are nimic, căută să-i împace Doja.

— Pornim la drum cu gîndul că ceea ce a fost n-o să mai fie, grăi rar Tureatcă. Dar cum o fi ziua de mîine, încă nu ştim. De aceea stam şi noi şi sfătuiam ca oamenii!...

— Vezi bine că ceea ce a fost n-o să mai fie! Altcum cine ar înfrunta moartea, dacă n-ar nădăjdui la ceva mai bun? Lupta trebuie să ne ducă acolo, fără doar şi poate! vorbi cu convingere Doja.

— Aşa-i, aşa-i, căpitane Gyuri! se auziră glasurile celor din bordei.

— Tocmai! întări şi Tureatcă. Dar ce fel va fi mai binele, vezi, asta nu putem şti, căpitane Gyuri!

— Păi, parcă spuneai că puneaţi ţara la cale, răspunse Doja. Despre asta vorbeaţi, nu?

— Ei, povesteam şi eu ceea ce ştiu. De născocit, n-am cum născoci, că nu mă pricep. Eu ziceam aşa : n-ar fi rău dacă treburile ar fi orînduite pe cinste şi omenie, să nu se mai ridice unul deasupra celuilalt, să nu se mai asuprească şi împovăreze norodul cum se face acuma. Să-i dăm numai regelui cincizecimea şi gata ! Ce zici, căpitane Gyuri, n-ar fi bine aşa ?

— Păi cum să nu fie bine, sări Ferkó, atent la spusele lui Tureatcă. Cînd n-or mai fi domni pe capul iobagului, se înţelege c-o să fie bine !

Doja nu răspunse. Gînduri în legătură cu viitorul, mai ales după plecarea popii Laurentius, îl frămîntaseră şi pe el destul, dar nu ajunsese la nici o dezlegare. Vrînd-nevrînd, trebui să încline spre spusele lui Tomuş.

— Poate că ai dreptate, sutaşule, dar pînă mai apoi... să ne gîndim la ceea ce avem de făcut mîine, nu poimîine. Oricum, ne-om socoti atunci cum să punem ţara la cale ca să iasă bine şi ceea ce-a fost să nu mai fie. Să trecem hopul ăsta cu cetatea, apoi om vedea noi !

— Drept ai, căpitane Gyuri, aşa-i ! Să ne vedem cu armele în mîinile noastre, apoi... dumnezeu cu noi ! întări şi Tureatcă.

— Dar oare, căpitane Gyuri, să găsim noi destule arme în cetate ? întrebă unul dintre sutaşi. Or fi avînd turcii în cetate atîtea cîte ne trebuie nouă ?

— Oho ! sări Tomuş, ca unul ce fusese în iscoadă chiar în mijlocul cetăţii. Arme pentru zece mii de oameni pe puţin. Iar tunuri... numai eu am numărat pe ziduri vreo treizeci ; şi cîte or mai fi prin cele patru turnuri !

— Sînt destule, nu-ţi bate capul cu asta, spuse şi Doja şi schimbă vorba adresîndu-se lui Tureatcă : Ce zici, sutaşule ; de ce-o fi întîrziind baciul Bándy ?

— La asta mă tot gîndesc şi eu... nu cumva să i se fi întîmplat ceva ! L-aş avea pe suflet căci numai eu te-am făcut să-l trimiţi după ezredes-ul nostru, căpitane Gyuri ! Dacă nu-ţi spuneam eu ce rău a ajuns, poate nu-l trimiteai într-acolo. Sînt tare îngrijorat din pricina asta !

— De trimis, trebuia să-l trimit, nu puteam lăsa pe bătrînul Drag fără ajutor. Dar de ce nu ne-a dat nici o veste, ca să știm ?

— Dacă aș ști încotro s-apuc, pînă mai avem timp, m-aș duce să-l caut, spuse Tureatcă, gata de plecare.

— De asta nu mai poate fi vorba... mîine, poimîine, pornim la drum... Fiți gata în fiecare clipă !

— Așa, așa ! se auzi vocea lui moș Petcu.

Cu vreo săptămînă înaintea zilei sorocite atacului, sosi și baciul Bándy cu cei doi băieți din Toroczkó, care l-au însoțit în drumul spre Hust, în căutarea bătrînului Drag. Ei nu știau nimic din cele întîmplate în lipsa lor, nici de drumul lui Doja la Buda, nici de tabăra atît de mare pe care o găsiră la sosire. Plecaseră din Oradea, la porunca lui Doja, și se întorceau abia acum, după un drum lung și obositor, căci din Maramureș ei coborîseră în satul lui Doja, ca să-l adăpostească pe bătrînul Drag. Cu ei a venit și Borzó, micul nobil, vasalul magnatului Toroczkoy, căruia cei doi băieși i-au dat de știre.

Era noapte tîrziu cînd au sosit în tabără. Bándy n-avu răbdare să aștepte lumina zilei, și cum descălecă porni spre casa lui Strețcu. Cei care erau de strajă în curte, necunoscîndu-l, nu-l lăsară să se apropie. Larma pe care o stîrni ciorovăiala lui cu străjerii, îl făcu pe Doja să iasă afară.

— Slavă domnului, bine c-ai sosit ! Lăsați-l, e Bándy, omul meu ! strigă bucuros Doja.

— Măi, măi, că strașnică pază mai e pe aici, mormăi Bándy. Bine te găsii, căpitane Gyuri !

— Ce-i cu Drag ? Ce-i pe acasă ? întrebă Doja, luîndu-l de braț.

— Stai, căpitane Gyuri, stai să răsuflu, răspunse Bándy, oprindu-se în loc. Pe acasă-i bine, iar domnia sa, domnul Drag, trăiește !

Apoi porni. Cum intră în sala mare, Bándy căută din ochi lădoiul în care păstra banii și sculele de valoare — averea lor. Il văzu și se îndreptă grăbit spre el. Se aplecă și încercă lacătul, suci inelele și formă cuvîntul cu care se putea deschide, dădu în sus capacul și se puse pe scotocit, numărînd ca un avar bucată

cu bucată, pungă cu pungă. Era totul acolo: banii, sculele, toate, nu lipsea nimic.

Strețcu, dornic să afle vești despre Drag, îi urmărea mişcările, mormăind nemulțumit, iar cînd Bándy lăsă capacul şi încuie lădoiul, îl întrebă în batjocură:

— Ce, ai crezut că au dat hoții peste noi şi ți-au furat bogățiile din lădoi?

— Lasă, vă ştiu eu pe domniile voastre, surîse Bándy mulțumit, căci gîndul la lădoi îl frămîntase tot drumul. Cheltuiți cu nesocotință, sînteți mînă spartă amîndoi!

— Ce-i cu Drag? întrebă Strețcu.

— Ce face Grigorie? Muierea i-a născut? îl luă şi Doja la întrebat.

— Stați... S-o luăm încet, cu socoteală. Ai un nepoțel, căpitane Gyuri! şi ochii îi sclipiră de bucurie.

— Nu mai spune! E mare, voinic? izbucni Doja, bătînd în palme de bucurie.

— E mare şi voinic ca un copil de patru luni, cum ai vrea să fie? Doar n-ai aştepta să-ți spun că şi încalecă pe cal ca făt-frumos? Ia acolo, un copilaş, ca toți copilaşii. Lui Grigorie însă, căpitane Gyuri, i s-a urît cu soarta, mai să vină şi el cu noi. „Nici iobag, nici om slobod, cum îi mai rău"! zice el. Magnatul l-a chemat la castel, l-a iscodit despre domnia ta, şi cîte şi mai cîte! I-a cerut din nou nonele, juncanul, taxele, muşchii şi slăninele, ca la oricare iobag. De, are şi de ce să i se urască! Mai departe: părintele Grațian îți trimite multă sănătate şi binecuvîntarea sa. In privința domnului ezredes Drag, a căzut mare necaz pe capul domniei sale! Sutaşul Tureatcă a avut dreptate, şi dacă m-am obosit pînă-n cetatea Hustului, nu-mi pare rău, i-am dat sărmanului o mînă de ajutor. I-am dat şi un gulden de aur, dar n-a vrut să-l primească; tot mîndru a rămas! Aşadar l-am găsit acolo, se mai întărise, nu mai stătea în pat. Mi-a spus cum magnatul l-a scos din pămîntul său, cum i-a ars casa şi pustiit gospodăria, cum soața i-a murit de inimă rea. Doamne, a ajuns sărmanul mai rău ca Iov! Am străbătut cu el munții şi-am ajuns la casa domniei tale, căpitane Gyuri, dar

n-a vrut să rămînă cu Grigorie, s-a dus mai departe, pînă la castrul de pe valea Oltului. Acolo îi comandant tot Bereczky, el l-a adăpostit. I-a dat o casă de vînătoare a voievodului, mai în sus de castru, o să înceapă din nou cu şoimăritul, mi-a spus. I s-a înapoiat şi feciorul de la învăţătură, de la Praga, l-am văzut şi eu; îi semeţ fecior! Cînd m-am despărţit de bătrîn, mi-a zis: — Spune-i lui Gyuri şi Iovan că-s alăturea de ei, şi de n-aş fi aşa de slab, aş veni şi eu. În primăvară o să-l trimit pe fiul meu la voi, pe Valentin, o să mă răzbune el!...

Bándy tăcu. În cuptor focul era aproape stins. El potrivi tăciunii cu un vătrai, apoi puse un braţ de vreascuri şi aşteptă să se aprindă. Privea în vatră, tulburat de păţania nefericită a lui Drag. Una din lumînările care ardeau pe masă sfîrîi şi se stinse. În întunecimea sălii, cei doi căpitani stăteau şi ei posomorîţi.

— Aşa, va să zică! făcu Streţcu oftînd din adînc.

— Aşa! rosti Bándy. Cînd m-a văzut, s-a repezit şi m-a îmbrăţişat ca un frate! Am plîns împreună, am plîns ca doi copii... Iată, vă mărturisesc totul fără sfială!

Vreascurile se aprinseseră în vatră, focul se înteţi, luminînd cu flăcările sale roşiatice sala. Bándy îşi ridică sprîncenele şi-l privi lung pe Doja — văzu în ochii şi pe faţa lui o mare frămîntare lăuntrică, însoţită de un surîs ciudat. Apoi surîsul se şterse brusc şi Doja ieşi din sală.

Streţcu tot pufăia pe nări şi-şi purta palma pe chelia care strălucea luminată de razele focului.

— Hm! Bietul bătrîn, bietul bătrîn! mormăia el într-una.

După puţin timp Doja se întoarse. Fără să scoată o vorbă luă trei cancee de pe o poliţă şi le puse pe masă, îşi turnă vin într-unul şi bău fără să-i îmbie pe ceilalţi. Bău trei cancee unul după altul, apoi începu să se plimbe agitat prin sală.

— Şi uitai să spun, căpitane Gyuri, — grăi Bándy, într-un tîrziu, — cu mine a venit şi Borzó, ştii domnia ta, cel de la munte!

Doja se opri din mersu-i nervos și întrebă scurt, parcă absent:

— Borzó ?!

— Da, vrea să fie alăturea de domnia ta.

Dar nu pe Borzó îl avu în față Doja, ci năluca Laurei. Cîteva clipe stătu locului, înlemnit, apoi își luă căciula și ieși în curte, îndreptîndu-se spre tabără.

6

Se stîrnise un viscol orbitor care părea fără sfîrșit; ninsoarea deasă, luată de vînt, învăluită, învîrtejită, făcea să nu se vadă nici măcar la cîțiva pași. Mica oaste, de vreo două mii de oameni, cu sănii, cu tunuri și berbece, cu unelte de război, aștepta de trei zile adăpostită într-un crîng de sălcii din apropierea Dunării înghețate bocnă. Din pricina urgiei viscolului sufereau oamenii și caii, dar nu era nici o ieșire, trebuia să aștepte. Doja își dădea seama că expediția pornise în condiții neobișnuit de grele, dar se mîngîia cu gîndul că greul nu-i numai de partea sa, ci și de partea vrăjmașului din cetate. Drumurile fiind troienite, cu greu va putea garnizoana cetății căpăta lesne ajutoare de dincolo de Dunăre.

Marșul pînă la locul unde se aflau acum îl făcuseră într-o zi și-o noapte. Pînă în apropierea cetății mai aveau o noapte de mers. Dar iată că a doua zi se stîrni furtuna cu viscol și ea ținea de trei zile. Nu mai puteau merge nici înainte nici înapoi. Cu mari greutăți putură ridica adăposturi din crengi de salcie și stuf, care în curînd fură troienite de viscol, așa că tot timpul trăiră ca în vizuini.

Era greu pentru oameni, dar mai mult încă pentru cai. Nehrăniți și neadăpați, caii nechezau sălbăticiți. În zilele acelea, aproape întreaga provizie de ovăz ce o luaseră cu ei era pe terminate. Lipsa apei se făcu și ea simțită. Încercară să topească zăpada,

dar neavînd cele de trebuinţă, renunţară. Cu mare greutate reuşiseră să aprindă cîte un foc, în vreun adăpost mai ferit de vijelie.

Streţcu, în expediţiile sale, întrebuinţase cu totul altă tactică : un marş forţat, un atac fulgerător. Acum atacul se baza pe luptători pedeştri, şi în oarecare măsură pe tunuri şi berbece, în cazul cînd de la primul iureş n-ar fi putut pătrunde prin surprindere în cetate. Era o încercare grea, dar singura cale de a ajunge la arme, la tunuri şi muniţie. Streţcu era pentru o amînare şi pentru întoarcerea în tabără o dată cu potolirea vifornîţei. Doja, însă, stăruia pentru continuarea expediţiei. Nu dăduse niciodată înapoi. O să dea tocmai acum, cînd greutăţile pe care le întîmpină s-ar putea să fie spre folosul lor ? De altcum aproape toţi cei care-l însoţeau pe Doja erau de părerea lui. Viforul va trece şi odată mişcaţi din loc oamenii şi caii se vor dezmorţi, vor prinde puteri noi, ş-apoi, dincolo de zidurile cetăţii nu-i aşteaptă oare, în afara armelor, cămările pline şi toate bogăţiile din poveştile celor o mie şi una de nopţi ? Mergem înainte, căpitane Gyuri !

A treia zi, viforul se potoli. Soarele se arătă palid printre norii plumburii. Crivăţul mai fluieră cîtva timp pe valea Dunării, apoi pe seară se potoli şi liniştea se aşternu pe pămîntul troienit. Pe cer apărură, sclipitoare, stelele, iar gerul parcă se mai înmuiase.

Noaptea care urma trebuia folosită cu socoteală, astfel ca în zori să se ajungă sub zidurile cetăţii, să dea atacul cînd cei din cetate sînt încă buimaci de somn.

Porniră la drum, înaintînd cu greu prin zăpadă. În cap mergea trupa călare care deschidea calea, urmau apoi pedeştrii şi săniile cu uneltele : tunurile şi berbecele.

În fruntea coloanei se afla Doja, care furat de gîndurile luptei îşi simţea trupul plin de o putere necunoscută. Şi puterea aceasta cuprinse parcă şi calul său, căci cal şi călăreţ, fără să-şi dea seama, depăşeau uneori capul coloanei aşa de mult, încît Doja se trezea singur, în noapte — trebuia să se întoarcă înapoi, la coloana care înainta greoaie.

— Merge greu, Bándy?

— Aş, te grăbeşti domnia ta! Las-o mai încet, căpitane Gyuri. Nu mi-i de alta, dar îl dai gata pe Sultan şi pînă ajungem în grajdurile paşei n-ai altul! glumea Bándy.

Lui Streţcu nu i se vedeau decît ochii. Peste căciula miţoasă pusese un şal, pe care-l înfăşurase pe sub subsuori, prinzîndu-l cu un cui de potcoavă la spate. Cu greu îşi dădu la o parte şalul din dreptul gurii:

— Ţi s-a făcut de cadîne, măi Gyuri? Din pricina asta pesemne o tot iei înainte, rînji Streţcu.

— Inchide-ţi gura, iar o să te apuce durerea de măsele! îi spuse Doja, rîzînd de felul cum arăta.

— Nu face nimic! În zori mă înfierbînt în luptă şi-mi trece. Măi Gyuri, straşnic lucru să fii tînăr, fătul meu. Zău de nu-mi pare rău c-a trecut timpul aşa de repede şi-am îmbătrînit. Inchipuie-ţi numai ce harem o fi avînd paşa din cetate; mamă, mamă!

Doja îşi dădu calul în lături, apoi porni în lungul coloanei, spre sfîrşitul ei. Pe urmele călăreţilor înaintau pedestraşii cu suliţele şi arcurile pe umeri, cu topoarele în cingătoare.

— Greu, greu, voinicilor? îi întreba Doja din mersul calului.

— Da' de unde! Abia ne încălzim, căpitane Gyuri. Mai e mult de mers?

— Cînd o apare luceafărul dimineţii să ştii că sîntem pe aproape! le răspundea el cu voie bună ostaşilor.

După un timp Doja coborî, şi ducîndu-şi calul de căpăstru începu să meargă în pas cu ostaşii. Tomuş îl zări din urmă şi veni şi el alăturea.

— De-ar da domnul să-i dăm gata pînă-n seară, ne-am odihni şi noi o noapte cum se cade! grăi unul dintre ostaşi.

— La odihnă îţi stă gîndul, măi fîrtate? îl luă Tomuş la rost. Alungă-l, frate-meu, abia după ce terminăm cu păgînii vine greul, ce-ţi închipui? Crezi că-i lucru uşor să încarci tot ce-au adunat păgînii în cuibul lor? Tunurile cele grele cine crezi c-o să le scoată din bastioane? De odihnă nici vorbă nu poate fi, doar

nu ne ducem să luăm locul păgînilor... terminăm cu ei, încărcăm, şi la drum! Nu-i aşa, căpitane Gyuri?

— Ce spuneai? tresări Doja, ale cărui gînduri erau acum nu numai la cetatea din ostrov, ci şi la cealaltă mare încercare care-i frămînta mintea.

Mergea alăturea de ostaşii aceştia puţini, dar parcă prin seninul nopţii şi întinsul alb al zăpezii zărea o altă oaste mult mai mare, care înainta în pas cu ei — oastea sutelor de mii de iobagi hotărîţi să-şi sfărîme lanţurile. Era o închipuire creată de gîndurile lui, dar parcă o vedea şi încă mai grăbită decît această mînă de oameni care făcea pasul de început. Uneori oastea aceasta nălucă care-i însoţea, se pierdea pe întinsul albului pustiu de zăpadă, se pierdea şi iarăşi apărea, oprindu-se locului, aşteptîndu-l parcă. Iar un războinic, care avea chiar chipul şi asemănarea sa, ridică spada:

— Hai, înainte, Gheorghe Doja!

Tomuş repetă cele spuse, repetă şi întrebarea.

— Vezi bine, n-avem gînd de rămas în cetate, multe avem de făcut pînă-n primăvară! răspunse Doja, scrutînd albul sclipitor al zăpezii. Apoi încălecă şi porni spre săniile ce înaintau cu greu.

Tunarii lui Keresztes mergeau pe lîngă sănii ca să-şi dezmorţească picioarele, îndemnau caii.

— Ne apropiem, ne apropiem, căpitane Gyuri! grăi cu voie bună Keresztes.

— Merge greu? întrebă Doja.

— Merge cam greu, dar merge!

— V-au îngheţat tunurile?

— O să le dăm noi în curînd foc şi pară! Ascultă, căpitane Gyuri, drept să-ţi spun, mi-ar părea rău ca spurcăciunile acelea din cetate să se dea bătute de la început!

— Ei, om vedea!

Curajul oamenilor şi voia bună îi mărea lui Doja şi mai mult credinţa în izbîndă. Devenise nerăbdător, se simţea uşor ca o pană pe calul care alerga şi el voios. Sultan simţea că merg să înfrunte primejdia unei lupte, şi-şi tot ciulea urechile.

La vreo trei ceasuri după miezul nopţii, cînd coloana trecea prin faţa unei ridicături de pămînt împădurit, lui Doja i se păru că vede în depărtare o flacără roşie-albăstruie, apoi întunecoasă, ca flacăra prafului de puşcă. Rămase în loc, privirea aţintită într-acolo, dar nu mai văzu nimic. „Altă nălucă!“ îşi spuse el şi porni mai departe. În urma lui, întreaga oştire se mişca cu greu prin zăpadă.

În zorii zilei au ajuns în apropierea cetăţii din ostrov. Nu văzură nici o urmă prin zăpadă — nici spre malul Severinului, nici în spate, spre malul sîrbesc. Cetatea părea adormită. Prin străveziul dimineţii zăriră pe vîrful bastionului porţii flamura turcească care stătea nemişcată, căci nu adia nici o pală de vînt. Pretutindeni era o linişte desăvîrşită — nu se auzea nici lătratul cîinilor şi nici cîrîitul ciorilor adăpostite pe streşinile zidurilor cetăţii. Nu se auzi nici un sunet de corn, nici un strigăt la ivirea lor, ceea ce însemna că paznicii cetăţii nu i-au văzut. Totul părea adormit în cetatea de pe ostrov.

Făcură un popas scurt, în care timp Doja împărţi mica oştire pentru atacul fulgerător care trebuia dat. Tureatcă şi Tomuş, cu o mie de oameni, vor ataca în dreapta porţii din faţa malului Severinului. Bándy, cu alte cîteva sute, va ataca în stînga. Borzó va sta în rezervă cu o ceată mai puţin numeroasă. Iar el dimpreună cu oamenii lui şi alte cîteva sute vor ataca poarta în faţă. Streţcu, cu călăreţii săi, va aştepta ca poarta să cadă, apoi să dea năvală înăuntru cetăţii. Săniile, cu tunurile şi berbecele, înconjurate de oamenii lui Doja, porniră spre poartă. Cînd totul fu gata se porni atacul.

Oamenii se căţărară şi ajunseră pe creasta zidului pregătiţi de luptă, gata de a străpunge pe oricine care s-ar ridica din partea cealaltă. Dar nici un ostaş turc nu apăra zidul. În faţa lor aveau un gol larg de o sută de picioare, iar dincolo de el, al doilea rînd de ziduri. Oamenii lui Keresztes loveau cu nădejde în porţi, zgomotele pe care le făceau berbecele ar fi trezit şi morţii din morminte, cu toate acestea, cetatea parcă intrase în

somnul veşnic. Nu se auzea nici un strigăt de alarmă, nici un sunet de corn sau bătaie de tobă.

În sfîrşit, porţile căzură ; dincolo de ele nici ţipenie de om. Doja avu o bănuială : „Să fie aşa de slab apărată cetatea, sau..." se întrebă el, şi un fior îl străbătu o clipă. Nu avu timp să-şi răspundă, căci fu împins de şuvoiul celor care veneau din urmă. Oamenii celor două cete, cînd văzură porţile căzute, coborîră în grabă scările şi dădură năvală în cetate. Întreaga oştire se afla acum în golul dintre cele două ziduri. Oamenii lui Tomuş şi Bándy se împrăştiară în lungul zidului al doilea, rezemară scările, se căţărară, dar cînd fură aproape de creasta zidului, apărură capetele apărătorilor, unul lîngă latul, nenumăraţi. Şi totodată începură arhebuzele să bubuie, săgeţile să zbîrnîie pe la urechile ostaşilor căţăraţi pe zid. Mulţi căzură străpunşi de săgeţi, loviţi de plumbi. Căngi groase, mînuite cu dibăcie, prindeau vîrfurile scărilor şi le doborau cu oameni cu tot. Strigătele de luptă, bubuiturile arhebuzelor, cornurile şi tobele cu sunetele lor dezlănţuiră vijelios cîntecul bătăliei.

Tomuş strînse în jurul său pînă la o sută de oameni şi, rezemînd din nou scările de zid, strigînd din toate puterile, se avîntă pe scară cu lancea scurtă în mînă. În curînd fu pe creasta zidului, în picioare. Mai strigă o dată, dar n-apucă să-şi termine strigătul de luptă şi se prăbuşi străpuns de o săgeată. Cei urcaţi o dată cu el căzură unul cîte unul.

Oamenii lui Doja se aflau în faţa porţii. Puseră în grabă cei doi berbece în bătaie şi începură să lovească cu putere în poarta ce părea de oţel, dar după zgomotul pe care-l făceau loviturile, Doja înţelese curînd că poarta zidului al doilea fusese bine întărită.

În stînga, lupta se dădea pe creasta zidului, dar părea fără sorţi de izbîndă. Iobagii cădeau unul după altul. Zidul era bine apărat. Mulţimea apărătorilor şi armele lor puternice copleşeau avîntul iobagilor. Doja sili atacul porţilor. Trebuia să ajungă cu orice preţ dincolo, între zidul al doilea şi ultimul. Trimise în grabă după tunarii lui Keresztes, iar pînă la venirea tunurilor, el

înteţi loviturile berbecelor, izbind cu sete şi înverşunare.

Abia plecase Iancu Gurău cu porunca spre tunari, că din bastionul dinăuntru cetăţii şi din alte două bastioane de pe margini, tunurile turceşti deschiseră un foc strîns de mitralii asupra deschizăturii porţii întîi. Ieşirea le era tăiată, rămăseseră înţărcuiţi între cele două ziduri, prinşi ca într-o capcană.

Doja luă o scară, o rezemă de zid şi se avîntă pe ea urcînd treaptă cu treaptă. Dincolo de zid văzu mulţimea ostaşilor turci aşteptînd, gata de a înlocui pe cei căzuţi în apărarea zidurilor. Erau atît de mulţi la număr, încît dacă fiecare om din mica lui oaste ar fi doborît cinci turci, tot n-ar fi izbutit să-i stîrpească pe toţi. Rămase cîteva clipe sus, în vîrful scării. În dreapta şi-n stînga, mai mulţi ostaşi se căţăraseră şi ei. Vocea lui Borzó se auzea îndemnîndu-i şi pe alţii. Văzîndu-i, Doja avu pentru o clipă ideea să sară dincolo împreună cu ostaşii care se aflau lîngă el, dar dincolo de zid erau mii ; ar fi fost o nebunie şi n-ar fi adus nici un folos.

„Nu, trebuie spartă poarta sau zidul ! Năvălind cu toţii prin spărtură, păgînii se vor înspăimînta de îndrăzneala noastră, vor părăsi poziţiile şi se vor adăposti după al treilea zid, ultimul !“ îşi spuse Doja, cumpănind fulgerător situaţia.

Coborî. Dădu poruncă ca toţi să coboare de pe scări, să se retragă lîngă primul zid, făcîndu-şi din scări şi din ce vor găsi la îndemînă scuturi.

— Cum vedeţi un turban ridicîndu-se deasupra zidului, săgetaţi-l ! îi strigă lui Borzó şi Tureatcă, care luase locul lui Tomuş.

— Loviţi, loviţi cu înverşunare ! îndemna Doja reîntors la poartă, oamenii care mînuiau berbecele.

Borzó şi Tureatcă retraseră arcaşii şi arhebuzierii de lîngă zidul al doilea şi în grabă toţi îşi făcură apărători. Începu vînătoarea de turci. Oricine îşi ridica capul deasupra zidului era întîmpinat cu zeci de săgeţi. Focul arhebuzelor turceşti care trăgeau prin creneluri ucise mulţi dintre arcaşii şi arhebuzierii lui Doja, apărătoarele ridicate neputîndu-i feri.

Tunurile cetăţii băteau într-una deschizătura porţii întîia, aşa că nimeni nu putea intra sau ieşi. Gurău reuşi totuşi să se strecoare şi să ducă porunca lui Doja tunarilor lui Keresztes. În cîteva clipe, săniile fură descărcate, sacii cu pulbere adăpostiţi lîngă talpa zidului, tunurile împinse pînă în dreptul deschizăturii, astfel că în curînd primele ghiulele grele de fontă luară drumul în direcţia porţii a doua, izbind cu zgomot mare în lemnul porţii, muşcînd aşchii groase, făcînd să plesnească legăturile de fier cu care era ferecată poarta.

Doja şi oamenii lui aşteptau cu înfrigurare prăbuşirea porţilor. Stăteau lipiţi de zid, feriţi de focul arhebuzelor turceşti, gata de a pătrunde prin spărtură. După cîteva zeci de lovituri de tun, poarta cedă. Legăturile groase de fier plesniră şi se îndoiră. Porţile mai erau în picioare, dar prin spărturi, luptătorii lui Doja se puteau strecura. Acum sosise clipa hotărîtoare cînd cu spada în mînă trebuiau să dea buzna dincolo — de vitejia lor era legată izbînda. O năvală curajoasă, o luptă îndîrjită, ar fi dus cu sine spaima în rîndurile turcilor, retragerea dincolo de zidul al treilea, poate chiar capitularea.

Turcii îşi dădură seama de situaţia nou creată prin spargerea porţilor. Cînd primii luptători ai lui Doja apărură în spărturi, auziră strigăte de alah, alah, sunete de cornuri şi bătăi de tobe.

— Înainte! bubui glasul lui Doja şi cu spada în mînă se avîntă prin poarta rămasă doar bucăţi.

Sárkány şi Balhó şi Vizi luptau în stînga lui Doja, în dreapta îl avea pe Borzó, care se dovedi un spadasin iscusit. În stînga lui Borzó era Costan, apoi Bárány şi valahii din Voievodeni şi Tăureni. După ei veneau ceilalţi, conduşi de Bándy şi Ferkó. Grosul luptătorilor condus de Tureatcă năvăli şi el, din urmă.

Turcii dădură năvală asupra lor. Se încinse adevărata luptă. Spada lui Doja lovea ucigător ; strigătul lui de război străbătea zgomotul luptei. Sárkány şi Balhó se ajutau unul pe altul, loviturile lor unite scoteau din luptă pe toţi acei care se încumetau să le stea în cale. Valahii din Voievodeni şi Tăureni făceau minuni de vitejie, izbeau icnind cu topoarele lor cu coada lungă, se

avîntau chiuind sălbatic în mijlocul vrăjmaşilor. Ferkó, sprinten, înfierbîntat de focul luptei, învîrtea cu amîndouă mîinile o spadă lungă, cosind pe toţi care-i ieşeau în cale.

Mînuind spada, străpungînd vrăjmaşii, Doja îşi arunca fulgerător ochii asupra luptătorilor săi :

— Dă-i, Costane, arde-l, Tudore! striga valahilor, pornindu-i şi mai vijelios în luptă. Aici, Sárkány, Vizi! chema Doja spadasinii în jurul său, avîntîndu-se o dată cu ei în mijlocul turcilor.

Focul tunurilor turceşti băteau acum intrarea porţii a doua, îngreuind pătrunderea oamenilor comandaţi de către Tureatcă. Keresztes îşi îndreptă tunurile asupra bastionului central, dar n-apucă să tragă primele ghiulele, că acoperişul lui sări în aer cu o bubuitură asurzitoare. Ce se întîmplase ? Trăgînd foc după foc, ţevile tunurilor turceşti se încălziseră atît de mult încît la o nouă încărcare, pulberea făcu explozie. Explozia aprinse şi sacii cu pulbere depozitaţi pe lîngă pereţi. Un strigăt de bucurie ieşit din piepturile oamenilor lui Doja tăie deodată zgomotul luptei. Focul tunurilor bastionului încetă. Bándy şi Tureatcă îşi putură aduce repede toţi oamenii în luptă.

Victoria părea sigură. Pe turci îi cuprinse groaza şi nu se mai retrăgeau pas cu pas luptînd, ci se îngrămădeau buluc spre poarta a treia, care ducea în inima cetăţii. Luptătorii lui Doja loveau în învălmăşeală —turcii întorseseră spatele şi fugeau înspăimîntaţi.

Curajul şi dîrzenia erau de partea ostaşilor lui Doja. Bătălia părea cîştigată, cînd deodată doi călăreţi trimişi de Streţcu intrară năvalnic pe poarta a doua şi începură să sune din cornuri. Doja se opri în loc :

— Ce-i ? întrebă el mirat.

— Ce-i, ce s-a întîmplat ? întrebă Ferkó, care părăsise lupta şi alergase spre călăreţi.

— Retrageţi-vă în grabă, sîntem atacaţi din spate ! Călărimea turcească şi banderiile banului de Severin au început lupta împotriva căpitanului Streţcu !

Cu toţii se opriră în loc, cu mîinile încleştate pe arme, cu ochii asupra lui Doja. Ştirea aceasta schimbă situaţia. Dincolo de zidurile cetăţii se auzeau strigăte

de luptă, sunete de cornuri și bătăi de tobe. Vestea groaznică care-i oprise în loc se adeverea.

Doja înlemnise cu spada în mînă, din ochi îi ieșeau scîntei : „O capcană ticăloasă, o mîrșavă trădare !“ Dar n-apucă să-și termine gîndul și o săgeată trasă de pe zid i se înfipse în picior, o alta zbîrnîi ca un bondar și i se înfipse în coastă.

— Sînt rănit ! mai apucă să strige.

Un fior trecu prin mulțimea luptătorilor :

— Căpitanul Gyuri a fost rănit ! se auziră mai multe strigăte.

— Spre poartă cu spada în mînă. Pe viață și pe moarte ! porunci cu vocea tunătoare Borzó.

Costan se aplecă în grabă asupra lui Doja, rupse cu băgare de seamă cozile săgeților și lăsă vîrfurile înfipte în răni, pentru a nu le zgîndări.

— Te poți ține pe picioare ?

— Nu cred ! gemu Doja împleticindu-se, gata să cadă.

Costan îl luă în spate și porni cu el în goană spre ieșire. Borzó comandă retragerea. Lupta era pierdută, vor căuta să salveze ceea ce se mai putea salva.

Nădejdea era în călărimea lui Strețcu, dar dincolo de ziduri era un adevărat prăpăd. Din călărimea lui Strețcu abia de mai rămăseseră o sută pînă la două sute de oameni pe cai. Cu fața însîngerată, brăzdată de tăieturi de spadă, bătrînul ostaș lupta ca un lup încolțit. Bătălia se dădea pe gheață — luptau călăreții lui Strețcu unul la zece. Ajutorul celor ieșiți din cetate le ușură puțin greul, dar mulțimea atacatorilor era covîrșitoare.

Doja, rănit, frînt, stătea cocoțat pe umărul lui Costan și îndemna și conducea lupta. Nu mai era nici o nădejde, căutau doar să răzbată prin încercuire. Dintre oamenii lui Doja care mai rămăseseră în viață, vreo sută se grupară în jurul lui, hotărîți să moară împreună.

Spre seară, cerul se înnoură. Strînși în jurul tunurilor și arhebuzelor lui Keresztes, adăpostiți într-un unghi mort, cei rămași în viață continuau lupta, rărindu-li-se din ce în ce mai mult rîndurile. Călărimea lui

Strețcu pierise. El şi alți trei dintre călăreți izbutiseră totuşi să iasă din încercuire. Şi fiindcă malul bănățean era năpădit de atîta oştire, acoperiți de întuneric, ei se îndreptară spre malul sîrbesc.

— Costane, te încumeți să-l duci pe căpitanul Gyuri ? întrebă în şoaptă Borzó.

— Pînă la marginea pămîntului ! îi răspunse însuflețit Costan.

— Strecoară-te în lungul zidului, noaptea te acoperă. Îndreaptă-te spre crîngul din capătul celălalt al ostrovului şi aşteaptă acolo ! Sárkány, Balhó, Bándy şi Tudor te însoțesc ! porunci scurt Borzó.

— Și căpitanul Gyuri ce spune ? mai întrebă Ferkó.

— Nimic. Acum eu poruncesc !

Doja făcu semn cu mîna lui Borzó să se apropie :

— Încărcați tunurile pînă la gură, apoi trăgeți-vă lîngă zid şi cînd tunurile vor exploda, acoperiți de fum şi de întunericul nopții, retrageți-vă !

Borzó, Tureatcă şi un alt sutaş, Bady Ádám, rămaseră ca să continue lupta. De altcum, atacatorii se retraseră şi ei, parte în cetate, parte pe mal. Keresztes umplu țevile tunurilor, apoi le înfundă bine ; sacii care mai rămăseseră îi pusese deasupra țevilor. Făcură o dîră de pulbere de la tunuri și pînă la locul unde se adăpostiseră și-i dădură foc. O bubuitură năprasnică izbucni. Tunurile se făcură țăndări ; nori de fum se ridicară şi îngroşară întunericul nopții. Teama îi opri pe atacatori să se apropie. Aşteptară mai bine ca un ceas, și cînd nu mai auziră nici o mişcare, se apropiară. Găsiră cîteva zeci de leșuri pe locul unde apărarea fusese mai dîrză, dar nici un supraviețuitor.

Aprinseră făclii şi la lumina lor cercetară toate trupurile întîlnite în cale. Căutarea lor fu fără rezultat. Doja şi Strețcu nu se aflau printre morți. Imre Werböczy turba de mînie. Izbea cu vîrful cizmei trupurile celor morți, se apleca cînd vedea vreunul cu îmbrăcămintea mai deosebită, îl întorcea cu mîna lui ca să-i vadă fața, înjura, trecea la altul, dar în zadar, nu găsea ceea ce căuta cu atîta înfrigurare.

— S-ar putea să fie printre cei căzuţi în cetate... o să-i căutăm mîine, acolo, încercă să-l liniştească banul Severinului.

— Am nevoie de capetele lor, înţelegi ? răspunse aproape strigînd Imre Werböczy.

— Înţeleg, dar... şi banul Farkas începu şi el să se aplece, să întoarcă trupurile celor căzuţi în luptă, să le cerceteze feţele.

În noaptea întunecoasă se mai auzea uneori vaietul sfîşietor al unui rănit, nechezatul strident al unui cal rătăcit, spărgînd tăcerea care se lăsase asupra cîmpului de bătaie.

7

Doja s-a trezit pentru o clipă. Nu mai simte nici o durere. E mai uşor ca un fulg, nu-şi mai simte nici trupul. Stă cu urechile ciulite, i se pare că se află atîrnat în aer. Ascultă cu auzul încordat ţîrîitul nesfîrşit al unui greier : grrii, grrii, grrii ! Dar oare ţîrîie cu adevărat un greieruş ? Un val de fierbinţeală îi năvăleşte din nou creierul. Da, vezi bine, iată-l ! Sare prin faţa ochilor lui. Parcă zboară, zboară şi ţîrîie într-una, mititelul !

Doja se încruntă. Gîngania a dispărut. S-a ascuns sub ţeasta sa și din nou și-a început ţîrîitul : grrii, grrii, grrii ! La dracul, lighioana asta mică devine supărătoare ! Doja îşi mişcă uşor mîna, caută s-o alunge de sub frunte. A zburat, nu-i mai aude ţîrîitul. Acum parcă îl străpunge un fior de frig, deschide ochii. Iată o băbuşcă harnică ! O zăreşte prin negură. Stă lîngă vatră cu faţa împietrită, toarce din furcă. Îi zăreşte firul, îi aude sfîrîitul nesfîrşit al fusului : sfîrrr, sfîrrr, sfîrrr !

— Torci, torci mereu ! vor buzele lui Doja să rostească, dar nu scot decît un şuierat slab. I se pare totuși că bătrîna l-a auzit, altcum nu i-ar răspunde.

— Torc, dragul meu Gyuri, torc firul vieţii !
— Aşa, firul vieţii ! Mai ai mult ?
— Mai, nu se sfîrşeşte aşa de repede!
— Hm ! Aşa, aşa ! murmură buzele rănitului.

Şi sudoarea îi năpădeşte din nou fruntea şi iarăşi îl cuprinde valul de căldură. Nu mai aude nici sfîrîitul fusului, nici nu mai vede chipul împietrit al bătrînei. Acum înaintează cu greu prin zăpadă. Picioarele încep să i se afunde. După cîţiva paşi se afundă pînă-n genunchi, înaintează totuşi voiniceşte şi din ce înaintează, din ce se afundă, zăpada i-a ajuns pînă la piept, cîţiva paşi doar şi-l cuprinde cu totul ! Dar iată, mulţime de mîini puternice se întind şi-l ridică :

— Înainte, căpitane Gyuri !

Doja surîde fericit. Le vede feţele, le cunoaşte, sînt sutele de iobagi care-l însoţesc. Acum păşeşte pe deasupra zăpezii dimpreună cu ei — e atît de uşor, încît nu lasă urme. Şi luptătorii iobagi care-l însoţesc sînt tot aşa de uşori ca şi el, parcă alunecă pe zăpadă. Sînt veseli cu toţii, au arme strălucitoare în mîini, cîntă. Iar el merge înaintea tuturor cu spada trasă — merge înainte, tot înainte ! Dar deodată, fulgerător, din seninul albului de zăpadă se stîrneşte viforul. Vîrtejul îl prinde. Îl ridică în sus, tot mai sus, şi totul încetează ! Pustiul de zăpadă a dispărut. Stă rezemat de trunchiul unui stejar şi priveşte pajiştea întinsă. Pe malul unui pîrîiaş paşte Sultan. In dreapta, în depărtare, se vede printre arini acoperişul unei case. O femeie vine pe potecă spre el : a da, e Laura ! Hm ! Bătrîna s-a grăbit cu torsul ! Simte necazul în inimă şi-şi aruncă ochii în altă parte. Iată coasta Borzicului : iobagii mînă boii în juguri, răstoarnă brazde, silesc. În capătul brazdelor stau oamenii seniorului din Gurghiu, au bice lungi în mînă. Iobagul care ajunge cu plugul în dreptul lor e biciuit ; ei rîd, rîd cu toţii ! Doja se încruntă. Iată-l, iată-l şi pe Grigorie ! Un copil ca un popîndău îi mînă boii. Aleargă cu piciorușele goale printre brazde. Deodată biciul seniorului îl loveşte crunt, copilul cade cu biciul împleticit după gît ; o smucitură şi seniorul sugrumă micul copilaş !

— Tot nu s-a isprăvit cu iobăgia ! strigă Doja şi dă

să tragă spada, dar la şold nu mai are nimic. Neputincios, se zbuciumă, se învîrte în loc, îşi strînge pumnii, sare asupra seniorului! Atuncea o durere cumplită îl săgetă pînă-n inimă. Nu se vaietă, scrîşneşte doar din dinţi. E leoarcă de sudori.

— Odihneşte-te, căpitane Gyuri, hai, dormi, dormi liniştit! îi şopteşte Bándy, cu glas care vrea să fie mîngîietor ca al unei mame.

— Unde-i baba aceea care torcea lîngă vatră firul vieţii? întrebă în şoaptă.

— Doamne, căpitane Gyuri, care babă? In afară de mine şi de domnia ta nu-i nimenea! Hai, linişteşte-te!...

Bándy îi şterge fruntea cu un prosop muiat în oţet şi îi umezeşte buzele arse de fierbinţeală cu apă şi rachiu amestecat.

— Odihneşte-te, căpitane Gyuri, odihneşte-te!

— Baba aceea împietrită, doar am văzut-o!

Dar nu termină bine vorba Doja şi deodată globuri verzi, galbene şi roşii încep să plutească prin aer, iar printre ele înaintează capul cu barba ascuţită, de ţap, a popii Laurentius.

— Ei, cum stăm, căpitane Gyuri, crezi în ogorul lui dumnezeu? Ii mare puterea nedrepţilor, ce zici? Nu te îndoi, pînă la urmă tot pîrjolul se va alege de pămîntul ăsta! Eşti necredincios, căpitane Gyuri, asta e!

— Prostii! Nici puterea nedrepţilor nu-i aşa de mare, nici pămîntul nu trebuie pîrjolit... eşti zăpăcit, sfinţia ta... Lasă, o să vezi, om vedea noi ce-avem de făcut!...

— Aşa? rînjeşte popa Laurentius şi pleacă. Din prag îi mai strigă: Necredinciosule!

Doja tresare, mişcă piciorul. Durerea îl sfîşie, alungîndu-i vedeniile.

— Bándy, tot singuri sîntem?

— Vezi bine, sîntem în încăperea aceasta doar noi!

— Cîţi am mai rămas?

— Ei, am rămas destui!

— Kulcsár mai trăieşte? Dar Ferkó? Costan... valahii? Sárkány şi Balhó unde sînt?

— Trăiesc cu toţii, lasă, odihneşte-te!

— Mă cam doare piciorul stîng, şi-n coastă. Piciorul mi-i ţeapăn !

— Ei, doar n-ai vrea să fie, doamne iartă-mă, nu ştiu cum ! Îi ţeapăn, şi ce-i cu asta ? Iar în coastă nu mai ai chiar nimic, o zgîrietură !... Hai, linişteşte-te !

— Lasă, m-am liniştit. Capul mi s-a limpezit... dă-mi să beau !

Bándy dă să-i ducă canceul la gură, dar Doja întinde repede amîndouă mîinile, îl ia şi-l duce singur la gură, deşi mîinile îi tremură. Şi bea, bea pe nerăsuflate !

Bándy întinde mîna şi-i ia canceul :

— Hai, lasă, a fost de ajuns !

— Rănile sînt mari ? întreabă Doja gîfîind.

— Phă, ce întrebare ! Două răni, acolo ! făcu nepăsător Bándy. Ai avut domnia ta altele mai mari ! Am scos vîrfurile săgeţilor, am curăţat locurile, le-am spălat bine cu rachiu tare, am pus pe ele pojarniţă topită în ulei fierbinte şi pulbere de puşcă. În cîteva zile se vindecă, ce să mai întrebăm de răni ?! Ţi s-a scurs mult sînge din vine. Asta-i baiul ! De mîine să faci bunătatea şi să încetezi cu nălucirile şi să te pui pe mîncare şi băutură !

— Streţcu ! Ce ştii despre el ?

— Nu-i purta domnia ta de grijă, îi lup bătrîn ! Îl încolţesc o sută şi el tot scapă. Îl taie de jumătate, jumătatea cealaltă o ia la sănătoasa ! Iar pînă poate, înjunghie, sfîşie, greu de apropiat de el ! Hai, odihneşte-te, odihneşte-te !...

— Taci ! N-am nevoie de odihnă, m-am odihnit destul ! Cheamă-i pe Kulcsár, pe Sárkány, pe Ferkó şi pe valahi, erau cu toţii în jurul meu pînă am închis ochii !

— Oho ! că eu altă treabă nu am decît să scol oamenii în miez de noapte şi să ţi-i aduc la patul domniei tale ! O să-i vezi mîine, dacă, bineînţeles, îţi trec fierbinţelile şi aiurările, pînă atuncea, dormi.

— De cînd sîntem aici ? Unde sîntem ?

— Unde să fim, nici atîta nu-ţi mai aminteşti ? În casa lui Borzó ! De mai bine de trei săptămîni !

— Aşa da, îmi amintesc, acum mi s-a limpezit capul. Uite, te văd bine de tot, ce ai pe genunchi ?

— Ce să am ? Taşca !
— Ce taşcă ?
— Ei, na, ce taşcă ?! Taşca cu banii, cu sculele, cu pietrele ! Cînd am plecat din tabără, le-am pus pe toate în taşcă şi le-am luat cu mine... doar n-ai fi vrut să le las acolo ?
— Hm ! Cîine bătrîn, te-ai gîndit şi la rău ! mormăi Doja, venindu-i în minte zgîrcenia lui Bandy, dar mulţumit de prevederea lui.
— Aşa ? Păi ce crezi ? Omul cînd pleacă la luptă, trebuie să se gîndească că uneori iese şi altcum decît a crezut el. Domnia ta nu te-ai gîndit la asta ?
— Nu ! Trebuia să izbutim, să învingem !
— Ei, om învinge de altăoară ! Hai, linişteşte-te ! Slava domnului, bine că ţi-ai venit în fire !
Doja îşi întoarce capul spre perete. Simte durere mare în picior şi în coastă, dar puterile parcă îi revin. Acum începe să-şi depene, treaz, şirul întîmplărilor : tabăra, plecarea, viforul care i-a ţinut în loc trei zile, lupta, apariţia picată din cer a banului de Severin şi a comitelui de Caraş cu banderiile lor... Werbőczy !
— Ticăloşii ! Acum îmi dau seama ! Au venit la mine, dar ei erau înţeleşi cu păgînii. M-a tras în capcană, mîrşavul ! Au prăpădit prin trădare aproape două mii de oameni ! Ah, Bándy, n-o să uit asta toată viaţa mea... două mii de oameni ! scrîşni Doja.
Bándy se înfioară, dar îi răspunde într-o doară, părînd nepăsător :
— Ei, n-o fi chiar două mii... ce te zbuciumi atîta, în bătălia de la Drava au cazut zeci de mii !
— Da, dar în bătălia aceea n-a fost vorba de trădare. Aici ne-au trădat ticăloşii ! Ne-au vîndut păgînilor şi i-au ajutat împotriva noastră, înţelegi ? mai spuse Doja cu ură.
— Ai căpătat mîncărime de limbă după cum văd, căpitane Gyuri, grăi Bándy, înveselit că-i revenise căpitanului său puterile şi judecata. Inţeleg eu, dar te rog şi pe domnia ta să înţelegi : pînă-n primăvară îţi vezi de sănătate, de nimic alta !
— Ai înnebunit ? Ce primăvară ?... Ascultă, moş Petcu parcă era şi el cu noi, unde-i ?

— Dacă mai întrebi atîtea, eu mă scol și plec. Fă bunătate și odihnește-te! făcu pe supăratul Bándy.

— Dar Sultan a scăpat? Caii... cîți cai ne-au rămas?... Vorbește odată, dracului, ce taci? își întoarse Doja brusc fața către Bándy.

— Iată-te-l! Sînt și cai, trăiește și moș Petcu, ce mai vrei? Chiar astăzi dimineață a plecat moș Petcu, Keresztes și Ferkó. S-au dus într-acolo, departe, unde am avut tabăra, să vadă ce s-a întîmplat cu muierile și cu casa căpitanului Iovan. De n-or pune mîna pe ei, în două săptămîni, cel mult, îs înapoi!

— Așa, bine-au făcut... Bándy, parcă mi-i foame!

— Ei, asta-mi place! Bravo, dacă vrei, chiar acum îți pot da o fiertură de carne, am în vatră!

— Dă-mi, mi-i foame!

Bándy se ridică de lîngă Doja și se îndreptă spre vatră. Turnă fiertura într-un taler adînc și îl aduse lui Doja.

— Bravo, căpitane Gyuri, îmi place! Să știi, mai că ne luasem nădejdea, dar văd că dumnezeu ți-a ajutat!

— Dracu' are timp de murit! se încruntă Doja încercînd să se scoale ca să poată mînca.

— Așa am zis și eu: n-au murit destui?... Hai, o să trebuiască să te hrănesc ca pe un copil, culcat. Nu trebuie să te ridici!

— Adă odată, mănînc și singur... prea începi să mă cocoloșești!

— Uite-l! Așa? Prinseși puteri și începi să te rățoiești la oamenii bătrîni? rîse Bándy fericit foarte. Cînd ai ști cum te aflai!... Trimisesem și după popă!

— Te pomenești că pentru asta a apărut în fața mea popa Laurentius! izbucni în rîs și Doja, fără să-i mai pese de dureri.

— Uite-l, mai și rîde!

Din noaptea aceea fierbințeala îi dispăru cu totul. Durerile începură să se potolească, rănile să se închidă. Bándy, ostaș bătrîn, priceput, îi schimba în fiecare zi oblojelile, spăla locurile rănilor, iar cînd termina, plescăia din limbă mulțumit:

— O lună, cel mult două, căpitane Gyuri, și încaleci ca și mai înainte!

Veni primăvara. Soarele stăruia tînăr, strălucitor, să schimbe fața firii, iar zăpada se topea văzînd cu ochii. Noaptea sufla un vîntuleț călduț, freamătul pădurii bătrîne de brad se schimbă și el. Nu mai era vuietul sălbatic, cu trosnituri de crengi rupte, cu bubuituri de arbori doborîți și prăvăliri de stînci — pădurea susura un cîntec vesel, primăvăratic. Pîrîiașul din preajma casei cursese năvalnic cîteva săptămîni, apoi se potolise, și acum sălta zglobiu printre bolovani, cîntîndu-și veșnica melodie.

Într-o dimineață, Doja se trezi în zgomotul unor bocănituri puternice care veneau de undeva, de sub pămînt parcă, și nu mai luau sfîrșit. Tresări căci zgomotul i se păru asemănător cu cel al berbecelor izbind în poarta cetății din ostrov. Crezu că visează și săltă capul: încăperea era abia luminată, își simți ochii împăienjeniți și și-i apăsă cu vîrfurile degetelor. Își trecu apoi mîna pe fruntea rece și uscată — semn că fierbințelile trecuseră. Rămase mult timp cu auzul încordat; zgomotul se repeta într-una: zdup, zdup, zdup!

Coborî din pat și se îmbrăcă în grabă. Încercă să-și tragă cizmele, dar nu reuși din cauza unei ușoare amețeli. Păși încetișor și ieși în tîrnaț clătinîndu-se. Era pentru întîia oară cînd părăsea încăperea după atîtea luni. Afară, soarele deasupra munților strălucea vesel. Privi mult timp piscul pe care-l avea în față. Își opri privirea asupra vîrfului pleșuv, cu stîncile strălucind de razele soarelui. Trase cu putere aerul răcoros. Slăbiciunea dispăruse. Se simți în puteri. Nu mai avea dureri nici în picior, nici în coastă. Intră din nou în odaie și, luîndu-și cizmele, ieși cu ele afară. De data aceasta putu să și le încalțe și zîmbi fericit muntelui, soarelui.

Zgomotul nu încetase; îl auzea acum mult mai puternic, venea din dosul casei. Coborî încet scările tîrnațului și ocoli cu pași rari casa. La o depărtare nu prea mare de casă, pe malul pîrîiașului, văzu învîrtindu-se roata schiampului de zdrobit piatra.

— Borzó s-a apucat din nou de zdrobit pietrele! murmură el și se îndreptă spre schiamp.

— Vai, căpitane Gyuri, ieșiși! îl întîmpină Borzó grijuliu.

— Noroc bun! spuse vesel Doja și-i strînse mîna lui Borzó.

O femeie înaltă, uscățivă, venea în grabă de la casa din vale — casa veche în care se mutase familia lui Borzó după întoarcerea lor din nefericita expediție. Aducea bărbatului său prînzul: pîine, slănină, afumături, toate învelite într-un ștergar.

— Slavă domnului, căpitane Gyuri, iată-te din nou la viață! vorbi femeia, fără să-l privească, așternînd masă pe un butuc retezat.

— Nevasta dumitale? întrebă Doja privind-o dintr-o parte.

— Da! Bine c-a dat dumnezeu și te-ai sculat! Hai și-om prînzi, căpitane Gyuri! Adă urciorul, Cătălino, astăzi îi sărbătoare în gospodăria noastră!

Femeia se mișca iute, era veselă și ea. Undeva, în munte, începu să bată o toacă de lemn. Sunetele ei abia se auzeau printre izbiturile schiampului, dar mai apoi ecoul văii strîmte, dintre munți, le îngrămădi unele în altele și Doja ascultă cu plăcere chemarea aceea de dimineață trimisă credincioșilor munteni.

— Sîntem aici ca într-o cetate! murmură Doja, întinzîndu-și brațele și înălțîndu-și capul, dornic de viață. Vorbea cu voce tare, ca să-și audă glasul: Unde-i Bándy? întrebă el.

— A plecat în zori... împreună cu Costan și Tudor s-au dus spre satul domniei tale... n-a vrut să te trezească, răspunse Borzó. Iată, mă apucai de lucru. Pista și János lucrează în hudă, eu sfarîm piatra, aleg firicele strălucitoare. Din moși-strămoși, asta e meșteșugul nostru, căpitane Gyuri! Stăpînim de mult văgăuna asta atît de rîvnită de castelanul din Toroczkó și mult sînge s-a vărsat pentru ea! Uite, vezi ieșitura aceea a stîncii? În dosul ei îi huda! Vîna a sărăcit, s-a subțiat, dar a fost un timp cînd umpleau bătrînii un căuș în timpul unei veri — aur curat!

— N-am ştiut ! se minuna Doja, nesăturat de frumuseţea muntelui sălbatic, a văii, de salturile ritmice ale berbecelor de zdrobit piatra, de vîjîitul apei care curgea ca un şuvoi de argint peste cupele roţii.

— Nici n-ai avut cînd afla, acolo n-am prea avut timp de vorbă şi mă tem că nici aici n-om avea mult. Tîlharul de Toroczkoy mi-a pus din nou gînd rău, căpitane Gyuri ! După cele petrecute în primăvara anului trecut, îmi poartă sîmbetele. Dar hai şi-om prînzi !

Femeia a adus urciorul şi-un scăunaş pentru Doja. Borzó şi-a scos căciula şi s-a închinat. Doja i-a urmat pilda, apoi amîndoi s-au aşezat şi-au început să mănînce încet, în tăcere. Niciodată nu i s-a părut lui Doja slănina mai gustoasă, nici vinul mai bun. Mînca cu poftă, bea, simţea cum puterile îi revin în trup, cum sîngele îi curge mai cu putere în vine.

— Dar unde sînt oamenii ceilalţi ? Nu văd pe niciunul !

— Moş Petcu şi Ferkó s-au întors abia de cîteva zile, îs la cărat. Sárkány şi Balhó s-au dus după cai, la tîrgul sfîntului Gheorghe. S-ar fi dus şi Bándy cu ei, dar au venit unele vorbe de prin părţile domniei tale şi-a trebuit să plece într-acolo, să vadă ce-i pe acasă. Pe Kulcsár l-am trimis eu pînă prin preajma castelului lui Toroczkoy să mai iscodească, să mai tragă de limbă pe cîte unul şi cu el a plecat şi Iancu Gurău. Se spune că magnatul i-a vîrît în iobăgie şi pe băieşii liberi care lucrau la scosul pietrii, la cuptoare şi la ciocane. Asta-i o mare nelegiuire, căpitane Gyuri, mă mir cum de voievodul lasă călcarea asta de lege.

Spre schiamp se îndreptau doi oameni cu caii de căpăstru. Caii aveau pe spate coşuri mari, grele, atîrnate de samare. Se opriră în apropierea unei movile de piatră şi descărcară coşurile.

Doja se ridică şi păşi în tăcere spre ei. Erau moş Petcu, pescarul, şi Ferkó călăreţul de pustă. Ferkó alergă în calea lui Doja, se opri la cîţiva paşi de el, vru să spună cîteva vorbe, dar limba i se împletici în gură şi se porni pe plîns. Doja îi puse mîna pe umăr, îl

trase spre el şi-l îmbrăţişă. La fel făcu şi cu moş Petcu. Lacrimile le năpădise la tustrei. Moş Petcu plîngea de-a binelea.

Într-un tîrziu, moş Petcu îşi dădu drumul glasului; în tabără totul fusese ars, a rămas numai cenuşă şi tăciuni. Din casa lui Streţcu se mai vedea doar temelia de piatră. Pe crengile arborilor mai atîrnau încă trupurile celor prinşi. Imre Werböczy şi banul Severinului dăduseră morţii pe toţi acei bănuiţi c-ar fi făcut parte din cetele celor doi căpitani — ridicaseră în spînzurători pînă şi femeile, şi copiii pe care-i găsiseră în tabără.

— Sári... şi Sári a fost omorîtă! îngînă Ferkó, uitîndu-se în ochii lui Doja, apoi lacrimile îi înecară vederea.

— S-au năpustit mai rău ca păgînii! Au ars, au ucis, au pustiit totul!

Nevasta lui Borzó îi strigă pe cei doi ostaşi la prînz.

— Duceţi-vă, hai, duceţi-vă! îi îndemnă Doja, căutînd să-şi ascundă mînia.

Rămas singur, păşi pînă-n apropierea unui trunchi pe care se aşeză, îşi puse capul în palme şi stătu mult timp acolo, cu gîndurile învălmăşite. Parcă totul se năruise în jurul său şi rămase singur şi neputincios pe lume. Schiampul îşi continua tot mereu izbiturile ritmice: zdup, zdup — zdup, zdup şi parcă capetele ferecate ale berbecelor zdrobeau inima lui. Borzó veni şi se aşeză lîngă Doja. Stătură mult timp acolo, tăcuţi. De undeva se auzi un nechezat de cal şi Doja tresări; simţi un fior străbătîndu-i trupul.

— Sultan! strigă tare Doja.

— Paşte, e în crîng! îl lămuri Borzó.

Nechezatul calului îi alungă parcă slăbiciunea şi tristeţea. Se ridică şi porni spre locul unde auzise nechezatul. Cînd îşi zări calul, fluieră de două ori, chemîndu-l. Sultan îşi înălţă capul, sforăi lărgindu-şi nările, adulmecînd. Îşi văzu stăpînul şi porni în goană, zvîrlind din copitele de dinapoi. Ajuns în dreptul lui Doja începu să i se învîrtă în jur, tot aplecîndu-şi şi ridicîndu-şi capul, sforăind vesel.

— Mă, mă Sultan, mă! Na, na băiatule, na! căuta să-l oprească Doja.

Calul se opri şi-şi atinse de cîteva ori fruntea de pieptul lui Doja, apoi îşi puse capul pe umărul lui. Stătea liniştit, ca un copil care aşteaptă să fie mîngîiat. Doja îi netezi fruntea, îl bătu cu palma peste grumazul întins:

— Vai, bietul de tine, bietul de tine! Ce-ai făcut tot timpul acesta? Hai spune, spune cum ai scăpat?!

Pînă seara rămase cu Sultan. Cu calul după el se duse pînă la intrarea băii, dar nu păşi înăuntru. Se îndreptă spre locul unde valea se îngusta de tot, iar pîrîiaşul cobora din stîncă; cercetă totul în jur, vrînd să-şi dea seama pînă-n cele mai mici amănunte de locul unde se află. Pe la amiază îşi auzi numele strigat. Nu răspunse. Nevasta lui Borzó fu nevoită să-i ducă mîncarea pînă unde se afla. Îi aduse şi urciorul cu băutură şi-l sili aproape să mănînce şi să bea. Doja împărţi pîinea cu Sultan, bău şi se simţi în puteri. Încercă să şi încalece, reuşi chiar, dar cînd fu pe spinarea calului, se lăsă uşurel şi alunecă jos. Noaptea dormi buştean. A doua zi se sculă în zori şi porni spre baia de aur a lui Borzó. Ferkó aprinse o făclie de răşină şi amîndoi pătrunseră pînă la locul unde János şi Pista muşcau cu vîrfurile dălţilor din stînca de piatră auriferă.

— Haideţi afară, mă înăbuş! le spuse Doja şi ieşiră la aer.

Ferkó abia aştepta să-l întîlnească pe Doja ca să i se plîngă, şi să-şi arăte nemulţumirea faţă de purtarea lui Borzó.

— Închipuie-ţi, căpitane Gyuri, să cari toată ziulica piatră cu samarele, asta-i treabă? Să nu vezi în jurul tău decît munte şi pădure: la o sută de paşi în faţă — munte, la o sută de paşi în spate — munte! Unde s-a mai văzut asta? Cînd plecăm, căpitane Gyuri?

Ceilalţi începură să schimbe zîmbete.

— Trebuie să ne plătim pîinea pe care o mîncăm! oftă moş Petcu.

— Şi nevasta ăstuia toate le drămuieşte! făcu pe îmbufnatul Ferkó.

— Pîinea se cîştigă greu, fîrtate! spuse şi Pista.

Doja tăcea. Din cei peste douăzeci de oameni cu care plecase din satul său, rămăseseră abia opt şi niciunul nu mai avea înfăţişarea mîndră de ostaş. Cu toţii păreau obosiţi, înfrînţi, iar hainele de pe ei erau numai zdrenţe. O mînie tăcută îl cuprinse pe Doja. Dacă Bándy ar fi fost acolo şi-ar fi descărcat mînia lovindu-l. „Zgîrcitul dracului de bătrîn!" îşi spuse Doja, pornit contra lui Bándy, amintindu-şi ca prin vis că taşca cu mica lor avere fusese salvată. Numai din zgîrcenie ţine oamenii dezbrăcaţi şi puşi în seama lui Borzó, ca să-i hrănească pentru munca lor!

Dar după cîteva zile, cînd se întoarse Bándy, cu căruţa încărcată cu postav pentru haine, cu cizme noi, cu saci cu grîu, îi trecu mînia: „Bătrînul Bándy e numai chibzuit, nu zgîrcit!" se mustră singur Doja.

Parcă se statornicise un înţeles între oameni. Niciunul nu aminti de cele întîmplate. Nici de frumosul şi glumeţul Bárány care căzuse la picioarele lui Doja străpuns de o săgeată, nici de Balhó, arhebuzierul, nici de cei trei dintre valahii cu care plecaseră, nici de Tomuş, căzut în luptă. Într-o zi întrebă pentru ce nu se arată Keresztes şi Tureatcă, de care-şi amintea că veniseră împreună cu el. I se răspunse că Keresztes nu s-a întors împreună cu Ferkó, că, negăsindu-şi în viaţă nevasta, el a plecat îndurerat pe urmele lui Streţcu, trecînd Dunarea. Cît despre Tureatcă, cînd au ajuns la aşezarea lui Borzó, el a stat cîteva zile tăcut, cu inima zdrobită, apoi într-o dimineaţă, crezînd că Doja va muri, a plecat fără să spună un cuvînt.

Primăvara aduse lui Doja nu numai însănătoşirea şi dorul de viaţă, ci şi o bucurie neaşteptată. Într-o zi, pe înserat, el stătea pe podeţul de peste pîrîu şi privea jocul păstrăvilor dintr-o bulboană. Mişcările lor iuţi, salturile de săgeată pe care le făceau repezindu-se după gîze, forfota lor, totul îi abătea gîndurile, care o dată cu însănătoşirea începuseră din nou să-l

frămînte. Era singur. Urmărind jocul păstrăvilor, nu băgă de seamă că din josul pîrîiaşului, pe potecuţa îngustă, se apropia un călăreţ. Se trezi cu el la cîţiva paşi. Tresări, şi din obişnuinţă duse mîna la şold: spada n-o avea la el. Dar călăreţul sări sprinten de pe căluţul lui slăbănog, îşi scoase căciula de pe cap şi înaintă spre el cu toată fericirea tinereţii pe faţă.

— Bădiţă Gyuri ? !

Doja se uită lung la el : „Nimeni altul nu poate fi decît Valentin, fiul bătrînului Drag !“ bănui el şi deschizîndu-şi braţele, cu lacrimi de bucurie şi fericire în ochi, îi spuse :

— Vino să te îmbrăţişez, măi băieţaş. Parcă dumnezeu mi te-a trimis ! Îi sărută amîndoi obrajii, îl privi în ochi, îi netezi pletele : Mi s-a spus că te-ai întors de la învăţătură !...

— A trebuit ! Fără îndoială ai auzit toate cele cîte le-a pătimit tata !

— Auzit !... El te-a trimis ?

— Dacă n-ar fi fost tata slab şi bolnav, aş fi plecat din iarnă să te întîlnesc, căpitane Gyuri. Mult aş fi dat ca şi eu să fi fost acolo, în lupta aceea năprasnică !

— A trecut, dragul meu, nu-mi mai aminti de asta. Şi, aşa cu bătrînul tău... a ajuns iarăşi şoimar...

— Căpitane Gyuri, cînd pornim din nou ?

Tînărul stătea în faţa lui drept, ca un ostaş — cu mîna stîngă ţinea spada. Doja recunoscu spada bătrînului ezredes.

— Vom porni, dragul meu, vom porni !

Stăpînit de dorul de luptă şi răzbunare, Valentin aducea cu el întreg avîntul tinereţii. Cele pătimite de tatăl său îi umpluse sufletul de ură împotriva puternicilor ; venise la Doja hotărît să-şi dea viaţa, să lupte pînă la izbîndă sau pînă la moarte.

Doja îl îndrăgi din primele clipe, căci avîntul tînărului îi mişcase inima. În curînd, sufletul lui Doja dornic de a iubi pe cineva apropiat îşi revărsă întreaga dragoste asupra lui.

Tînărul fu primit în ceată ca fiul lui Doja, şi toţi îl priviră astfel chiar din prima zi. Valentin era al

zecelea în ceata puţin numeroasă, alcătuită numai din oameni încercaţi. Oameni erau puţini, în schimb arme aveau destule. Bándy avuse grijă să ia cu el, în retragere, peste patruzeci de spade, cam tot atîtea suliţe şi alte arme mărunte, şi nu se despărţise de ele cu toate greutăţile prin care trecuse. Salvase pînă şi cele două arhebuze pe care le luaseră de la călugării din Karcag.

Acum priveau cu toţii altfel viaţa, dar în timpul cît Doja bolise, sufletele acestor viteji fuseseră puse la grele încercări. În fiecare seară, după ce se reîntorceau de la munca de sub pămînt, se întrebau între ei :

— Ce facem şi încotro apucăm dacă piere căpitanul Gyuri ?

Unii erau pentru haiducie şi-şi mărturiseau pe ocolite gîndul — Kulcsár mai ales, dar şi Sárkány şi Balhó. Ceilalţi nici nu voiau să audă.

— Nu piere căpitanul Gyuri, nu vă temeţi !

Iancu Gurău şi Kulcsár, înainte de a fi trimişi în Toroczkó, fuseseră în Alba, tot de iscoadă, să prindă vreun zvon, vreo şoaptă despre cele întîmplate, ca nu care cumva să se trezească cu vreo primejdie pe cap, pînă Doja nu se poate mişca. Dar în oraşul voievodal nu aflase nimic, parcă nu s-ar fi dat nici o bătălie crîncenă în Ostrov. În schimb aduseră o veste de care se prinse pînă şi Bándy : voievodul Bogdan, din Moldova, strîngea lefegii pentru un nou război împotriva leşilor. Caută luptători încercaţi, tot unul şi unul ; cine voia să se vîre în leafă, putea bate la poarta cetăţii Ciceului — pîrcălabul cetăţii îl primea cu braţele deschise, îi da pecete la mînă şi-l trimitea peste munţi, la Suceava.

Cîteva seri la rînd, ei întoarseră vestea aceasta şi pe o parte şi pe alta. Era singura de care se puteau agăţa, ca să se salveze. Rămaseră la hotărîrea de a vorbi lui Doja după însănătoşire, şi pînă atunci se apucară de pregătiri. Mai întîi aveau nevoie de cai — ceata trebuia refăcută ca să se poată înfăţişa, nu ca nişte ostaşi rătăcitori, ieşiţi înfrînţi dintr-o bătălie, ci ca o mică trupă închegată, bine înarmată şi în

stare de a trăi pe propriile picioare. Aşa porni Sárkány şi Balhó spre tîrgurile de la miazănoapte ale ţării după cumpărături de cai.

Vorbiră cu Doja după întoarcerea lui Bándy şi numai pe ocolite:

— Se spune, căpitane Gyuri, că voievodul Bogdan strînge lefegii. Nu te-ar bate gîndul şi pe domnia ta? Noi, cîţi sîntem aici, ne-am socotit că... de... ostaşi sîntem... n-ar fi rău... tot nu mai avem ce face!

Doja se uită lung la ei. Nu răspunse nimic, dar cu toţii îşi dădură seama că Doja nu înţelegea să părăsească lupta începută în ţară.

Veştile pe care Bándy le adusese de acasă nu erau îmbucurătoare: toată iarna, iobagii din sat fuseseră scoşi la tăiatul unei păduri, la scosul rădăcinilor — seniorul din Gurghiu îşi lărgea pămîntul de arătură, împovărînd pe iobagi şi mai mult ca în trecut. Lui Grigorie i se urîse. Bándy fusese nevoit să se răstească la el, altcum lăsa şi casă şi tot şi pornea şi el pe urmele lor. Magnatul auzise că Doja ar fi pierit în bătălia din iarnă şi începuse să-l hărţuiască şi mai mult pe Grigorie. Bándy se socotise mult aflînd toate acestea şi hotărî să se înfăţişeze la castel.

— Abia am scăpat de acolo, căpitane Gyuri! Pînă nu ne mai întărim, n-avem ce căuta acasă! Cînd i-am spus magnatului că eşti în viaţă, a schimbat feţe-feţe. Să mă străpungă, aşa se uita la mine! M-a întrebat unde te afli... vezi bine, nu i-am spus. I-am spus doar că eşti cu oastea, pe undeva prin ţară.

— Şi cu copilul ce-i? îl întrebă deodată Doja.

— Cu Gyurica?... Aşa da, Gyurica! răspunse luat pe neaşteptate Bándy. Îi voinic, căpitane Gyuri, a început să păşească şi să gungurească! Ai un nepoţel ca un trunchi, şi dacă nu m-au înşelat ochii, altu-i pe drum, căpitane Gyuri. Spornică muiere şi-a căpătat Grigorie al nostru!

— Nu mai spune! se înveseli Doja, sclipindu-i ochii de mulţumire.

— Da! Aşa mi-a spus şi părintele Graţian, căci muierea s-a dus la grijit la sfinţia sa. Eu ţi-am

spus, părintele a venit cu mine la castel, a vorbit şi el cu magnatul despre domnia ta, poate şi din pricina asta s-a înmuiat tîlharul şi mi-a dat drumul!

— Dar pe acolo, pe la cimitir, trecut-ai? rosti Doja, întunecîndu-i-se deodată ochii.

— Trecut! Zăpada acoperea totul! Morţii cu morţii, vii cu vii, căpitane Gyuri. Dumnezeu s-o ierte, zise Bándy, descoperindu-se şi făcîndu-şi semnul crucii.

Doja se ridică şi ieşi în curte. Acolo îl întîlni pe Valentin. Tînărul venea de la schiampul lui Borzó, era îmbujorat, căci alergase ca să-i aducă o veste bună: oamenii găsiseră din nou vîna de aur, iar nisipul rămas pe fundul schiampurilor strălucea încărcat de fluturaşii galben-roşiatici. Tinereţea plină de viaţă a lui Valentin, dragostea pe care i-o arăta îl făcură să-l tragă pe tînăr alăturea de el; îi puse braţul pe umeri şi împreună porniră spre schiampul lui Borzó.

La vreo săptămînă după sărbătoarea sfîntului Gheorghe sosiră şi Sárkány, şi Balhó. Cumpăraseră cincisprezece cai tineri. Bándy nu mai înceta cu laudele, parcă atuncea ar fi văzut întîia dată cai:

— Măi, măi, ce bidivii, căpitane Gyuri! Şi cînd te gîndeşti că voinicii ăştia ai noştri au adus cincisprezece, în preţ de zece!

Din ziua aceea, gînduri pline de nădejde luară locul celor negre. Înfrîngerea suferită în loc să le domolească năzuinţa, le-o mări şi mai mult. Ceata se refăcea. Într-o zi, Doja ieşi din munţi. Singur, îmbrăcat ca un mic nobil cu stare potrivită, cu barba tăiată scurt, cu greu l-ar fi putut recunoaşte cineva. Se întoarse numai a doua zi pe seară. După cîteva zile porni iarăşi, şi tot aşa, în mai multe rînduri, cutreieră de unul singur mai multe comitate. Cînd se întorcea, părea şi mai încrezător.

Într-unul din drumurile sale întîlni un haiduc încolţit de urmăritori şi îl luă cu el în munţi. Era un om cam fioros la faţă, înarmat pînă-n dinţi. Îl întîlnise într-un han de ţară, după o încăierare. Cînd noaptea tîrziu descălecară în mijlocul oamenilor săi,

care-l aşteptau îngrijoraţi, căci lipsise cîteva zile, haiducul, crezînd că se află în mijlocul unora cu aceeaşi îndeletnicire, întinse mîna frăţeşte tuturor:

— Gavriş mă cheamă, ortacilor, cred că mi-aţi auzit de nume!

— N-am auzit, dar fii bine venit! Eu sînt Gheorghe Doja, de cumva mi-ai auzit de nume! i-o întoarse Doja, care pînă atunci nu-i spusese cine-i şi nici nu-l întrebase cine-i şi dincotro vine.

— Căpitanul Doja?! făcu mirat haiducul, nevenindu-i să creadă.

— Eu! Dacă vrei, rămîi. Dacă nu, stai pe aici pînă-ţi pierd urmăritorii paşii, apoi pleacă cu dumnezeu!

— Rămîn!

— Bine! Rămîi şi te supune rînduielilor noastre. Noi nu haiducim, însă prilejul ca să-ţi arăţi voinicia n-o să-ţi lipsească.

Ceata se mărea din zi în zi — erau acum vreo douăzeci, şi în fiecare săptămînă mai venea cîte unul sau doi. Bándy trebui să dezlege încă o dată băierile pungii şi să trimită la tîrg după cumpărături de cai şi cele de trebuinţă. Începuseră din nou muştrul, cei vechi învăţau pe cei noi-sosiţi mînuirea spadelor, trasul cu arcul şi arhebuza.

Şi drumurile lui Doja continuau. Străbătea singur ţara, neştiut de nimeni, poposind prin hanuri, prin sate, ascultînd tînguiri şi izbucniri de revoltă. De fiecare dată cînd se înapoia, inima îi era mai veselă, mai plină de nădejdi.

8

Uneori, seara, Doja urca muntele din spatele aşezării lui Borzó. De sus, de pe pisc, vedea în depărtare înălţîndu-se flăcările la baia de fier a mag-

natului Toroczkoy. Focul se aprindea pe stînca fieroasă şi ardea cu mare vîlvătaie toată noaptea. Odată, însoţit de Kulcsár, coborî muntele, urcă un deal şi după cîteva ceasuri de mers ajunse în apropierea băieşilor. Oameni pe jumătate goi, unii cu lanţuri la picioare, cărau sarcini grele de crengi şi alimentau focul. În liniştea nopţii nu se auzeau decît trosniturile lemnelor încinse de foc şi glasul celui care-i păzea înjurînd, silind oamenii. Cîţiva băieşi, cu furcoaie lungi în mîini, răscoleau jarul, îl înteţeau. Luminaţi de flăcări, goi, păreau diavoli în focul iadului. Doja rămase toată noaptea în locul acela. De către ziuă, focul era lăsat să se domolească. Atuncea băieşii aveau şi ei puţin timp să răsufle, să îmbuce o bucată de pîine. Doja vru să plece, însă Kulcsár îl opri.

— Stai să vezi, abia de-acuma începe! Chinuită muncă, căpitane Gyuri! oftă Kulcsár.

Într-adevăr, cînd focul se potoli şi pe vatra stîncii nu mai rămăsese decît mormane de spuză, băieşii porniră din nou la muncă. Cu dîrge cu cozi lungi, ei începură să curețe stînca. Cîţiva, în urma lor, măturau cu tîrnurile cenuşa; apoi alţii, purtînd pe umeri ciubere pline cu apă, veneau şi le vărsau pe vatra stîncii încinsă de foc. Nori de aburi fierbinţi învăluiau oamenii, încît nu se mai vedeau. Stînca răcită brusc, trosnea, gemea — crăpături adînci se deschideau pînă-n inima ei. O dată cu lumina zilei, băieşii luau ciocanele şi sfărîmau în bucăţele mici piatra grea de fier, alegînd bucăţelele după greutate, drămuindu-le în mînă, aruncînd la o parte pe cele care nu păreau bune de trimis la cuptoare.

Cînd răsări soarele, Doja se hotărî să coboare pînă la băieşi. Nu avea nici o armă la el, părea un mic nobil însoţit de omul său şi nu putea deci atrage atenţia nimănui.

Cînd ajunseră la locul de muncă, păzitorul băieşilor le ieşi înainte. Îmbrăcămintea lui Doja îl făcu să creadă că are în faţă pe unul ca şi el. După ce schimbă salutul cuvenit, începu să i se plîngă că iobagii fug şi nu se supun!

— Dracu' ştie ce-i cu el! Pare oricînd gata să-ţi dea cu ciocanul în cap şi din pricina asta, la cîţiva a trebuit să le punem lanţurile la picioare!

— Aşa-i, aşa-i, greu cu ei! mormăi Doja neluîndu-şi ochii de la băieşi.

Kulcsár, care legase unele prietenii printre băieşi, se apropiase şi schimba semne tainice, arătîndu-l pe Doja.

Băieşii începură să murmure un cîntec acompaniat de loviturile ciocanelor lor.

— Îi auzi? Le pricepi vorba? îl întrebă pe Doja sluga lui Toroczkoy.

— Îi aud, cîntă! spuse cu nepăsare Doja, ca să nu se dea în vileag.

— Eu nu pricep ce cîntă, căci nu le cunosc limba, dar simt că-i un cîntec îndreptat împotriva măriei sale! Totdeauna cînd încep să cînte, clocesc ceva! Dar domnia ta de unde vii? îl întrebă el pe Doja.

— Din munte, merg spre Turda... Pe unde-i calea mai scurtă? păru interesat să afle Doja.

— Treci pe la cuptoarele din vale, laşi castelul în dreapta şi-o iei pe potecă, peste deal, pînă la apa Arieşului. Cale lungă, cum de-aţi pornit pe jos?

— Mai merge omul şi pe jos uneori... Şi-aşa, zici că clocesc? mai aruncă o vorbă Doja.

— Cîinii ăştia totdeauna clocesc cîte ceva. De nu eşti cu ochii în patru, îţi dau în cap!

Despărţindu-se de omul lui Toroczkoy, Doja şi Kulcsár coborîră.

Cuptoarele erau în vale. Şi tot acolo erau pe pîrîu morişţele care mişcau ciocanele grele de tras fierul. Pe lîngă meşterii turnători şi făurari tocmiţi cu simbrie lucrau şi iobagi. Dar libertatea meşterilor lor suferise o grea încercare: nemulţumit că munca trebuia plătită şi că oamenii se bucurau de unele libertăţi, magnatul Toroczkoy încercase să le aplice şi lor regimul iobăgesc, legîndu-i de domeniu. Din pricina aceasta, cîţiva fugiseră şi lăsaseră în părăsire unul dintre cuptoare. Ceilalţi erau şi ei cu gîndul tot la fugă şi lucrau în silă. Munca era

grea. Pînă ce minereul era topit şi fierul curgea în formele de pămînt, ca un şuvoi arzînd, rupt parcă din soare, meşterii aveau ce asuda. Două foale mari, alcătuite fiecare din cîte două piei de cal, suflau într-una în cuptor, întreţinînd un neîntrerupt curent de aer. Foalele erau mişcate de doi iobagi care călcau în tact pe o pereche de tălpoaie. Doja auzi şi aici cum oamenii cîntau acelaşi cîntec murmurat al iobagilor, la care se alăturaseră şi topitorii. Cînd Doja şi Kulcsár fură în apropierea cuptorului, meşterul le ieşi în cale. Luîndu-l pe Doja drept un slujbaş al comitatului îi vorbi în silă şi abia cînd acesta îl întrebă pentru ce iobagii care mînuiau foalele sînt priponiţi în lanţuri, meşterul deveni mai binevoitor.

— Da, din porunca măriei sale. Oamenii fug, nu mai pot răbda chinurile! Dar domnia ta cine eşti? Nu cumva eşti de la comitat, pentru plîngerea noastră? Sau eşti cumva unul din supuşii măriei sale, venit să slujeşti la castel?

Doja îl privi lung, socotindu-se: „Ce-ar fi să-i spun cine sînt?" gîndi el.

— Nu sînt de la comitat şi nu sînt nici supusul magnatului.

— Dumnealui îi Borzó, din Valea Seacă! grăi Kulcsár, ca să-l încerce pe meşter.

— Doamne, fereşte-te de a da ochi cu magnatul, omule! îi spuse în taină meşterul. V-am văzut stînd de vorbă cu slujbaşul curţii... doar nu i-ai spus cine sînteţi?

— Nu te teme, numai dumneata să-ţi ţii gura, vorbi iarăşi Kulcsár.

— Ascultă, e adevărat că la domnia ta se ascunde căpitanul Gheorghe Doja? întrebă tot şoptit topitorul.

— Cine-a mai scornit-o şi pe asta?

— Aşa se spune! De cînd s-a zvonit asta, oamenii au mai prins un pic de curaj. La drept vorbind, chiar şi eu, şi făurarii, dacă am rămas pe loc, am rămas tot din pricina celor pe care le-am auzit. Se spune...

— Noroc bun! îi făcu cu ochiul Doja şi porni.

— Drace! Te pomeneşti că-i chiar Doja! îşi zise meşterul, uitîndu-se cum se îndepărta.

Pe dreapta, de la locul unde se aflau cuptoarele şi morişţele, sus pe culme, se înălţa castelul magnatului Toroczkoy. Castelul era vechi, puternic, clădit numai din blocuri mari de piatră, întărit ca o cetăţuie. Toroczkoy era cunoscut ca o fiară cu chip omenesc. El nu ţinea seama de nimeni — cea mai mare parte din comitatul Turdei şi Arieşului era în stăpînirea sa. Voievodul îşi pierdea aproape autoritatea asupra lui, iar comitele de Turda cu totul. Schingiuirile pe care le îndurau iobagii de pe domeniile lui păreau adevărate născociri drăceşti şi ele se terminau cu pusul în furci. In preajma castelului atîrnau totdeauna trupuri de iobagi. Cu toate acestea, revoltele se ţineau lanţ — rar cînd trecea un an fără ca pe domeniile lui Toroczkoy să nu se răscoale un sat sau altul. Iobagii nu se socoteau niciodată înfrînţi şi cînd nu mai puteau răbda se răsculau şi fugeau apoi în muntele vecin care le dădea un bun adăpost.

Magnatul aflase că unii dintre iobagii fugiţi se ascundeau în fundătura lui Borzó, lucrînd în baia de aur a micului nobil şi faptul acesta îi răscoli din nou pofta de a pune mîna pe avuţia acestuia. Momirea iobagilor săi era un motiv destul de întemeiat ca să pornească contra lui. Intr-una din zile trimise vreo zece ostaşi cu porunca de a-l ridica pe Borzó şi pe iobagii băieşi pe care-i vor găsi la el, şi să-i aducă la castel.

Mica ceată intră pe valea dintre munţi şi ajunse pînă în apropiere de aşezarea lui Borzó, dar cînd să treacă puntea zvîrlită peste pîrîul prăpăstios fu oprită în loc de doi dintre oamenii lui Doja, care făceau de strajă acolo. Ostaşii lui Toroczkoy luară în derîdere pe cei doi. Se nimerise însă că aceştia să fie: Gavriş şi Kulcsár. Fără multă vorbă, Gavriş înfipse spada în burta calului care purta, după cîte se părea, căpetenia cetei magnatului.

Kulcsár chiui de răsună valea. Iancu Gurău auzi şi sună din corn. La auzul sunetului cornului, oa-

menii lui Doja, care erau împrăştiaţi pe la diferite treburi, alergară şi-şi luară spadele.

— E rost să ne mai dezmorţim braţele? îl întrebă Sárkány pe Balhó.

— Aşa mi se pare! Dă drumul cizmelor. Grăbeşte să nu ajungem prea tîrziu! îi răspunse din fugă Balhó.

În timpul acesta, Gavriş şi Kulcsár ţinea în loc ceata magnatului luptînd voiniceşte. Cîţiva ostaşi ieşiseră din luptă scrijăliţi de vîrfurile spadelor. Ceilalţi, cînd văzură venind în goană spre ei noi ajutoare pentru Gavriş şi Kulcsár, încrucişară braţele, predîndu-se, bucuroşi să se vadă scăpaţi din încurcătura în care intraseră şi la care nu s-au aşteptat.

Ostaşii lui Toroczkoy se întoarseră la castel bătuţi fără Borzó şi fără băieşii fugiţi. Doar cu o scrisoare din partea lui Doja, care îi cerea magnatului să nu mai pună în lanţuri pe iobagi; pe oamenii liberi să-i plătească pentru munca lor, iar lui Borzó să-i dea bună pace — altcum, el, Gheorghe Doja, nu va mai răbda nelegiuirile şi va face dreptate, aşa după cum se pricepe el. Semnat: nobilul Gheorghe Doja.

Pentru Toroczkoy, scrisoarea lui Doja era de neînchipuit, şi îndrăzneţul trebuia pedepsit. A doua zi porni în fruntea banderiei sale ca să spele ocara care i se adusese şi să pedepsească aspru pe Borzó şi pe toţi cei care fugiseră şi se ascunseseră la el.

Lupta s-a dat la intrarea văii. Magnatul nu şi-a dat seama că puterea lui stătea în grosimea zidurilor şi turnurilor castelului său. Nevoit să lupte în afara castelului, cu potrivnici bine armaţi şi deprinşi cu lupta, fu înfrînt şi pus pe goană. Odată scăpat nu s-a mai îndreptat spre castel, ci spre Turda, pentru a se reîntoarce cu oaste din partea comitatului. În timpul acesta, Doja dimpreună cu oamenii lui au dat năvală asupra castelului. Iobagii care lucrau la baia de fier, la cuptoare şi ciocane, au sărit şi ei. Părăsit de garnizoană, castelul a căzut curînd în mîna oamenilor lui Doja şi a răsculaţilor. În furia lor,

iobagii au aprins castelul, au dărîmat cuptoarele, au aprins adăposturile moriștelor. Din toată fortăreața și avuția magnatului Toroczkoy n-a mai rămas nimic, numai un morman de cenușă și ziduri înnegrite de fum.

Comitele de Turda și Arieș nu-i dădu magnatului nici un ajutor; își arătă doar compătimirea, dar în ascuns se bucura, mulțumit de cele întîmplate. Neintervenția sa îl ridica și mai mult în ochii celor de la curtea voievodului, unde Toroczkoy era privit rău din pricina unui complot îndreptat contra lui Zapolya, pe care magnatul îl pusese la cale.

Cele petrecute în Toroczkó avură un mare răsunet. Numele lui Gheorghe Doja începu să fie pomenit din nou și nădejdile să încolțească iarăși în sufletele iobagilor. Vestea înfrîngerii lui Toroczkoy și curajul lui Doja de a ataca un magnat așa de mare și puternic ajunse și în orașul Cluj, unde acum, Taill era starostele neguțătorilor. Se înscăunase un obicei în orașele neguțătorești; fiul urma în scaunul de staroste tatălui mort.

În Cluj, meșteșugarii și neguțătorii se aflau în greu impas: din cauza tîlhăriilor magnaților, nici o caravană neguțătorească nu mai îndrăznea să pornească cu mărfuri la drumuri lungi. Ca urmare, viața orașului stagna, mărfurile făurite de meșteșugari se strîngeau în magazii neputînd fi duse la tîrguri, iar cele străine, de care orășenii aveau nevoie, nu puteau fi aduse în oraș. Negoțul aproape încetase. Se simțea lipsa banilor, sărăcia bătea la ușile meșteșugarilor și neguțătorilor. Calfele, neavînd de lucru, cîrteau, mormăiau și cereau pîine.

Auzind de isprava lui Doja, Taill își aduse aminte de cunoștința lor și-i veni în minte ideea de a organiza o caravană pe care s-o pună sub paza lui Doja și a oamenilor săi. Gîndurile în legătură cu aceasta începuse să-l frămînte ziua și noaptea. Vorbi cu Demény, polgarmeșterul[1] Clujului — un om șiret și tot așa de întreprinzător ca și Taill — și fără să

[1] Polgarmeșterul — primarul ales de către orășeni.

mai ceară aprobarea sfatului pîrgarilor, porni să-l întîlnească pe Doja. Înainte de a pleca își aminti că-i datorează lui Doja un cal, iar lui Bándy niște desagi. Cumpără cel mai bun cal din tîrg, umplu desagii cu toate bunătățile și porni la drum. După două zile de mers nimeri poteca care ducea în munți, la așezarea lui Borzó.

Ajuns acolo, fu luat în primire de omul ce făcea de strajă la gura văii și dus înaintea lui Doja, care îl recunoscu pe dată, deși avea acum un alt om în față și nu pe acel vîntură-lume întîlnit în hanul din Oradea.

— Cam tîrziu, prietene! Bine-ai venit! îi spuse, strîngîndu-i voinicește mîna, cînd Taill coborî de pe cal.

— Un negustător cinstit are timp pînă la moarte să-și plătească datoriile. Iată-ți calul, căpitane Gyuri! Oare nu m-am înșelat, ăștia să fie desagii domniei tale? începu cu ton glumeț Taill.

— Bándy, — strigă Doja, — ia vino încoa, hai mai repede!

Bándy veni însoțit de Valentin și rămaseră amîndoi surprinși cînd dădură cu ochii de negustătorul acesta bine înțolit care rîdea împreună cu Doja.

— Ei, îți mai recunoști desagii? Iată-i! Dumnealui îi cel căruia i i-am dat acum doi ani în toamnă, cînd am pornit din Oradea. Ai mormăit atunci, mi se pare, și-ți luaseți nădejdea de la desagi. Iată-i iar în stăpînirea ta!

Bándy își netezi mustățile, apoi păși spre cal și-l bătu cu palma pe grumaz:

— Strașnic cal, e al dumitale, negustătorule?

— Nu, e al căpitanului Gyuri, i l-am adus înapoi. Se poate ca un negustător cinstit să nu-și plătească datoriile? Poftește, căpitane Gyuri. Taill prinse căpăstrul calului și-l dădu lui Doja. Sîntem chit! În afară de recunoștință cred că nu-ți mai datorez nimic.

— Nu! Îți mulțumesc! spuse Doja fericit. Cît despre recunoștință, îi pasăre rară, să nu mai vorbim

de ea! Ei, iată-te, neguţătorule, multe s-au întîmplat de cînd ne-am despărţit!

— Ai fost mort şi ai înviat, căpitane Gyuri. În primăvară se zvonise că s-a isprăvit cu domnia ta! Slavă domnului! Bucuria e şi mai mare... zvonul a fost mincinos. Cum am aflat, am venit să te văd şi să mă plătesc de datorie.

— Bine că ţi-ai adus aminte şi de mine, altcum, cine ştie de ne mai întîlneam, vorbi Doja tot cu ochii la cal, care i se părea de soi.

— Vorbind drept, domnia ta mi-ai adus aminte că mai eşti pe lume... ce să-ţi spun? Păţania cu Toroczkoy mi-a plăcut! Dacă nu se întîmpla, cum sînt ocupat cu nenumărate treburi şi necazuri ale breaslei noastre neguţătoreşti, cu greu mi-aş fi adus aminte de datoria mea. Şi în afară de asta, chiar dacă aş fi aflat că mai eşti în viaţă, n-aş fi ştiut de unde să te iau. Hai sub un umbrar să stăm de vorbă! zise Taill şi dădu să plece.

— Cu calul ăsta năzdrăvan ce facem? întrebă Bándy, bucuros că i s-au înapoiat desagii.

— Ţi-a rămas ochii la el, bătrînule? Lasă-l aici! Măi Valentine, ia apropie-te! îl chemă Doja pe tînăr.

Înalt, cu pletele pe umeri, cu ochii ageri, verzui, Valentin păşi fără sfială; îl salută pe staroste, ridicîndu-şi pălăria, înclinîndu-se.

— Îl vezi? E fiul bătrînului Drag, îţi mai aminteşti de bătrînel? Nu-i aşa că seamănă cu taică-său?

Taill clătină din cap, deşi nu-şi mai amintea chipul lui Drag.

— Băiatul acesta, — continuă Doja, — ştie carte cît doi popi. Ştie latineşte, nemţeşte, ceheşte şi ungureşte. Taică-său a păţit-o rău de tot, dar o să ne plătim şi noi odată datoria. Nu-i aşa, Valentine?

Tînărul încuviinţă printr-un surîs.

— Ia-ţi calul! îi spuse Doja dîndu-i frîul. E al tău, eu îl am pe Sultan. Nu te supăra, staroste Taill, dar eu nu-mi schimb calul, iar băiatul aşteaptă de mult ca să aibă un cal aşa cum arată ăsta. Te învoieşti?

— Treaba domniei tale, eu ţi l-am dat, domnia ta

faci ce vrei cu el... era o datorie din partea mea. Să-l încaleci voiniceşte, tinere, şi să te ducă numai la izbîndă!

Retrăgîndu-se sub un umbrar, Taill îi destăinui lui Doja greutăţile pe care le întîmpină. Vorbi despre nesiguranţa drumurilor, despre tîlhăriile seniorilor, despre starea nenorocită în care se află oraşul lor. Nu-i propuse pe faţă, dar îi ceru un sfat prietenesc: cam ce crezi c-am putea face?

— Împotriviţi-vă! răspunse Doja hotărît.

— Uşor de zis, dar noi n-avem dreptul! Dincolo de zidurile noastre, ostaşii oraşului, puţini cîţi îi avem, nu-i putem scoate. Sîntem oraş liber, avem ostaşii noştri, dar numai pentru apărarea oraşului. Cum să facem, căpitane Gyuri? Am pleca la drum spre Lemberg, să ducem acolo mărfurile noastre şi să aducem altele în loc, dar nu ne putem mişca din pricinele arătate. Să stăm aşa, cu mîinile în sîn, fără să facem nimic? Ne înăbuşim, înţelegi, ne înăbuşim!

Doja îl asculta cu atenţie. Taill vorbea într-una. Nu mai era acum vagabondul flămînd, fără un ban în buzunar, ci starostele grijuliu, fruntaşul unui oraş ajuns în impas. Acum nu mai vorbeşte cu uşurinţă, ca un om fără rosturi în lume, ci cu multă seriozitate, grav şi îngrijorat. Uneori se opreşte şi-l priveşte pe Doja în ochi, parcă i-ar pune o întrebare şi nu îndrăzneşte. Apoi începe din nou şi din nou aceeaşi poveste: greutăţile lor, lipsa de ocrotire din partea stăpînirii, jafurile magnaţilor.

— Domnia ta, ce gînduri ai, căpitane Gyuri? îl întrebă deodată Taill, văzînd că Doja nu răspunde nimic în legătură cu cele auzite de la el.

— Gînduri am, dar n-am arme!... Ehei! oftează Doja.

Taill tace... nu prea înţelege pentru ce-i trebuiesc lui Doja armele.

— Ce fel de arme? întreabă într-un tîrziu.

— Ei, arme de foc, doar nu arcuri sau securi! Fără arme, ce poţi face?

— Aşa, arme de foc! Şi cam cîte? întrebă nerăbdător Taill.

— Ce să mai vorbim! făcu Doja.

— Stai! De ce să nu vorbim, doar nu te fereşti de mine? Ai nevoie de arme, îţi cumpăr arme în tîrgul Lembergului. Ce vrei: arhebuze, culevrine, arbalete, tunuri?

— Las-o mai încet, staroste, armele costă bani mulţi şi noi nu prea avem... să nu mai vorbim în zadar, spuse Doja, neîncrezător în cuvintele lui Taill.

— Nu te gîndi, domnia ta, la bani, bani se găsesc. Vino cu noi, ajută-ne şi te ajutăm! Nu-ţi cerem prea mult, o pază de patruzeci pînă la cincizeci de oameni, cu domnia ta în frunte, asta-i tot! spuse repede Taill.

— Cincizeci de arhebuze şi cam tot atîtea culevrine, fără să mai vorbim de tunuri, costă o avere, staroste Taill! grăi fără însufleţire Doja.

— Dacă drumul pe care l-am plănuit reuşeşte, ai cuvîntul meu... îţi cumpăr armele! Şi îţi mai dau pe deasupra două sute de spade făurite în oraşul nostru. Cunoşti spada lui Párkány? E cea mai bună spadă, te rog să mă crezi, mă pricep şi eu! Párkány e starostele fierarilor noştri, dacă vrei să ştii.

— Şi cine plăteşte? întrebă nepăsător Doja.

— Cum cine plăteşte? Se vede că nu te pricepi în treburi neguţătoreşti! Dacă drumul reuşeşte, înseamnă c-am ajuns la un cîştig mare. Cîteva procente din cîştig ţi le împrumutăm domniei tale, pentru cumpărarea armelor! se arătă darnic Taill.

— Şi dacă nu vă mai pot da banii înapoi? grăi Doja, căruia spusele lui Taill începuse să-l convingă puţin.

— Sănătos să fii şi teafăr să rămîi! continuă Taill, plin de încredere, văzîndu-l pe Doja înclinînd spre propunerea pe care i-o făcuse. Găsim noi calea ca să te plăteşti de datorie, şi dacă nu, sănătate bună! Crezi că isprava cu Toroczkoy nu ne-a bucurat şi pe noi?...

Au ajuns la un înţeles şi s-au despărţit a doua zi plini de încredere. Doja a rămas să-şi mute tabăra

în apropierea orașului Cluj, pentru a fi gata oricînd de plecare. Prilejul de a ajunge la atîtea arme de foc îl însuflețise în așa de mare măsură pe Doja, încît începu pregătirile de drum chiar din ziua plecării lui Taill, iar după o săptămînă era într-unul din satele orașului, cu patruzeci de oameni gata să înfrunte toată lumea.

Mai mari greutăți întîmpină starostele Taill cu sfatul orașului și la început cu polgarmeșterul Demény cu care stătu de vorbă o noapte întreagă. Polgarmeșterul era nu numai șiret, ci și zgîrcit — armele făgăduite lui Doja costau bani mulți, dar Taill îi făcu socoteala pe loc la cît s-ar fi putut urca cîștigul unei asemenea întreprinderi și Demény nu mai spuse nimic. Ba chiar a doua zi începu el să vorbească în așa fel ca și cînd de la dînsul ar fi pornit totul. Taill îl lăsă în apele lui, mulțumit că-l cîștigase cu trup și suflet pentru caravană.

Peste cîteva zile fu convocat sfatul cel mare al orașului Cluj. Nici nu-și ocupaseră bine locurile pîrgarii, jurații și staroștii breslelor, că polgarmeșterul Demény și începu :

— Preacinstiților, pregătiți-vă lăzile și baloturile, plecăm la tîrg în Țara Leșească, la tîrgul cel mare din Lemberg ! Grăbiți-vă, trebuie să ajungem la timp cu mărfurile noastre ! cuvîntă Demény, fără nici o introducere, cu fața plină de bucurie și încredere.

Cei care alcătuiau sfatul — pîrgarii, jurații, staroștii breslelor — au rămas cu gurile căscate.

— Da, da, chiar așa ! continuă polgarmeșterul, clipind șiret din ochi. Caravana trebuie pornită cît mai în grabă, doar nu vreți să scăpăm și de data aceasta tîrgul ?

— Cum ? întrebară oamenii, luați pe neașteptate, crezînd că polgarmeșterului îi arde de glumă.

— Uite așa ! Cu ajutorul lui dumnezeu sau al necuratului, caravana trebuie să pornească la drum... și va porni, asta v-o garantez eu ! spuse cu trufie Demény. Vă rog să fiți cu toții de părerea mea și asta fără vorbă multă. Nu uitați că timpul trece și cu el trece și tîrgul !

— Asta nu-i o propunere care să fie luată în seamă! strigă fierarul Párkány.

— Ba te înşeli, meştere! Oameni buni, ascultaţi aici. O veche zicală spune: „Cui pe cui se scoate!" începu pe ocolite Demény.

— Şi ce-i cu asta? Asta o ştiu eu mai bine decît domnia ta! strigă iarăşi fierarul Párkány.

— Tocmai! Bine c-o ştii! îi tăie vorba Demény. Asta-i propunerea noastră, a mea şi a starostelui Taill: vom pune cuiul în capul cuiului şi vom porni caravana.

— Vorbeşti în cimilituri, polgarmeştere! Lămureşte-ne odată despre ce-i vorba! strigă tăbăcarul Schill, un om uscăţiv şi arţăgos.

— Mă rog, mă rog, fiecare treabă la vremea ei... Intrebarea e: vă învoiţi, ori ba? Gîndiţi-vă că lucru nu-i, bani nu sînt, iar breslaşii sărăcesc din zi în zi! le înşirui Demény necazurile.

— Cum să ne învoim, dacă nu ştim despre ce-i vorba? glăsui din nou Párkány.

Polgarmeşterul îşi drese glasul:

— Domniile voastre, aţi auzit cu toţii, nu mă îndoiesc de asta, — zîmbi cu şiretenie polgarmeşterul, — aţi auzit de bună seamă de secuiul Gheorghe Doja.

— Ce vrei cu el? grăi un neguţător bogat, sculîndu-se şi îndreptîndu-şi mîna spre Demény, vrînd parcă să-i tragă vorba din gură. Doar n-ai de gînd să ne dai pe mîna lui?

— Ba chiar aşa! Ne încredinţăm avutul în seama sa, asta-i! Şi pornim caravana la drum, pînă mai avem timp.

— Să ne ferească dumnezeu! se auzi un glas.

— Da, se aud şi rele, şi bune despre săcuian, grăi altul, mai îngăduitor.

— Ba se aud numai bune! Toată lumea ştie cine-i Gheorghe Doja; chiar domnia ta, mă prind pe ce vrei că i-ai cîntat cîntecul cel puţin o dată, la „Pomul Verde", într-o seară!...

— Te iei după ce cîntă ţiganii prin crîşme şi orbii

prin tîrguri, polgarmeştere? Bine-am ajuns, n-am ce zice!...

Dar Párkány se ridică deodată, luminat:

— Bună socoteală, polgarmeştere! Bună, al naibii de bună! Acum pricep cum vine vorba. Va să zică aşa: cui pe cui? Ha, ha, ha! începu a rîde cu hohote Párkány. Straşnic, staroste Taill! Să vorbim cu voinicul, să ne înţelegem cinstit cu el şi să mai poftească domnii magnaţi să ne aţină calea! îşi ridică şi scutură pumnul fierarul Párkány.

— O facem, ce mai încolo, încoace, o facem! spuse polgarmeşterul Demény, stăpîn acum pe situaţie. Cu Gheorghe Doja o să se înţeleagă starostele Taill, care-l cunoaşte bine, şi-s chiar prieteni după cîte am aflat. Eu atîta ştiu: săcuiul e un om cinstit şi drept, iar ţara-l cunoaşte ca pe un viteaz şi-un iubitor de dreptate!

— Vorbeşti parcă v-aţi fi cumetrit împreună, mai mîrîi unul dintre acei care fuseseră împotrivă.

Dar hotărîrea fu luată şi după vreo săptămînă, o caravană formată din patruzeci de care mari, grele, cu roţi butucănoase, bine ferecate cu cercuri de fier, acoperite cu coviltire înalte, boltite, părăsi oraşul, ieşind prin poarta de miazănoapte a cetăţii, luînd drumul Lembergului. La fiecare car erau înjugaţi şase boi ciolănoşi, porumbaci, cu coarnele răşchirate — boi de drumuri lungi.

Taill şi Doja, dimpreună cu douăzeci dintre ostaşi, mergeau în fruntea caravanei. În coada ei făcea paza Bándy cu alţi douăzeci de ostaşi. Iar pe lături, bouarii călări îndemnau cu bicele boii la drum; înjurăturile lor, pocniturile bicelor şi scîrţîitul carelor încărcate cu mărfuri păru orăşenilor un cîntec plin de nădejdi. Cocoţaţi pe ziduri, cu toţii urmăriră caravana pînă se pierdu în depărtare.

— Doamne ajută, doamne ajută! începură a-şi face cruci cetăţenii oraşului liber regesc, cînd în locul caravanei nu mai văzură decît un nor de praf care se pierdea în lungul drumului.

T. 239

Nr. 2242
Redactor de carte: Damirescu A. Gr.
Tehnoredactor: Riza Adrian
Corector: V. Tunschi

Dat la cules 16.XII.955. Bun de tipar 10.II.956. Tiraj 10080 broşate, 5020 legate. Hîrtie tipar de 52 gr. m.p. pt. ex. broşate, s. velină de 65 gr. m.p. pt. ex legate Coli de tipar 19. Coli de editură 16,25. Ft. 32/84×108. Com. editurii 1723. Ediţia II. A. 05909. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare (8 R.)

Tiparul executat sub com. nr. 2670 la Combinatul poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", Bucureşti R.P.R.

